

ОБЩИНА ВЕЛИКО ТЪРНОВО

ОБЩИНСКИ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА ВЕЛИКО ТЪРНОВО ЗА ПЕРИОДА 2014-2020

ВЕЛИКО ТЪРНОВО, МАРТ 2014

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Този документ е създаден в изпълнение на проект „Подобряване прилагането на принципите на добро управление в Община Велико Търново” по Оперативна програма „Административен капацитет” по Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ №13 – 13 – 123/21.10.2013 г., сключен между Министерство на финансите, Управляващ орган на Оперативна програма „Административен капацитет” /ОПАК/ - Дирекция „Оперативна програма „Административен капацитет” и Община Велико Търново (Бенефициент) по Оперативна програма „Административен капацитет”, съфинансирана от ЕС чрез Европейския социален фонд.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. ВЪВЕДЕНИЕ	10
1.1. Същност и обхват на общинския план.....	10
1.2. Цел и задачи	11
1.2.1. Цел	11
1.2.2. Задачи	12
1.3. Предпоставки за разработването на общинския план	13
1.3.1. Законодателна рамка	13
1.3.2. Стратегическа рамка	14
1.4. Структура на общинския план за развитие	18
1.4.1. Анализ на съвременната ситуация	18
1.4.2. Стратегическа част	19
1.4.3. Индикативна финансова таблица.....	19
1.4.4. Индикатори за наблюдение и оценка на плана	19
1.4.5. Необходими действия по наблюдението, оценката и актуализацията на плана	20
1.4.6. Описание на необходимите действия за прилагане принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност	20
1.4.7. Програма за реализация	20
1.5. Методи и принципи	20
2. АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО И СОЦИАЛНОТО РАЗВИТИЕ	23
2.1. Структура на анализа	23
2.2. Обща характеристика на община Велико Търново.....	24
2.2.1. Географска характеристика.....	24
2.2.2. Историческо развитие и културно наследство	29
2.2.3. Функционална структура и пространствено развитие.....	35
2.2.4. Изводи.....	37
2.3. Състояние на местната икономика	39
2.3.1. Обща характеристика на икономическия комплекс на община Велико Търново	39
2.3.2. Секторно-отраслова структура на икономиката на община Велико Търново	40
2.3.3. Развитие на първичния сектор на икономиката.....	43
2.3.4. Развитие на индустрията.....	46
2.3.5. Развитие на отрасли от третичния сектор	47
2.3.6. Общински търговски дружества	50
2.3.7. Обобщени изводи от анализа на икономиката на общината	50
2.4. Развитие на социалната сфера и човешките ресурси	52
2.4.1. Демографска характеристика и тенденции	52
2.4.2. Трудов пазар и безработица	60
2.4.3. Доходи	64
2.4.4. Социална инфраструктура.....	64
2.4.5. Образование и инфраструктура на образователната система	65
2.4.6. Здравеопазване и инфраструктура на здравната система	68

2.4.7. Социално подпомагане	70
2.4.8. Нормативна и стратегическа рамка за управление на социалните дейности и здравеопазването в община Велико Търново	73
2.4.9. Култура и инфраструктура на културата	75
2.4.10. Спорт и спортна инфраструктура	76
2.4.11. Изводи	76
2.5. Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията	79
2.5.1. Транспортна инфраструктура и достъпност	79
2.5.2. Енергийна инфраструктура (Електроснабдяване) и ВЕИ	83
2.5.3. Възобновяеми източници на енергия	84
2.5.4. Газоснабдяване и топлофикация (Газопреносна и газоснабдителна мрежа)	84
2.5.5. Информационно-комуникационна инфраструктура	84
2.5.6. Водоснабдителна и канализационна инфраструктура	85
2.5.7. Изводи от анализа на инфраструктурното развитие и свързаността	86
2.6. Околна среда	87
2.6.1. Компоненти на околната среда	87
2.6.2. Състояние на факторите, оказващи въздействие върху околната среда	89
2.6.3. Биоразнообразие и защитени територии	96
2.6.4. Природни рискове	100
2.6.5. Очаквано въздействие върху околната среда и човешкото здраве. Основни проекти с влияние върху околната среда	101
2.6.6. Изводи	102
2.7. Административен капацитет и управление	104
2.7.1. Административна структура и организация на общинска администрация – град Велико Търново	104
2.7.2. Административно обслужване в община Велико Търново	111
2.7.3. Електронни услуги	111
2.7.4. Управление на качеството и информационна сигурност	113
2.7.5. Състояние на гражданския сектор в община Велико Търново	113
2.7.6. Политики, програми, проекти и инициативи. Общински бюджет	115
2.7.7. Анализ на общинския бюджет и капиталовите разходи	118
2.7.8. Изводи	122
3. СИНТЕЗЕН SWOT АНАЛИЗ	124
4. СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРЕДЛОЖЕНИЯ	127
4.1. Подход за изработването на стратегията	127
4.2. Стратегически предложения – подход и структура	131
4.3. Визия за община Велико Търново през 2020	132
4.4. Стратегически цели	133
4.5. Приоритетни области	135
5. ИНДИКАТИВНА ФИНАНСОВА ТАБЛИЦА	145
6. ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПЛАНА	148
6.1. Подход за разработването на системата от индикатори	148
6.2. Източници на информация	149

6.3. Видове индикатори	149
6.3.1. Индикатори за въздействие	150
6.3.2. Индикатори за резултат	151
7. СИСТЕМА ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПЛАНА	157
7.1. Същност на системата за наблюдение и оценка	157
7.2. Участващи структури.....	157
7.3. Дейности по наблюдението и оценката на плана	158
7.4. Разпределение на дейностите.....	160
8. ДЕЙСТВИЯ ЗА ПРИЛАГАНЕ ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ	163
8.1. Значение на информираността, публичността и партньорството	163
8.2. Осъществяване на дейностите по време на разработването на ОПР	163
9. ОБОБЩЕНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ АНКЕТНОТО ПРОУЧВАНЕ (ДОКЛАД ЗА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ПРОВЕДЕНОТО АНКЕТНО ПРОУЧВАНЕ).....	166
9.1. Обща информация	166
9.2. Обобщени резултати	166
9.3. Изводи	174
10. ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ	175
10.1. Същност на програмата за реализация	175
10.2. Списък с проекти за реализация през периода 2014-2020	176

ИЗПОЛЗВАНИ ФИГУРИ

Въведение

Фиг. 1. 1. Функционални връзки на ОПР с други стратегически документи.....	14
Фиг. 1. 2. Структура на общинския план	18

Анализ

Фиг. А2. 1. Община Велико Търново в пространството.....	24
Фиг. А2. 2. Община Велико Търново – земеделски, горски и урбанизирани територии	26
Фиг. А2. 3. Население и селища в община Велико Търново	27
Фиг. А2. 4. Поглед към Патриаршеския комплекс, Царевец	31
Фиг. А2. 5. Самоводската чаршия	33
Фиг. А2. 7. Функционална структура на община Велико Търново	37
Фиг. А3. 1. Динамика на общинската икономика за периода 2008-2011 г.....	40
Фиг. А3. 2. Разпределение на приходите от дейността по икономически дейности за 2011 г.....	43
Фиг. А4. 1. Население на община Велико Търново (1934-2011).....	52
Фиг. А4. 2. Раждаемост на 1000 души от населението в община Велико Търново и по административни нива (2007-2012).....	53
Фиг. А4. 3. Смъртност на 1000 души от населението в община Велико Търново и по административни нива (2007-2012).....	53
Фиг. А4. 4. Естествен прираст на 1000 души от населението в община Велико Търново и по административни нива (2007-2012).....	54
Фиг. А4. 5. Заселени на 1000 души от населението в община Велико Търново и по административни нива (2007-2012).....	54
Фиг. А4. 6. Изселили се на 1000 души от населението в община Велико Търново и по административни нива (2007-2012).....	55
Фиг. А4. 7. Механичен прираст на 1000 души от населението в община Велико Търново и по административни нива (2007-2012).....	55
Фиг. А4. 8. Полова структура на населението в община Велико Търново и по административни нива (2001-2011)	56
Фиг. А4. 9. Възрастова структура на населението в община Велико Търново и по административни нива (2011)	56
Фиг. А4. 10. Разлика между преброяванията от 2011 и 2001 по възрастови групи в община Велико Търново (2001-2011).....	57
Фиг. А4. 11. Възрастова структура на населението	57
Фиг. А4. 12. Етническа структура на населението	58
Фиг. А4. 13. Етническа структура на населението в община Велико Търново и по административни нива (2001-2011).....	59
Фиг. А4. 14. Образователна структура на населението в община Велико Търново и по административни нива (2001-2011).....	59
Фиг. А4. 15. Икономическа активност на населението на възраст 15-64 години в община Велико Търново и по административни нива (01.02.2011)	61
Фиг. А4. 16. Заетост на икономически активното население на възраст 15-64 години в община Велико Търново и по административни нива (01.02.2011).....	61
Фиг. А4. 17. Безработица спрямо регистрираните безработни в община Велико Търново и по административни нива (2007-2012).....	62
Фиг. А4. 18. Икономическа активност на населението за 2011.....	63

Фиг. А4. 19. Всекидневни трудови мигранти по административни нива и направление на миграцията на заетите на 15 и повече навършени години (01.02.2011)	64
Фиг. А4. 20. Средна годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение по административни нива в лева (2007-2012)	64
Фиг. А5. 1. Транспортна инфраструктура в община Велико Търново.....	79
Фиг. А6. 1. Защитени територии и защитени зони	96
Фиг. А7. 1. Усвоена безвъзмездна финансова помощ	118
Фиг. А7. 2. Собствени данъчни приходи	119
Фиг. А7. 3. Собствени неданъчни приходи	120
Фиг. А7. 4. Собствени приходи	120
Фиг. А7. 5. Взаимоотношения с централния бюджет	121
Фиг. А7. 6. Разходи по функции	121
Фиг. А7. 7. Капиталови разходи.....	122

Стратегия и инструменти

Фиг. 4. 2. Систематизиране на стратегическите документи на областно и местно ниво.....	130
Фиг. 4. 3. Подход и структура на стратегическата част на ОПР	131

ИЗПОЛЗВАНИ ТАБЛИЦИ

Анализ

Таблица А2. 1. Място и роля на община Велико Търново в областта	28
Таблица А2. 2. Групови културни ценности, манастири и единични културни ценности от национално значение, разположени в рамките на община Велико Търново.....	34
Таблица А2. 3. Структура по видове територии	36
Таблица А3. 1. Динамика на основните показатели на община Велико Търново, 2008-2011 г. Роля в областната икономика	39
Таблица А3. 2. Динамика в основни показатели на секторната структура на икономиката на община Велико Търново за периода 2008 -2011 г.....	40
Таблица А3. 3. Отраслова структура на икономиката на община Велико Търново по основни икономически показатели – 2011 г.	42
Таблица А3. 4. Основни показатели за развитие на първичния сектор на икономиката на община Велико Търново за периода 2008-2011 г.	43
Таблица А3. 5. Засети площи с основни зърнени култури в община Велико Търново за периода 2008-2012 г.	44
Таблица А3. 6. Динамика в броя на селскостопанските животни в община Велико Търново за периода 2008-2011 г.....	45
Таблица А3. 7. Основни икономически показатели за развитие на индустрията в община Велико Търново за периода 2008-2011 г.....	46
Таблица А3. 8. Основни икономически показатели за развитие на третичния сектор в община Велико Търново за периода 2008-2011 г.	47
Таблица А3. 9. Динамика в развитието на туризма в община Велико Търново за периода 2008-2012 г.....	48
Таблица А3. 10. Разходи за придобиване на ДМА и размер на придобитите ДМА в община Велико Търново за периода 2008-2011 г.....	50
Таблица А4. 1. Дял на населението в градовете и селата на община Велико Търново (1934-2011)*	52

Таблица А4. 2. Брой на раждаемост, смъртност, естествен прираст, заселени, изселени, механично движение, годишно и средногодишно население в община Велико Търново (2007-2012)	55
Таблица А4. 3. Структура на безработицата спрямо регистрираните безработни в община Велико Търново (2007-2012).....	62
Таблица А4. 4. Динамика в броя на детските заведения и броя на обхванатите деца в община Велико Търново за периода 2008 – 2012 г.	65
Таблица А4. 5. Промени в броя на общообразователните училища и броя на учениците в община Велико Търново за периода 2008-2012 г.	66
Таблица А4. 6. Лечебни заведения за първична медицинска и дентална извънболнична помощ по общини в област Велико Търново през 2012 г.	68
Таблица А5. 1. Дължина на републиканската пътна мрежа.....	80
Таблица А5. 2. Състояние на общинските пътища в община Велико Търново.....	81
Таблица А5. 3. Състояние на първостепенната улична мрежа на гр. Велико Търново	83
Таблица А5. 4. Обитавани жилища по източник на водоснабдяване в община.....	85
Таблица А5. 5. Обитавани жилища по наличие на канализация в община Велико Търново	86
Таблица А6. 1. Пунктове за мониторинг на шум в град Велико Търново.....	93
Таблица А6. 2. Налични контейнери за събиране на битови отпадъци в община Велико Търново към 2011 г. 95	
Таблица А6. 3. Защитени територии в община Велико Търново	98
Таблица А7. 1. Кадрова осигуреност на Община Велико Търново	108
Таблица А7. 2. Техническа осигуреност	110
Таблица А7. 3. Списък с проекти, в които организацията участва като партньор	115

Стратегия и инструменти

Таблица 5. 1. Индикативна финансова таблица	145
Таблица 6. 1. Списък с индикаторите за въздействие	150
Таблица 6. 2. Списък с индикаторите за резултат	152
Таблица 7. 2. План-график за наблюдение и оценка на ОПР.....	162

ВСТЪПИТЕЛНА ЧАСТ

1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. СЪЩНОСТ И ОБХВАТ НА ОБЩИНСКИЯ ПЛАН

Общинското развитие е комплексен процес, определен от историческите закономерности, съвременните условия и бъдещите възможности пред местните общности. В този процес се преплитат социалните, икономическите, екологичните, културните и управленските съображения, заедно с взаимодействията между публичните и частните интереси. Характерната сложност на местното развитие изисква неговото регламентирано планиране. В община Велико Търново, основният инструмент за това е нейния Общински план за развитие. Той предоставя логика за взимане на разнообразни решения, съобразени с местните специфики – проблеми, потенциали, потребности и реалистични перспективи. Разработва се в съответствие с действащото законодателство в сферата на регионалното развитие и като част от проект **„Подобряване прилагането на принципите на добро управление в Община Велико Търново“** по Оперативна програма „Административен капацитет“. Целият процес по планирането на общинското развитие се осъществи в условията на активен и креативен диалог между различните заинтересовани страни и техните съображения.

Пространственият обхват на Общинския план за развитие на община Велико Търново включва землищата на трите града Велико Търново, Дебелец и Килифарево, редом с останалите 86 села. Документът се фокусира върху развитието в периода 2014-2020 година и предоставя стратегическа рамка и програма за общинското развитие през следващия, втори за България, програмен период на ЕС. Така общинският план е предпоставка за балансирано развитие до 2020 г. на разположените в пространствения център на общината три града, селата от равнинните и плодородни части на общината и останалите селища от живописната старопланинска периферия.

Община Велико Търново е дом на близо 90 000 жители. Въпреки тенденцията за намаляване на населението през последните 30 години, тук намаляването е по-слабо изразено спрямо повечето общини в България. През последните години се наблюдава устойчив положителен механичен прираст. Сравнително оптимистичните демографски параметри, заедно с последователно прилаганите местни социални политики утвърждават общината като национален център на растеж, разположен в центъра на Северна България. Всичко това е следствие и причина за стабилна местна икономика, която създава над 40% от продукцията и приходите на едноименната област. Отличното географско разположение, разнообразните природни дадености, безценното културно наследство и съвременната наука подкрепят разнообразна икономическа структура. Голямата площ плодородни земеделски земи и добрите тенденции в развитието на селското стопанство разкриват перспективите пред сектора. Традициите в преработващата промишленост, научният потенциал на двата великотърновски университета и обширните индустриални зони предпоставят силно местно производство със собствена марка. Разположението на кръстопът между транспортните оси север-юг и изток-запад, бъдещото доизграждане на АМ „Хемус“ по границата на общината и ролята на Европейския транспортен коридор №9 гарантират значими транспортни и логистични дейности. Надобщинските административни, здравни и социални услуги, допълнени от образователната и културна роля с национална значимост, защитават лидерството на сектор услуги. Негов акцент е туризма, който представя съчетанието между славната търновска история и великолепната природа на гости от цял свят. Античността и римската цивилизация оживяват чрез Никополис ад Иструм – запазения в цялост археологически резерват. Следващите векове превръщат Търново в най-яръкия символ на превратностите в българската история. Величествените хълмове „Царевец“, „Трапезица“ и „Момина крепост“, очертани от меандрите на Янтра, пазят следите на Второто Българско Царство, чието политическо, стопанско и културно влияние се е разпростирало над цяла източна

Европа. Търновските книжовна и художествена школа са се създавали в средновековните манастири около столицата, а през XVIII и XIX век, същите манастири са средища на българското възрождение и просвещение. В тази епоха израстват последователно незабравимите архитектурни образи на Арбанаси, Търново и други селища в общината. Всичко това е на фона на меандрите на Янтра и Росица, Търновските височини и горите на Стара планина.

Изявата на силните страни се ограничава от съществуващите общински проблеми. Нарушеният баланс между градовете и селата, както и между по-големите села в равнинните части и останалите в старопланинския дял е предизвикателство. Значителна част от общинските села са напълно обезлюдени (22 през 2012 г.), и днес са необходими решителни и последователни мерки за съхраняване на селския бит и начин на живот в общината. Неоптimalно използвания потенциал на земеделските земи и нуждаещите се от обновяване индустриални зони са пречки пред икономическия растеж. Нужно е споделено разбиране за нуждата от разнообразен туристически продукт, който преди всичко трябва да бъде средство за пълноценна изява на природното и културно наследство. Рисковете пред културното и природно наследство изискват постоянни усилия и са основна задача. Жизнената среда, транспортната достъпност, качественото водоснабдяване и нерешените въпроси за управление на отпадъчните води и отпадъците също са на дневен ред.

Община Велико Търново заслужава да бъде посочена като лидер в предоставянето на електронни услуги. Добрите практики в това направление следва да бъдат продължени през следващите години. Много важно е да се насърчават разнообразни партньорства с различни цели и на различни нива, в които водеща роля има общината.

Изброените специфики определят предизвикателството пред настоящия общинския план – да предложи разумни и изпълними начини за усвояване на потенциалите и решаване на проблемите в община Велико Търново. Водеща философия е съхраняването и надграждането на вече съществуващите дадености, а най-важните насоки са:

- съхранено и популярно историческо и природно наследство, което е представено в своето многообразие и е фактор за икономическо развитие;
- икономически растеж, базиран на разнообразие от допълващи се сектори и дейности, местната наука и стремежа за баланс между опазването на ресурсите и стимулирането на продукцията;
- продължаване на стремежите за осигуряване на достоен живот на всички социални групи, качествени образование, здравеопазване и социални услуги;
- благоприятни и привлекателни условия за живот в градовете и съхранените села;
- засилена функция на регионален център и водеща роля в междуобщински партньорства с български и чужди общини.

1.2. ЦЕЛ И ЗАДАЧИ

Общинският план за развитие е основният инструмент за управление на община Велико Търново през следващите седем години. ОПР следва да интерпретира и конкретизира общата законодателна и стратегическа рамка на регионалното развитие в България и Европа, да изяви местната специфика и да предложи аргументирани решения за социалните, икономическите, екологичните, културните и управленските предизвикателства по пътя към устойчивото развитие на общината.

1.2.1. ЦЕЛ

Основната цел на Общинския план за развитие е да предложи обща рамка и последователност от конкретни действия за устойчиво и интегрирано развитие на местно

ниво. Общинският план на Велико Търново следва да бъде оперативен документ, обединяващ целите и начините за тяхното постигане, при задължително съответствие с Областната стратегия за развитие на област Велико Търново и действащите устройствени планове.

1.2.2. ЗАДАЧИ

За успешното постигане на основната цел са изпълнени следните задачи:

- управление и координация на дейностите от обхвата проекта по разработването на ОПР. Осъществени са планиране на дейностите във времето, разпределение на отговорностите между отделните експерти, коректна и постоянна комуникация с Възложителя – Община Велико Търново – и всички заинтересовани страни;
- предварително извеждане на ясна и последователна методология за разработването на ОПР;
- определяне на структура на ОПР, отчитаща „Методически указания за разработване на Национална стратегия за регионално развитие на Република България (2012-2022), Регионални планове за развитие на районите от ниво 2 (2014-2020), Областни стратегии за развитие (2014-2020) и Общински планове за развитие (2014-2020)“ („Методически указания за...“) на МРРБ;
- информационно обезпечаване, чрез събиране, обработка и синтез на данни от разнообразни и официални източници на информация;
- проучване на основните законодателни и стратегически документи за обобщаване на изводи;
- извършване на комплексен анализ на икономическото и социалното развитие в общината;
- поставянето на оценки на проблемите и потенциалите сред отделните сфери на развитие в общината, последвани от синтезен SWOT анализ;
- приложение на ясен подход за формулиране на изпълними стратегически предложения;
- очертаване на визия за развитие и формулиране на цели, приоритетни области и съпътстващите ги мерки;
- разработване на поредица от инструменти за реализацията на плана, съобразени с „Методически указания за...“;
- успоредни два дискуссионни форума и анкетно проучване, ориентирани към различни целеви групи – основен инструмент за генериране на идеи. Резултатите от публичните дейности са неразделна част от подхода за изграждане на стратегия на общинския план и основни аргументи за стратегическите му послания.

1.3. ПРЕДПОСТАВКИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО НА ОБЩИНСКИЯ ПЛАН

1.3.1. ЗАКОНОДАТЕЛНА РАМКА

Общинският план за развитие (ОПР) на община Велико Търново е основен елемент от системата документи за стратегическо планиране и програмиране на регионалното развитие. Обемът и съдържанието на ОПР се определят от постановките на *Закона за регионалното развитие* и правилника за неговото прилагане. Общинският план е разположен на най-ниското ниво за планиране и определя средносрочните цели и приоритети за развитието на общината.

ОПР осъществява прехода между документите на областно и градско ниво, въведени от *Закона за регионалното развитие* (ЗРР) и *Закона за устройство на територията*. Общинският план в най-голяма степен спомага за съгласуваността на отделните стратегии, концепции и планове за стратегическото и устройственото планиране на националното пространство. Същността на функционалната обвързаност между Областната стратегия за развитие (ОСР) и ОПР се изразява от нуждата за съответствие и липсата на конфликт между стратегическите компоненти на двата документа. За тази цел, стратегическите цели и приоритети от по-високото областно ниво се интерпретират и получават подходящ конкретен израз в рамките на общинското развитие. В съответствие с чл. 12 и чл. 13 от ЗРР, общинският план задължително следва *Стратегическите насоки за разработване на целите и приоритетите на общинските планове за развитие*.

Концепция за пространствено развитие на община Велико Търново

Отличителна черта на процеса по подготовката на документите за управление в община Велико Търново беше успоредното разработване на Общинския план и Концепцията за пространствено развитие на общината. Двата документа бяха разработени в условията на активна комуникация и координация между трите актьора – Възложителя (Община Велико Търново) и двата експертни екипа, Изпълнители на документите. Това доведе до висока степен на съответствие между предвижданията на плана и Концепцията. Постановките за балансирано и устойчиво териториално развитие и рационално използване на местните ресурси за икономически и социален растеж, заложили в Концепцията, намериха подходящо място в стратегическия подход на ОПР. Приоритетните области **Градове и фокуси на растеж** и **Села и периферни територии** показват приноса на ОПР към постигането на балансиран пространствен модел в община Велико Търново и подкрепят фактическото осъществяване на Концепцията. Обратно, стратегическите цели и приоритети на общинския план получиха своя убедителен пространствен израз чрез Концепцията като типове функционални оси и зони за развитие.

Интегриран план за градско възстановяване и развитие

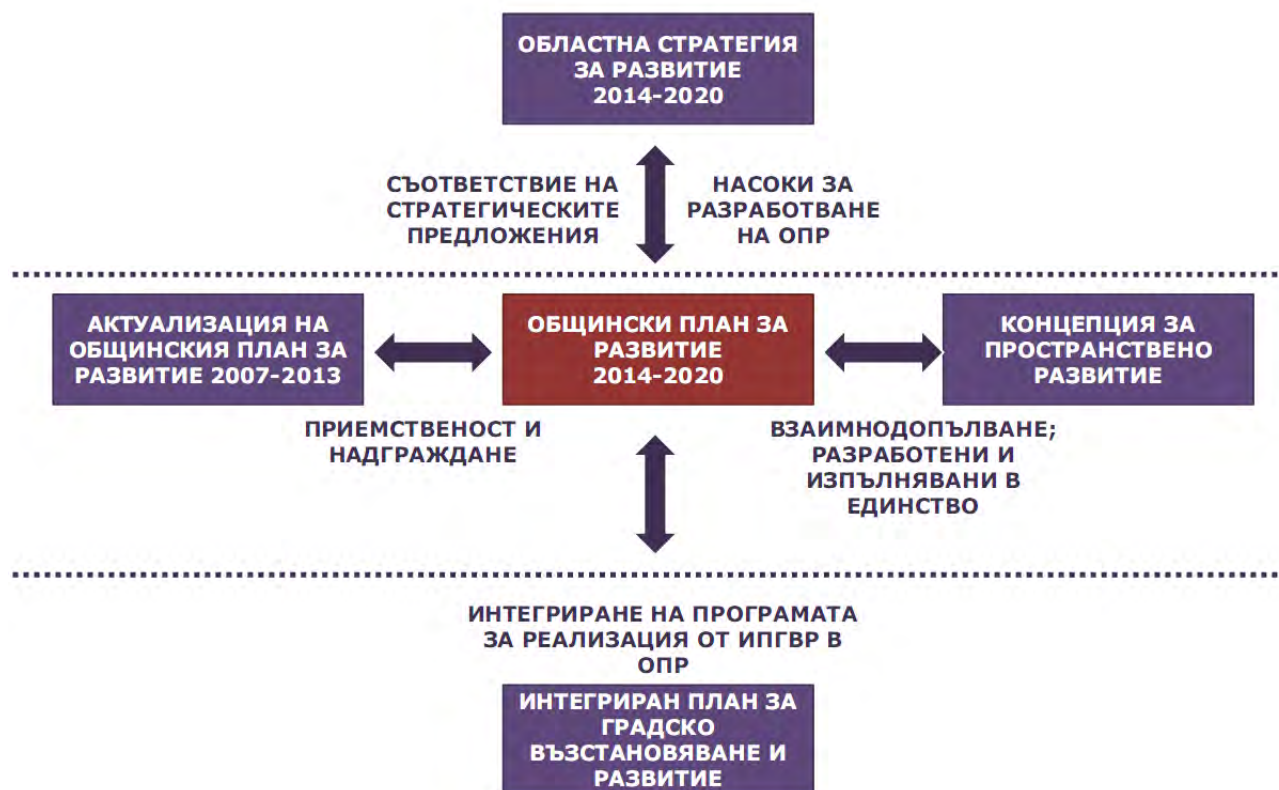
ОПР е тясно свързан и с приетия Интегриран план за градско възстановяване и развитие (ИПГВР) на град Велико Търново за периода 2014-2020. ИПГВР следва да стимулира подобряването на състоянието в цялата община чрез фокусирани интервенции в рамките на град Велико Търново и по-специално три целеви зони за въздействие. Общинският план е напълно съобразен с предложенията на ИПГВР. Цялата Програма за реализация на ИПГВР, включените в него проекти и конкретните им параметри са приобщени в Програмата за реализация на ОПР.

Приемане на общинския план

В съответствие с чл. 13 от ЗРР, документът се приема от общинския съвет по предложение на кмета на общината. Кметът на общината организира и контролира дейностите по изработването и реализацията на ОПР, а общинският съвет обсъжда и приема разработката или актуализацията на документа. Осигуряването на публичност и участието на заинтересованите страни в процесите е условие без което не може да се подготви

пълноценен и законосъобразен управленски документ. Съгласно разпоредбите на Правилника за прилагане на Закона за регионалното развитие (ППЗРР), кметът и общинският съвет съвместно обезпечават прозрачността и откритостта на дейностите по ОПР.

Фиг. 1. 1. Функционални връзки на ОПР с други стратегически документи

1.3.2. СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА

Законодателната рамка въвежда задължителното изискване за съгласуваността на ОПР с основните стратегически документи на европейско, национално и областно ниво.

Стратегията Европа 2020

Стратегията Европа 2020 е десет годишната рамка за управление на ЕС. Предизвикателството пред стратегията не се ограничава единствено до преодоляване на съществуващите проблеми, но включва и желанието да бъде провокиран нов икономически растеж. Икономическият растеж на Европа трябва да бъде по-интелигентен, по-устойчив и по-приобщаващ. Предложеният модел категорично извежда значението на иновациите, осъзнаването на екологичните проблеми и преодоляването на социалните неравенства към постигането на балансирано европейско развитие.

Интелигентният, устойчивият и приобщаващият растеж на Европа придобива конкретен образ с дефинирането на пет ключови цели. Целите са измерими и обвързани с прецизни индикативни стойности, трябва да бъдат постигнати до 2020 и покриват темите за иновациите, дигиталната икономика, заетостта, младежките политики, производителността, бедността и ресурсната обезпеченост. Ефективността на стратегията изисква координирани и комбинирани инициативи и на европейско, и на национално ниво. Подобно изискване е довело до приравняването на общоевропейските цели към условията в отделните държави.

Българското правителство предвижда увеличение на заетостта на населението между 20 и 64 години от 63% през 2012 г. (според данни на Евростат) до 76%. Екологичните цели на националното ни развитие са намаляване на емисиите на парникови газове с 20% спрямо

1990, 16% относителен дял на енергията от възобновяеми източници от крайното брутно енергийно потребление, подобряване на енергийната ефективност с 25% и намаляване на енергийната интензивност на БВП с 50% до 2020. В социалната сфера, преждевременно напусналите училище трябва да бъдат снижени до 11%, докато дела на лицата с висше образование на възраст между 30 и 34 години следва да стане 36%.

Национална програма за развитие „България 2020“

Националната програма за развитие „България 2020“ е програмен документ, поставящ рамката и насоките за подготовка на останалите стратегически документи в България. „България 2020“ изразява адаптирането на приоритетите на стратегията „Европа 2020“ в границите на страната. НПР БГ2020 е насочена към осигуряването на балансирано социално-икономическо развитие в България при ускоряване на икономическия растеж и повишаване на жизнения стандарт в дългосрочен аспект. Националната програма проследява актуалното състояние на факторите за икономическо развитие и се стреми към тяхното равностойно разглеждане, но и приоритетно фокусиране върху някои от тях. Идентифицирани са следните основни фактори – човешки капитал, заетост, физически капитал, инфраструктура, технологии и информационни системи.

На основата на проведените социално-икономически анализи и финансови прогнози, НПР БГ2020 мотивира своите визия, три стратегически цели и осем приоритета. Предложенията поставят акцент върху развитието на образованието и здравеопазването, достигането до по-високи равнища на заетостта, инфраструктурни подобрения, приложение на иновативни подходи в икономиката, възстановяване на аграрния сектор.

Националната стратегия за регионално развитие

Националната стратегия за регионално развитие се фокусира върху балансираното, равнопоставено и устойчиво развитие на регионите в България през периода 2012-2020. Стратегията следва да осигури начините и да обозначи средствата за намаляване на неравенствата между отделните региони, области и общини в страната. Стремешът за постигането на баланс продължава общата Кохезионна политика на ЕС на национално ниво.

НСРР е интегрирана стратегия за развитие, осигуряваща координация между управлението на различните сектори и условия за реализация на НПР БГ2020. Целите и приоритетите на НСРР подчертават значението на малкия и среден бизнес, формирането на устойчиви туристически дейности и подобряването на социалната и техническата инфраструктура при съхраняване на природното и културно наследство.

Национална концепция за пространствено развитие

Устройството и управлението на националната територия до 2025 г. се регламентира от първата Национална концепция за пространствено развитие. Концепцията съдържа средносрочни и дългосрочни насоки за устройственото планиране и опазването на териториалните ресурси. НКПР осигурява и подходяща основа за териториална насоченост и израз на секторните политики и стратегии.

Националната концепция изтъква важността на успешната териториална интеграция на страната ни в европейското пространство чрез развитието на български транспортни, екологични и културни оси и свързването им с международните коридори. Акцент се поставя върху постигането и поддържането на умерено полицентрична мрежа от градове, предпоставка за по-балансирано териториално развитие и съживяване на селските и периферните райони.

Според избора от НКПР модел на урбанистично развитие до 2020 г., град Велико Търново е център от 3 ниво, с регионално значение за териториите на своята област.

Градът има и потенциала да се доразвие до град от 2 ниво в случай на устойчив бъдещ растеж. Националната концепция припознава неговото много важно стратегическо разположение и определя нуждата от целенасочена политика за превръщането му в балансиращ Русе, регионален център.

НКПР припознава град Велико Търново като един от градовете с най-големите предимства за развитие на транспортно-разпределителни функции. Той е един от шестте водещи университетски центъра.

Регионален план за развитие на Северен централен район от ниво 2 за периода 2014-2020 г.

Регионалните планове за развитие се разработват в контекста и според заложените предвиждания на Националната стратегия за регионално развитие и специфичните характеристики на дадения район от ниво 2. Регионалният план на Северен централен район насочва и рамкира разработването на Областната стратегия за развитие на област Велико Търново и Общинските планове за развитие на общините в нейния обхват.

Визията за Северен централен район е за *„Бързо и устойчиво развиващ се европейски район, интегрална част от Дунавското пространство, където младите хора виждат своето бъдеще и личностна реализация“*. Набляга се основно на съществуващите ресурси за постигане на устойчив растеж.

Четирите стратегически цели на плана поставят акцент върху:

- Икономическо сближаване – достигане на средните нива на заетост, производителност на труда и приложение на иновации в икономиката, характерни за районите от Дунавското пространство;
- Социалната сфера – преодоляване на междурегионалните и вътрешнорегионални различия в социалната сфера и ограничаване на риска от социална изолация и бедност;
- Свързаност и балансирано, интегрирано и устойчиво развитие на територията и населените места;
- Опазване на околната среда - прилагане на европейските и национални стандарти за ограничаване на замърсяването и енергоемкостта и стимулиране развитието на добив на енергия от ВЕИ;

Велико Търново има подчертана ключова роля за региона в развитието на осите на урбанизация (Плевен-Велико Търново, Русе-Велико Търново-Габрово-Казанлък-Стара Загора-Хасково-Кърджали-Маказа), културния сектор и развитието на културен туристически коридор Русе-Велико Търново-Габрово, изграждане на транспортен коридор №9, интегрирано обновяване и развитие на градовете и подобряване качеството на градската среда.

Областна стратегия за развитие на област Велико Търново за периода 2014-2020 г.

Областната стратегия за развитие на област Велико Търново е стратегическата рамка за Общинския план за развитие на община Велико Търново.

Стратегическите цели и приоритетните сфери за развитие, заложи в областната стратегия, са проследени и заложи в съдържанието на общинската стратегия за развитие. ОСР от своя страна следва рамката на РПР като я доразвива и допълва според местните особености.

Стратегически цели на ОСР са:

- Устойчив икономически растеж чрез ефективно прилагане на иновативни подходи, технологии и взаимодействие между различните сектори за повишаване конкурентоспособността на областта;
- Подобряване на здравеопазването, образованието и социалния статус на хората за постигане на социална сигурност, равнопоставеност и перспективност;
- Осигуряване на транспортна, комуникационна и енергийна свързаност на областта и изява на уникалното историческо и културно наследство в хармонично единство със съхранена околна среда;
- Добро планиране и управление, сътрудничество и междуобщинско коопериране между местните власти, бизнеса и гражданските организации чрез прилагане на принципите на солидарност и споделена отговорност.

Част от ОСР Велико Търново са стратегическите насоки за разработване на ОПР Велико Търново. Насоките и залегналите в плана приоритетни направления са свързани с развитие и интервенции за подобряване на градската среда, стимули за маркетинг, иновации и работа в мрежи на МСП и традиционни сектори. Вниманието се обръща и на подобряване сферата на услугите и важната роля на образованието, науката и иновациите. Туризмът и културното наследство са един от основните ресурси на областта, заедно с природните ресурси, което изисква и тяхното устойчиво управление и опазване. Други приоритети за областта са подобряване на съществуващата инфраструктура, нови практики на управление и сътрудничество.

Интегриран план за градско възстановяване и развитие на град Велико Търново 2014-2020

Акцентът на Интегрирания план за градско възстановяване и развитие са допълващи се, свързани в пространството проекти, действия и инвестиционни намерения, които се прилагат в определени градски зони за въздействие в градовете. Той до голяма степен определя визията и развитието на града в периода 2014-2020 г. Нуждата от координация между различните планове и стратегически документи налага интегрирането на проектите и дейностите от ИПГВР Велико Търново в изготвянето на стратегическата рамка на ОПР Велико Търново 2014-2020 г.

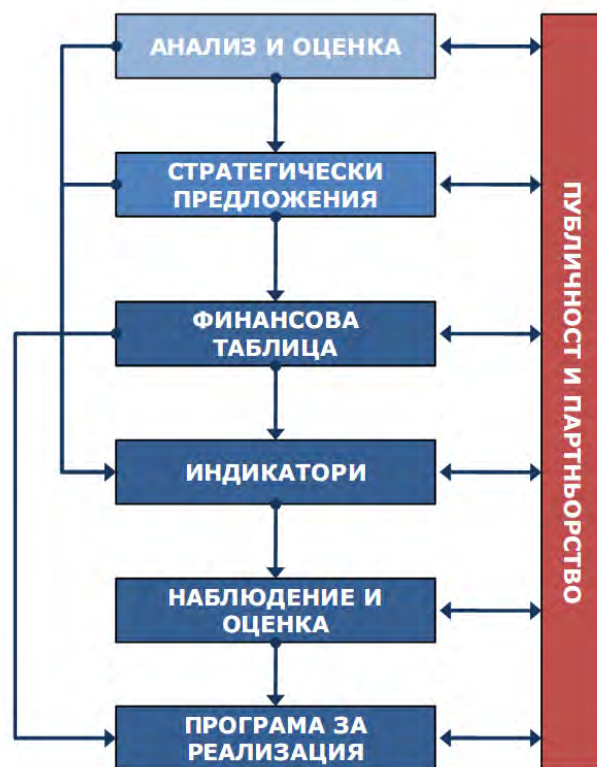
Планът дефинира визията за града през следващите години като привлекателен за хората, водещ образователен, промишлен, туристически и културен център, с конкурентна икономика, високо качество на живот и съхранена автентична градска среда.

Главна цел на ИПГВР е съхраняване на автентичния облик и превръщане на Велико Търново в интелигентен град, център на икономически разцвет, туризъм и научно-изследователска развойна дейност. Съответните приоритетни области за развитие са социална интеграция, околна среда, качествена градска среда, достъпност, самоуправление, икономическо развитие. Към всяка мярка има предвидени проекти за определените три зони на въздействие. Въпреки териториалното ограничение на плана той е важна част от стратегическите документи, тъй като определя голяма част от инвестициите за настоящия програмен период.

1.4. СТРУКТУРА НА ОБЩНСКИЯ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ

Общинският план за развитие на община Велико Търново е структуриран спрямо разпоредбите на чл. 13 от ЗРР. Включени са всички необходими елементи, разкриващи състоянието на настоящата ситуация, предвидената стратегия за развитие 2020 и начините за нейното осъществяване, включително и чрез реализацията на конкретни проекти. Всеки един от приложените елементи е разработен на основата на предварително разписани подход и съвкупност от методи.

Методически, планът обединява четири основни части – анализ, оценка, стратегически предложения и набор от инструменти за реализация, наблюдение и актуализация. Четирите основни части са логически обвързани и всеки следващ представлява хронологично и смислово продължение на предходната част.

Фиг. 1. 2. Структура на общинския план

1.4.1. АНАЛИЗ НА СЪВРЕМЕННАТА СИТУАЦИЯ

Анализът на съвременната ситуация в община Велико Търново е съчетан с успоредната ѝ оценка. Подробното описание на отделните аспекти от общинското развитие завършва с обобщени изводи, комбинация от проблеми и потенциали. Идентифицираните проблеми и потенциали са основа за извеждането на синтезен SWOT анализ, чиято цел е да открие най-важните моменти в историческото и съвременното развитие на общината. Обобщени са положителните и отрицателните характеристики в рамките на община Велико Търново и прилежащия ѝ пространствен контекст – тенденциите на регионално, национално и европейско ниво. Съдържанието на SWOT анализа насочва към необходимите мерки за подчертаване на силните и преодоляване на слабите страни.

Анализът поставя акцент върху географската, историческата и културната характеристика, проследени са закономерностите във функционално-пространственото развитие, социалното, икономическото и екологичното състояние в границите на община Велико Търново. Подробно проучена е транспортната система, количествените и качествените измерения на електроснабдителната, водоснабдителната и канализационната системи. Административният капацитет на общината е представен като единство на възможности и ограничения за приложение на политики и изпълнение на проекти при взаимодействие между община Велико Търново, неправителствения сектор и бизнеса. Изброените аспекти покриват разнообразието на общинското развитие и напълно съответстват на т. 2.2.1 от частта в „Методическите указания...“, посветена на общинските планове за развитие.

Разработването на анализа се базира на официална статистическа информация, становища от институции и стратегически документи в общината и региона, заедно с изводите от проведените дискуссионни форуми и анкетно проучване.

1.4.2. СТРАТЕГИЧЕСКА ЧАСТ

Стратегическите предложения обхващат очертаването на визия за развитие до 2020 година, формулирането на цели, приоритетни области и включените в областите мерки. Основно предизвикателство е формулирането на аргументирани, изпълними и съответстващи на местните ресурси и специфика предложения. За тази цел се разработи завършен подход, включващ компонентите на SWOT анализа и тяхното пресичане, за извеждане на сценарии на развитие – *как може да се надградят силните и преодолеят слабите страни, съобразно възможностите на външната среда и как може да се подчертаят силните и преобразуват слабите страни, съобразно заплахите от външната среда*. Към подхода се присъединяват и проследените обществени потребности и препоръки, заедно с насоките на стратегическите документи от по-високо ниво и секторните политики в общината. Трите разгледани аспекта са използвани за синтезирането на ключови теми. Предложена е ясна структура, припознаваща идеята за интегрирания подход в стратегическото планиране – изведените четири цели се разгръщат в единството на шест приоритетни области. С подобен подход се постига синергичен ефект между резултатите на отделните приоритетни области, като за осъществяването на дадена цел допринасят повече от един приоритет.

1.4.3. ИНДИКАТИВНА ФИНАНСОВА ТАБЛИЦА

Индикативната финансова таблица представлява общата финансова рамка на развитието в община Велико Търново през следващите седем години. Финансовата таблица изразява ориентировъчните ресурси за реализация на най-значимите общински проекти. Прогнозираният общ финансов ресурс е разпределен между отделните приоритетни области от стратегията на ОПР. Планирано е средствата по всеки приоритет да бъдат осигурени чрез съчетаване на различни финансови източници. Адекватното планиране на финансовата таблица е предпоставка за успешно и ефикасно управление на финансовите ресурси на общината. За тази цел бъдещите финансови средства са реалистично предвидени на основата на финансовия разчет на ОСР на Велико Търново за 2014-2020 и потенциала на Община Велико Търново да привлича и управлява средства от Оперативните програми. Мобилизирани са всички възможни средства за финансиране на проекти, включително и в селата. Приложени са методи за оценка и прогнозиране на предполагаемите средства за реализация на проектите, част от различните приоритетни области. Индикативната финансова таблица е проектирана спрямо модела на Приложение №4 от „Методическите указания...“.

1.4.4. ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПЛАНА

Индикаторите за наблюдение и оценка са дефинирани съобразно смисъла и съдържанието на стратегическите цели и приоритетните области на стратегията. Системата от индикатори обединява два основни компонента – индикатори за въздействие, проследяващи степента на изпълнение на целите, както и индикатори за резултат, измерващи ефектите от изпълнението на мерките в рамките на приоритетните области. Двата вида индикатори са въведени следствие на предписанията от „Методическите указания...“.

Индикаторите са избрани в синхрон с наличната и регулярно поддържана информационна основа в България. Така могат да бъдат посочени техни начални, междинни и целеви стойности. Инструментът ще бъде основно средство за изготвяне на годишните доклади за изпълнението на ОПР, междинната и последващата оценка на плана.

1.4.5. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ ПО НАБЛЮДЕНИЕТО, ОЦЕНКАТА И АКТУАЛИЗАЦИЯТА НА ПЛАНА

Разработена е система за наблюдение, оценка и актуализация на плана, обвързваща функциите на участващите звена и времеви график за действие. Подробно описани са отговорностите и компетенциите на отделните звена, посочена е логическата и времева обвързаност между отделните функции. Идентифицирани са ключови събития от процеса за наблюдение, оценка и актуализация на плана и конкретното участие и принос на въвлеченото звено. Ключовите събития са точно разположени във времето за да се въведе управляема система от последователни и конкретно разписани стъпки. Посочен е начинът за интегрирането на индикаторите в отделните стъпки на наблюдението и оценката. Отбелязан е подходящият момент за изготвяне на междинна и последваща оценка, както и на актуализация на ОПР, когато подобна е необходима.

1.4.6. ОПИСАНИЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ ДЕЙСТВИЯ ЗА ПРИЛАГАНЕ ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ

Разработени са механизми за осигуряване и обмен на информация между отделните заинтересовани страни. Идентифицирани са възможностите за публично представяне и разпространяване на резултатите от всички етапи по разработването и реализацията на ОПР. Особено внимание беше отделено на ползотворното взаимодействие и поддържане на активна комуникация между всички участващи в процеса. Приложиха се и се предвиждат подходящите средства за споделяне на информация, представяне на ОПР и съвместно действие между Община Велико Търново, кметовете и кметските наместници, културните институции, неправителствения сектор, представителите на бизнеса и експертния екип. Положителните контакти и комуникация, формирани по време на разработването на ОПР, следва да бъдат съхранени и продължени през следващите седем години.

1.4.7. ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ

Програмата за реализация е финалният елемент от структурата на ОПР и представлява конкретния начин за осъществяване на неговите стратегически предложения. Програмата илюстрира прехода между приоритетните области, съответстващите им мерки и проектите от съдържанието на ОПР. Централно място заема списъкът с проекти, където са изброени, описани и обосновани отделните проекти и връзките между тях. Извършена е оценка на ориентировъчната им финансова стойност, избрана е управленска структура и са посочени заинтересованите партньори в реализацията на всеки проект.

1.5. МЕТОДИ И ПРИНЦИПИ

В рамките на разработването на ОПР са приложени доказани теоретични постановки и методологически подходи за стратегическо планиране на устойчивото общинско развитие. Проучени и използвани са съвременните практики за подготовка на стратегически документи, изготвянето на комплексни анализи, синтезни оценки и прогнозиране на развитието съобразно наличните обстоятелства. Внимателно е подхождано към инструментите за реализация на плана, изградени на основата на прилаганите европейски подходи, но и на реалните опит и умения за управление на проекти в българските общини, включително структурите на местното самоуправление, неправителствения и частния сектор. Подобен начин осигурява внедряването на съвременни идеи, но и способност за тяхната изпълнимост.

- **Структурираност.** Общинският план е съвкупност на смислово, функционално и хронологично свързани елементи. Използван е утвърдения метод за последователно надграждане на първоначален анализ, синтезирани оценки, обоснована стратегия и оперативни инструменти за реализация.
- **Всеобхватност.** Изследванията и изводите на ОПР са свързани с разнообразните социални, икономически, екологични, културни и управленски проявления на местното развитие.
- **Точност.** Приложените анализи се основават преобладаващо на официална статистическа информация. Използвани са данните от Националното преброяване на населението през 2011 г., както и текущата статистика на НСИ. Същият принцип е използван и при дефинирането на системата от индикатори, с оглед на нейната реална приложимост.
- **Публичност.** Активният контакт и обмен на идеи със заинтересованите страни е ръководен принцип във всички дейности от обхвата на ОПР. Съвместно са проследени характеристиките на общината, идентифицирани са проблемите и потенциалите, формулирани са стратегическите предложения и са положени основите за сътрудничество с оглед на реализацията на ОПР.

ВТОРА ЧАСТ – АНАЛИЗ И ОЦЕНКА

2. АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО И СОЦИАЛНОТО РАЗВИТИЕ

2.1. СТРУКТУРА НА АНАЛИЗА

Анализът се основава на няколко основни принципа – посочване на **моментната характеристика** заедно с извеждане на обособилите се **тенденции и** закономерности; **сравнение** на общински показатели с референтните стойности на национално и областно ниво; съчетаване на анализа с оценка, чрез дефинирането на обобщени **проблеми и потенциали** на различните сфери от общинското развитие.

Обхватът аналитичната част ще завърши със **синтезен SWOT анализ**, където са описани вътрешните характеристики (силните и слабите страни на община Велико Търново) и външните фактори за развитие (възможностите и заплахите, произтичащи от по-високите териториални нива). Оперативният SWOT анализ е с фокусирано съдържание и обосновава избраните стратегически предложения.

Таблица 1. 1. Структура и подход на анализа на община Велико Търново

Анализ на икономическото и социално развитие на общината		
Подробно описание на фактите, закономерностите и тенденциите в развитието Обобщаване на проблеми и потенциали.		
Обща характеристика на община Велико Търново	Общата характеристика разкрива специфичните характеристики и идентичността на община Велико Търново. Разгледани са географската характеристика, историческата характеристика и културното наследство, функционално-пространственото развитие.	
Състояние на местната икономика	Посочени са актуалните стойности на основните икономически показатели и е проследена динамиката в местната икономика. Систематично представени са икономическата структура и отделните икономически дейности. Оценена е ролята на община Велико Търново за областната икономика.	
Развитие на социалната сфера и човешките ресурси	Проследена е общата характеристика на населението, оценени са образователното равнище и образователната инфраструктура, здравните услуги и инфраструктура, социалните услуги, трудовия пазар и безработицата.	
Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност	Представени са степента на изграденост и липсващите елементи на транспортната инфраструктура, железопътната мрежа, енергийната инфраструктура, комуникационната инфраструктура, водоснабдителната и канализационна инфраструктура.	
Състояние на околната среда	Проучени са компонентите на околната среда, заедно с факторите, оказващи въздействие върху тях. Подчертано е значението на качеството на въздуха, водите, почвите, зелената система и горския фонд за наличието на жизнена и здравословна среда.	
Управление и административен капацитет	Детайлно разгледани са административната структура и организация на общинската администрация, състоянието на гражданския сектор, капацитета за разработване на политики, програми, проекти и инициативи, тенденциите в изпълнението на общинските бюджети.	
Синтезен SWOT анализ		
	Положителни фактори	Негативни фактори
Характеристики на община Велико Търново	Силни страни	Слаби страни
Външни характеристики	Възможности	Заплахи

2.2. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ОБЩИНА ВЕЛИКО ТЪРНОВО

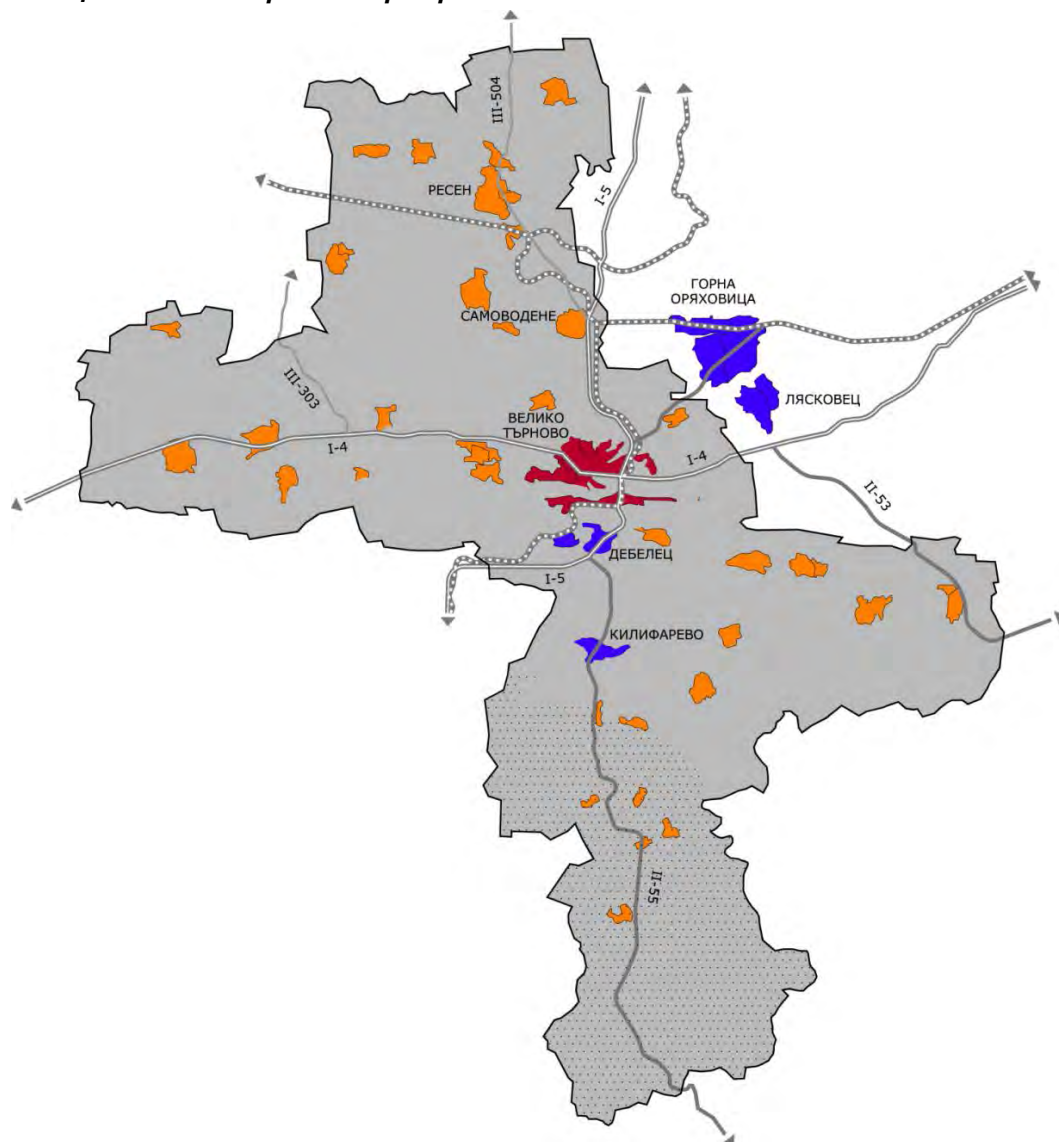
2.2.1. ГЕОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА

Географско местоположение и достъпност

Разположена при прехода между Стара планина и Дунавската равнина, община Велико Търново е с централна позиция спрямо Северна България. Общината е разположена на границата между две природогеографски области – Старопланинската и Дунавската равнина (нейният среден дял, разпростиращ се между реките Вит и Янтра). Старопланинската част е представена основно от Предбалкана, а само най-южните части на общината попадат в същинската старопланинска верига. Двете природогеографски области разкриват спецификата на общинската територия – балансирано съчетание на земеделски и горски територии. Общината е осигурена с разнообразни природни дадености, които предпоставят различни функции и икономически дейности.

Велико Търново е геометричен център на пространството, ограничено от градовете Варна, Русе, Стара Загора и София. Водещият град на общината отстои приблизително на еднакво разстояние от Русе и Стара Загора, и е разположен по средата между Варна и София. Град Велико Търново е в непосредствена близост до областния център Габрово, на равни отстояния в източно и западно направление от областните центрове Търговище и Ловеч. Общинският център е част Северния централен район и е разположен недалеч от административния център на района – град Русе.

Фиг. А2. 1. Община Велико Търново в пространството

Заедно с още девет общини формира област Велико Търново. Споделя граници с общините Горна Оряховица, Лясковец, Златарица, Елена, Павликени, Полски Тръмбеш (от същата област), Гурково (от област Стара Загора), Трявна, Дряново и Севлиево (от област Габрово).

Местоположението на общината я превръща в пресечна точка между направленията изток-запад и север-юг. Направлението, успоредно на Стара планина и северно от нея, се маркира от първокласен път I-4, а в перспектива и от трасето на АМ „Хемус“. Направлението север-юг се изразява от трансевропейски коридор №9 (от Хелзинки до Александруполис), представен в рамките на България основно от път I-5 (Русе-Велико Търново-Габрово-Стара Загора-Димитровград-Кърджали-Маказа). Двете перпендикулярни посоки се осигуряват и от железопътни линии. Общината се пресича от двойната електрифицирана жп линия Варна-Горна Оряховица-София, а гарите в Ресен и Самоводене са разпределителни. От гара Велико Търново в южна посока продължава жп линията, която впоследствие се разделя към Габрово и Стара Загора. Стратегическото разположение на община Велико Търново се допълва и от непосредствената близост на големия железопътен възел и летището в Горна Оряховица.

Второкласният път II-55 също следва направлението север-юг, като осигурява връзките между Велико Търново, Нова Загора и Свиленград. Така Велико Търново е свързан с три гранични пункта с Румъния, Гърция и Турция чрез директни транспортни връзки.

Геоложка характеристика и релеф

Геоложката карта на България определя община Велико Търново като част от предбалканския разлом, а геоложките ѝ слоеве са формирани по време на кредата. Общината принадлежи на три височинни пояса. Низинния (под 200 м), характеризиращ северните части на общината, хълмистия (от 200 до 600 м), преобладаващ за общината и нископланинския (600-1000 м) в южната част. Западният дял на общината попада в карстов район, а териториите по поречието на река Янтра са с висока степен на сеизмичност.

Общината не се отличава с богати залежи на полезни изкопаеми.

Климат

Климатът в община Велико Търново притежава спецификите на умереноконтиненталната климатична област. Средногодишната температура е 13,3 С°, като през януари средната температура е отрицателна, а през юли – близо 30 С°. Вътрешни различия се наблюдават между северните и южните части на общината – по-ниската част и по-високата старопланинска, където средногодишната температура е по-ниска. Средното количество на валежите е 688 мм, с изразен максимум през месеците май и юни, както и относително високи количества валежи през юли и август – предпоставка за високи земеделски добиви.

Преобладават западните ветрове.

Води

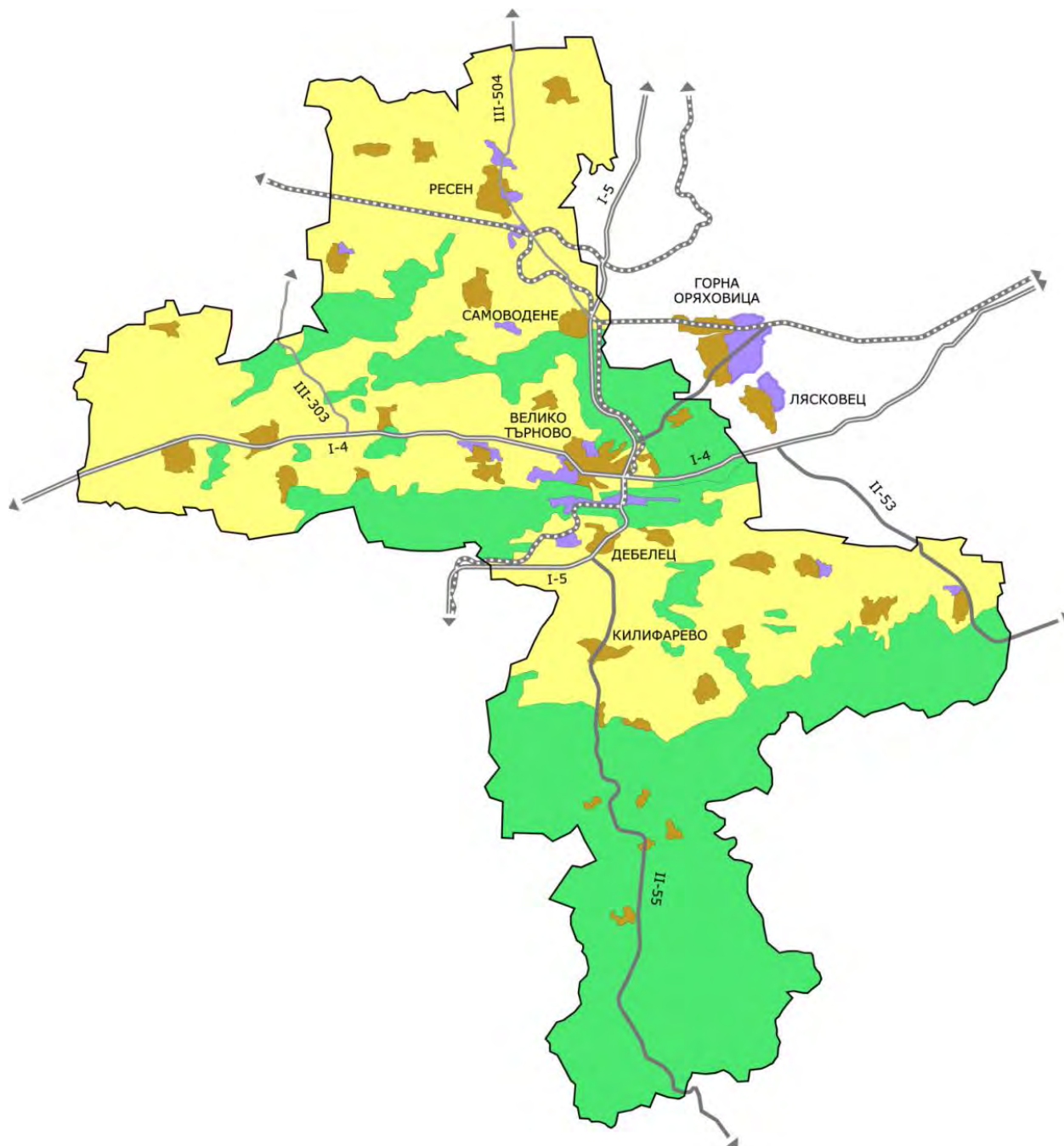
Водните богатства на общината са изразени основно от преминаващите реки Янтра и Росица и се допълват от минералните извори при село Вонеща вода. Росица е приток Янтра, двете реки са с дъждовно-снежен режим и максимум на речния отток през пролетта. Живописните извивки на меандрите на река Янтра при град Велико Търново с извисяващите се Търновски височини формират незабравимия образ на общинския център.

Почви

Заливните тераси на реките Янтра и Росица са покрити от алувиални почви, покрити с тополи и върби. Долините на реките са подходящи за отглеждането на зеленчуци. Северно от град Велико Търново се срещат плодородните черноземни почви, благоприятстващи отглеждането на зърнени култури.

В предбалканската част на общината преобладават сивите горски почви. Този тип почви, в съчетание с климатичните и релефни особености на предбалкана, позволяват отглеждането на трайни насаждения и лозя.

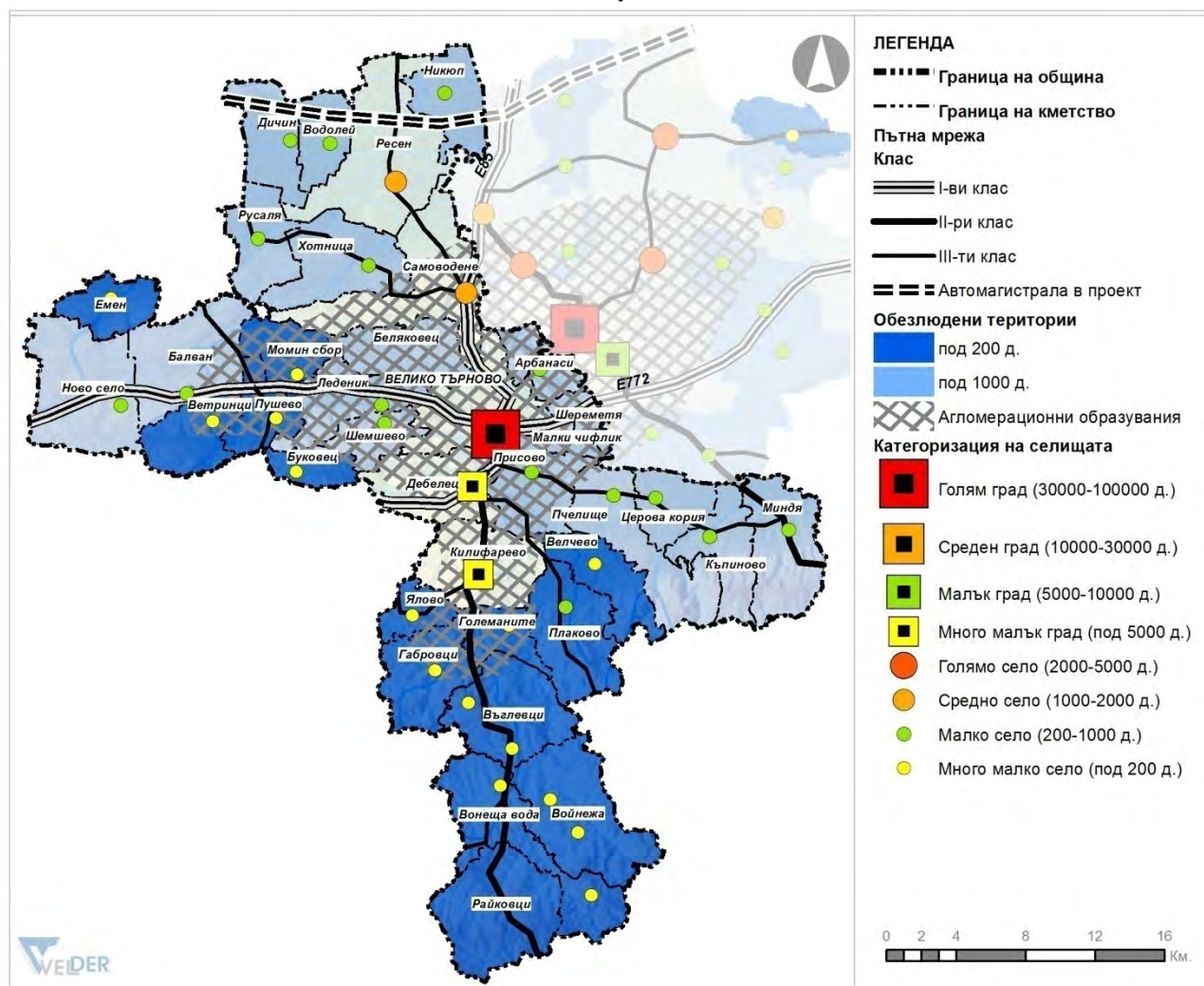
Фиг. А2. 2. Община Велико Търново – земеделски, горски и урбанизирани територии

Население

Динамиката на населението в община Велико Търново не се различава от националните тенденции. Населението на община Велико Търново намалява устойчиво след 1985 година. Според резултатите от Преброяването през 2011 г., в общината живеят 88 670 души – с 9,5% по-малко спрямо преброяването през 1985 г. След 2007 година, в общината се наблюдава отрицателен естествен прираст, като за 2012 г. неговата стойност достига -3,9‰. Положителен знак е по-ниският отрицателен прираст спрямо областно (-7,9‰) и национално ниво (-5,5‰). Друга положителна демографска характеристика е положителният механичен прираст след 2007 година, въпреки че неговите стойности не са високи и не компенсират отрицателния естествен прираст – механичният прираст през 2012 г. е 2,4‰, при отрицателни стойности на областно и национално ниво. Община Велико Търново се отличава със силно застаряващо население и интензивно обезлюдяващи се села.

Фиг. А2. 3. Население и селища в община Велико Търново

Селища

Община Велико Търново се състои от общо 88 селища, отличаващи се с различни особености. Те съответстват на принадлежността на съответното селище към равнинната или планинската част. В равнинната част са съсредоточени големите и икономически активни селища. В южните склонове на старопланинската верига са разположени много голям брой села, но с незначителен демографски ресурс, застрашени от обезлюдяване. Едва 15% от общото население на общината принадлежи на селата. Останалите са разпределени основно в общинския център, но и в другите два града – Дебелец и

Килифарево. Непосредствената близост на трите града, както и стратегическото им разположение формира урбанистична концентрация с потенциал за бъдещ растеж, свързан с промишленост, транспорт и логистика. Тази концентрация е неразривно свързана и с агломерацията Велико Търново-Горна Оряховица-Лясковец. Трите града са разположени в пространствения център на общината, където закономерно е най-високата гъстота на населението в общината, при средна гъстота от 100,5 д./кв. м – значително над средните стойности за България (66,3 д./кв. м), въпреки обезлюдените старопланински райони.

Икономическа характеристика

Община Велико Търново притежава традициите и перспективите за поддържането на ефективна и разнообразна икономическа структура. Почвеното многообразие и климатичните особености, наличието на земеделски територии дават възможности отглеждане на зърнени култури, зеленчуци, овощарство и лозарство. Общината се характеризира и със съхранен сектор индустрия, обединяващ разнообразни отрасли – електротехническа промишленост и машиностроене, хранително-вкусова промишленост, текстилна промишленост, производство на строителни материали и др. Най-динамично развиващ се е сектора на услугите, където са концентрирани приходите от икономическите дейности. Стратегическото разположение и изградените транспортни инфраструктури разкриват перспективите пред транспорта и логистиката. Уникалното културно наследство и природните дадености позволяват формирането и утвърждаването на разнообразен туристически продукт.

Място и роля на община Велико Търново в областта

Община Велико Търново е безспорен лидер на едноименната област. Общината концентрира 34% от населението на областта и над 40% от продукцията и приходите на икономиката. Град Велико Търново е с ключово значение за обслужването на останалите общини от областта, безспорен фокус на социалните, икономическите, културните и управленските функции.

Таблица А2. 1. Място и роля на община Велико Търново в областта

	За общината	Дял от областта (%)	Общо за областта
Територия (кв. км)	884	18,97	4 661
Население (2011г., НСИ)	88670	34,3	258 494
Гъстота на населението (д./кв. км)	100,3		55,4
Степен на образование – висше (бр., НСИ)	22422	50,05	44798
Степен на образование – средно (бр., НСИ)	42292	36,30	116508
Безработни (2011 г., НСИ)	5489	31,71	17 309
Икономически активни лица (2011 г., НСИ)	43139	39,78	108453
Коефициент на безработица (%)	12,72		15,96
Произведена продукция (хиляди левове)	1067272	42,34	2520466
Приходи от дейността (хиляди левове)	1987135	46,72	4353530

2.2.2. ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ И КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Историческа характеристика

Способността на историята да вдъхновява съвремението обяснява защо община Велико Търново е едно от най-вдъхновяващите места в България. Там е съхранено наследството на различни епохи, а запазените следи на античността, средновековието, българското възраждане и свободна България се преплитат по между си. Единство във времето, разположено сред великолепна природа.

Най-древните времена и праисторията са оставили своите могили и селища, знак, че земите на общината са непрекъснато населявани вече хилядолетия. Античността е времето за културата на траките и цивилизацията на Рим, чието величие може да се усети в Никополис ад Иструм. Още тогава преди 1 900 години, земите на общината се превръщат в голям кръстопът за цяла Мизия. При градът на победата са се срещали пътуващите от брега на Черно Море и Одесос (Варна), от Мелта (Ловеч), от река Дунав и Нове (Свищов), както и от Августа Траяна (Стара Загора) през Хемус (Стара планина). И днес община Велико Търново е транспортен център за Дунавската равнина. Важният път по поречието на Янтра предопределя изграждането на крепости на Царевец, Трапезица и Момина крепост още в края на античността и ранното средновековие. Районът е присъединен към Първото българско царство, но българската му слава тепърва предстои. През 1185 година българската държавност е възстановена именно в Търновград – началото на два от най-забележителните века в историята на общината, а заедно с това и на българската държава. Разгърнат на хълмовете Царевец, Трапезица и Момина крепост, следващ меандрите на Янтра, Търновград става *„втори на думи и дела след Константинопол.“* Търновската българска култура, сътворявана в средновековните църкви и манастири около Търновските възвишения, се разпростира из цяла Източна Европа. След завладяването на българските земи от Османската империя, Търновград изгубва своята роля, но запазва вярата си. През следващите векове градът, близките селища и манастири са най-яркия символ на българската идентичност и християнството. Забележително селище още през XVIII век става Арбанаси. Постепенно Търново става един от центровете на българското възраждане през XVIII и XIX век. По стръмните хълмове над Янтра, този път западно от Царевец и Трапезица, се изгражда възрожденското Търново. Урбанистичният образ на Търново пресъздава неповторима хармония между създаденото от природата и построеното от човека. Стопански център и важно място за занаяти и търговия, градът следва мисията за възстановяване на българската духовна и политическа независимост. Търново и близките селища приютяват редица изтъкнати български просветители и революционери. Неслучайно, след българското Освобождение, именно в Търново и стария конак, се организира Учредителното събрание, което утвърждава Търновската конституция. За да се посочи приемствеността със средновековна България и за да се посочи края на робските векове.

Праистория

Предимствата на земите в Предбалкана са оценени за първи път преди повече от 7 000 години. За това свидетелства разкритата селищна могила край село Самоводене. Нейните интересни артефакти разказват за организацията на живота в VI хил. преди Хр. От следващите хилядолетия са праисторическото селище в местността Качица (западната индустриална зона на град Велико Търново), както и могилата край село Хотница. Древното селище в Качица интригува със своята пространствена структура, съчетание на улици, публични пространства и отделни жилища – свидетелство за развита социална организация. Археологическият музей на Велико Търново разказва историята на тези далечни времена – началото на човешката култура.

Античност

Тракийските племена също откриват поречието на река Янтра. Съществуват хипотези, че най-стария културен пласт на хълма Царевец е завещан именно от траките. Следващите векове, земите на община Велико Търново стават част от римската провинция Мизия – епоха за създаване на високи достижения в архитектурата, изкуството и науката. От тогава е забележителния образец на римския урбанизъм – Никополис ад Иструм. Разположен недалеч от вливането на река Росица в Янтра, в непосредствена близост до село Никюп, градът е съхранен в цялост, без да е надстроен през следващите епохи. Основаването на града е посветено на победата на император Траян над Даките. Траян отбелязва своя *триумф* (*trumpus*) с активно строителство, разгърнало се в столицата и провинциите. Част от мащабната строителна дейност става и изграждането на Никополис ад Иструм – градът на победата при Дунав. Градът е притежавал характерната форма на управление – единство на народно събрание и градски съвет. Отличавал се е с многообразие на своето общество, част от което са били римски ветерани и преселници от азиатските провинции. Заради големия кръстопът при който е бил разположен, градът закономерно се утвърждава като важен търговски център. Удивително е, че старите римски пътища са останали устойчиви направления и до днес. По пътищата към Черно море, Дунав и през Стара планина към тракийската низина са се разпространявали славата на местните строители, занаятчии и тяхната продукция.

Урбанистичното решение на Никополис ад Иструм следва утвърдения римски модел – квадратна форма, нарушена единствено в североизточния край на града, заради съществуваща река. Солидни крепостни стени са обграждали 22,5 ха. По улиците, които са били успоредни на крепостните стени и перпендикулярни по между си, са били подредени публични и частни сгради. Стопанският разцвет е рефлектирал в монументалността и изящните детайли в архитектурата на града. Форумът (градския площад), при който са се събирали главните улици в посока север-юг и изток-запад, е бил повдигнат 2 м над прилежащото ниво, обграден с изящни колонади и магазини, а сред него са били подредени мраморни и бронзови статуи. В съседство на форума са се издигали знаковите сгради за град – одеон, перистилен храм и градския съвет. Източно от форума е била разположена голяма публична сграда, наречена *термоперипатос* (*thermoperipatos*, разходка на топло) – покрито публично пространство, място за активна търговия. През късната античност и ранното средновековие, Никополис се разраства в югоизточно направление. Построяват се и раннохристиянски базилики – първите символи на християнството в района. Разкритите антични каменни кариери и работилници за строителни материали край село Хотница са поддържали активното строителство в Никополис ад Иструм през неговото съществуване.

Средновековие

Още през ранното средновековие Източната римска империя подsigурява направлението по поречието на река Янтра. Припознато е стратегически важното местоположение на хълмовете Царевец, Трапезица и Момина крепост. Източната империя постепенно губи контрола върху земите северно от Стара планина, присъединени трайно към границите на Първото българско царство до началото на X век, когато българските земи са завладени от император Василий II. Хълмовете между меандрите на Янтра стават обект на активно строителство през следващите два века. Още тогава градът подсказва, че предстои да се превърне в един от забележителните средновековни градски центрове в Европа. Това започва да се случва след паметната 1185 година, когато в църквата „Свети Димитър“, братята Асен и Петър обявяват завършилото с български успех въстание. Българското царство е възстановено, а Търновград се превръща в столица и основен фокус на българската идентичност, държавност и култура. Градът се сдобива със своите представителни сгради, стопански средища, разнообразни по тип и богатство жилищни

сгради. Хълмът Царевец е съсредоточавал величието на столицата. Доминирали са патриаршеският комплекс и царският комплекс – два разграничени ансамбъла. Патриаршеският комплекс е бил организиран около патриаршеската църква, увенчана с камбанария. Царският комплекс е съчетавал монументалност, функционалност и сигурност, подчертан със собствена крепостна стена. Недалеч е било изградено и масивно болярско жилище. Останалата част от крепостта е била гъсто застроена с множество църкви и жилищни сгради.

На хълма Трапезица са преобладавали църковните сгради, редом до частните сгради на българската аристокрация. Според описаните археологически обекти, на Трапезица са съществували 17 църкви. Между двата хълма, разделена на две части от река Янтра, се е разгръщала Асеновата махала. Освен стара църква „Свети Димитър“,

там са се издигали и църквите „Свети Георги“ и кръстокуполната „Свети Великомъченици Петър и Павел“, построена през 1204. Днес „Свети Димитър“ и „Свети Великомъченици Петър и Павел“ са реставрирани. „Свети Георги“ е пример за приемствеността в изграждането на храмове по българските земи. Днешната ѝ форма датира от 1616 година, когато върху основите на средновековната църква е построена нова. Възприето е, че главният храм на манастира „Великата Лавра“, църквата „Свети 40 мъченици“ е построена в чест на победата на Цар Иван Асен II над епирския деспот Теодор Комнин. В околностите на Търновград възникват „Света Троица“, Капиновския, Плаковския, Преображенския и Килифаревския манастир. Пръв сред тях е „Света Троица“ от края на XI век. Капиновският възниква през XIII век, докато останалите са построени през XIV век и най-вече по времето на Цар Иван Александър, отредено за въздигането и разпространяването на българската култура. Така манастирските средища възникват за да развият българската култура, а по-късно през вековете на османското робство са призвани да съхранят българския християнски дух. На Момината крепост е съществувал т. нар. Девинград, а в подножието на Царевец, в югоизточна посока е съществувал квартал на чуждестранните търговци.

Търновград неминуемо е бил неописуема картина през XIII и XIV век. Заел височините и подножията на живописните хълмове, очертани от извивките на река Янтра, градът е представлявал неповторимо вплитане на архитектура и природа. Цветовете и блясъка на камък, дърво и метал са се наслагвали върху стръмния релеф и естествените скали на Царевец, Трапезица и Момината крепост. Българската столица символизира достиженията на търновските архитектурна, художествена и книжовна школи, а културното влияние на Второто българско царство неслучайно се е разпространило из цяла източна Европа. Българският църковен деец Григорий Цамблак е достигнал до Вилнюс, а Киприян до Москва. Активните строителство, занаяти и търговия са правили средновековната българска столица основен стопански център.

Фиг. А2. 4. Поглед към Патриаршеския комплекс, Царевец

Османска епоха. Българско възрождане

През първите векове на османското робство и столицата и всички останали български градове и земи изгубват средновековната си роля, значимост и просперитет.

Още от XVI век Арбанаси се сдобива с узаконени привилегии за неговите жители спрямо българското население в други селища. Собствеността на местните жители става защитена. Животновъдство, активна търговия с животни и последващо месарство и кожарство са били в основата на стопанския живот в Арбанаси. Значителна част от продукцията е била изнасяна. Благоприятните икономически условия и контактите на местните жители с чужди култури позволяват Арбанаси да се превърне в един от ранните центрове на българското възрожденско строителство и да придобие своя специфичен архитектурен стил. Според историческите източници, в края на XVIII век Арбанаси обединява около 1 000 къщи. Къщите се отличавали с размерите си, масивен градеж и изтънчени художествени детайли. Характерно за арбанашката къща са солидните каменни предверия и дървения втори етаж. Сдържаната външна архитектура се е разнообразявала от отворените чардаци на втория етаж и вече споменатите малки архитектурни детайли. Арбанашките майстори са подхождали с внимание към художествените декорации, дърворезбите, както и присъщите островърхи арки, използвани за оформянето на проходи и прозорци. Друга специфика е било обичайното разположение на къщите – сред обширни дворове, очертани от високи каменни зидове. Постигането на сигурност и неприкосновеност на дома също е било сред съображенията на местната архитектура. Емблематичен пример е Попянквата къща, завършена още през 1696 година. През следващия век са построени и Хаджикостовата, Стефан Личевата и Кандиларовата къща.

Закономерно, Арбанаси се превръща и в духовен център. В селището е дадено килийно училище още през XVII век. През същия век е разширена църквата „Рождество Христово“ и е построена църквата „Св. Архангели Михаил и Гавраил“.

Средновековната столица Търново отново става средище на занаяти и търговия през XVIII век. Преоткрити наново са старите занаяти от столичния период на града. Спомените за достиженията на Търновград, заедно със стопанския разцвет, стимулират архитектурата и изкуствата. Сякаш за да се консервира археологическото наследство на старата столица, развитието е преместено западно от хълмовете Царевец и Трапезица. Старата Асенова махала отново заема важна роля в града. От там е минавал пътят за Арбанаси. Търновските майстори постепенно започват да разполагат своите архитектурни творения по стръмния релеф на хълмовете по поречието на Янтра. Търновските къщи получават свои уникални и индивидуални решения, но въпреки своите различия създават поредица от единни улични ансамбли. Къщите, за разлика от Арбанаси, са били допрени и разположени на уличната линия. Формират се повтарящи се мотиви в архитектурата на къщите, а през XIX век се появяват присъщите за Търново фасади с декоративни тухли. В тях се разпознава почерка на един от най-големите български възрожденски майстори – Уста Колю Фичето. Забележително е взаимодействието между строителната дейност на Колю Фичето и стенописта на Захарий Зограф. Традиционните духовни средища, средновековните манастири около Търново се обновяват и приютяват идеите за възстановяване на българската идентичност и държавност. През 1834 година в Преображенския манастир е издигната църквата „Преображение Господне“, построена от Колю Фичето и изографисана от Захарий Зограф. Година по-късно, дряновски майстори построяват църквата „Свети Никола“ в Капиновския манастир. В средновековния манастир „Света Троица“, възстановен в първата половина на XIX век, отново двамата майстори Колю Фичето и Захарий Зограф създават църквата „Света Троица“ (1847 г.). Колю Фичето възстановява църквата на Килифаревския манастир (1840) и построява камбанарията на църквата в Плаковския манастир. През следващите години творчеството му се съсредоточава в град Търново. През 1858 г. е завършена масивната сграда на Хан Хаджи

Николи. Негово дело е и сградата на турския конак, която изиграва главна роля при учредяването на младата българска държава през 1879 г. Църквата „Свети Свети Кирил и Методий“ е строена 1860-1861. „Св. св. Константин и Елена“ е завършена през 1874 година и се разпознава със своята камбанария. През 1869 е открито

Фиг. А2. 5. Самоводската чаршия

първото читалище в града, към него е била организирана и библиотека. Още преди Освобождението в градът се простира активно книгоиздаване. По същото време се обособява и Самоводската чаршия – двете занаятчийско-търговски улици на Търново, свързани чрез обширен площад. Чаршията запазва своите традиции, занаятчийски и търговски дюкяни и след Освобождението, нейният образ е съхранен до днес. Още през 60^{те} години на XIX век се откриват фабрики за коприна, хартия, спирт и сапун.

Килифарево също се развива активно през десетилетията на XIX век. Днес е съхранена стройната часовникова кула, а в близост до нея е разположена Саралиевата къща, която подслонява местния исторически музей.

Паралелно на стопанското и духовното си развитие, местното население се посвещава на борбата за национална свобода. Споменът за средновековната българска държава неизменно е бил най-жив в Търново и региона. Още през 1598 г. е Първото Търновско въстание, около век по-късно е и Второто. През XVIII век Търново и търновчани стават ярък символ на решителността на българите да бъдат свободни. През 1835 г. е Велчовата завера, чийто организационен център е Плаковския манастир. Предателство отбелязва трагичния край на въстанието, а един век по-късно на жертвите е посветен паметник, разположен в общинския център. В подготовката на Априлското въстание, Търново е център на Първи революционен окръг с апостол Стефан Стамболов. Роден именно в Търново, след Освобождението Стамболов става един от бележитите строители на преродената българска държава. В резултат на бързите реакции на турските власти, въстанието в окръга е осуетено и официално не е оглашено. Въпреки това, жители на търновските села, водени от поп Харитон и Бачо Киро, формират чета, която дълго време се противопоставя на голяма турска армия в Дряновския манастир. С българските борби е свързан и живота на Филип Тотю, роден в планинска къща сред живописна природа до село Вонеща вода.

Следосвободженска епоха

Търново изпълнява основната роля в учредяването на възстановената българска държава. През първите месеци на 1879 г., в стария конак се провежда Учредителното събрание. В този период се създава и приема Търновската конституция – законодателната основа и рамка за развитието на княжеството. След приемането на Конституцията на 16 Април, на същото място и на следващия ден се провежда Първото велико народно събрание, което избира Александър Батенберг за български Княз – Александър I. Незабавно след Освобождението Търново придобива своя нов облик с красива градска архитектура. Формират се градските ансамбли по днешните улици „Независимост“ и „Хаджи Димитър“. Построяват се къщи с масивен каменен и тухлен градеж, появяват се метални балкони. Отделните сгради са хармонично долепени и формират силует с равномерна височина. Построяват се редица важни инженерни съоръжения, включително емблематичния „Стамболов“ мост от 1892 г. В началото на новия век се построяват и жп гарата, заедно с железопътните тунели и мостове – градът получава нов стимул за развитие. В Търново,

през 1908 година е следващото знаменателно събитие в новата българска история – обявяването на независимото Царство България.

След 1944 г.

След края на българското участие във Втората световна война започва следващия етап в развитието на Търново. Градът се разраства, населението се увеличава и се изграждат многофамилните жилищни структури. Новото пространствено развитие на града се разгръща изцяло в западно и южно направление спрямо съществуващия град. В периферията на Търново възникват големи индустриални зони. През 60^{те} и 70^{те} години се обособяват комплексите на двата великотърновски университета.

Културно наследство

Удивителната история на община Велико Търново се представя от съхранените до днес културни ценности. В общината изобилстват множество групови културни ценности (археологически резервати, резервати и комплекси), единични културни ценности от национално значение и множество археологически обекти, голяма част от които не са проучени (Съобразно Закона за културното наследство, всички археологически ценности са от национално значение).

Таблица А2. 2. Групови културни ценности, манастири и единични културни ценности от национално значение, разположени в рамките на община Велико Търново

	Античност	Средновековие	Османска епоха/ Възраждане
град Велико Търново		Резерват „Царевец“; резерват „Трапезица“; резерват „Момина крепост“; Църква „Свети Петър и Павел“; Църква „Свети Георги“; Църква „Свети Димитър“; Църква „Свети 40 мъченици“; Шишманова баня;	Историческо Велико Търново; Етнографски комплекс „Самоводска чаршия“; Църква „Свети св. Константин и Елена“; Църква „Св. св. Кирил и Методий“; Църква „Св. Архангел Михаил“ Хан Хаджи Николи; Къщата с маймунката; Къща на Вела Благоева; Читалище „Надежда“
с. Арбанаси			Историческо Арбанаси; Манастир „Успение Богородично“; Манастир „Свети Никола“; 36 бр. Къщи и порти; 7 бр. Църкви; 5 бр. чешми
с. Вонеща вода			Етнографски комплекс „Осенарска река“
с. Самоводене		Патриаршески манастир; Преображенски манастир	Патриаршески манастир; Преображенски манастир
с. Големаните		Килифаревски манастир	Килифаревски манастир
с. Капиново		Капиновски манастир; Плаковски манастир	Капиновски манастир; Плаковски манастир

с. Никюп	Археологически резерват Никополис ад Иструм		
гр. Дебелец			Манастир „Свети Архангел Михаил“
с. Присово			Присовски манастир
гр. Килифарево			Саралиева къща
Община Велико Търново	Археологически обекти	Археологически обекти	

Източник: Община Велико Търново

2.2.3. ФУНКЦИОНАЛНА СТРУКТУРА И ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ

Закономерностите в пространственото развитие на община Велико Търново са предопределени от природните дадености, историческите обстоятелства и социалните реалности в различните периоди. Разположението на общината в Предбалканската област обяснява хармоничното съчетание между горски и земеделски територии. Определящ фактор за развитие е уникалното единство между меандрите на река Янтра и прилежащите ѝ хълмове при град Велико Търново. Доминираща роля има и река Росица.

Природните дадености са предопределили и историческото развитие в общината. През античността и вековете на римските военна сигурност и строителство фокусът на живота е в равнинната северна част на общината, в близост до водите на река Росица – Никополис ад Иструм. Градът е обозначавал големия кръстопът между север-юг и изток-запад – Нове (Свищов)-Аугуста Траяна (Стара Загора) и Одесос (Варна)-Мелта (Ловеч). Според историческите сведения старопланинският път се е разделял в две направления – по поречието на Янтра и алтернативен проход на изток, съхранили се и до днес. Средищната роля на общината се запазва и през средновековието, но фокусът се измества в южна посока – търновските височини. Нарушената стабилност след края на античността и променените стратегическите съображения в управлението на Източната римска империя обясняват съсредоточаването на местния живот на труднодостъпните хълмове около Янтра. През османската епоха започва формирането на селищната концентрация около Велико Търново – Търново, Арбанаси, Дебелец, Килифарево, Горна Оряховица, Лясковец. Променените социални реалности отвеждат до постепенното изграждане на малки планински селища, осигуряващи затвореност и сигурност на българското население. Историческите събития се потвърждават от днешната пространствена ситуация. Следосвобожденската епоха продължава историческите тенденции. Съществуващите транспортни връзки север-юг и изток-запад са подчертани с изграждането на железопътни линии.

Днес община Велико Търново е пространствен център за Северна България (кръстовище на първокласните пътища I-4 и I-5, както и на железопътните линии Варна-София и Русе-Стара Загора). Именно първокласните автомобилни пътища и железопътните линии са основните оси на развитие, около които се организират главните селищни концентрации. Голям е потенциалът на концентрацията на градовете Велико Търново, Горна Оряховица, Лясковец, Дебелец и Килифарево. Към тази основна селищна концентрация се присъединяват и по-големите села от общината Самоводене, Беляковец, Леденик, Шемшево, Присово, Малки Чифлик, Шереметя. По големият брой от останалите общински села са съсредоточени в по-високите северни части, но големите села от общината са разположени в равнинните части. Важна ос за общината е второкласният път II-55, свързващ градовете Дебелец и Килифарево. Тя осигурява и транспортния достъп до периферните старопланински села на общината и продължава в Прохода на Републиката.

Функционална структура

За описанието на функционалната структура на община Велико Търново е използвана картографската и информационна основа на CORINE Land Cover, програма на Европейската агенция по околна среда.

Таблица А2. 3. Структура по видове територии

Вид територия*	2000 г.		2006 г.	
	площ /ха/	дял /%/	площ /ха/	дял /%/
Антропогенно натоварване /урбанизирани и промишлени територии/	5773,814	6,52%	5844,11	6,60%
Населени места с плътно застрояване	4195,9	4,74%	4310,8	4,87%
Индустриални или търговски обекти	1256,8	1,42%	1221,7	1,38%
Кариери и открити рудници	114,2	0,13%	109,1	0,12%
Места за спорт и отдих	206,9	0,23%	202,6	0,23%
Земеделски земи	48120,4	54,39%	48104,0	54,36%
Ненапооявана обработваема земя	29425,8	33,26%	29491,0	33,33%
Лозя	374,3	0,42%	547,0	0,62%
Овощни и ягодови насаждения	211,2	0,24%	231,9	0,26%
Пасища	4545,9	5,14%	4616,8	5,22%
Комплекси от раздробени земеделски земи	1812,9	2,05%	2010,9	2,27%
Земеделски земи със значителни участъци естествена растителност	11750,3	13,28%	11206,3	12,66%
Горски земи	34590,5	39,09%	34536,6	39,03%
Широколистни гори	20745,9	23,45%	20901,5	23,62%
Иглолистни гори	1232,0	1,39%	1231,4	1,39%
Смесени гори	5191,0	5,87%	5112,0	5,78%
Естествени тревни площи	558,0	0,63%	525,6	0,59%
Преходна дървесно-храстова растителност	6753,3	7,63%	6655,9	7,52%
Площи с рядка растителност	110,2	0,12%	110,2	0,12%
Общо	88484,7	100,0%	88484,7	100,0%

*За подготвянето на структурата е използвана картографската основа на CORINE Land Cover. Параметрите на картната основа от CORINE /М 1: 100 000/ не позволяват отчитането и измерването на водните площи и течения – причина за отсъствието им от настоящия баланс.

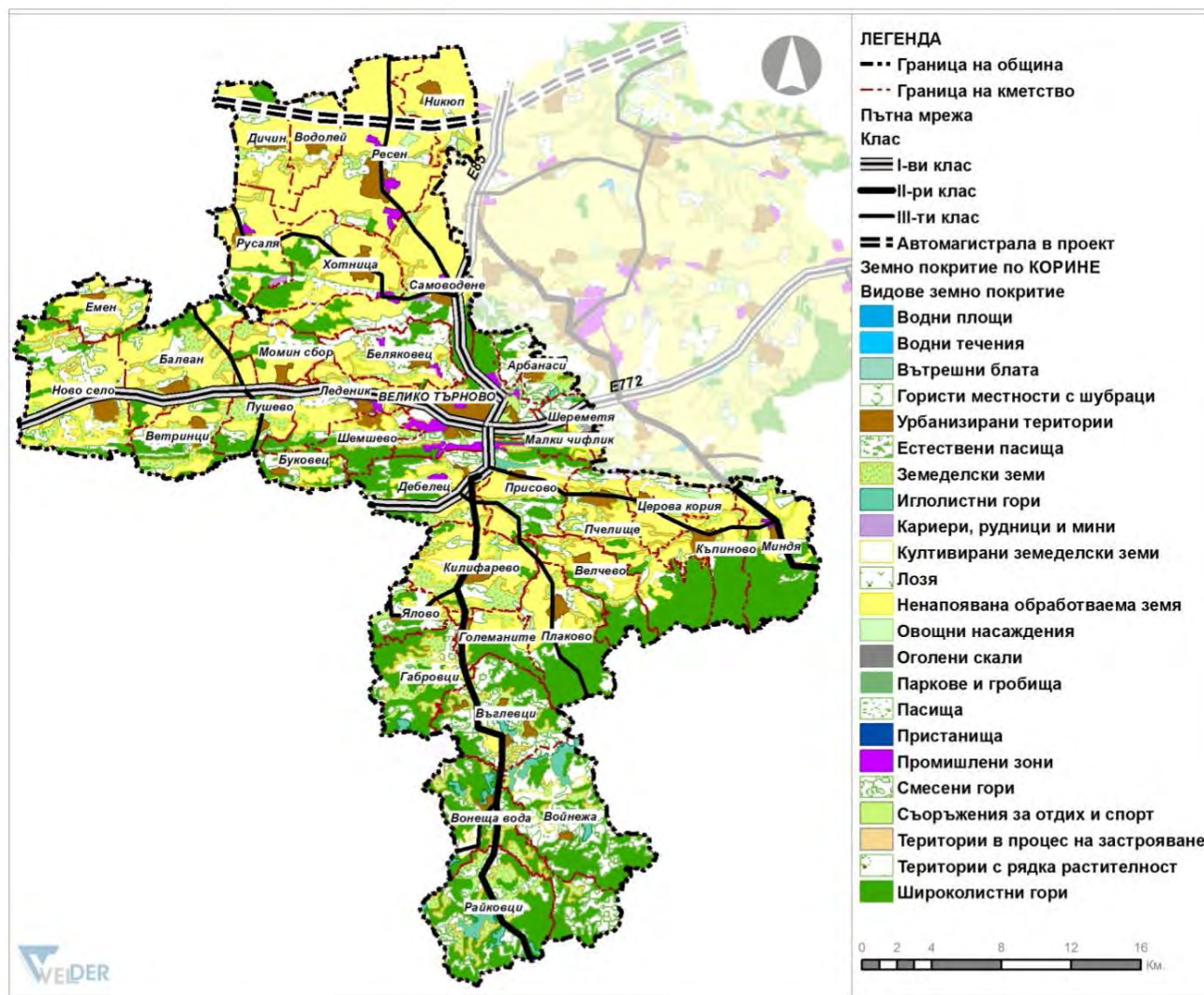
Отличава се голямата площ на общината – 88 484 ха. Преобладават земеделските земи, които заемат 54,36% от общата площ на общината през 2006 г. Отличава се и значимия дял на горските територии – 39,03%, потвърждение за благоприятната комбинация между горски и земеделски територии, осигуряваща предпоставки за разнообразни функции и икономически дейности. Трите града и транспортните обекти с висока категория обясняват относително голямата площ на урбанизираните и промишлените територии – 6,60%.

Структурата на земеделските територии показва, че преобладават ненапоояваните обработваеми земи, а благоприятните местни условия за отглеждането на лозя и трайни насаждения не са усвоени. Сред горските територии най-често срещани са широколистните гори.

Проследяването на промените в площта на отделните видове територии между 2000 и 2006 година разкрива увеличаващия се дял на урбанизираните територии за сметка на

земеделските и горските. Въпреки това, вътрешните структури на земеделския и горския фонд показват положителни тенденции – макар и слабо се увеличават площите на лозовите масиви и овощните градини, нарастват и териториите заети от широколистни гори.

Фиг. А2. 6. Функционална структура на община Велико Търново

2.2.4. ИЗВОДИ

Проблеми

- Устойчиво намаляващо население след 1985 г.;
- Отрицателен естествен прираст след 2007 г.;
- Липса на оптимално използване и комбиниране на различните финансови източници за опазване и социализация на културното наследство;
- Ограничено обвързване на културните ценности и исторически места със съвременни функции и активности (социализация);
- Липса на единен подход за опазване на културното наследство, развитие на съвременната култура и туристическото предлагане;
- Фокусиран интерес върху определени обекти и слаба популярност и информираност за значими културни ценности в периферията на общината;

- Липса на активности и малък демографски ресурс в общинските села – 15% от населението живее в селата, 22 села са обезлюдени през 2012 година;
- Изолирани села в южната периферия на общината – липсващи или съществуващи транспортни връзки с лошо състояние (старопланинската част);
- Ниски площ и дял на земеделските земи, отредени за отглеждане на лозя и трайни насаждения.

Потенциали

- Централно местоположение в Северна България. Средишна позиция спрямо градовете Варна, София, Русе и Стара Загора;
- Пресечна точка на транспортните направления север-юг и изток-запад (пътища I-5 и I-4; железопътни линии Варна-София и Русе-Стара Загора);
- Непосредствена близост до основен железопътен възел и летище (град Горна Оряховица);
- Балансирано съчетание на горски и земеделски територии, предпоставящо разнообразни функции, икономически дейности;
- Разнообразен релеф, съчетание от три височинни пояса – низинен, хълмист и полупланински;
- Природни дадености, сред които се открояват водните богатства на реките Янтра и Росица, минералните извори на Вонеща Вода, неповторимия пейзаж от меандрите на Янтра и извисяващите се прилежащи хълмове;
- Почвено многообразие, обширни земеделски територии и климат, благоприятстващи интензивно и разнообразно земеделие – отглеждане на зърнени култури, зеленчуци, лозя и трайни насаждения;
- Положителен механичен прираст след 2007 година;
- Преплитане на значими културни ценности от различни епохи – античното наследство на Никополис ад Иструм, средновековната столица Търновград, достиженията на българското възраждане и просвещение в Арбанаси, Търново, Килифарево, село Вонеща вода и др.;
- Търновската „Света гора“ – концентрацията на манастирите Преображенски, Килифаревски, Патриаршески „Света Троица“, Плаковски, Капиновски, Присовски, манастир „Свети Архангел Михаил“, двата манастира в Арбанаси;
- Съществуващи опит и практики в дигитализацията и използване на съвременните технологии за представяне на културното наследство;
- Функциониращо общинско търговско дружество „Царевград Търнов“ ЕООД, чиято дейност е насочена и към информационното представяне и популяризиране на културното наследство;
- Разнообразен културен календар, обхващащ разнородни събития и участници, включително с международно участие;
- Съвместни инициативи за културен обмен и формиране на културен продукт между община велико Търново и други близки общини;
- Концентрация на трите града от община Велико Търново при пресичането на важни транспортни оси –предпоставки за транспортни и логистични дейности.

2.3. СЪСТОЯНИЕ НА МЕСТНАТА ИКОНОМИКА

2.3.1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ИКОНОМИЧЕСКИЯ КОМПЛЕКС НА ОБЩИНА ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Ресурсите и потенциалите, с които разполага община Велико Търново й отреждат водещо място в социално-икономическия и инфраструктурен комплекс на област Велико Търново. Като най-голяма и добре развита, община Велико Търново е с най-висок принос в икономическото развитие на едноименната област. По всички основни икономически показатели, общината заема водещо място в областната икономика. Данните в таблица А3.1, подкрепят този извод.

Таблица А3. 1. Динамика на основните показатели на община Велико Търново, 2008-2011 г. Роля в областната икономика

Община Велико Търново	Мярка	2008	2009	2011
Произведена продукция	Хил. лв.	1 187 346	1 038 320	1 067 272
Приходи от дейността	Хил. лв.	2 104 139	1 876 895	1 987 135
Нетни приходи от продажби	Хил. лв.	1 873 146	1 719 732	1 830 516
Заети лица	брой	30 580	29 612	27 363
ДМА	Хил. лв.	707 661	696 074	687 799
Отн. дял от област Велико Търново		2008	2009	2011
Произведена продукция	%	47,9	48,4	42,3
Приходи от дейността	%	51,6	52,0	45,6
Нетни приходи от продажби	%	52,4	53,0	46,7
Заети лица	%	47,7	47,8	46,8
ДМА	%	49,0	47,1	42,2

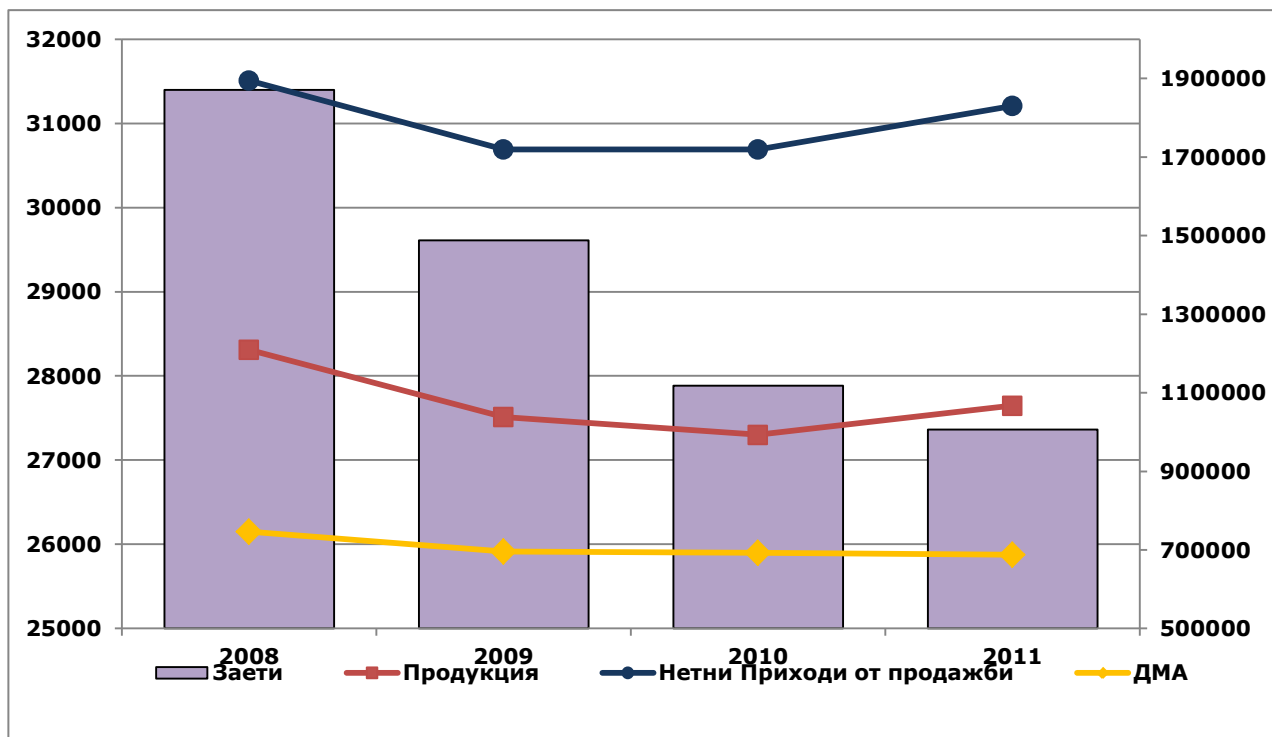
Източник: НСИ

Така през 2011 г. в община Велико Търново се произвежда 42,3% от произведената продукцията и 45,6% от нетните приходи от продажби в областта. В общинския социално-икономически комплекс са заети 46,8% от работната сила на област Велико Търново. Относителният дял на дълготрайните материални активи (ДМА) представлява 42,2% от тези на област Велико Търново. Съпоставката на посочените относителни дялове на разгледаните икономически показатели, ако се съпоставят с относителния дял на населението на общината от това на областта (34,8%) дава относително добра представа за мястото на общинската икономика в областния икономически комплекс.

Анализите на данните от таблица А3.1 сочат, че икономиката на община Велико Търново е засегната от икономическата криза, проявила се след 2008 г. Данните за анализирания икономически показатели за 2011 г. са по-неблагоприятни от 2008 г. Налице е добре изразена устойчива тенденция на влошаване на броя на заетите. Въпреки това, след 2010 година се наблюдава възвръщане на положителните тенденции в местното икономическо развитие (Фиг. А3.1; Таблица А3.1). Данните, приведени в таблица А3.1 показват, че по отношение на икономическите резултати относителните дялове на избраните икономически показатели на община Велико Търново от тези за област Велико Търново намаляват – значимостта на местната икономика в областния икономически комплекс намалява. Това е индикатор, че темповете на развитие на икономиката на общината са по-неблагоприятни от средните за цялата област.

За анализирания период произведената продукция средно за областта е със спад само от 0,2%. Приходите от дейност и ДМА в областната икономика бележат малък ръст. Единствено по-неблагоприятно е състоянието със заетостта. За община Велико Търново за периода 2008-2011 г. броят на заетите бележи спад с 11,1%, а за областта същия е почти два пъти по-висок – 23,7%.

Фиг. А3. 1. Динамика на общинската икономика за периода 2008-2011 г.

Източник: НСИ

2.3.2. СЕКТОРНО-ОТРАСЛОВА СТРУКТУРА НА ИКОНОМИКАТА НА ОБЩИНА ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Изменения в секторната структура

През анализирания период не се наблюдават значими промени в секторната структура на икономиката на общината. По основните икономически показатели, използвани за целите на анализа на икономическото развитие, водещо място в социално-икономическия комплекс има сектора на услугите. Това се дължи на две основни причини. Първата от тях е доброто развитие на обслужващите функции на общинския център, който е утвърден културно-образователен, здравен, административен, туристически център с подчертано регионално значение. По отношение на някои обслужващи функции в сферата на висшето образование, на културата, туризма и др., обслужващата роля на гр. Велико Търново е и с национално измерение.

Определена представа за промените в секторната структура на социално-икономическия комплекс на община Велико Търново, настъпили в периода след 2008 г. дават данните от таблица А3.2.

Таблица А3. 2. Динамика в основни показатели на секторната структура на икономиката на община Велико Търново за периода 2008 -2011 г.

Показатели	Общо*	В т.ч. по икономически сектори		
		селско и горско стопанство	индустрия	услуги
2008 г.				
Предприятия (брой)	5921	97	457	5367
Произведена продукция (хил. лв.)	1187346	46119	507877	633350
Приходи от дейност (хил. лв.)	2104139	56035	582663	1465441
Нетни приходи от продажби (хил. лв.)	1873146	46630	497833	1328683
Заети лица (брой)	30580	729	9951	19900
Наети лица (брой)	26837	661	9600	16576

ДМА (хил. лв.)	707661	23559	228329	455773
2011 г.				
Предприятия (брой)	4787	114	395	4278
Произведена продукция (хил. лв.)	1058192	90229	432204	535759
Приходи от дейност (хил. лв.)	1977825	108546	471769	1397510
Нетни приходи от продажби (хил. лв.)	1822093	80225	425219	1316649
Заети лица (брой)	26505	568	8000	17937
Наети лица (брой)	22698	464	7553	14681
ДМА (хил. лв.)	652344	37373	221358	393613

Източник: НСИ

***В общите стойности на показателите не са включени икономическите дейности, за които данните са конфиденциални.**

Анализите на данните от таблица А3.2 показват, че в секторната структура на икономиката на община Велико Търново се утвърждават водещите позиции на третичния сектор. По всичките използвани икономически показатели този сектор е водещ в сравнение с останалите два сектора. Икономическата криза също засяга състоянието и възможностите за по-нататъшно развитие на отраслите (икономическите дейности) и от третичния сектор. То се изразява в намаляване на броя на предприятията, на размера на произведената продукция, на броя на заетите и броя на наетите лица, размера на дълготрайните материални активи (ДМА).

Посочените неблагоприятни тенденции са характерни и за вторичния сектор. Това дава възможност третичния сектор да е с по-голяма значимост по отношение на останалите да сектора и към 2011 г. В него са 89,4% от всички регистрирани предприятия в общината (при 8,3% във вторичния и 2,4% в първичния сектор), делът на приходите от дейност реализирани от отраслите от третичния сектор е 50,6% при 40,8% във вторичния и 8,5% в първичния сектор.

При оценките на данните за приходите от дейност, следва да се отчита и обстоятелството, че част от отраслите в третичния сектор са със социална значимост – образование, здравеопазване, култура, социални дейности и др.

Втора важна констатация, свързана с измененията на секторната структура на икономика, за анализирания период, засяга положителните промени в първичния сектор – селско, горско стопанство и добивна промишленост. Данните за 2011 г., в сравнение с тези за 2008 г. показват наличие на тенденция на положително развитие на първичния сектор. Това се дължи основно на развитието на селското стопанство и то на зърнопроизводството. Размерът на произведената продукция в този сектор нараства от 461 19 хил. лв. на 90 229, или с 95%. Подобни положителни тенденции се наблюдават и при други показатели. Изключение прави броят на заетите лица, чийто брой намалява с 93 д.

Изменения в отрасловата структура на икономиката

Характеристиките и промените в секторната структура на икономиката са резултат от измененията, настъпили в отделните отрасли. Отрасловата структура е представена в таблица А3.3.

Таблица А3. 3. Отраслова структура на икономиката на община Велико Търново по основни икономически показатели – 2011 г.

Икономически дейности	Предприятия (брой)	Произведена продукция (хил. лв.)	Приходи от дейността (хил. лв.)	Заети лица (брой)	ДМА (хил. лв.)
ОБЩО ЗА ОБЩИНА ВЕЛИКО ТЪРНОВО	4796	1067272	1987135	27363	687799
Селско, горско и рибно стопанство	114	90229	108546	568	37373
Добивна промишленост	..	..	..	..	..
Преработваща промишленост	395	432204	471769	8000	221358
Производство и разпр. на ел. и топлинна енергия и на газообразни горива	..	..	..	..	..
Доставяне на води, канализ. у-ги, управл. на отпадъци	12	26550	27170	..	..
Строителство	284	109022	138233	2122	51407
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети	1783	166529	952911	7247	119717
Транспорт, складиране, пощи	179	81809	85652	1272	24465
9. Хотелиерство и ресторантьорство	531	26786	47316	2099	50592
10 Създаване и разпр. на информ. и творчески продукти, далекосъобщения	118	20721	21199	564	5879
11. Операции с недвижими имоти	380	21224	27969	513	100499
12. Професион. дейности и научни изследвания	423	15738	19354	989	9334
13. Администр. и спомагателни дейности	110	23469	24512	623	6610
14. Образование	39	2235	2377	126	..
15. Хуманно здравеопазване и социална работа	189	32932	41749	1819	22238
16. Култура, спорт, развлечения	42	5358	5467	199	1218
17. Други дейности	188	3386	3601	364	1654

Източник: НСИ

.. Конфиденциална информация

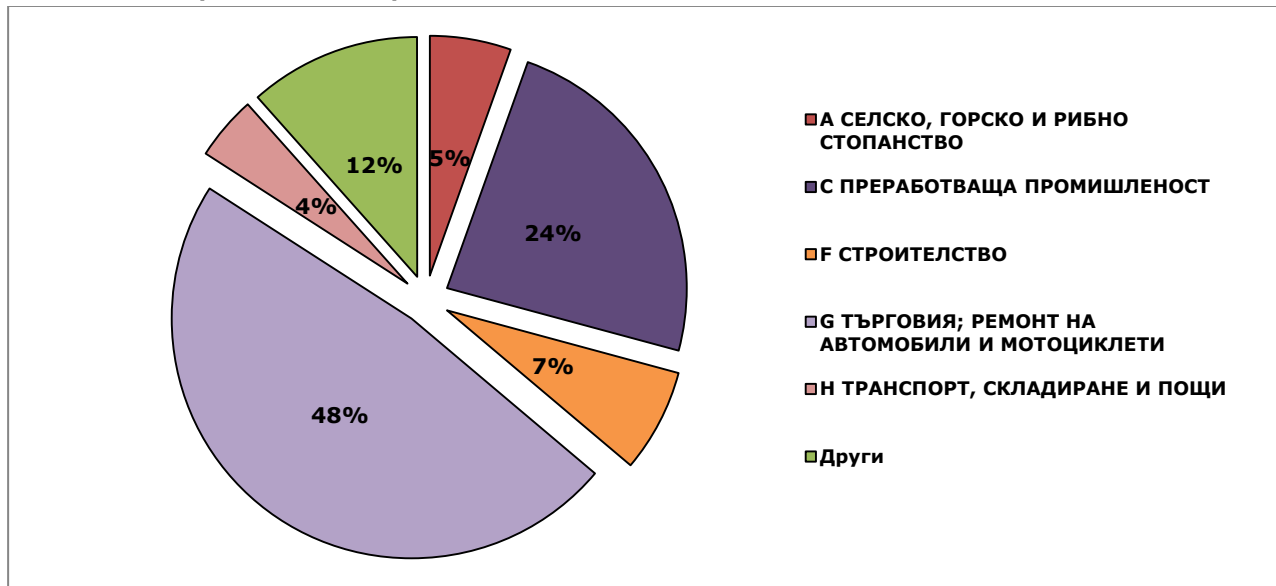
В отрасловата структура на икономиката водещо място има преработващата промишленост. На нея към 2011 г. се падат 39,5% от произведената продукция, 29,2% от заетите лица и 32,2% от дълготрайните материални активи. Всъщност преработващата промишленост е сборно понятие от различни промишлени отрасли. От тях, в общината по-добре са представени отрасли „Производство на храни, напитки и тютюневи изделия“, „Производство на текстил и изделия от текстил“, „Производство на машини и оборудване“, „Производство на изделия от дърво“ и др.

От данните в таблица А3.3 се вижда, че след преработващата промишленост по показателя „Произведена продукция“ се нарежда отрасъл „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ – с 15,6% от общия размер на произведената продукция в общината. На трето място по този показател е отрасъл „Строителство“ (10,2%), следван от отрасъл „Селско, горско стопанство и рибовъдство“ (8,5%). От отраслите, попадащи в

третичния сектор по-добре представени в икономиката на община Велико Търново са „Транспорт, складиране и пощи“ и „Хотелиерство и ресторантьорство“.

Проследяването на показателя нетни приходи от продажби по отделните икономически дейности, разкрива значимата роля търговските дейности и преработващата промишленост.

Фиг. А3. 2. Разпределение на приходите от дейността по икономически дейности за 2011 г.

Източник: НСИ

2.3.3. РАЗВИТИЕ НА ПЪРВИЧНИЯ СЕКТОР НА ИКОНОМИКАТА

Първичният сектор, представен от селското, горското и рибното стопанство показва определена динамика в развитието по отношение на основните икономически показатели. По текущи цени произведената продукция и приходите от дейност нарастват около 2 пъти, нетните приходи от продажби – около 2 пъти и дълготрайните материални активи – около 1,5 пъти. Независимо от положителните тенденции в своето развитие секторът има потенциал, който в значителна степен не е напълно усвоен.

Таблица А3. 4. Основни показатели за развитие на първичния сектор на икономиката на община Велико Търново за периода 2008-2011 г.

Икономически показатели	2008	2009	2010	2011
Произведена продукция (хил. лв.)	42 216	48 982	52 393	90 229
Приходи от дейността (хил. лв.)	50 967	70 858	70 210	108 546
Нетни приходи от продажби (хил. лв.)	41 889	49 473	52 119	80 225
Заети лица (брой)	655	645	650	568
ДМА (хил. лв.)	20 956	45 085	30 388	37 373

Източник: НСИ.

Аграрен сектор

Извън общинския център, в останалите населени места значението на аграрния сектор е по-силно подчертано. Роля за това играе и наличния поземлен ресурс, който се използва за развитието на селското стопанство. Площта на земеделски земи в община Велико Търново към 2011 г. е 487 757 дка, или 55% от територията на общината (по данни на Областна дирекция земеделие Велико Търново). Преобладаващи са частните земеделски стопанства с относително малки парцели земя. През същата година на територията на общината са регистрирани общо 447 земеделски стопанства, от които 359 на физически и 88 на юридически лица.

Основните земеделски структури са: кооперации на частни стопани, земеделски фирми, арендатори, частни семейни стопанства и лични стопанства. Общият размер на използваемите земеделски площи в общината към 2012 г. възлиза на 337 214 дка и в сравнение с предишните години бележи тенденция на нарастване. Това се дължи основно на създаването на по-големи масиви за отглеждане на зърнени култури. Към 2012 г. са декларирани общо 2005 парцела с обща площ 23 648,76 ха използвани земеделски площи.

Сериозен проблем, свързан с качествата на земеделските земи е рязкото намаляване на поливните площи. Техният размер през 2008 г. е възлизал едва на 2 538 дка, които през 2009 г. намаляват до 1017 дка, а през 2011 г. те са вече 0 дка. Тази неблагоприятна тенденция, свързана основно с физическото унищожаване на каналната мрежа и на помпените станции е сериозен задържащ фактор за развитие на интензивно земеделие върху поливни площи.

Вътрешноотрасловата структура на аграрния сектор е с растениевъдно-животновъдна ориентация.

Растениевъдство

За периода 2007-2012 г. се наблюдават разнопосочни тенденции в използването на земеделските площи. Налице е процес на нарастване на площите при някои от зърнените култури (пшеница, слънчоглед), а при други – на намаление на засетите площи (технически култури и зеленчуци).

Таблица АЗ. 5. Засети площи с основни зърнени култури в община Велико Търново за периода 2008-2012 г.

Вид култури	Години					
	2008		2010		2012	
	Площ (дка)	Ср. добив (кг/ дка)	Площ (дка)	Ср. добив (кг/ дка)	Площ (дка)	Ср. добив (кг/ дка)
пшеница	50 509	380	56 600	355	74 570	605
ечемик	12 500	385	12 500	385	12 500	385
царевица	45 200	308	21 420	550	33 260	210
слънчоглед	50 150	165	37 415	255	60 140	132

Източник: Областна служба „Земеделие“ – Велико Търново

За същия период данните показват значително намаляване на площите със зеленчуци. През последните две години – 2010-2012 г. те почти отсъстват в структурата на растениевъдството на общината. Площите засети с пшеница и слънчоглед са с най-голям размер. Те заемат голям дял от селскостопанската продукция в населените места в западната и северната част на общината – Ново село, Балван, Момин сбор, Леденик, Ресен и др. На трето място по засята площ е царевицата. При пшеницата се наблюдава ръст в засетите площи през 2012 г. от 47% в сравнение с 2008 г. При засетите площи с царевица се наблюдава тенденция на намаление с 26,4%.

Площите с трайни насаждения също бележат тенденция на намаляване. При обща площ на трайните насаждения – 10 946 дка (2008 г.) тя намалява до 9 850 дка (2012 г.). Овощарството се развива в землищата на Килифарево, Къпиново, Никюп, Райковци, Водолей. Лозови масиви има в землищата на Килифарево, Церова кория, Хотница, Шереметя, Ресен, Дичин, Емен. Значителни части от площите с трайни насаждения са унищожени или изоставени, но през последните няколко години се наблюдава процес на

възстановяване и увеличаване на традиционни такива, основно – на лозови масиви, като са заявени и инвестиционни намерения за развитие на място на преработващи мощности.

В общината високоинтензивните култури и продукти (животни, малки площи със зеленчуци и някои трайни насаждения) се произвеждат главно в дребните стопанства, които са основен източник на заетост и заемат около една трета от обработваемата земя. В най-голяма степен това се отнася за южните части на общината, където поради планинския характер на релефа земеделските земи са с разпокъсан характер. В същото време едрите арендатори и кооперации обработващи по-големи масиви в северните равнинно-хълмисти части на общината произвеждат главно зърнени култури.

Животновъдство

Животновъдството е по-слабо развит подотрасъл на селското стопанство в общината, независимо от условията за неговото развитие. През последните години се наблюдава тенденция на все по-слабо използване на потенциала за развитието на този подотрасъл. Този извод се подкрепя и от данните за броя на селскостопанските животни в анализирания период, които се съдържат в таблица А3.6.

Таблица А3. 6. Динамика в броя на селскостопанските животни в община Велико Търново за периода 2008-2011 г.

Видове животни	Брой по години			
	2008	2009	2010	2011
говеда (бр.)	3 543	3 269	3 367	2 728
в т.ч. крави (бр.)	1 942	2 670	2 363	1 559
овце (бр.)	11 335	9 162	9 950	7 442
кози (бр.)	4 586	4 375	4 325	2 093
свине (бр.)	4 412	4 534	3 340	3 000
птици (хил. бр.)	230	165	566	566
зайци (бр.)	1 755	1 860	1 560	1 560
пчелни семейства (бр.)	6 741	7 079	7 001	5 700

Източник: Областна служба „Земеделие“ – Велико Търново

Анализът на данните от таблица А3.6 показва, че животновъдството в общината е в състояние на криза. Доказателство за това е тенденцията на намаляване на броя на видовете селскостопански животни. Изключение в това отношение е нарастването на броя на птиците, като през 2010 и 2011 г. този брой се стабилизира до 566 хил. бр. Основната част от селскостопанските животни се отглеждат в частни дворове и са за самозадоволяване. Малко са животновъдните ферми (кравеферми в с. Ресен, с. Плаково и др.), в които се отглеждат по-голям брой животни със стоков характер.

В общината е представен и един специфичен подотрасъл на животновъдството – рибовъдство. По данни на *Регистъра на рибовъдните стопанства в Р. България*, към 2013 г. такива са създадени (основно на базата на микроязовирите) в землищата на някои селища – гр. Килифарево и селата Никюп, Балван, Плаково, Русаля и др. Рибарници на течащи речни води са изградени и в селата Ресен, Къпиново, Миндя и др. Южните, планински части на общината са с добри възможности за развитие на пчеларството и на пъстървово рибовъдство.

Горско стопанство

По данни на Агенцията по геодезия, картография и кадастър за баланса на територията , горският фонд в община Велико Търново заема площ 240 495 дка, което е 27,2% от общата територия на общината. Горският фонд на община Велико Търново се стопанисва от Държавно горско стопанство „Болярка“. То стопанисва гори и от територията на съседни общини. В горския фонд преобладават основно широколистни дървесни видове –

в равнините части те са представени от цер, акация, липа, благун, клен, а в хълмистите и планински части от липа, габър, зимен дъб. В Старопланинската част на общината се срещат и изкуствено създадени насаждения от иглолистни дървесни видове. От иглолистните дървесни видове с най-голям относителен дял са площите от бял (7,2% от общата дървопроизводителна площ) и тези заети от черен бор – (5,0%).

По лесоустройственият проект, общата дървопроизводителна площ на територията на Държавно горско стопанство „Болярка“ в границите на общината е 36 570 ха. В нея с най-голям дял са горите със стопанско предназначение. От широколистните преобладават следните дървесни видове: цер (17,6% от горския фонд); келяв габър – 4 340,6 ха (14,1%); зимен дъб – 3 146,6 ха (10,2%); сребролистна липа – 2 729,8 ха (8,9%); бук 2 516,6 ха (8,2%); благун – 1 995,7 ха (6,5%); габър – 1 721,4 ха (5,6%) и др.; акация – 1 517,9 ха (4,9%) и др. От общата площ на горския фонд за главни сечи са определени насаждения с обща площ 2 147,3 ха, като от тях 4,5% са в горите със специално предназначение, а останалата част – в горите със стопанско предназначение. По вида на собственост на горските територии преобладава държавната форма, следвана от собствеността на физически и юридически лица и от общинската форма на собственост.

Горският фонд на територията на община Велико Търново следва да се оценява и като природен туристически ресурс с възможности за развитие на форми на туризъм, допълващи културно-историческия и познавателен туризъм, който е утвърден като основен за общината. Такива допълващи форми са ловния, екотуризма, фототуризма и др.

2.3.4. РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИЯТА

След известен индустриален подъем до 2008 г. икономическата криза доведе до спад в индустриалното производство на община Велико Търново и значително намаляване на броя на заетите лица в сектора с повече от 30%. Посочените данни в таблицата са по текущи цени и характеризират целия индустриален сектор и отрасъл строителство.

Таблица АЗ. 7. Основни икономически показатели за развитие на индустрията в община Велико Търново за периода 2008-2011 г.

Икономически показатели	2008	2009	2010	2011
Предприятия (брой)	912	777	723	679
Произведена продукция (хил. лв.)	752 146	607 188	529 246	541 226
Приходи от дейността (хил. лв.)	863 524	688 491	597 036	610 002
Нетни приходи от продажби (хил. лв.)	720 687	603 811	532 260	538 300
Заети лица (брой)	14 054	12 090	10 602	10 122
ДМА (хил. лв.)	297 067	261 739	271 014	272 765

Източник: НСИ

Основните икономически отрасли развити на територията на общината са машиностроенето, електротехника и хранително-вкусовата промишленост. От значение са и фирми работещи в леката промишленост и строителната индустрия. Най-големите предприятия за производство на храни и напитки (мелничарски, месопреработвателни, за напитки и за пиво, захарни изделия и др.) са разположени в гр. Велико Търново. В някои населени места в общината има по-малки фирми основно за хлебопроизводство, за безалкохолни напитки и за производство на растителни мазнини („Перла ойл” – с. Никюп), а в с. Вонеща вода – цех за бутилиране на минерална вода. В с. Ресен е керамична фабрика „Росица”. В общинския център има и предприятия на текстилната и на шивашката промишленост.

Производството на изделия от метал и на машиностроителна продукция е локализирано в гр. Велико Търново и гр. Дебелец. По-големи фирми, които определят индустриалния профил на общината са „Момина крепост” АД (медицински изделия за еднократна

употреба), „Победа“ АД (производство на мебели), УНИМАШ АД в гр. Дебелец (машини за добивната промишленост), „Елмот“ АД (електродвигатели), „Болярка“ АД (пивоварна промишленост) и др.

Строителство

Строителният отрасъл е силно засегнат от икономическата криза, проявила се след 2008 г. и от свързаната с нея спаднала инвестиционна активност. Към 2011 г. в отрасъла функционират 284 фирми с 2 122 д. зает персонал. През 2008 г. строителните фирми са 455 бр., а заетите в отрасъл „Строителство“ – 3 808 д.

Добивна промишленост

Добивната промишленост е представена от няколко кариери за строителни материали във Водолей, Дичин, Русаля, Хотница, Шереметя. Производството на електрическа енергия е основно от възобновяеми енергийни източници. На територията на общината са лицензирани 2 малки водоелектрически централи от типа „мини“ – МВЕЦ („Сини вир“ и „Леденик“ в кв. Чолаковци) и 1 фотоволтаична централа „Самоводене“ в село Самоводене. Общата инсталирана мощност на трите централи е 0,55 MW, а произведеното и продадено електричество през 2012 г. е 2191,5 MWh/годишно.

2.3.5. РАЗВИТИЕ НА ОТРАСЛИ ОТ ТРЕТИЧНИЯ СЕКТОР

Третичният сектор включва отрасли с подчертан обслужващ характер. Развитието и издръжката на някои от тях се осъществява с бюджетен финансов ресурс, а други се развиват на пазарни принципи, основно чрез частен инвестиционен и финансов ресурс. Секторът на услугите (третичен) е с водещи позиции в общинския социално-икономически комплекс. В таблица А3.8 са показани данните за динамиката в развитието на сектора по отношение на използваните икономически показатели.

Таблица А3. 8. Основни икономически показатели за развитие на третичния сектор в община Велико Търново за периода 2008-2011 г.

Икономически показатели	2008	2009	2010	2011
Предприятия (брой)	4 912	4 357	4 143	3 994
Произведена продукция (хил. лв.)	389 081	354 985	384 000	426 737
Приходи от дейността (хил. лв.)	1 184 580	1 089 498	1 161 701	1 259 277
Нетни приходи от продажби (хил. лв.)	1 105 829	1 040 172	1 108 563	1 203 568
Заети лица (брой)	15 797	16 009	15 790	15 815
ДМА (хил. лв.)	387 035	345 872	347 296	342 206

Източник: НСИ

Отрасъл „Търговия“

Отрасъл „Търговия и ремонт на автомобили и мотоциклети“ е с най-голяма тежест в третичния сектор. Към 2011 г. в този отрасъл са били регистрирани общо 1 783 фирми, като броят на заетите лица възлиза на 7 247 д. В този отрасъл приходите от дейността възлизат на 952 911 хил. лв.

Основен търговски център в общината е гр. Велико Търново. В него е изградена добре развита мрежа от търговски обекти и ремонтни сервиси. Тук през последните 10-15 години бяха изградени големи структуроопределящи търговски обекти – МОЛ (Central Mall), хипермаркети и супермаркети от водещи български и световни търговски вериги (Техномаркет, ЗОРА, BILLA и др.). В останалите населени места от общината са разпространение други по-малки търговски обекти.

Отрасъл „Хотелиерство и ресторантьорство“ (Туризм)

Водеща роля за високата степен на развитост на третичния сектор има отрасъл „Туризм“. Неговото развитие се осъществява на основата на:

- наличните туристически ресурси, които са с разнообразен характер, но с благоприятно влияние за предимствено развитие на културно-исторически и познавателния туризъм;
- значителните потенциали на територията на общината за развитие на различни форми на алтернативен туризъм (еко, поклоннически, балнео и климатолечебен, ловен, хоби, селски и пр.) – условие за диверсификация на туристическия продукт;
- провежданата политика на общината за развитие и популяризиране на туристическия продукт, предлаган на българските и чуждите туристи.

Община Велико Търново и общинския център са утвърдена туристически дестинация, благодарение на значителната концентрация на значими културно-исторически паметници в страната, някои от които са с национален характер. Наличието на голям брой култово-религиозни обекти – манастири, черкви и др., които са тясно свързани с историята днес са средища за поклонническия туризъм. Днес е подценена ролята на природния ресурс – минерална вода (с. Вонеща вода) за възраждане на балнеоложкия туризъм. Старопланинската част на общината, с разполагаемия ресурс е с възможности за развитие на екотуризма, ловния туризъм и др. Общината попада в туристически район „Стари български столици“.

Отрасъл „Хотелиерство и ресторантьорство“ (Туризм), разглеждан като икономическа дейност е по-слабо засегнат от икономическата криза, проявила се в анализирания период. Данните показват, че негативни тенденции се констатират само при показателите „брой предприятия“ (фирми) и размер на ДМА, които бележат тенденция на намаление. Това се дължи основно на отпадането на малки фирми. При другите показатели – „Произведена продукция“, „Приходи от дейност“, „Брой на заетите“ е налице тенденция на нарастване. Подобна положителна тенденция се наблюдава и при показателя „Приходи от нощувки“, които бележат увеличение от 6 691,5 хил. лв. (2008 г.) на 8 214,9 хил. лв. (2012 г.) и то валидни само за средствата за подслон и местата за настаняване с над 10 легла (Виж таблица А3.9).

За развитието на туристическата функция на общината от значение е и изградената туристическа инфраструктура. Сред нея основно място заемат средствата за подслон и местата за настаняване.

Таблица А3. 9. Динамика в развитието на туризма в община Велико Търново за периода 2008-2012 г.

Показатели*	Години		
	2008	2010	2012
Средства за подслон и места за настаняване (брой)	35	41	59
Легла (брой)	2 303	2 663	3 046
Стаи (брой)	1 122	1 276	1 576
Реализирани нощувки (брой)	153 956	129 268	203 856
в т.ч. от чужденци (брой)	35 814	32 979	57 202
Приходи от нощувки (хил. лв)	6 691,5	5 497	8 214,9
в т.ч. от чужденци (хил. лв.)	2 159,3	1 758	2 858

Източник: НСИ. Районите, областите и общините в Р. България

* Включва средства за подслон и места за настаняване с капацитет над 10 легла

Освен посочената леглова база, на територията на община Велико Търново съществуват и средства за подслон и места за настаняване с капацитет под 10 легла, които са с от по-ниска категория. Те са включени в общинския регистър. Общият капацитет на всички средства за подслон и на местата за настаняване в общината (вкл. и тези с капацитет под 10 легла) към 2012 г. възлиза на 3 864 легла, в т. ч. 415 легла в къщи за гости, 462 легла в самостоятелни стаи, 502 легла в семейни хотели, 133 легла в мотели и др.

Потенциалите на община Велико Търново в туристическия сектор се илюстрират с факта, че тук се провежда Национална туристическа борса „Културен туризъм“. В града е създаден Туристически информационен център „Царевград Търнов“, като важен елемент на туристическата инфраструктура – важен елемент на туристическото обслужване и генератор на инициативи от общ интерес в сферата на туристическия маркетинг.

Предприемаческа и инвестиционна активност

Като последица от икономическата криза в периода след 2008 г. се наблюдава и определено свиване в предприемаческата активност в общината. Въпреки това, тя е по-висока от средната за страната. Измерената гъстота на фирмите 1 000 човека към 2011 г. е 54,2, което е над средното равнище за страната – 47,6 на 1 000 човека.

През 2011 г. се забелязва намаляване на общия брой на регистрираните фирми спрямо 2008 г. с 1 134, което е 19,1%. Засегнати са двата основни сектора – вторичен и третичен. В първичния сектор е налице нарастване на икономическата активност – за същия период броят на регистрираните фирми в селското и горското стопанство нараства от 91 (2008 г.) на 114 (2011 г.).

Предприемаческата активност, анализирана в отраслов план показва различни тенденции. В някои икономически дейности (отрасли) е налице процес на намаляване, а в други – на нарастване. Като последица от икономическата криза се наблюдава при отрасли от преработващата промишленост и повечето от отраслите от третичния сектор (услуги). Най-силно засегнати в това отношение са отрасли „Строителство“ (намаление на броя на фирмите от 455 на 284, или с 38,6%), отрасъл „Хотелиерство и ресторантьорство“ (намаление от 1 065 на 531, което е 50,1% спад). Обратната тенденция – нарастване на броя на фирмите се наблюдава при някои от отраслите с подчертан социален характер – образование, здравеопазване, култура. Основен фактор за това е навлизането на частния сектор в тези обслужващи дейности, които са с преимуществено социален характер.

Важни индикатори за инвестиционната активност на икономическите субекти в общината са разходите за придобиване на дълготрайни материални активи и размера на придобитите материални активи в съответната година. Данните по посочените два показателя за община Велико Търново за периода 2008-2011 г. разкриват тенденция за намаляваща икономическа активност. Като последица от протичащата икономическа криза се наблюдава спад в разходите за придобиване на ДМА от 43%. Така размерът на инвестиционния ресурс за придобиване на ДМА в общината през 2011 г. съставлява 51,8% от този през 2008 г. Тава дава отражение и върху размера на придобитите към съответната година ДМА. Подобни констатации се налагат от анализите на данните в таблица А3.10.

Таблица АЗ. 10. Разходи за придобиване на ДМА и размер на придобитите ДМА в община Велико Търново за периода 2008-2011 г.

Показатели	Години			
	2008	2009	2010	2011
Разходи за придобиване на ДМА (хил. лв.)	236 871	121 879	126 541	122 778
Отношение спрямо предишната година (%)		51,4	103,8	97,02
Придобити ДМА (хил. лв.)	219 394	109 155	109 861	117 354
Отношение спрямо предишната година (%)		49,8	100,6	106,8

Източник: НСИ

2.3.6. ОБЩНСКИ ТЪРГОВСКИ ДРУЖЕСТВА

Определено място в икономическия профил на община Велико Търново заемат и търговски дружества, капиталът на които е общинска собственост. Важна особеност на общинските търговски дружества, е че те са от третичния сектор, т. е. свързани са с оказване на определени услуги на населението и с подобряване физическата среда (благоустрояване) на населените места. Броят на едноличните търговски дружества, в които община Велико Търново е едноличен собственик на капитала са общо 9. Отрасловата структура на търговските дружества показва, че по-голямата част от тях са в отрасъл „Хуманно здравеопазване и социална работа“. Такива са – „Медицински център за рехабилитация и спортна медицина – „Велико Търново“ ЕООД, „Комплексен онкологичен център – Велико Търново“ ЕООД, „Център за кожно-венерически заболявания-Велико Търново“ ЕООД, „Център за психично здраве-Велико Търново“ ЕООД и „Специализирана болница за активно лечение на пневмо-физиаатрични заболявания „Д-Р Трейман“ ЕООД. Търговските дружества, свързани с поддържане на общинската инфраструктура са: „Инвестрой 92“ ЕООД, и „Организация на движението, паркинги и гаражи“ ЕООД. В сферата на туризма дейност осъществява търговското общинско дружество „Царевград Търнов“ ЕООД.

Данните за икономическата дейност на общинските търговски дружества за 2012 г. показва, че по-голямата част от тях генерират загуба, която общо възлиза на 489 хиляди лева. Минимални печалби през 2012 г. са реализирали само общинските търговски дружества „Инвестрой 92“ ЕООД, „Царевград Търнов“ ЕООД и „Обредни дейности“ ЕООД.

Общинските търговски дружества осигуряват заетост на част от активното население на общината. За 2012 г. тях са били заети общо 487 д. Това е около 2,0 % от общия брой на заетите лица в общината.

2.3.7. ОБОБЩЕНИ ИЗВОДИ ОТ АНАЛИЗА НА ИКОНОМИКАТА НА ОБЩИНАТА

Извършените анализи на състоянието на социално-икономическия комплекс на община Велико Търново дават възможност да бъдат направени следните обобщени изводи:

Проблеми

- Процесите в икономическата и инвестиционната среда, протичащи в периода 2008-2012 г. дават определено отражение върху социално-икономическия профил на община Велико Търново. Те се изразяват в забавено развитие на икономиката, като в някои сектори и отрасли се наблюдава траен спад в икономическата дейност, както и в намаляване на икономическата и инвестиционната активност на бизнеса;
- Сериозен проблем пред фирмите от промишления сектор е свързан със свиването на международните пазари и вътрешното потребителско търсене под

въздействието на икономическата криза, което се отразява негативно върху икономическите им резултати;

- Очертана негативна тенденция в развитието на животновъдния подотрасъл на селското стопанство;
- Засилена тежест на зърнопроизводството за сметка на останалите растениевъдни производства;
- Недобро състояние на производствената база и на обслужващата инфраструктура в редица промишлени производства;
- Слабо развитие на форми на публично-частно партньорство в различните сектори на икономиката.

Потенциали

- Общинският социално-икономически комплекс е с водещо място в икономиката на област Велико Търново, като на него се падат 42,3% от произведената продукция в областта, 46,6% от заетите в областта лица, 42,2% от общия размер на ДМА в област Велико Търново;
- Наличие на подготвени кадри за всички отрасли на социално-икономическия комплекс на общината
- Произведената в общината продукция по сектори на икономиката е с най-висок дял в сектора на услугите, следвана от индустрията, а най-нисък е дялът ѝ от селското, горското и рибното стопанство;
- Положителни тенденции в развитието през анализирания период се наблюдава в развитието на един от основните подотрасли на аграрния сектор – растениевъдството. Слаба черта в това развитие е, че то засяга само зърнопроизводството, което води до засилване на монокултурния характер на растениевъдството;
- Традиции в развитие на производства с потенциал, завоювани пазарни позиции и генериране на работни места в това направление;
- Наличие на сертифицирани производства;
- Съхранена деконцентрация на промишлени производства в населени места извън общинския център;
- Продължава по-нататъшното утвърждаване на туристическата функция на общината и на общинския център, което има и съответните икономически параметри;
- В общинския икономически комплекс свое, макар и скромно място имат и общинските търговски дружества, които изпълняват функции по провежданата от местните власти социална политика за по-добро обслужване на населението и за благоустрояването на населените места.

2.4. РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНАТА СФЕРА И ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

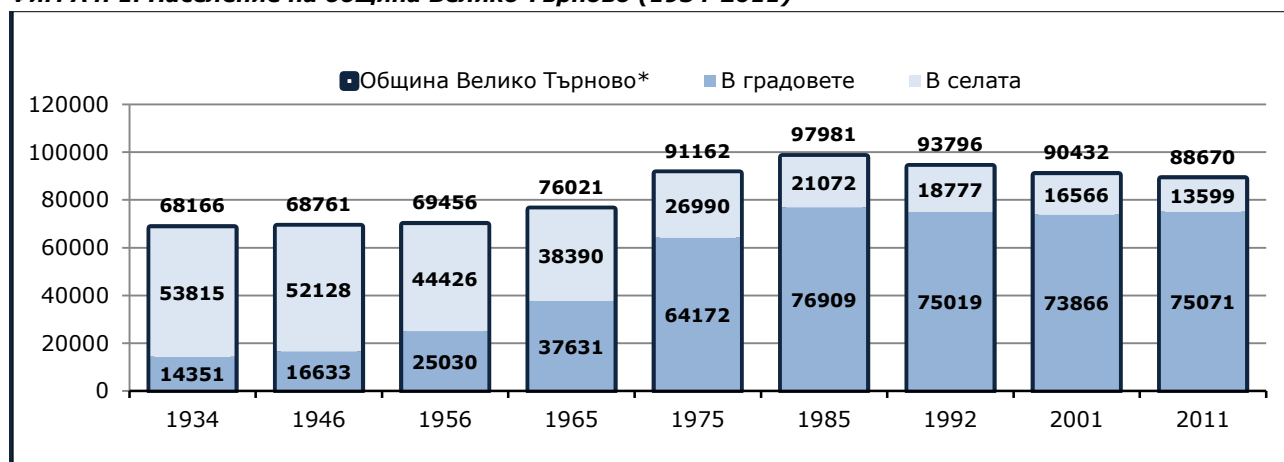
2.4.1. ДЕМОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА И ТЕНДЕНЦИИ

Общо население при преброяванията

Община Велико Търново представлява 34,3% (88 670 души) от общото население на област Велико Търново (258 494 души) при последното преброяване на населението през 2011 година. Общината е най-голямата по брой на населението основно поради град Велико Търново с население 68 783 души (2011).

При разглеждане на динамиката на населението се разкрива пределно негативната тенденция за устойчиво намаляване броя на хората в общината. През 1985 година е било отчетено последното нарастване на община Велико Търново. За периода от 1985 до 2011 година населението се е редуцирало с 9 311 души или с 9,5%. (Фиг. А4.1).

Фиг. А4. 1. Население на община Велико Търново (1934-2011)

Източник: НСИ – Преброяване на населението (1934-2011)

Към 2011 годината разпределението на населението по вид на населеното място е както следва – в селата е 13 599 души (15.3%), а в градовете е 75 071 души (84.7%) (Фиг. А4.1). Налице е тенденция за плавно увеличаване на населението в градовете от общината и противоположно намаляване на селското население. (таблица А4.1).

Таблица А4. 1. Дял на населението в градовете и селата на община Велико Търново (1934-2011)*

	1934	1946	1956	1965	1975	1985	1992	2001	2011
Село	78.9%	75.8%	64.0%	50.5%	29.6%	21.5%	20.0%	18.3%	15.3%
Град	21.1%	24.2%	36.0%	49.5%	70.4%	78.5%	80.0%	81.7%	84.7%

Източник: НСИ – Преброявания на населението (1934-2011)

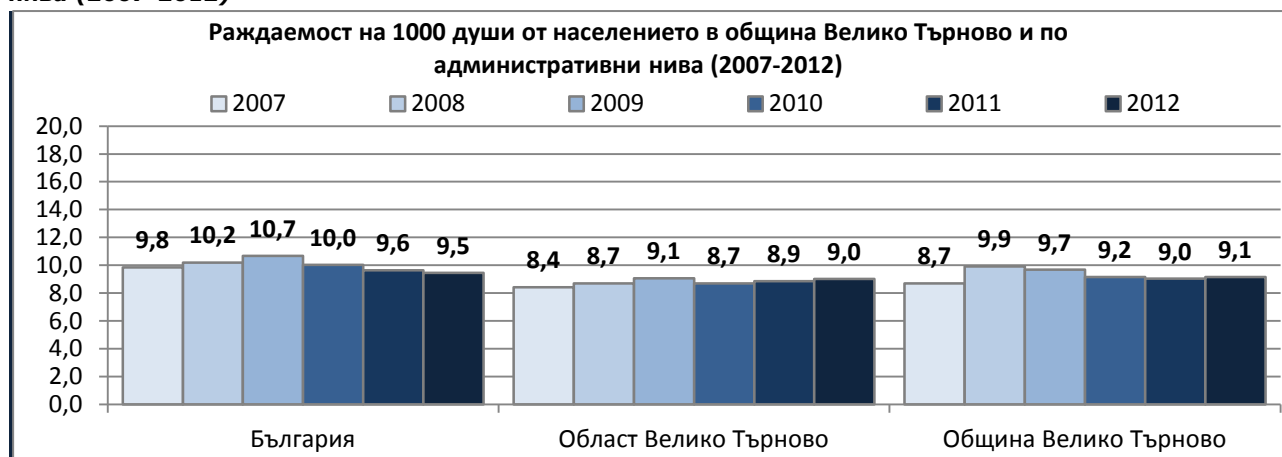
*Броят на населението в общината, населените места и селищните образувания е в съответствие с административно-териториалното деление на страната към 01.02.2011 година. Това означава, че ако дадено населено място е влизало в състава на друга/и община/и в предишни периоди, то настоящите данни го включват към общината, към което е причислено населеното място към 01.02.2011 година. При разделението на градско и селско население са взети предвид датите на признаване на селата Дебелец (17.09.1974) и Килифарево (22.06.1973) за градове и съответно са причислени към групата на градовете от преброяването от 1975 година, а в предишните периоди са към селата.

Раждаемост, смъртност и естествен прираст

В община Велико Търново раждаемостта на 1 000 души от населението се е увеличила от 8,7 раждания на 1 000 души през 2007 на 9,9 през 2008 и от там нататък плавно

намалява до 9,0 през 2011. Стойностите на този индикатор за общината се движат между националното и областното ниво за периода от 2007-2012 година (Фиг. А4.2).

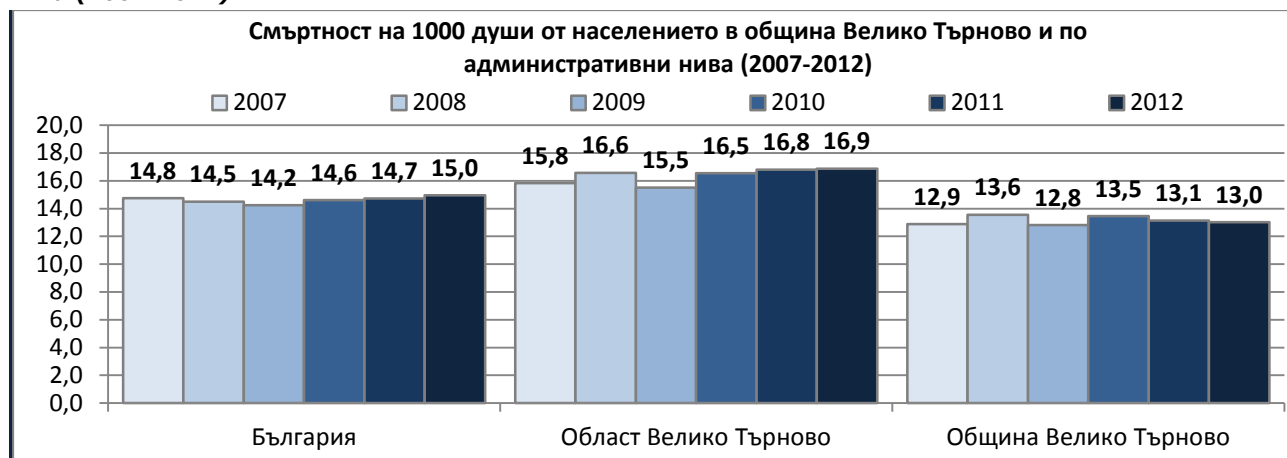
Фиг. А4. 2. Раждаемост на 1000 души от населението в община Велико Търново и по административни нива (2007-2012)

Източник: НСИ

Нивата на смъртност на 1 000 души в общината са по-ниски от тези за областта и на националното ниво. Най-ниската стойност за наблюдавания период е 12,8 смъртни случая на 1 000 души през 2009 година, а най-високата 13,6 през 2008 година. Налице е тенденция за намаляване на смъртността от 2010 година до 2012 за разлика от по-горните административни нива, където показателят се увеличава (Фиг. А4.3).

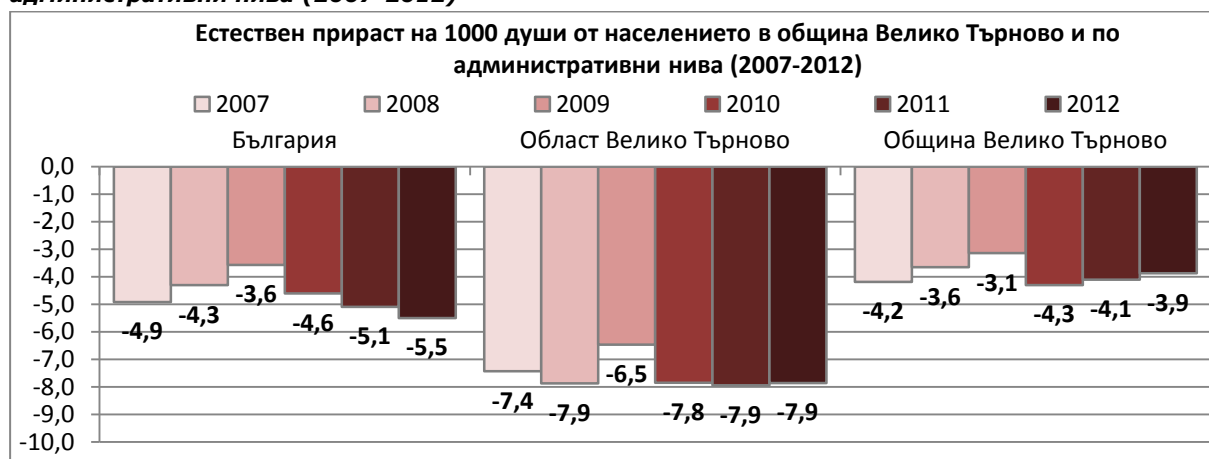
Фиг. А4. 3. Смъртност на 1000 души от населението в община Велико Търново и по административни нива (2007-2012)

Източник: НСИ

Естественят прираст представлява разлика между живородени и умрели за една година на 1 000 души от средногодишното население. Благоприятни демографски тенденции има тогава, когато този показател има положителни стойности. Но поради факта, че за периода от 2007 до 2012 година броя на смъртните случаи е по-голям от ражданията (Фиг. А4.2 и Фиг. А4.3), **естествения прираст на населението е отрицателен** (Фиг. А4.4). Съпоставено с националното и особено областното ниво общината има по-добри стойности на индикатора за целия наблюдаван период (2007-2012).

Фиг. А4. 4. Естествен прираст на 1000 души от населението в община Велико Търново и по административни нива (2007-2012)

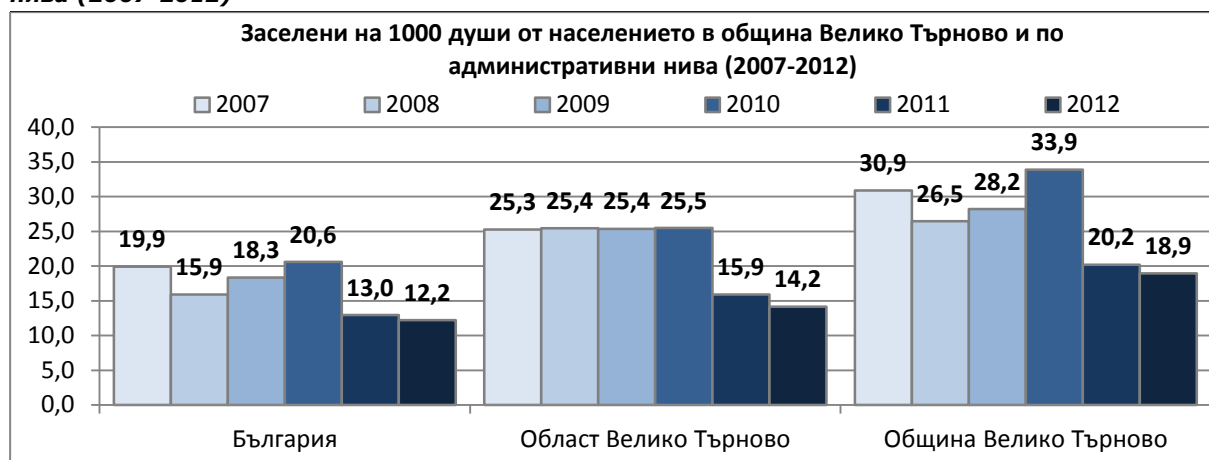

Източник: НСИ

Заселени, изселени и механичен прираст

От 2007 до 2008 година заселеното население намалява, а след това се увеличава до 2010 година, когато достига най-висока стойност за наблюдавания период от 33,9 на 1 000 души от населението на община Велико Търново. През 2011 и 2012 година заселените намаляват съответно на 20,2 и 18,9 (Фиг. А4.5) и през последната година достигат най-малка стойност. Съпоставено с областното и националното ниво, общината има по-добро представяне за целия наблюдаван период.

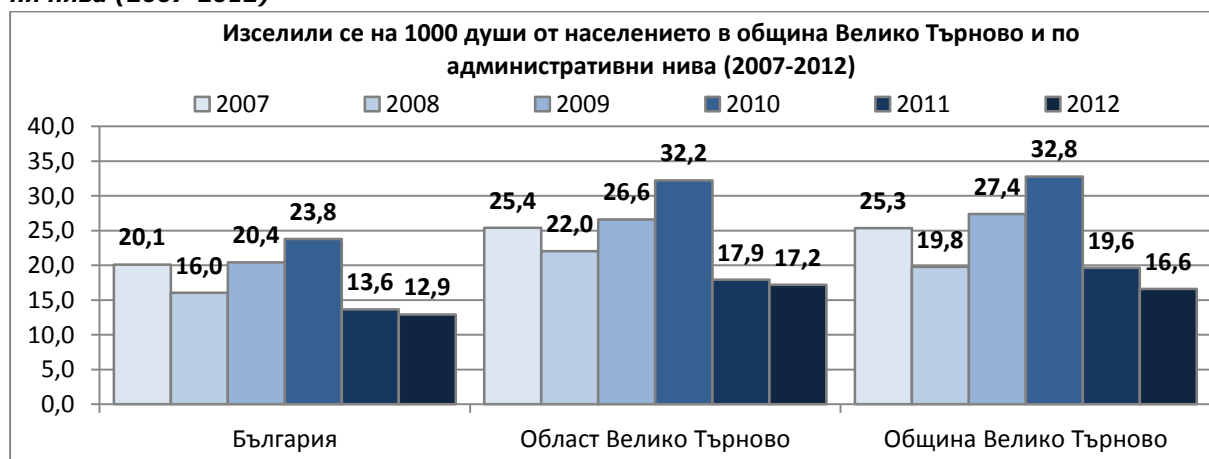
Фиг. А4. 5. Заселени на 1000 души от населението в община Велико Търново и по административни нива (2007-2012)

Източник: НСИ

Тенденцията при изселените е сходна както при заселените – най-високи стойности през 2010 година от 32,8 и най-ниски през 2012 от 16,6 на 1000 души от населението (Фиг. А4.6).

Фиг. А4. 6. Изселили се на 1000 души от населението в община Велико Търново и по административни нива (2007-2012)

Източник: НСИ

Механичният прираст е разликата между заселените и изселените на 1 000 души от средногодишното население. Положителните стойности на индикатора се считат за благоприятна демографска тенденция.

През периода от 2007 до 2012 година броя на заселените са повече от броя на изселените и **механичният прираст има положителни стойности**.

От 2007 до 2008 година индикатора се увеличава от 5,5 на 6,7 и след това през 2009 рязко намалява до 0,8 на 1 000 души от населението и едва през 2012 е първото значимо покачване на механичния прираст до 2,4 (Фиг. А4.7). При сравняване на общината с областното и националното ниво е видимо по-доброто представяне за целия наблюдаван период и трайността в положителните стойности на механичния прираст.

Фиг. А4. 7. Механичен прираст на 1000 души от населението в община Велико Търново и по административни нива (2007-2012)

Източник: НСИ

Таблица А4. 2. Брой на раждаемост, смъртност, естествен прираст, заселени, изселени, механично движение, годишно и средногодишно население в община Велико Търново (2007-2012)

Индикатор (брой)	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Раждаемост	770	880	859	811	800	808
Смъртност	1 141	1 204	1 138	1 192	1 164	1 150
Естествен прираст	-371	-324	-279	-381	-364	-342
Заселени	2 736	2 350	2 506	3 002	1 788	1 674
Изселени	2 245	1 758	2 432	2 903	1 740	1 465
Механичен прираст	491	592	74	99	48	209

Годишно население	88 661	88 929	88 724	88 442	88 417	88 284
Средно годишно население	88 601	88 795	88 827	88 583	88 575	88 351

Източник: НСИ

Полова структура на населението

В съответствие с характеристиките на областно и национално ниво и в община Велико Търново има превес на жените спрямо мъжете (Фиг. А4.8). Делът на жените в общината намалява съпоставено с предходното преброяване на населението.

Фиг. А4. 8. Полова структура на населението в община Велико Търново и по административни нива (2001-2011)

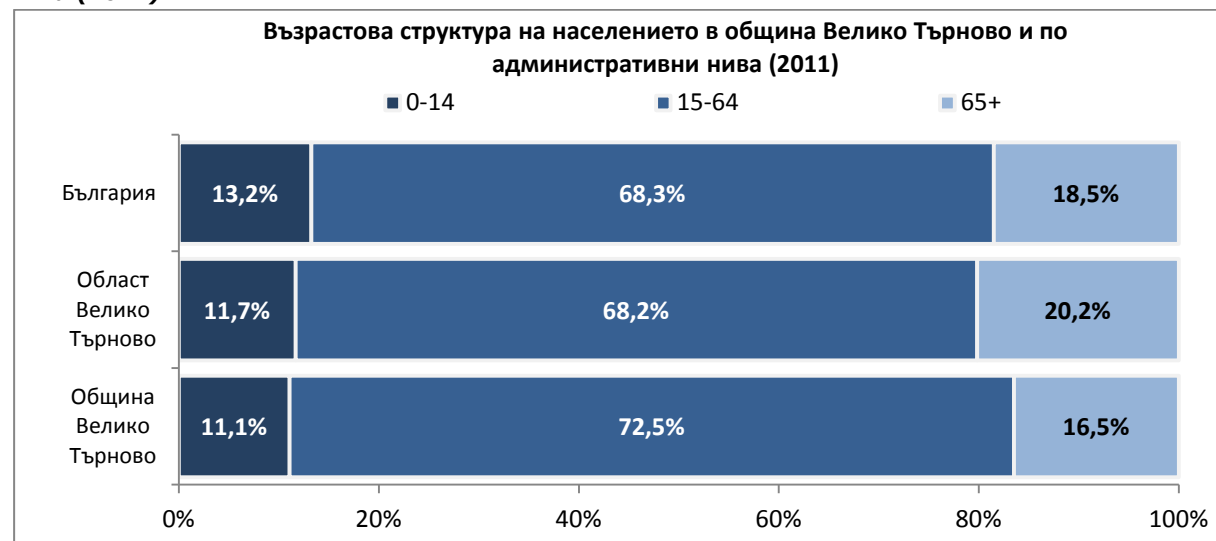

Източник: НСИ – Преброяване на населението (2001-2011)

Възрастова структура на населението

В общината 11,1% от населението е на възраст от 0 до 14; 72,5% са на 15-64 години и 16,5% са над 65 години. Общината има по-голям дял на населението в работоспособна възраст спрямо областното и националното ниво, а другите две възрастови групи са с по-малък. (Фиг. А4.9).

Фиг. А4. 9. Възрастова структура на населението в община Велико Търново и по административни нива (2011)

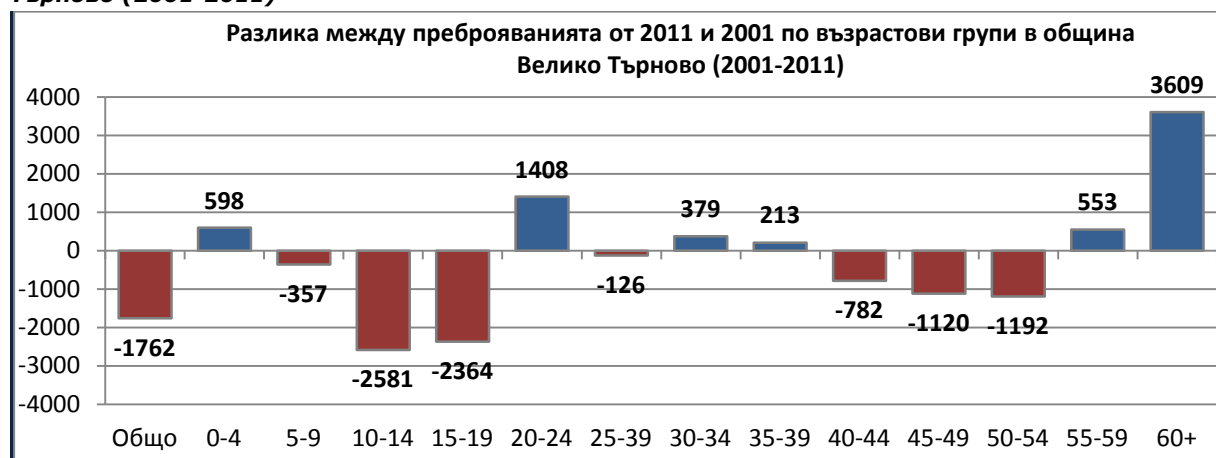

Източник: НСИ – Преброяване на населението 2011

Подобно разпределение на населението (2011) по възрастовите групи дава благоприятен **коефициент на възрастова зависимост от 38,0%** (брой „зависими“ - под 15 и на 65 и повече години на 100 лица от „независимите“ – от 15 до 64 години), спрямо по-неблагоприятното положение на областно (46,7%) и национално ниво (46,5%).

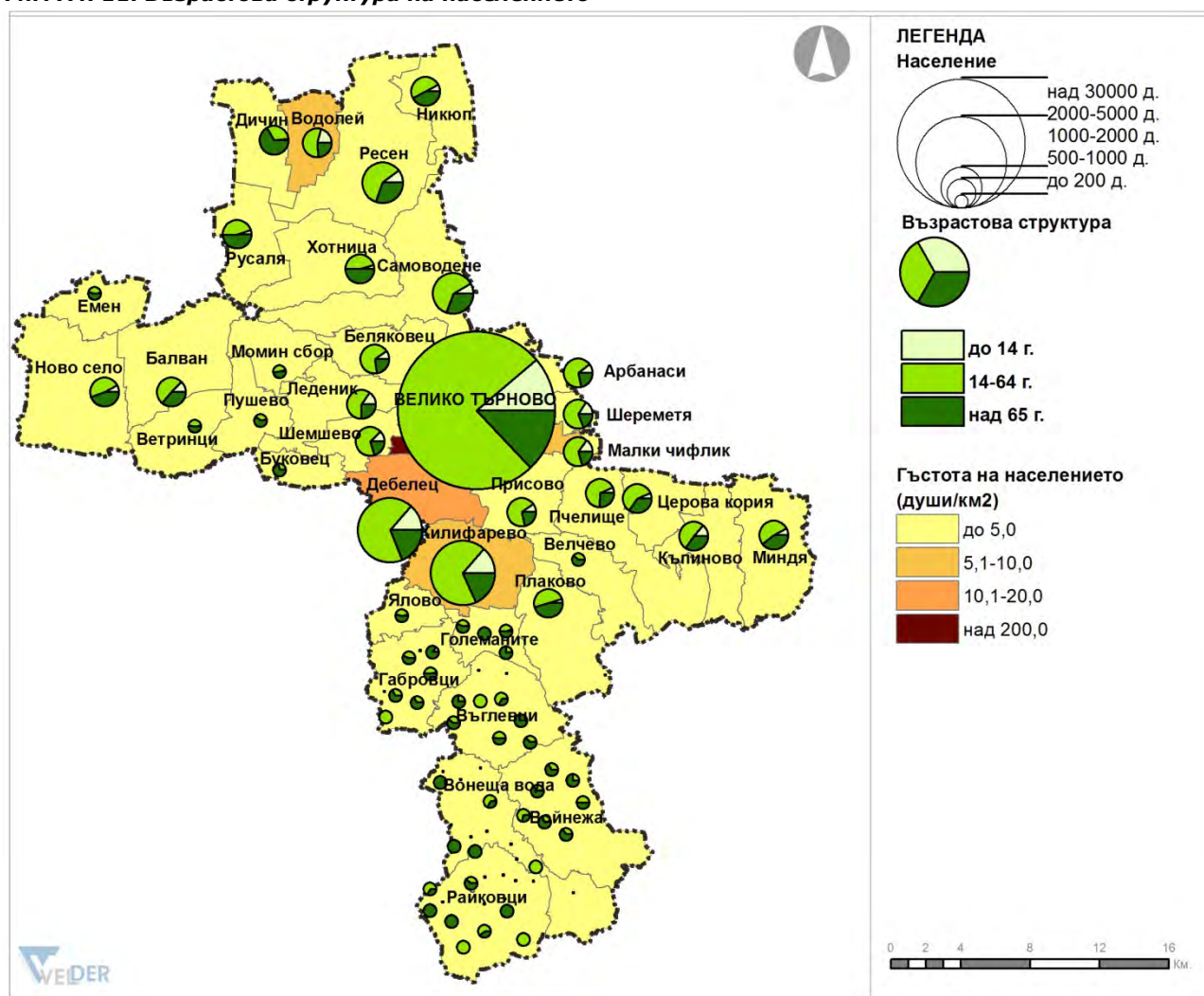
При последното преброяване на населението е регистрирано намаляване на населението на община Велико Търново с 1 762 души. В отделните възрастови групи се забелязва положително нарастване при 0-4 годишните с 598 души, 20-24 с 1 408, 30-34 с 213, 55-59 с 553 и с най-голямо нарастване е населението над 60 години с 3 609 (Фиг. А4.10).

Фиг. А4. 10. Разлика между преброяванията от 2011 и 2001 по възрастови групи в община Велико Търново (2001-2011)

Източник: НСИ - Преброяване на населението (2001-2011)

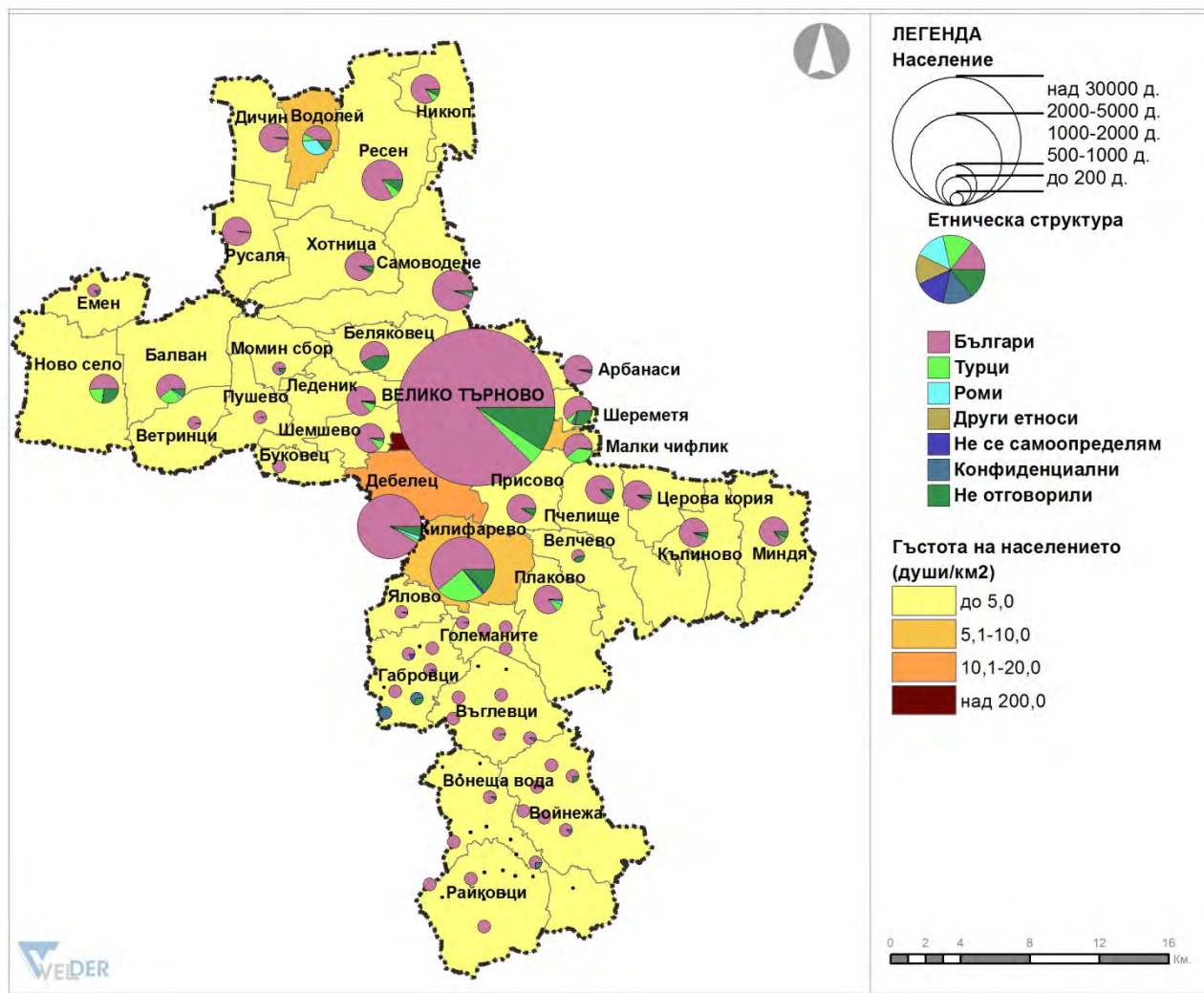
Фиг. А4. 11. Възрастова структура на населението

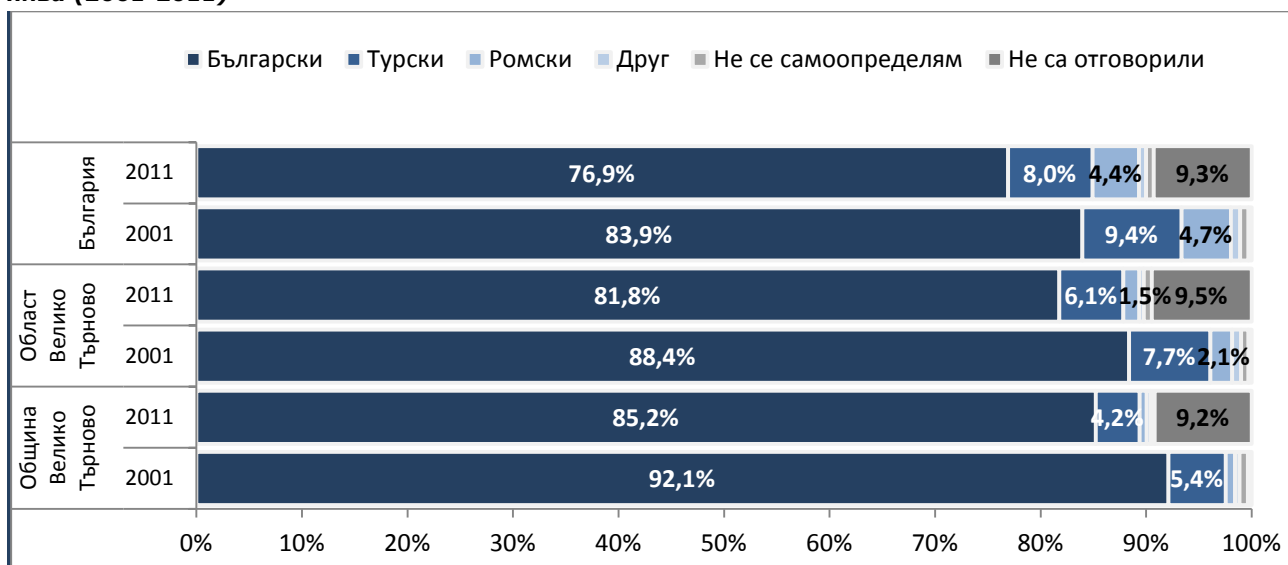
Етническа структура на населението

В общината 85,2% от населението са българи, 4,2% са от турски етнос, 0,7% ромски, 0,4% друг, 0,4% не се самоопределят и 9,2% от населението не са отговорили на въпроса за етническа принадлежност при последното преброяване (Фиг. А4.13). Малцинствените групи са представени от турски и ромски етнос, като тяхното присъствие е по-малко като дял спрямо областното и националното ниво. Забелязва се сходство в дела на населението, което не е пожелало да отговори на доброволния въпрос за етническа принадлежност и между трите нива през 2011 година.

Фиг. А4. 12. Етническа структура на населението

Фиг. А4. 13. Етническа структура на населението в община Велико Търново и по административни нива (2001-2011)

Източник: НСИ – Преброяване на населението (2001-2011)

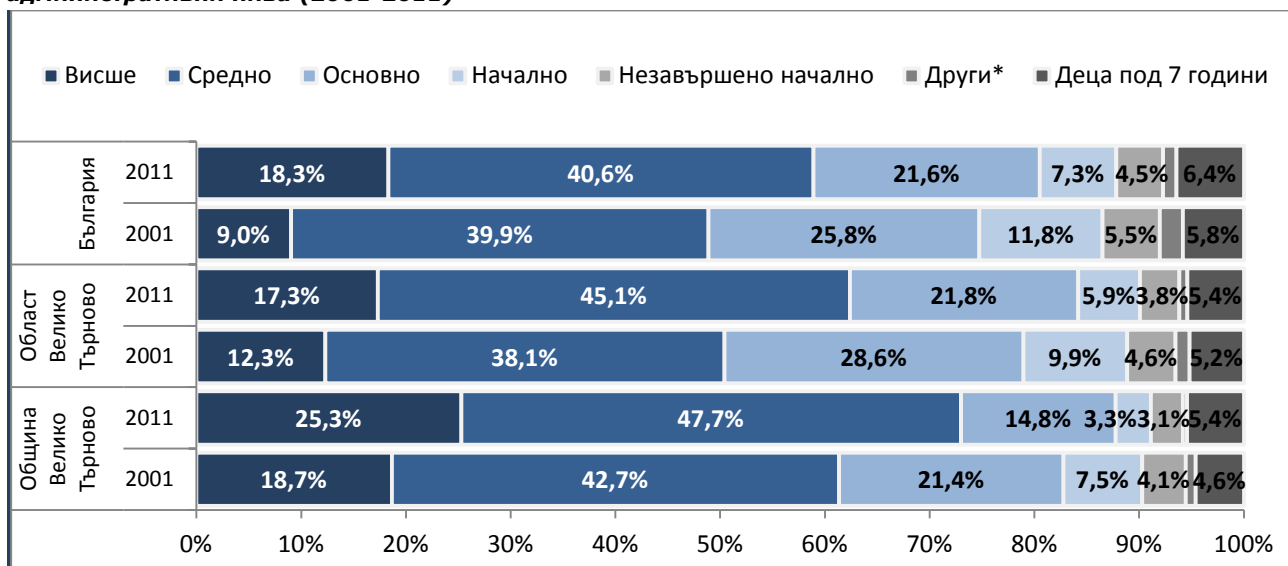
Образователна структура на населението

През 2011 година населението на община Велико Търново е съставено от 25,3% хора с висше, 47,7% със средно, 14,8% с основно, 3,3% с начално, 3,1% с незавършено начално, 0,4% никога не посещавали училище или деца на 7 години за които образователния процес все още не е стартирал и 5,4% деца под 7 години (Фиг. А4.14).

Коефициента на образованост (хората с висше и средно образование, като дял от общото население) се е увеличил спрямо предходното преброяване в общината **от 61.4% (2001) на 73.0% (2011)**. Тази тенденция е сходна и при областното от 50,4% (2001) на 62,4% (2001) и националното ниво от 48,9% (2001) на 58,9% (2011), но с по-високи стойности на коефициента в община Велико Търново.

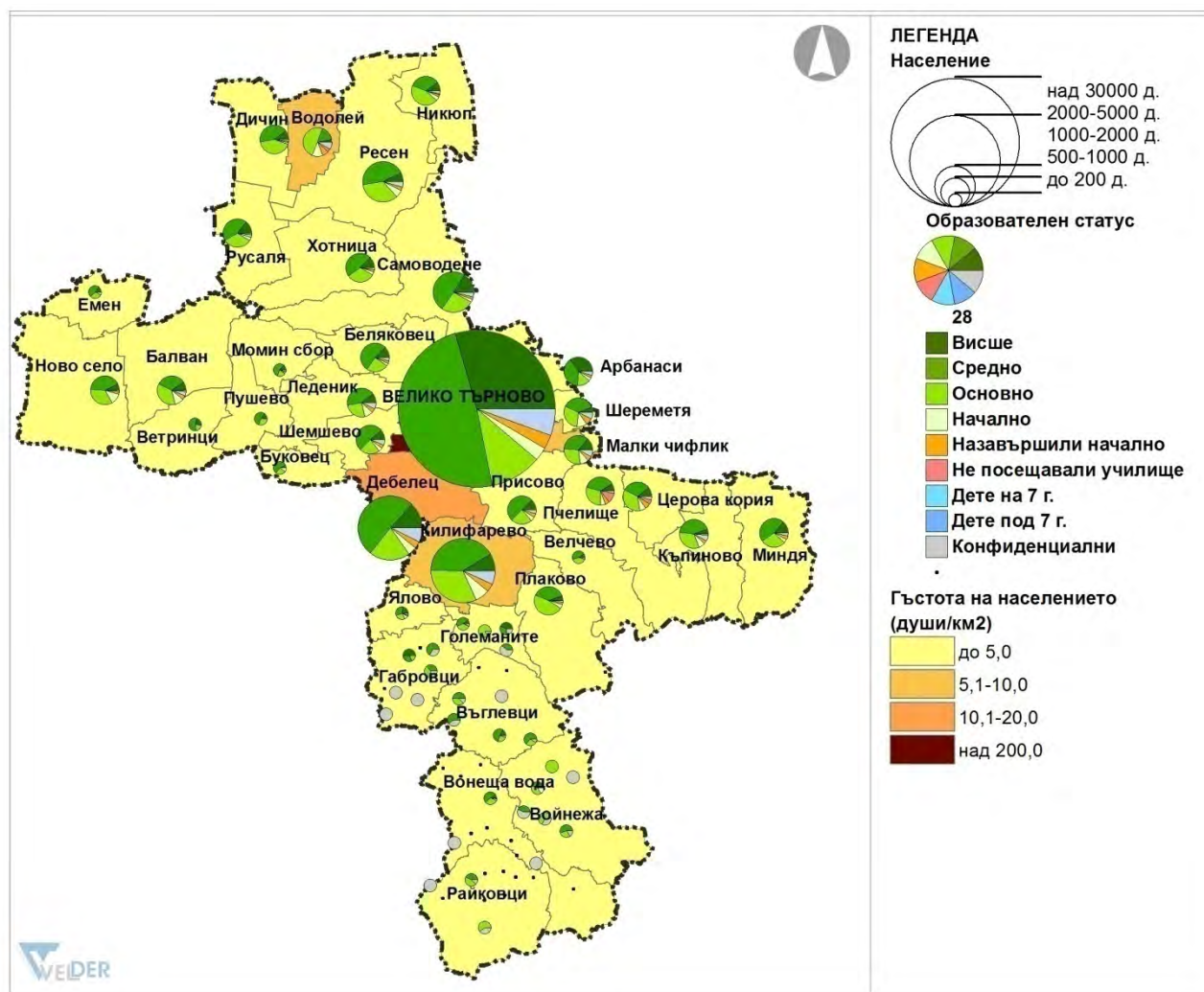
Почти сходна е **промяната на коефициента на образованост** между двете преброявания на общинско (+11.6%) и областно ниво (+12.0%), докато на национално ниво е от +10.0%.

Фиг. А4. 14. Образователна структура на населението в община Велико Търново и по административни нива (2001-2011)

Източник: НСИ – Преброяване на населението (2001-2011)

* В категорията други са включени различията между двете преброявания, като през 2001 „Други“ включва „Неграмотни“, „Дете на 7 години“ и „Непоказано“, а през 2011 други включва „Никога не посещавали училище“ и „Дете на 7 години“.

2.4.2. ТРУДОВ ПАЗАР И БЕЗРАБОТИЦА

При преброяването на населението през 2011 година за **икономически активно население** са използвани следните дефиниции от НСИ:

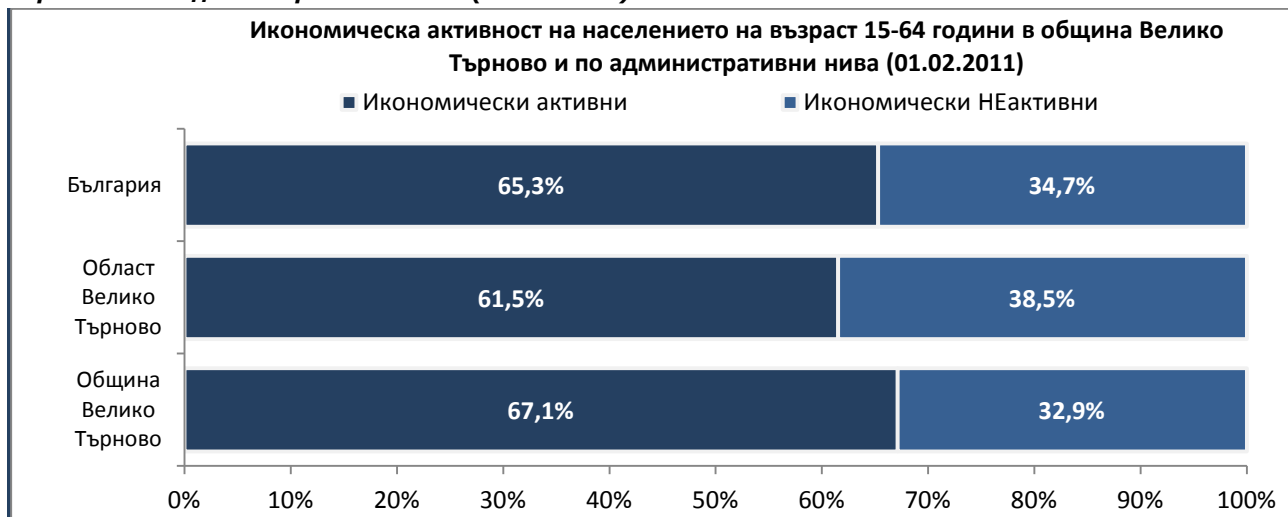
- **Заети** са лицата на 15 и повече навършени години, които през периода 24-30 януари 2011 г. са извършвали работа за производство на стоки и услуги поне 1 час срещу заплащане (в пари или в натура) или друг доход; не са работили, но са имали работа, от която временно са отсъствали поради отпуск, болест, бременност, раждане и отглеждане на малко дете (за периода, през който са получавали пълния размер на възнаграждението си), неблагоприятни климатични условия, стачка или други причини;
- **Безработни** са лицата на 15 и повече навършени години, които не са имали работа през периода 24-30 януари 2011 г., като едновременно с това са търсили активно работа в продължение на четири седмици, вкл. наблюдаваната седмица, и са били на разположение да започнат работа до две седмици след 1 февруари.

- **Икономически неактивни** обхваща всички лица, които не са заети, нито са безработни през наблюдавания период.

Икономическа активност

В община Велико Търново през 2011 година 67,1% от населението на 15-64 години е икономическо активно и 32,9% е икономически неактивно. Съпоставено с областното и националното ниво е налице по-малък дял на икономически неактивното население (Фиг. А4.15).

Фиг. А4. 15. Икономическа активност на населението на възраст 15-64 години в община Велико Търново и по административни нива (01.02.2011)

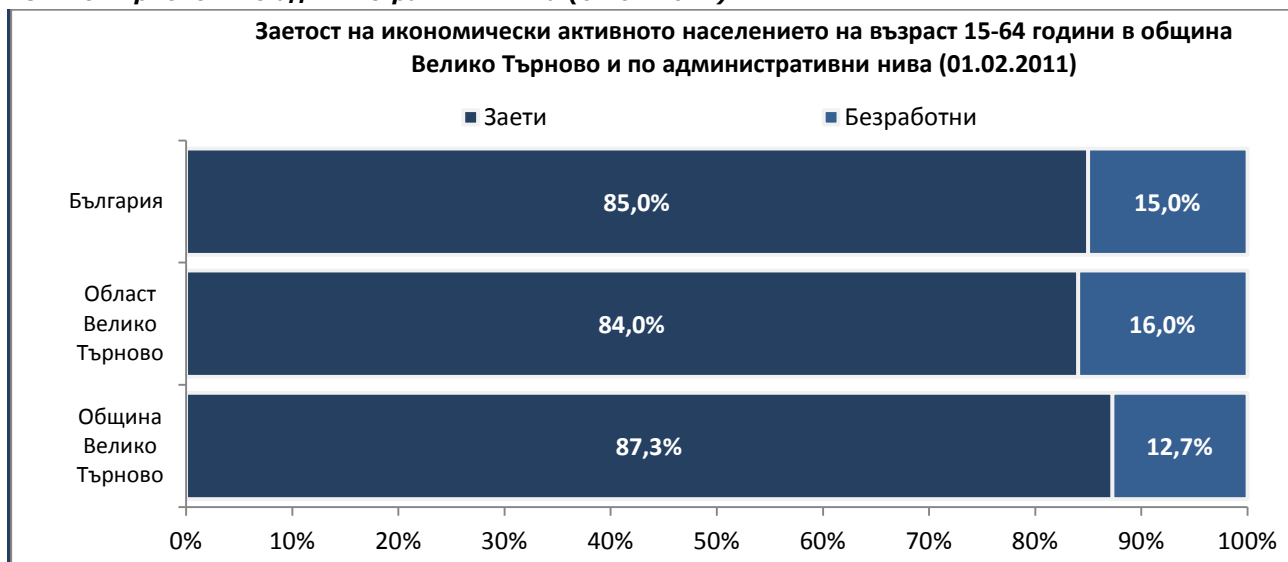

Източник: НСИ – Преброяване на населението 2011

Заетост и безработица

Към 01.02.2011 година безработните са 12,7% от икономически активното население на възраст 15-64 години в община Велико Търново. Дела на зетите е по-голям при съпоставка с националното и областното ниво (Фиг. А4.16).

Фиг. А4. 16. Заетост на икономически активното население на възраст 15-64 години в община Велико Търново и по административни нива (01.02.2011)

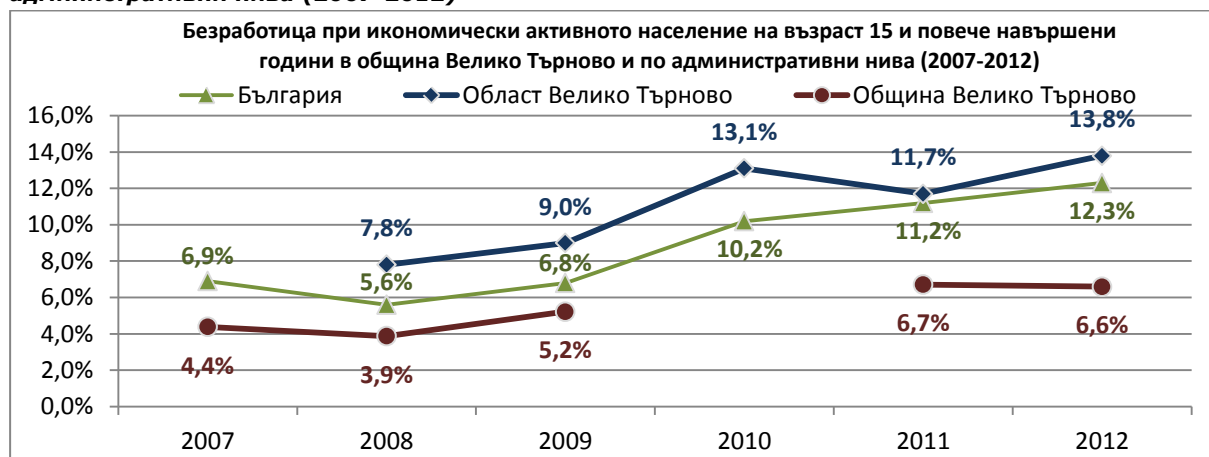
Източник: НСИ – Преброяване на населението 01.02.2011

По отношение на годишната безработицата (**регистрираните безработни**) (към 31.12.) за периода от 2007 до 2012 година се наблюдава, че от 2008 до 2011 година тя се увеличава от 3.9% на 6.7%, а през 2012 година достига до нива от 6.6%. При

съпоставяне с националното и особено с областно ниво може да се твърди, че безработицата в общината има по ниски нива спрямо тях (Фиг. А4.17).

През 2012 година почти 1/5 от всички регистрирани безработни са на възраст до 29 включително години, и също толкова е дела на тези с повече от една година без работа. Важно е да се отбележи, че се е увеличил броя на кандидати за едно работно място спрямо 2007 година когато 7 души са се борили за едно работно място, а през 2012 година теса вече 13 за 1 (таблица А4.3).

Фиг. А4. 17. Безработица спрямо регистрираните безработни в община Велико Търново и по административни нива (2007-2012)

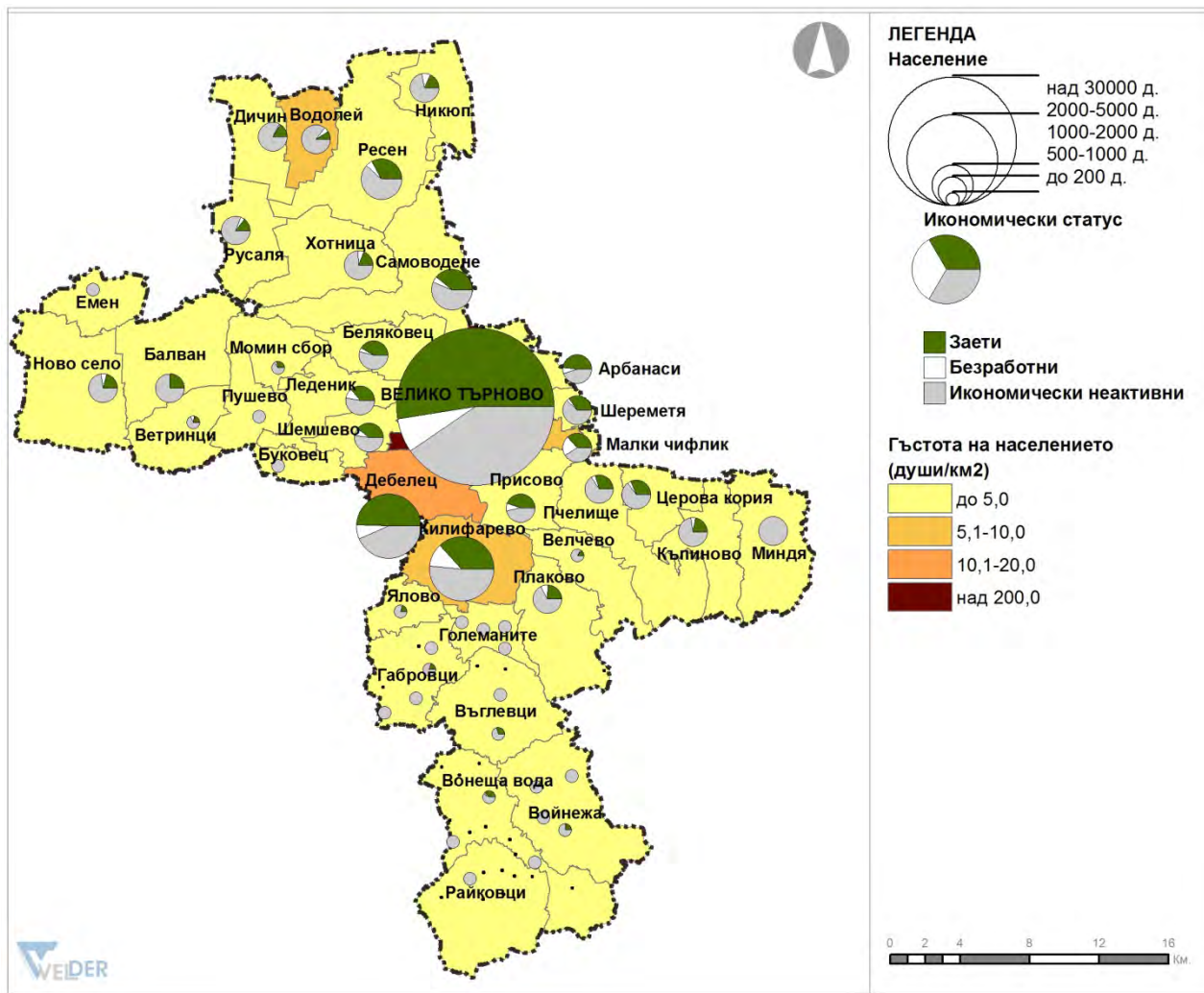
Източник: НСИ и ТСБ (2007-2012)

Таблица А4. 3. Структура на безработицата спрямо регистрираните безработни в община Велико Търново (2007-2012)

Мярка	2007		2008		2009		2011		2012	
	Брой	%	Брой	%	Брой	%	Брой	%	Брой	%
Икономически активни лица 15+	43964	-	43964	-	43964	-	43644	-	43139	-
Регистрирани безработни	1929	4.4%	1702	3.9%	2297	5.2%	2928	6.7%	2846	6.6%
Дял на безработните, като част от всички регистрирани безработни										
Мярка	Брой	%	Брой	%	Брой	%	Брой	%	Брой	%
Постъпили на работа през месеца	174	9.0%	154	9.0%	155	6.7%	158	5.4%	141	5.0%
Регистрирани безработни до 29 г. включително	313	16.2%	262	15.4%	402	17.5%	509	17.4%	623	21.9%
Регистрирани безработни с регистрация повече от 1 г.	764	39.6%	589	34.6%	473	20.6%	685	23.4%	591	20.8%
Свободни работни места заявени през месеца	211	-	214	-	203	-	238	-	118	-
Свободни работни места в края на месеца	120	-	111	-	83	-	85	-	131	-
Брой безработни за едно свободно работно място	7	-	6	-	11	-	20	-	13	-

Източник: НСИ и ТСБ (2007-2012)

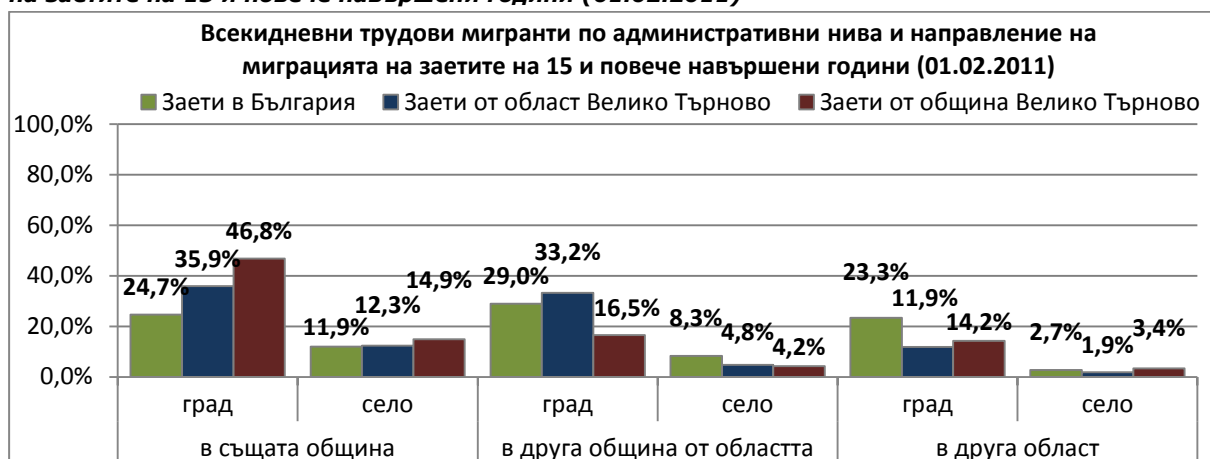
Фиг. А4. 18. Икономическа активност на населението за 2011

Трудови пътувания

В община Велико Търново към 01.02.2011 година има 38 318 заети лица на възраст над 15 години, от които 32 530 (84,9%) живеят и работят в едно и също населено място, а 5 788 (15,1%) са трудови мигранти (пътуват до други населени места за да работят). 46,8% от тях пътуват до град от същата община, а 14,9% до село от същата община. 16,5% пътуват до град в същата област и 14,2% до град в друга област. Като цяло резултатите в общината са по-високи спрямо областта и националното ниво в първите две категории (Фиг. А4.19).

Фиг. А4. 19. Всекидневни трудови мигранти по административни нива и направление на миграцията на заетите на 15 и повече навършени години (01.02.2011)

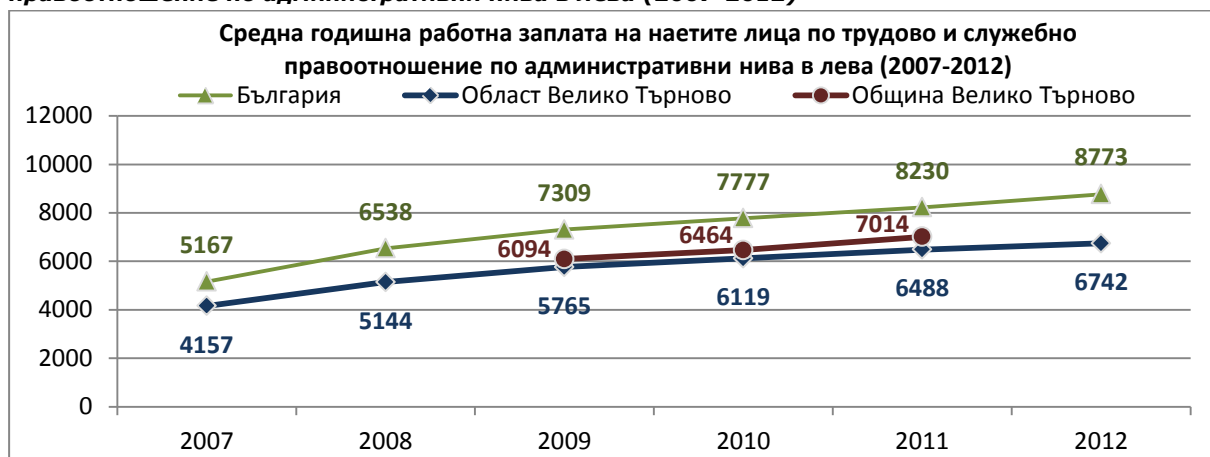

Източник: НСИ – Преброяване на населението (01.02.2011)

2.4.3. ДОХОДИ

През 2011 в община Велико Търново средната работна заплата на наетите лица е 7 014 лева. На трите административни нива се наблюдава плавно увеличаване за наблюдавания период, като община Велико Търново се представя по-добре от областното, но не и от националното ниво (Фиг. А4.20). Увеличава се разликата в средната работна заплата между областното и националното ниво от началото на наблюдавания период до 2012, докато в общината такава тенденция не е констатирана.

Фиг. А4. 20. Средна годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение по административни нива в лева (2007-2012)

Източник: НСИ и ТСБ

2.4.4. СОЦИАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА

Основен фактор за доброто развитие на социалните дейности и на свързаната с тях социална инфраструктура в общината са добре развитите обслужващи функции на общинския център – гр. Велико Търново. В резултат на това в общината е създадена

многообразна и добре развита инфраструктура на социалните дейности. Към нейното развитие и издръжка, ангажименти имат както държавата така и местната общинска власт.

При анализите на състоянието на социалната инфраструктура в общината следва да се отчита и мястото на гр. Велико Търново като национален (в сферата на висшето образование и културно-историческото наследство) и регионален обслужващ център. Това е свързано и с обстоятелството, че част от обектите в сферата на образованието, здравеопазването, културата и др. са с надобщинско значение, т. е. в тях се задоволяват потребности на населението от останалите общини в област Велико Търново. Предмет на анализ и оценка са промените, настъпили в социалната сфера в периода 2007-2011/2012 г.

2.4.5. ОБРАЗОВАНИЕ И ИНФРАСТРУКТУРА НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА

Образователната система в община Велико Търново включва широк спектър от образователни дейности – предучилищно обучение, общо, профилирано и професионално средно образование. В общината е представено и висшето образование.

Предучилищно обучение

Инфраструктурни обекти на предучилищното обучение са детските заведения. Техният брой, капацитет и териториално разположение са функция от броя на децата във възрастовата група от 3 до 6 годишна възраст по населени места. През последните години фактор за функционирането на детските заведения са делегираните бюджети.

Неблагоприятното демографско развитие, даващо отражение и върху намаляващите контингенти от деца в посочената възрастова група дава отпечатък и върху мрежата от детски заведения, която търпи известни трансформации в анализирания период (2007-2012 г. Това се установява и от данните в таблица А4.4.

Таблица А4. 4. Динамика в броя на детските заведения и броя на обхванатите деца в община Велико Търново за периода 2008 – 2012 г.

Показатели	Състояние към	
	2008 г.	2012 г.
1. Брой Целодневни детски градини (ЦДГ)	25	22
в т.ч. ЦДГ в селата на общината	11	8
2. Брой обхванати деца в ЦДГ	2 325	2 594
в т.ч. в ЦДГ в селата	222	179
3. Брой учители в ЦДР	173	176
В т.ч. в ЦДГ в селата	11	20

Източник: НСИ. Районите за планиране, областите и общините в Р. България 2008 и 2012 г.

Независимо от намаления брой на децата от 3 до 6 годишна възраст, данните за броя на обхванатите в детските заведения деца показва, че през 2012 г. този брой е по-висок от съответния за 2008 г. Причината е по-добрата организация за обхващане на подлежащите на обучение деца, вкл. и тези в подготвителните групи. В общия брой на децата в детските заведения 89 деца са в яслени групи. Към общообразователните училища в общината са формирани 197 полудневни подготвителни групи.

През 2012/2013 г. териториалното разпределение на детските заведения в община Велико Търново е както следва:

- 14 бр. са разположени в трите града на общината, от които 1 ОДЗ и 11 ЦДГ в гр. Велико Търново и по 1 ЦДГ в градовете Дебелец и Килифарево;
- 8 ЦДГ в селата на общината (Ресен, Самоводене, Беляковец, Шемшево, Водолей, Балван, Церова кория и Присово).

Така конфигурирана мрежата от детски заведения в община Велико Търново е в съответствие с реалните потребности, т. е. съобразена е с броя на децата от съответната възрастова група и с наличието на необходимия брой деца за нормалното функциониране на този тип обучителни заведения.

- **Общо образование**

По застъпената степен на образование, мрежата от **общообразователни училища** в община Велико Търново включва:

- 14 Основни училища, от които 5 в гр. Велико Търново, по 1 в градовете Дебелец и Килифарево и 7 в селата на общината (по 1 в селата Леденик, Балван, Ресен, Водолей, Самоводене и Церова кория;
- 4 Средни общообразователни училища (СОУ) – всички в гр. Велико Търново;
- 4 Профилирани гимназии (хуманитарна, езикова, природо-математическа, спортно училище) – всички разположени в общинския център гр. Велико Търново.

Промените в мрежата от общообразователни училища (Виж таблица А4.5) също са обусловени от последиците от демографската криза. Намаляващите контингенти от лица във възрастовите групи 7-14 и 15-18 години водят и до намаляване на реалния брой ученици в общото образование.

Таблица А4. 5. Промени в броя на общообразователните училища и броя на учениците в община Велико Търново за периода 2008-2012 г.

Показатели	Състояние към:	
	2008 г.	2012 г.
1. Брой общообразователни училища – всичко	22	22
В т. ч. основни	13	13
Гимназии (профилирани)	4	4
СОУ	4	4
2. Брой ученици – всичко	7 695	6 970
3. Брой паралелки - всичко	402	382

Източник: НСИ. Районите, областите и общините в Р. България 2008 и 20102 г.

Промените в мрежата от общообразователни училища се изразяват в отпадането на 2 основни училища, което е поради намаляване на броя на учениците в тях. Така през учебната 2012/2013 година в селата на общината са запазени 6 основни училища – в селата Леденик, Балван, Ресен, Водолей, Самоводене, и Церова кория. Общият брой на учениците през 2012 г. е със 725 по-малко в сравнение с броят им през 2008 г.

Намаляващият брой на учениците в общообразователните училища в общината се очертава като проблем за нормалната пълняемост на паралелките и организиране на нормален учебен процес. Намаляващият брой ученици в някои от основните училища в селата на общината предизвиква затруднения по прилагане на делегираните бюджети в тях. Посоченият процес се наблюдава и при някои от общообразователните училища в общинския център.

Почти всички основни училища извън гр. Велико Търново (в селата и в гр. Дебелец) са със статут на „средищни“. В тях се обучават и ученици от населените места, в които няма функциониращи училища. Със статут на „средищно“ училище е и СОУ „Г.С. Раковски“ в гр. Велико Търново. Учениците от селата без общообразователни училища се превозват до средишните училища в гр. Велико Търново и селата. ОУ „П. Р. Славейков“ в с. Церова кория, освен със статут на „средищно“ е и защитено училище. За този тип училища не се прилагат изискванията (нормативите) за оптимална пълняемост на паралелките. При тях се формират и паралелки със слети класове.

В структурата на общообразователните училища са и четири профилирани гимназии в гр. Велико Търново – Природо-математическа, Езикова, и 2 хуманитарни гимназии (едната от които е с частно финансиране). Към този тип училища се включва и спортното училище в гр. Велико Търново. Профилираните училища в гр. Велико Търново са с надобщински функции. В тях се обучават ученици и от други общини на област Велико Търново.

На територията на община Велико Търново функционират и две специални (помощни) училища, от които едно е в гр. Велико Търново, а второто е в с. Ново село. През учебната 2012/2013 г. в тях са се обучавали общо 125 ученика със специални образователни потребности.

Професионално образование

Професионалното образование в общината е представено от 8 професионални училища. От тях 5 са държавни, 1 общинско (ПГ „Кольо Фичето“ – по строителство) и 2 са частни (ЧПГ и Професионален колеж по ИС“). Държавните професионални гимназии са: ПГСА „Ангел Попов“; Старопрестолна гимназия по икономика; ПГЕ „А. С. Попов“; ПТМД; ПГТ „Д-р Васил Берон“. За анализирания период не се наблюдават промени в броя на професионалните училища. Професионалното образование е съсредоточено в общинския център – гр. Велико Търново. В 8-те професионални училища се обучават и ученици от съседните общини, т. е. то подобно на профилираното общо образование е с подчертани надобщински функции.

Както и при общото образование, така и при професионалното е налице тенденция на намаляване на броя на учениците. Тази тенденция се подкрепя от следните данни:

- Брой на учениците в професионалните училища през учебната 2007/2008 година – 2 686 д.;
- Брой на учениците в професионалните училища през учебната 2012/2013 година – 2 075 д.

Причините за посоченото намаляване на броя на обучаваните в професионалните гимназии и колежи с 22,7% за анализирания период е основно от демографски характер. Демографската възрастова характеристика на община Велико Търново показва намаляване на контингента на лица във възрастовата група от 15 до 18 годишна възраст. Това засяга и останалите общини, което в крайна сметка се отразява и върху броя на учениците в средното (общо, профилирано и професионално) образование.

Висше образование

Град Велико Търново е един от 14-те университетски центрове в страната. От тази гледна точка, общинския център е с национални функции в сферата на висшето образование. Тук са разположени 2 (от общо 3 в област Велико Търново) висши училища. Това са:

- Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методи“;
- Национален военен университет „Васил Левски“ (Факултет „Общовойсков и Департамент „Езиково обучение и физическа подготовка“).

Общият брой на обучаваните студенти в двата университета в гр. Велико Търново през учебната 2012/2013 г. е общо 16 500, от които 12 840 са студентите във Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“, студенти (редовна и задочна форма). Студентите, обучавани в Националния военен университет са 1 592 д. Тук, освен военни са разкрити и редица граждански специалности. В гр. Велико Търново свой филиал има и Пловдивското висше училище за агробизнес и развитие на регионите. В него се обучават 2 168 студенти.

Броят на преждевременно (ранно) отпадналите от училище ученици в общината е в допустими граници. За периода 2008-2012 г. техният брой варира между 250 и 260 ученика, което е само около 3% от общия брой на учениците (при около 10% средно за страната). В основното образование, което е задължително, броят на рано отпадналите ученици е със същия относителен дял – 2,9%. Положителен момент е, че броят на учениците, напуснали рано основно училище поради нежелание да учат е твърде нисък – в различните години се колебае между 15 и 19 д.

2.4.6. ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И ИНФРАСТРУКТУРА НА ЗДРАВНАТА СИСТЕМА

Здравната система в община Велико Търново включва звена на:

- Извънболничната лечебна помощ;
- Болничната лечебна дейност;

Извънболнична лечебна помощ

Извънболничната лечебна дейност от своя страна е представена от звена (амбулатории) на първичната и звена на специализираната извънболнична лекарска и дентална помощ. Формите на организация на лечебната дейност е в индивидуални и групови практики. Структурата на лечебните заведения за първична лекарска и дентална извънболнична дейност е представена в таблица А4.6.

Таблица А4. 6. Лечебни заведения за първична медицинска и дентална извънболнична помощ по общини в област Велико Търново през 2012 г.

Място	Брой по здравна карта		Брой регистрирани в РЗИ (титуляри, без наети лица)			
			В инд. практики		В групови практики	
	лекари	дентални	лекари	дентални	лекари	дентални
Община Велико Търново	56	61	23	80	33	23
В т.ч. в градовете	45	52	18	76	30	23
в селата	11	9	5	4	3	0

Източник: РЗИ – Велико Търново

Териториалното разпределение на лекарските практики, обслужвани от общопрактикуващи лекари (ОПЛ) показва, че основната част от амбулаториите на ОПЛ е съсредоточена в общинския център – 48 от общо 56 в общината. От тях 18 са индивидуални лекарски практики, а 30 са групови. В останалите два града и в селата на общината от общо 8 лекарски практики 5 са индивидуални и 3 са групови. Всички практики се обслужват общо от 65 ОПЛ и 97 стоматолози. Извън гр. Велико Търново са разкрити лечебни заведения за първична медицинска и дентална извънболнична помощ в градовете Дебелец, Килифарево и в селата Ресен, Самоводене, Нова село, Церова кория, Вонеща вода, Хотница, Дичин/Водолей. Почти всички лечебни заведения, извън общинския център обслужват и пациенти от съседни населени места. Част от личните лекари обслужват пациенти от селата с различна отдалеченост (понякога до 50 км) от населеното място, в което работи ОПЛ.

Важно място в структурата на извънболничната лечебна дейност заемат и лечебните заведения за специализирана помощ. Към 2012 г. мрежата от такива лечебни заведения включва:

- 79 индивидуални практики за специализирана медицинска помощ;
- 2 индивидуални практики за специализирана дентална помощ;
- 1 групов практика за специализирана медицинска помощ;

- 15 медицински центъра;
- 2 Диагностично-консултативни центъра ;
- 1 Дентален център.

Броят на регистрираните в лечебните заведения за първична медицинска помощ лекари е в съответствие с броя, определен по Здравна карта брой.

Средният брой лица в пациентската листа на ОПЛ в община Велико Търново за периода 2008-2012 година е и е в рамките на действащия норматив.

Стоматологичното обслужване на населението на общината се извършва от общо 103 практики, от които 80 индивидуални и 23 групови практики. Реалният брой на денталните практики е значително по-висок от определените по Областната здравна карта. Преобладаващата част от денталните практики са разкрити в гр. Велико Търново, гр. Дебелец, като само 4 от тях са в селата на общината.

Болнична лечебна помощ

На територията на община Велико Търново има 8 болнични заведения с общ капацитет 960 легла. От тях 1 е многопрофилна болница – МОБАЛ „Д-р Ст. Черкезов“ АД гр. Велико Търново и 4 специализирани болници с общо 289 легла. В гр. Велико Търново има и 4 специализирани центъра (бивши диспансери) с общо 301 легла.

По форма на собствеността болничните заведения в общината се разпределят както следва:

- С държавно участие на капитала – 2 болници;
- С общинско участие на капитала – 5 болници;
- С частен капитал – 2 болници.

Болничната инфраструктура в община Велико Търново е със следния капацитет:

- МОБАЛ „Д-р Ст. Черкезов“ АД – гр. Велико Търново – 370 легла;
- СПБФЗ „ д-р „Трейман“ ЕООД – гр. Велико Търново – 35 легла;
- „Комплексен онкологичен център – Велико Търново“ ЕООД – 206 легла;
- „Център за психично здраве – Велико Търново“ ЕООД – 85 легла;
- „Център за кожно-венерически заболявания – Велико Търново“ ЕООД – 10 легла;
- „СБАЛ по кардиология – Велико Търново“ ЕАД – 54 легла;
- Държавна психиатрична болница – с. Церова кория – 140 легла;
- СБРФРМ „Димина“ – с. Вонеща вода – 60 легла.

За разлика от извънболничната, болничната помощ е с подчертан надобщински характер. Това се дължи на обстоятелството, че районът на обслужване на МОБАЛ „Д-р Ст. Черкезов“ АД гр. Велико Търново включва територията на област Велико Търново, а Комплексния онкологичен център е с надобластно значение – в района на обслужване се включват област Велико Търново и област Габрово.

Други структури, осъществяващи здравно-профилактична и медицинска дейност в Община Велико Търново

- Детски ясли и яслени групи към ОДЗ

На територията на Община Велико Търново функционират 5 постоянни дневни детски ясли, в които се възпитават и отглеждат деца до тригодишна възраст. Към Обединените детски заведения има разкрити 4 яслени групи.

- Детска млечна кухня и раздавателни пунктове

В гр. Велико Търново функционира Детска млечна кухня, в която се приготвя и предоставя топла, здравословна и разнообразна храна за децата до тригодишна възраст. Храната отговаря по качествен състав и технологична обработка на възрастовите особености на детския организъм. Към ДМК има разкрити 7 раздавателни пункта, един от които в гр. Дебелец.

- Здравни кабинети в детски заведения и училища

Детското и училищно здравеопазване в Община Велико Търново се осигурява от 46 медицински специалисти, от които 4 (четирима) лекари. Тридесет и осем са здравните кабинети в детски градини и училища. Те разполагат с оборудване, медикаменти и медицински пособия, необходими за овладяване на спешни състояния. В здравните кабинети се осъществяват дейности по профилактика, превенция, промоция на здравето на ученици и деца. Оказва се медицинско обслужване при спешни състояния до пристигането на екип на Центъра за спешна медицинска помощ.

2.4.7. СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

Социалните услуги са дейности, които подпомагат и разширяват възможностите на лицата да водят самостоятелен начин на живот. Извършват се в специализирани институции и в общността. Свързани са със задоволяване на определени жизнени потребности на деца, лица и семейства, които поради здравословни, възрастови и други причини не могат сами или с помощта на своите близки да ги осъществят. Предоставянето на социални услуги на лицата със специфични социални потребности е ангажименти на държавата, която делегира на местната власт съответните функции и финансови ресурси.

Провежданата секторна политика по развитието и предоставянето на услуги, свързани със социалната подкрепа на уязвимите групи се осъществява от Дирекция „Социални дейности и здравеопазване“ в община Велико Търново. За целта са приети и се изпълняват редица стратегически и планови документи за развитието на социалните услуги на територията на община Велико Търново.

По данни на Дирекция „Социално подпомагане“ Велико Търново на територията на община Велико Търново към 2012 г., лицата с увреждания (физически и психически) – са 3 742 д. В този брой са включени лицата, които са със степен на увреждане над 70% (1 643 д.) и над 90% (851 д.). Броят на децата с увреждания на територията на Община Велико Търново е 135, от които 102 деца с увреждания в град Велико Търново и 33 в останалите населени места. В съответствие с действащото социално законодателство за предоставяне на социални услуги, в община Велико Търново са изградени и функционират специализирани институции за предоставяне на социални услуги на стари хора, лица с увреждания и деца в риск. Това са инфраструктурни обекти, предназначени за реализация на специфични социални услуги, извършвани извън обичайната домашна среда. Същите са диференцирани на: институции за деца; институции за възрастни хора с увреждания; институции за стари хора.

Към 31.12.2013 г. на територията на община Велико Търново социални услуги се предоставят в следните специализирани институции:

- Дом за медико-социални грижи за деца – гр. Дебелец (за деца от 0 до 3 – годишна възраст) – капацитет 90 места;

- *Дом за деца „Пеню и Мария Велкови” – гр. Велико Търново* (за деца от 3 до 18 години лишени от родителска грижа) – капацитет 40 места;
- *Дом за деца „Христо Смирненски” – с. Балван* (за деца от 3 до 18 години лишени от родителска грижа) – капацитет 35;
- *Дом за възрастни хора с умствена изостаналост – с. Церова кория* (жени и мъже над 18 годишна възраст с различна степен на интелектуални затруднения) – капацитет- 50 потребители;
- *Дом за възрастни с умствена изостаналост „Св. Йоан Търновски” - с. Пчелище* (за жени и мъже над 18 годишна възраст с различна степен на интелектуални затруднения) – капацитет – 77 места;
- *Дом за стари хора „Венета Ботева” – гр. Велико Търново* – капацитет 130 места
- *Дом за стари хора „Св. Иван Рилски” - с. Балван* – капацитет 20 места.

В периода след 2004 г. акцентът е поставен върху развитието на форми на социални услуги, реализирани в общността и на услуги от т.нар. резидентен тип. Това са услуги, предоставяни в семейна среда или в близка до семейната среда, целящи социална интеграция и социално включване на лицата в социално неравностойно положение. Налице е нарастващ интерес от страна на хората с увреждания и възрастните хора, които желаят да ползват социални услуги в общността, в т. ч. и от резидентен тип за сметка на лицата, които заявяват желание за настаняване в специализирана институция. Акцентът при този тип алтернативни социални услуги е към деца и лица, изведени от специализирани институции и към деца и лица в риск, изведени от семейна среда.

Освен специализираните институции за социални услуги извън домашната среда към 31.12.2013 г. на територията на община Велико Търново функционират следните социални услуги **в общността**, в това число и от резидентен тип:

- *Кризисен център” – с. Балван* (социална услуга резидентен тип за деца на възраст от 6 до 18 години) – капацитет 10 деца;
- *„Център за настаняване от семеен тип” за деца в риск – гр. В. Търново,* (социална услуга резидентен тип за деца на възраст от 7 до 18 години) – капацитет 10 деца;
- *„Център за настаняване от семеен тип – Малък семеен дом „Надежда”, гр. В. Търново* (социална услуга резидентен тип за деца в риск на възраст от 5 до 13 години) - капацитет 8 деца;
- *Център за настаняване от семеен тип I SOS – Младежки дом гр. Велико Търново* (социална услуга резидентен тип за деца на възраст от 14 до 18 години) – капацитет 15 деца;
- *Център за настаняване от семеен тип II SOS – Младежки дом гр. Велико Търново* (социална услуга резидентен тип за деца на възраст от 14 до 18 години) – 15 деца;
- *Център за настаняване от семеен тип I– гр. Велико Търново* (социална услуга резидентен тип за деца от 3 до 18 години) – капацитет 8 деца;
- *Център за настаняване от семеен тип II– гр. Велико Търново* (социална услуга резидентен тип за деца от 3 до 18 години) – капацитет 8 деца;
- *Наблюдавано жилище” за младежи в риск – гр. В. Търново* (социална услуга резидентен тип за младежи, които напускат ДДЛРГ, ЗЖ и ПЖ) – капацитет 4 лица;

- *„Център за обществена подкрепа” – гр. В. Търново* (социална услуга в общността за деца от 0 до 18 години и техните семейства, деца настанени в ДДЛРГ, деца извършители на противообществени прояви и др.) – капацитет 60 места;
- *„Център за обществена подкрепа” – гр. Велико Търново* (социална услуга в общността, предназначена за деца от 0 до 18 години -в риск от изоставяне, със специални образователни потребности (СОП) и/или увреждания, в риск от отпадане от училище и др. – капацитет 40 места;
- *„Център за социална рехабилитация и интеграция” – гр. В. Търново* (социална услуга в общността за деца и младежи с ментални и физически увреждания до 25-годишна възраст и техните семейства) – капацитет 40 места;
- *„Дневен център” за деца с увреждания, вкл. деца от аутистичния спектър от 0 – 7 години – гр. Велико Търново, филиал на Дом за медико – социални грижи за деца гр. Дебелец.* Капацитет– 20 места;
- *„Дневен център за деца с увреждания” – гр. В. Търново,* (социална услуга в общността за деца на възраст от 7 до 18 години и до 20 години) – с капацитет 36 места;
- *„Защитено жилище” за лица с умствена изостаналост I - гр. Дебелец* (социална услуга резидентен тип за лица над 18 години с умствена изостаналост) – капацитет 8 места;
- *„Защитено жилище” за лица с умствена изостаналост II - гр. Дебелец* (социална услуга резидентен тип за лица над 18 години с умствена изостаналост) – капацитет 8 места;
- *„Защитено жилище” за лица с умствена изостаналост – с. Пчелище* (социална услуга резидентен тип за лица над 18 години с умствена изостаналост) – капацитет 12 места;
- *„Защитено жилище” за възрастни лица с умствена изостаналост I – с. Церова кория* (социална услуга резидентен тип за лица с интелектуални увреждания над 18 - годишна възраст) –капацитет – 7 места;
- *„Защитено жилище” за възрастни лица с умствена изостаналост II – с. Церова кория* (социална услуга резидентен тип за лица с интелектуални увреждания над 18 - годишна възраст) –капацитет – 7 места;
- *„Защитено жилище” за лица с психични разстройства – Държавна психиатрична болница с. Церова кория* (социална услуга резидентен тип за лица с психични разстройства) – капацитет 10 места;
- *„Преходно жилище” за лица с умствена изостаналост – с. Церова кория* (социална услуга резидентен тип за лица с умствена изостаналост, изведени от специализирана институция) – капацитет 8 места;
- *„Дневен център” за възрастни с физически увреждания в с. Вонеща вода* (социална услуга в общността, предоставяща медицински, социални и образователни услуги на възрастни хора с физически увреждания) – капацитет 25 места;
- *„Дневен център” за възрастни хора, гр. Велико Търново-* капацитет 30 места;
- *„Център за социална рехабилитация и интеграция” за възрастни и лица с увреждания над 18 години, гр. Велико Търново* – капацитет 40 места.

В община Велико Търново е организиран и Домашен социален патронаж с капацитет 430 лица. Основната база на патронажа е в гр. Дебелец, с два филиала в с. Балван и в с. Ново село. В Община Велико Търново функционират 34 **Клуба на пенсионера и инвалида, в**

които членуват над 3 500 лица. Средствата за издръжка на клубовете се осигуряват от общинския бюджет. В Община Велико Търново функционират 19 Центъра за работа с деца и младежи, **в които са обхванати над 1 000 деца и младежи. Средствата за издръжка на центровете се осигуряват от общинския бюджет.**

Особено внимание в провежданата от община Велико Търново социална политика се обръща към децата и учениците, които са със специфични потребности (различни видове увреждания). От 2006 година в Община Велико Търново функционира Ресурсен център за подпомагане на интегрираното обучение на деца със специални образователни потребности. Към всички училища, където има насочени ученици за интегрирано обучение има сформирани групи за ресурсно подпомагане и назначени ресурсни учители. През учебната 2010/2011 г. в интегрирано обучение са включени 109 ученици, разпределени в 11 групи. В две общински училища (ОУ „Н. Рилски“, гр. Килифарево и в ОУ „Б. Киро“, гр. В. Търново) и в две професионални гимназии (ПГТ „Д-р Васил Берон“ и ПГЕ „А. С. Попов“), както и в Ресурсния център са изградени елементи на достъпна среда (рампи и санитарни възли) за улесняване достъпа на децата с увреждания.

Развитието на новите форми на предоставяне на социални услуги в общността, в това число и от резидентен тип е в резултат от спечелени и реализирани от общината проекти по различни Национални и Европейски програми в социалната сфера.

2.4.8. НОРМАТИВНА И СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА СОЦИАЛНИТЕ ДЕЙНОСТИ И ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО В ОБЩИНА ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Община Велико Търново се откроява със своята целенасочена и последователна политика в сферата на социалните дейности и здравеопазването. Организацията и предоставянето на социалните услуги и здравното обслужване се определят от детайлно разработени и въведени наредби и правилници. Целите и задачите на отделните направления в сферата са дефинирани и описани в тематични стратегии, програми и планове, съобразени с националните политики и изисквания. Неразделна част от прилагането на стратегиите и програмите са регулярно изготвяните планове и програми за действие и годишни отчети, с които се гарантира надеждното и контролирано изпълнение на стратегиите и програмите. В община Велико Търново действат следните наредби, правилници, стратегии и програми:

Наредби и правилници

- Наредба за условията и реда за извършване на социалните услуги в община Велико Търново;
- Наредба за организацията и дейността на клубовете на пенсионерите и инвалидите в община Велико Търново;
- Правилник за вътрешния ред в клубовете на пенсионера и инвалида на територията на община Велико Търново;
- Наредба за организацията и дейността на детските ясли на територията на община Велико Търново;
- Наредба за организация на дейността на детска млечна кухня в община Велико Търново;
- Правилник за организацията и дейността в центровете за работа с деца и младежи на територията на община Велико Търново;
- Правилник за финансово подпомагане на изследвания и процедури, свързани с лечение на безплодие на семейства и лица, живеещи на семейни начала с репродуктивни проблеми на територията на община Велико Търново.

Стратегии, програми и планове

- Общинска стратегия за развитие на социалните услуги 2011-2015, с прилежащи годишни планове;
- Общинска стратегия за детето 2012-2015, с годишни програми;
- Програма за превенция на наркоманите 2013-2016 на територията на община Велико Търново, с прилежащи годишни планове за действие и отчети;
- Стратегия за подобряване на психичното здраве 2013-2016 на община Велико Търново, прилежащи годишни планове за действие и отчети;
- Програма СИНДИ – Детска компонента „Здрави деца в здрави семейства“, прилежащи годишни планове за действие и отчети;
- Стратегия за осигуряване на равни възможности за хората с увреждания 2012-2015, с прилежащи годишни планове за действие и отчети;
- План за действие на община Велико Търново в изпълнение на областната стратегия за интегриране на българските граждани от ромски произход и други граждани в уязвимо социално положение живеещи в сходна на ромите ситуация 2013-2014.

Проекти в сферата на социалните дейности и здравеопазването

Община Велико Търново се характеризира с висока активност по отношение разработването и реализацията на проекти, свързани със здравеопазването и социалните дейности. Важна особеност е тенденцията за използване на различни финансови източници, разкриваща повече перспективи за развитие на социалната сфера и човешките ресурси в общината. През първия програмен период 2007-2013 година са усвоени средства от оперативните програми „Развитие на човешките ресурси“, „Регионално развитие“, „Административен капацитет“, редица национални програми, програма „Красива България“, Финансовия механизъм на европейското икономическо пространство и др. Разпознава се и добрата практика за разработването на партньорски проекти между Община Велико Търново и различни сдружения от неправителствения сектор, което е предпоставка за съвместно действие и координирани усилия за подобряване на социалния сектор в общината. В периода 2007-2013 са реализирани общо 41 проекта в следните направления:

- Осигуряване на заетост на лица в неравностойно положение;
- Насърчаване на младежката заетост;
- Осигуряване на обучения и повишаване на квалификацията на възрастни лица;
- Предоставяне на социални услуги в семейна среда за хора в неравностойно положение;
- Развитие и популяризиране дейността на социалните предприятия;
- Обезпечаване потребностите от медицински, образователни и социални услуги за деца;
- Подкрепа за родителите в община Велико Търново.

Някои от реализираните проекти са комплексни, като включват комбинация от няколко направления.

През първата половина на 2014 година в процес на реализация са още 6 проекта, свързани основно с предоставянето на социални услуги за деца и хора в неравностойно положение, както и със стимулирането на заетостта.

2.4.9. КУЛТУРА И ИНФРАСТРУКТУРА НА КУЛТУРАТА

Многообразието на културни дейности в общината до голяма степен се дължи на мястото и обслужващите функции на общинския център в сферата на културата. Град Велико Търново е исторически утвърден център с добре развити културни функции в различни културни направления (области). Към 2012 г. в обхвата на културата се включват следните дейности:

- Театрална;
- Музейна;
- Библиотечна;
- Галерийна;
- Комплексна читалищна.

Театралната дейност е свързана с функциите на Музикално-драматичен театър „Константин Кисимов“. Материалната база на МДТ включва две зали – голяма и камерна. Салонът е с капацитет 644 места, а камерната зала – 120 места. За анализирания период няма промени в инфраструктурата на театралната дейност.

Музейната дейност в община Велико Търново е с над 140 годишна история. Инфраструктурата на музейната дейност включва няколко музея. *Регионалният исторически музей* разполага с около 134 000 музейни единици. По същество това е музеен комплекс. С представителен характер е *Архитектурно-музейния комплекс „Царевец“*. *Археологическият музей* също е с дългогодишни традиции в музейното дело и съхранява голям брой археологически паметници илюстриращи хилядолетната история и култура на Великотърновския регион. Неговата значимост се подчертава от факта, че същия е филиал на Националния археологически институт с музей при БАН. Музеят *„Възраждане и учредително събрание“* е пряко свързан с историята на Третата българска държава. Помещава се в сградата на стария турски конак – архитектурна културна ценност. Музеят *„Нова и най-нова история“* представя гр. Велико Търново като символ на приемствеността на българската държавност в първите десетилетия след Освобождението.

Мрежата от музеи в гр. Велико Търново включва още музей *„Родна къща на П. Р. Славеиков“*, музей *„Сарафкина къща“*, музей *„Констанцалиева къща“*, музей *„Затвор“* и др. Освен в гр. Велико Търново, исторически музей с художествена галерия съществува и в гр. Килифарево – Саралиевата къща.

Освен като фактор за развитие на културните функции на града и общината музейната мрежа е и стимулатор за развитие на туризма.

Представителен културен обект на **библиотечната дейност** е Регионалната библиотека „П.Р. Славеиков“. Освен в нея, важно място в тази дейност имат още училищните, университетските и учреденските библиотеки, които са със специализиран библиотечен фонд и имат с по-ограничено значение, както и универсалните читалищни библиотеки.

Галерийната дейност в общината е представена от *Регионална художествена галерия „Борис Денев“* - една от най-старите и най-богатите галерии в страната. Разположена е в самостоятелна сграда в парк „Асеновци“. Експозициите са разположени на площ 850 м², като броят на експонатите надхвърля 5 500.

Младежки дом е част от материалната база на културата, работещ основно с деца и младежи. В като се организират и реализират различни мероприятия с масов и по-ограничен характер – концерти, кафе-театър, лекционни курсове, изложби и конкурси.

Комплексната читалищна дейност включва основно библиотечна дейност и дейности в сферата на любителското творчество (художествена самодейност). Читалищата са останали единствените центрове за културна дейност в селата. Общият брой на читалищата в общината е 39, от които 6 – в гр. Велико Търново, по 1 читалище в градовете Дебелец и Килифарево и 31 читалища в селата на общината. Читалищата в селата са единствените културни средища. В повечето от тях са формирани самодейни формации (за любителско творчество) – певчески и танцови състави, групи за стари градски песни, музикални школи. В читалищата от по-малките села основна дейност е библиотечната. Проблем за читалищата е недостигът на средства за издръжка на развиваните в тях културни дейности.

2.4.10. СПОРТ И СПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА

Спортът в община Велико Търново е свързан с дейността, както на професионалните спортни клубове, така и на любители на физическото възпитание и спортните занимания. В общината са регистрирани многобройни спортни клубове по следните видове спорт: футбол; баскетбол (мъжка и женска формация); волейбол; автомобилизъм; борба; бойни спортове; тенис на корт; стрелба и др.

Спортната инфраструктура е съсредоточена основно в изградените спортни комплекси в гр. Велико Търново и в отделни спортни обекти в гр. Велико Търново и някои от останалите населени места в общината. По-големи от тях са:

Спортен комплекс „Ивайло“ (Юг и Север). СК „Ивайло-ЮГ“ включва зали за художествена гимнастика, борба, карате, баскетбол, спортна гимнастика, закрыта писта, спортно стрелбище, зала за обща физическа подготовка и др. Общата площ на комплекса е 4 400 м². СК „Спортни зали – Север“ включва зали за щанги, за борба, стрелба с обща площ – 1 217 м². Към покрития плувен басейн (644 м²) има прилежаща зала за хандбал, малка зала за обща физическа подготовка и др. с обща площ, вкл. и плувен басейн – 1 600 м²;

Към спортната инфраструктура в общината се включват и редица спортни площадки, спортни игрища в учебните заведения и в някои от останалите населени места в общината. Състоянието на игрищата в повечето населени места (извън градовете на общината) не е добро.

2.4.11. ИЗВОДИ

След направения анализ на демографските ресурси на община Велико Търново се откриха следните проблеми и потенциали.

Проблеми

- **Населението намалява** с плавни темпове от 1985 година;
- Отношението на **градско-селско** население нараства в полза на градското спрямо предходните преброявания до **84.7%/15.3%, при което обезлюдяват редица села**;
- В общината е налице **отрицателен естествен прираст** на населението за периода от 2007-2012 година;
- Налице е превес на населението в надтрудоспособна възраст спрямо тези в подтрудоспособна;
- **1/3 от населението** на възраст от **15-64 години е икономически неактивното** (не си търси работа и не е регистрирано в бюрото по труда);
- Безработица нараства до 2011, след което се стабилизира (2011-2012);

- **Почти 1/5 от безработните** са с регистрация повече **от 1 година**, а 1/5 от безработица е на лица **до 29 години включително**;
- 13 към 1 е броя на безработните към броя на свободните работни места през 2012 година;
- Развитието на бюджетните услуги в общината в основни линии е съобразено с потребностите на населението и с неговото териториално разпределение. Въпреки това, малкият брой на население в голяма част от селата на общината е сериозен ограничител за функциониране на място на обекти на образованието, здравеопазването и др.;
- Намаляващите контингенти ученици пренасят във времето проблема „училища в криза“, което налага необходимост от готовност за предстоящо реструктуриране на селската образователна мрежа;
- Проблем в доболничната първична медицинска помощ до населените места с малък брой население е отдалечеността до най-близкия общопрактикуващ лекар. Затрудненията за осигуряване на необходимата минимална пациентска листа затруднява достъпа на населението от по-малките населени места до личните лекари;
- Висока концентрация на обекти (амбулатории) за извънболнична лечебна помощ единствено в общинския център;
- Очертаваща се тенденция на нарастване на броя на лицата, които имат нужда от предоставяне на социални услуги – както в специализирани институции, така и в услуги в общността, и от резидентен тип;
- Недостиг на финансови ресурси за поддържане и обновяване на част от съществуващата инфраструктура – особено на читалищния фонд, социалната инфраструктура, на спортни обекти и др. в селата на общината.

Потенциали

- В общината е налице **положителен механичен прираст** за целия период от 2007 до 2012 година;
- Спрямо предходното преброяване от 2001 година е на лице **увеличаване на населението** във възрастовите групи **от 0-4, 20-24, 30-39, 55+;**
- **Благоприятен коефициент на възрастова зависимост от 38,0%** (брой „зависими“ - под 15 и на 65 и повече години на 100 лица от „независимите“ – от 15 до 64 години);
- **67.1% е икономически активното** население на възраст 15-64 години в общината, което е над средното за областта и държавата;
- **Висок коефициент на образованост** (хората с висше и средно образование от общото население на общината – 73,0%), както и по-голямо положително подобрение на този индикатор в общината (+11,6%) спрямо предходното преброяване от 2001 година спрямо средното за страната;
- Изградена социална инфраструктура, съобразена с броя на потребителите и обслужващите функции на общината;
- Застъпен пълен спектър на образователната система (от предучилищно до висше образование);
- На територията на общината са създадени организационни условия за обхващане на учениците от населени места без функциониращи училища (по линия на ученически пътувания) до най-близкото средищно училище;

- Провеждана ефективна местна политика за развитие на социалната сфера и здравеопазването в общината, подкрепена от редица актуални стратегически и програмни документи;
- Успешна реализация на модела за деинституализация на социалните услуги чрез широко развитие на форми на предлагане на социални услуги в общността и на резидентен тип;
- Наличие на основни обслужващи центрове в общината, в които е разположена основната социална инфраструктура – градовете Велико Търново, Дебелец и Килифарево и някои от по-големите села;
- През анализирания период са реализирани проекти насочени към подобряване физическите качества на образователни, културни, социални и здравни обекти, вкл. и такива за достъпна среда за лица с увреждания.

2.5. ИНФРАСТРУКТУРНО РАЗВИТИЕ, СВЪРЗАНОСТ И ДОСТЪПНОСТ НА ТЕРИТОРИЯТА

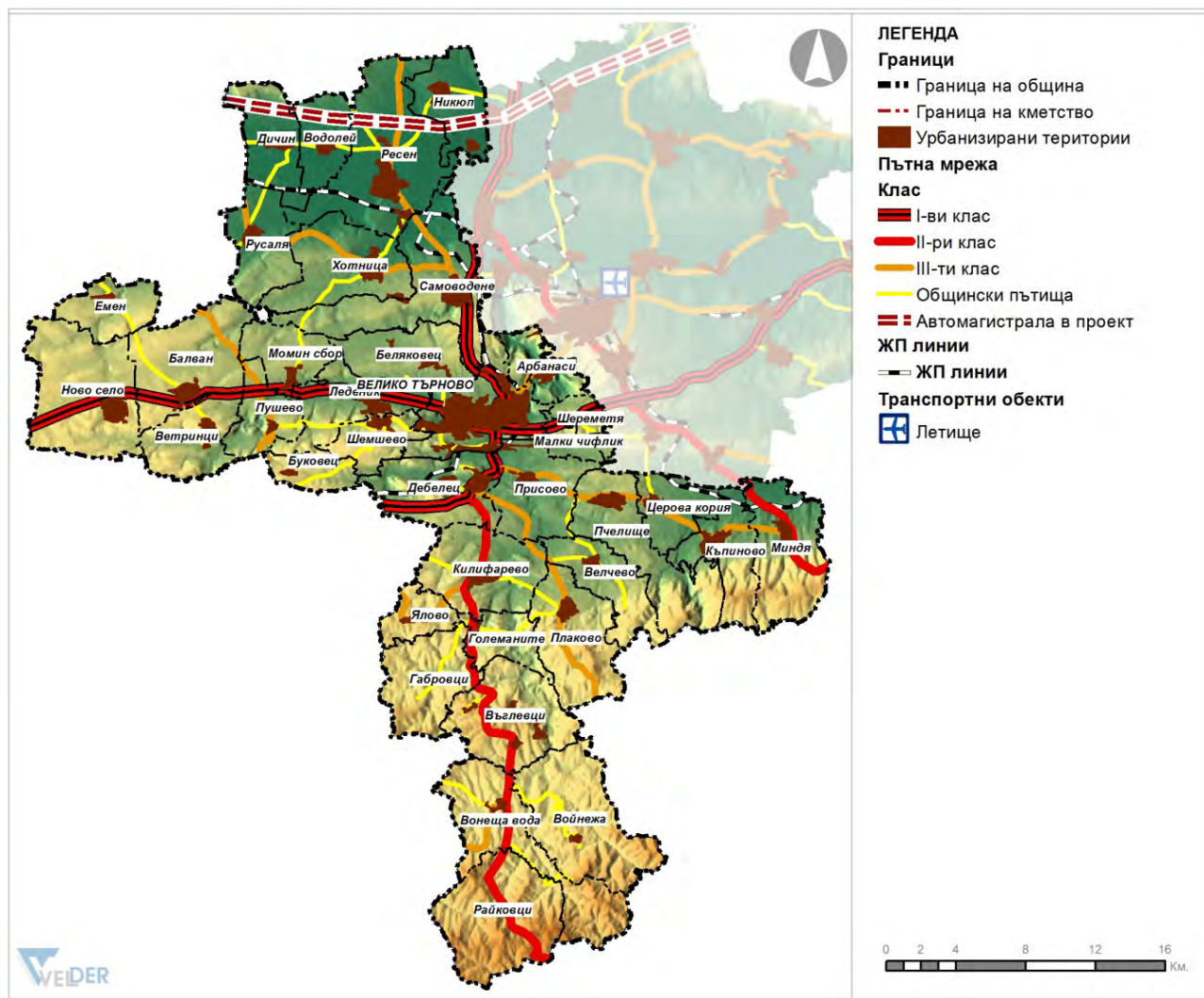
2.5.1. ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА И ДОСТЪПНОСТ

Транспортни коридори с национално и наднационално значение

През територията на община Велико Търново преминава трасето на общоевропейския транспортен коридор – **ОЕТК №9**. В българска си част той следва трасето на Източен трансбалкански културен коридор. Тази транспортна ос осигурява основния достъп до общината по направление Букурещ-Русе-Бяла-Велико Търново-Стара Загора (по републиканския път I-5 и E-85). На територията на общината не са изградени скоростни пътища и автомагистрала, но се очаква трасето на продължението на АМ „Хемус“ /София-Варна/ да преминава в северната част или в непосредствена близост до общината, като по този начин ще дублира направлението на първокласния път I-4 (E70). Това ще даде възможност за алтернативен достъп до общината, както и ще спомогне за намаляване на транзитния трафик, сега преминаващ през град Велико Търново и допълнително натоварващ градската улична мрежа. През територията на общината преминават и два международния пътя:

- Първокласният I-4 – свързващ Велико Търново с Ябланица – а от там и с АМ „Хемус“, Шумен и Варна (след Шумен трасето се дублира с АМ „Хемус“);
- Първокласният I-5 – Русе/Бяла-Велико Търново-Стара Загора-Кърджали-граница Гърция (E-85), формиращ трасето на ОЕТК №9.

Фиг. А5. 1. Транспортна инфраструктура в община Велико Търново

Автомобилен транспорт и инфраструктура

На територията на общината са разположени 56,28 км пътища I клас, 42,2 км – втори и 96,50 км – трети. Те съставляват близо 32% от общата пътна мрежа в община Велико Търново. Делът на първокласната пътна мрежа е по-висок от този за областта, Северния централен район за планиране, както и за цяла България. Това се дължи на стратегическото място, което заема общината и изградения **Южен пътен възел** в град Велико Търново, който е от национално значение и е пресечна точка на транспортните коридори „изток-запад“ и „север-юг“. Делът на второкласните пътища в общата транспортна мрежа отново е над средните стойности на страната, района и областта, което подчертава добрата свързаност между населените места в общината и свързаността на Велико Търново.

Таблица А5. 1. Дължина на републиканската пътна мрежа

Райони и области	РПМ - общо	Автомогистрали	Първокласни пътища	Второкласни Пътища	Третокласни пътища и пътни връзки при кръстовища и възли	Автомогистрали	Първокласни пътища	Второкласни пътища	Третокласни пътища и пътни връзки при кръстовища и възли
	Км					Отн. дял от общата дължина %			
България	19 512	458	2 970	4 030	12 054	2,34	15,22	20,65	61,56
СЦР	2 964	-	462	635	1 867	-	15,59	21,41	63,00
Област Велико Търново	937	-	153	141	643	-	16,33	15,12	68,55
Община Велико Търново	194,9	-	56,2	42,2	96,50	-	28,84	28,84	49,51

Източник: АПИ и община Велико Търново

Освен първокласните пътища от национално значение, през територията на община Велико Търново преминава трасето на второкласния път II-55 Велико Търново–Гурково–Нова Загора–Свиленград, който свързва общината с Южна България, като трасето на II-55 е едно от възможните направления за тунелен пробив под Стара планина.

Участък с висок риск и концентрация на ПТП е отсечката между Южен пътен възел Велико Търново и гр. Дебелец.

Общинската пътна мрежа на Велико Търново обхваща е 231,1 км, от които 167,5 км са бившите четвъртокласни пътища, а 63,6 са местни общински пътища. През последните години са извършени значителни инвестиции в подобряване на транспортната инфраструктура в границите на общината, с което е подоброено експлоатационното състояние и достъпността на част от населените места и пътищата водещи до тях. Въпреки тези финансови инвестиции цялостното състояние на общинските пътища е незадоволително и за неговото подобряване са необходими значително средства. В таблица А5.2 са приложени общинските пътища и тяхното състояние според класификацията на община Велико Търново.

Таблица А5. 2. Състояние на общинските пътища в община Велико Търново

№	№ на пътя	Наименование на път	Дължина /м/	Състояние
1.	VTR 1012	/път III-504/ - Водолей - Дичин - (граница общ. Павликени)	8,600	лошо
2.	VTR 1013	/път III-504/ - Никюп - (гр. общ. Г. Оряховица)	7,300	задоволително
3.	VTR 1036	археол. к-с Никополис ад Иструм - Никюп	3,100	лошо
4.	VTR 2001	/ път III-3031 / (Русаля) - Дичин / VTR 1012 /	5,500	задоволително
5.	VTR 1202	(Паскалевец) - път VTR 1012	3,400	добро
6.	VTR 2011	/ път III-504 / - жп гара Ресен - Хотница	4,000	добро
7.	VTR 2205	(Мусина) - Русаля /път III-3031/	1,100	добро
8.	VTR2025	/път I-4 / - Балван	1,500	добро
9.	VTR2212	(граница общ. Павликени) - Емен - Балван	9,500	задоволително
10.	VTR 2011	Момин сбор - път I-4	1,500	добро
11.	VTR 3005	/ път I-4 / - Ветренци	2,400	задоволително
12.	GAB 2110	(граница общ. Дряново) - Шемшево - начало Велико Търново	10,900	задоволително
13.	VTR 3003	/ път GAB 2110/ - Буковец	1,600	задоволително
14.	VTR 2002	/ път III-303 / - Пушево - Шемшево	7,000	добро
15.	VTR 2026	/ път I-4 / - Леденик - Шемшево / GAB 2110 /	2,300	задоволително
16.	VTR 1006	/ път I-4 / - депо стр. отпадъци - Леденик	2,500	задоволително
17.	VTR 1021	/ път III-551/ - Велчево - Капиновски м - р	8,600	задоволително
18.	VTR 3015	/ път III-5302 / - Велчево / път VTR 1021 /	5,900	задоволително
19.	VTR 2184	(Драгижево) - Церова Кория / път III - 5302/	1,900	задоволително
20.	GAB 1111	град Килифарево - Плаково / път III-551/	4,500	лошо
21.	VTR 2016	Нацовци - Големани - Плаково / път III - 551 /	6,600	лошо
22.	VTR 3017	/ път II -55 / - Радковци	3,300	лошо
23.	VTR 3018	/ път II-55 / - Бояновци	2,200	лошо
24.	VTR 3019	/ път II-55 / -Войнежа - Кладни дял	8,500	задоволително
25.	VTR 3020	/ път II-55 / - Райковци	0,700	задоволително
26.	VTR 3023	/ път II-55 / - Габровци - Шодековци	7,100	задоволително
27.	VTR 3024	Габровци - Димитровци	1,600	лошо
28.	VTR 1009	/ път I-5 / - Преображенски манастир	1,700	лошо
29.	VTR 2007	/ път I-4 / - Малки чифлик	0,800	добро
30.	VTR 1014	/път III-514/ Арбанаси - Шереметя - (граница община Лясковец)	6,000	добро
31.	VTR 2039	път VTR 1014 - туристически к-с Ксилифор	1,600	добро
32.	VTR 1004	край гр.Велико Търново - Беяковец	3,100	добро

33.	VTR 1010	/ път I-5 / - жп гара Дебелец - кв. Чолаковци (гр. В. Търново)	4,300	лошо
34.	VTR 1027	жп гара Трапезица - манастир "Св. Троица"	5,100	задоволително

Източник: Община Велико Търново

Предвижда се завършването на строителството на общински път 1010 /Дебелец–Велико Търново/, което ще спомогне за по-добрата връзка между двете населени места. Важен път за развитието на културния туризъм в общината е пътя /„Никюп– археолг. к-с Никополис ад Иструм–път I-4/, което състояние е лошо. Неговата приоритетна рехабилитация ще улесни значително достъпа до археологически комплекс Никополис ад Иструм. За това трасе вече има изготвени работни проекти, което значително улеснява изпълнението на дейността.

Мостове и мостови съоръжения

На територията на Община Велико Търново са разположени около 150 броя мостове и мостови съоръжения, като от тях са 60 бр. съоръжения по републиканската пътна мрежа и 90 бр. по общинската пътна мрежа. Почти една трета от големите мостови съоръжения са в лошо състояние и се нуждаят от рехабилитация.

Преобладаващият обществен транспорт в община Велико Търново е автобусният. В гр. Велико Търново има действаща транспортна система, която е частна и включва 10 основни автобусни линии. Към момента има изградена инфраструктура за въвеждането на тролейбусно движение, но последното е спряно.

Съществуващата организация на междуселищния транспорт покрива всички населени места на територията на общината.

Състояние на уличната инфраструктура в населените места

Големият брой населени места в общината, значителна част, от които представляват обезлюдени села (25%) и села с население под 500 д. (11%) създават предпоставки за системна неподдръжка на тяхната улична мрежа, защото това е икономически неизгодно. В резултат на това, с течение на времето, настилката е силно амортизирана, а в част от селата никога не е била полагана асфалтова смес.

Фокус на инвестициите в поддръжката на уличните мрежи в населените места е гр. Велико Търново като общински и областен център с голяма концентрация на културни ценности. През последните години Общината заделя регулярно средства за това перо в местния бюджет, което има видими резултати. Над 60% от градските магистрали II клас са в добро или отлично състояние, а районните артерии III клас – 57% (таблица А5.3).

Най-голямо значение за качеството на кварталите представляват главните улици IV клас, които поемат основното натоварване от моторизирания поток в урбанизираните територии. Близко 75% от тях са в добро или отлично състояние и само около 2,7% са в лошо.

Обобщено може да се заключи, че 64% от първостепенната улична мрежа на гр. Велико Търново е с добри и по-високи характеристики, което позволява безаварийното предвижване по нея.

Таблица А5. 3. Състояние на първостепенната улична мрежа на гр. Велико Търново

Улици клас	Обща дължина /м./	СЪСТОЯНИЕ				
		Отлично 0%	Добро 1-10%	Задоволително 10-30%	Незадоволително 30-50%	Лошо 50%
Градски магистрала II клас	11 600	4 900	2 100	2 300	400	1 900
Районни артерии III клас	33 055	6 085	12 740	12 880	900	450
Главни улици IV клас	22 920	10 980	6 090	5 240	0	610
Общо първостепенна улична мрежа	67 575	21 965	20 930	20 420	1 300	2 960

Източник: Община Велико Търново

Железопътен транспорт и инфраструктура

През община Велико Търново преминава трасето на главната железопътна линия по направление Стара Загора–Горна Оряховица, част от националната железопътната мрежа. Тя е част и от Европейското споразумение за главните международни жп линии (AGC), включващо Русе–Г. Оряховица–Стара Загора–Подкова и е съставна част от ОЕТК №9. Това е и единственото жп направление със сухоземен достъп до Румъния, посредством Дунав мост.

Влияние върху развитието на този вид транспорт в общината оказва близостта до Г. Оряховица, която е главен жп-възел за Северна България и през него преминава основното жп направление, свързващо София с Варна и другите по-големи градове в района. Това създава известни пречки пред част от жителите на община Велико Търново използващи жп транспорт, тъй като те трябва да се прикачват /сменят влак/, за да достигнат до столицата или до Варна. Друг недостатък на жп транспорта в общината е, че трасето на линиите не преминават през повечето села, което налага използването на лични МПС или частни автобусни превозвачи.

2.5.2. ЕНЕРГИЙНА ИНФРАСТРУКТУРА (ЕЛЕКТРОСНАБДЯВАНЕ) И ВЕИ

Електроенергийна инфраструктура

Електроснабдяването в общината се осъществява от националната енергийна мрежа, посредством един от основните възли на преносната система – подстанция Горна Оряховица с трансформация на напрежението 220/110/20 кв. На територията на общината попада подстанция „Царевец“ с трансформация на напрежението 400/110 кв, която е с общосистемно значение и няма пряко отношение към захранването на населените места.

Електрифицирани са всички населени места в общината. През 2009 и 2010 г. са изградени 110 км нова кабелна електропреносна мрежа на територията на кварталите на гр. Велико Търново.

Електроенергийната мрежа високо напрежение е оразмерявана за товари, по-големи от сегашните и, с редки изключения, има възможност за поемане на допълнително натоварване. На места е физически и морално амортизирана мрежата СН. Съществуват териториални проблеми и неизяснена собственост на някои от съоръженията.

2.5.3. ВЪЗОбНОВЯЕМИ ИЗТОЧНИЦИ НА ЕНЕРГИЯ

От възобновяемите източници на енергия община Велико Търново има възможност основно за добив на енергия от водата, вятъра и слънцето.

Към момента на територията на общината действат две ВЕЦ – „Сини вир” и „Леденик”, които имат минимален принос към електроснабдяването в общината.

В България средногодишното количество на слънчево греене е 2 150 часа, а средногодишната слънчева радиация е 1 517 kWh/m². Средната стойност на хоризонталната слънчева радиация за община Велико Търново е 1489 kWh/m², което е под средното за страната, но въпреки това е възможно развитието на електродобив посредством слънчевата енергия. Доказателство за това са двата фотоволтаични парка, разположени в близост до село Самоводене, с мощности 21 и 25 MW.

Към гореизложените източници на енергия, Общината проучва възможността за изграждането на ветроенергиен парк в землището на с. Ново село и електроцентрала, използваща биогаз.

2.5.4. ГАЗОСНАБДЯВАНЕ И ТОПЛОФИКАЦИЯ (ГАЗОПРЕНОСНА И ГАЗОСНАБДИТЕЛНА МРЕЖА)

За гр. Велико Търново има проект за цялостната му газификация, който се реализира поетапно. Газоснабдителната мрежа обхваща около 10 000 домакинства, като тя е дълга над 66 км, с налягане 10 bar и 4 bar. Частично газифицирани са кварталите „Бузлуджа”, „Зона В”, „Картала”, „Скален венец”, „Света Гора”, Старата част, Центъра, Широк център.

Осъществено е още газоподаване до голяма част от общинските сгради и до промишлените зони в града.

Газопреносната мрежа обхваща изграденото магистрално отклонение от главния магистрален газопровод до Автоматичната газоразпределителна станция за гр. Велико Търново.

Продължаването на процеса на газификацията за бита и индустрията ще спомогне за постигането на по-добър икономически ефект в сравнение с използването на традиционните източници и подобряване на екологичната обстановка в общината.

2.5.5. ИНФОРМАЦИОННО-КОМУНИКАЦИОННА ИНФРАСТРУКТУРА

Съобщения

Съобщителната система на община Велико Търново е добре развита. В голяма част от населените места съществуват пощенски станции. Навлизането на частни компании в сектора, през последните години, също допринася за развитието на съобщителната мрежа в общината. В гр. Велико Търново са разположени офиси на повечето големи фирми, предлагащи куриерски и спедиторски услуги, които позволяват бързото изпращане и получаване на различен по вид и тип пратки и съобщения както в страната, така и в чужбина.

Информационни и комуникационни технологии

През територията на община Велико Търново преминават главни оптични кабели от националната оптична мрежа. Услуги чрез фиксирани телефонни мрежи предлагат няколко оператора.

Цифровизацията на фиксираната телефонна мрежа е изпълнена на 100%.

Територията на община Велико Търново е покрита изцяло от опериращите в България мобилните оператори. Изградена са 46 км кабелна мрежа.

С развитието на съвременните технологии все повече се улеснява достъпа до Интернет в малките населени места в общината. ADSL-услугите и безжичното предлагане на Интернет, от различните оператори, покриват почти изцяло територията на община Велико Търново. Въпреки тези фактори, по данните на националното преброяване, проведеното през 2011 г., едва 57% от населението в общината има достъп до Интернет – 50 466 д.

По отношение на изградената инфраструктура за високоскоростен широколентов достъп до Интернет цялата област изостава значително от световните тенденции и Югозападна България, като достъп до него имат едва под 30% от домакинствата.

2.5.6. ВОДОСНАБДИТЕЛНА И КАНАЛИЗАЦИОННА ИНФРАСТРУКТУРА

Водопреносна и водоснабдителна мрежи

Основният източник на питейна вода в общината е изграденият язовир „Йовковци“, част от хидровъзел „Йовковци“. Той е един от най-големите язовири в България и осигурява водоподаване на 25 населени места в общината. Към него има изградена пречиствателна станция за питейна вода /ПСПВ/, която е проектирана с капацитет 2 500 л/сек/, но е изграден само първият етап от нея и понастоящем тя работи с половината от първоначално предвидения обем. На територията на общината са изградени и 18 микроязовира, които осигуряват локално водоподаване в обхвата им.

Населените места в общината са водоснабдени в голямата си част са водоснабдени, но водопроводните мрежи в тях са силно амортизирани, което води до големи загуби при преноса на вода, често достигаща до 50%.

Незначителен е броят на обитаваните жилища, които нямат достъп до източник на вода (таблица А5.4) А делът им в общия брой обитавани жилища в общината представлява едва 0,44%. Част от жилищата в селата на общината имат дори два начина на водоснабдяване – обществено и собствено, за разлика от много населени места в България, които нямат никакво.

Таблица А5. 4. Обитавани жилища по източник на водоснабдяване в община

	Общо	В градовете	В селата
Обитавани жилища общо (брой)	32 099	26 437	5 662
Обществено водоснабдяване	31 402	26 329	5 073
Собствен водоизточник	144	10	134
Обществено водоснабдяване и собствен водоизточник	412	64	348
Няма източник на вода	141	34	107

Източник: НСИ, преброяване на населението, 2011 г.

Канализационна мрежа

Изградената канализационна мрежа е крайно недостатъчна за адекватно обслужване на всички населени места в община Велико Търново. Тя обхваща около 83% от обитаваните жилища към момента на преброяването през 2011 г. (таблица А5.5) Голяма част от домакинствата в селата използват септична или попивна яма.

Канализационна мрежа имат градовете на територията на общината, част от село Арбанаси и село Вонеща вода. В някои села има частична канализация, зауствана директно в реки и дерета. Подготвени са проекти за доизграждане и рехабилитация на канализационната мрежа на гр. Килифарево, както и за изграждане на канализация в селата Ледник и Шемшево. В големите населени места частично е изградена само отводнителна мрежа за повърхностни води.

Тенденцията, съобразно финансовите възможности на общината, е за постепенно проектиране и реализиране на канализационни мрежи в населените места, където такава липсва, както и подмяната на старите етернитови и стоманени водопроводи със съвременни полиетиленови.

През 1982 г. е въведена в експлоатация Пречиствателна станция за отпадъчни води ПСОВ „Велико Търново“, която обслужва около 50 хил. души население, промишлени предприятия и фирми в града. За да може тя да обслужва по-голяма част от населението на общината ПСОВ трябва да бъде реконструирана и да се разшири нейния капацитет.

Общината има различна степен на готовност за проекти свързани с изграждането на ПСОВ в населените места с над 2 000 экв. жители. Това е важна предпоставка за продължаването на успешната тенденция за усвояване на средства по структурните и Кохезионният фондове на ЕС.

Таблица А5. 5. Обитавани жилища по наличие на канализация в община Велико Търново

	Общо	В градовете	В селата
Обитавани жилища общо (брой)	32 099	26 437	5 662
Свързана с обществена канализация	26 563	25 988	575
Свързана с изгребна яма	559	56	503
Свързана със септична яма или друго пречиствателно съоръжение	1 487	154	1 333
Свързана с попивна яма	3 033	160	2 873
Няма канализация	457	79	378

Източник: НСИ, преброяване на населението, 2011 г.

През плановия период 2014-2020 г., за създаване на благоприятни предпоставки за развитието на туристическия потенциал на община Велико Търново, следва приоритетно да се акцентира върху изграждането и рехабилитацията на водопроводната и канализационна мрежа в населените места с туристически обекти.

2.5.7. ИЗВОДИ ОТ АНАЛИЗА НА ИНФРАСТРУКТУРНОТО РАЗВИТИЕ И СВЪРЗАНОСТТА

Идентифицирани потенциали

- Премаващ международен транспортен коридор ОЕТК №9;
- Развита газоразпределителна мрежа в гр. Велико Търново;
- Близост до жп възел „Г. Оряховица“ и възможностите, които той дава за товарни превози;
- Възможност за добив на енергия от слънчевата радиация и водните течения;
- Много добро състояние на уличната мрежа в гр. Велико Търново, осигуряваща безавариен достъп до културните ценности и местата на настаняване в града.

Идентифицирани проблеми

- Амортизирана пътна инфраструктура;
- Ниска изграденост на канализационните мрежи в населените места;
- Ниска енергийна ефективност на сградите;
- Големи загуби на вода по водопреносната мрежа;
- Силно амортизирана водоснабдителна и канализационна инфраструктура;

2.6. ОКОЛНА СРЕДА

2.6.1. КОМПОНЕНТИ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

Релеф и геоморфоложка характеристика

Според природогеографското райониране на България община Велико Търново е разположена в Централна Северна България, Старопланинската област, подобласт – Предбалкан. Релефът е много разнообразен. В южните части на общината той е планински. В посока север преминава в хълмист и равнинно-хълмист до низинен. Територията на общината е разчленена от поречията на реките Янтра, Белица, Росица, Негованка и техните притоци. Характерна особеност на релефа са ниско разположените скали, покрити почти изцяло от лъос; хълмистите възвишения, плата, асиметрични и каньоновидни речни долини. Река Янтра образува дълбоки напречни проломи силно врязани в търновските антиклинални теренни форми. Реката очертава контурите на Арбанашкото и Беляковското плато, които ограждат град Велико Търново. Те са част от Търновската предпланинска верига и представляват обширни възвишения с плоски била и много стръмни склонове. Релефът, върху който е разположен града е силно насечен, особено стръмните южни склонове, където се намира старата част. Средната надморска височина е 210 м.

Климат

Климатичното райониране на България ситира община Велико Търново в умерено-континенталната климатична област. Тя обхваща част от климатичния район на Дунавската хълмиста равнина и предбалканския и нископланински район на Средна Стара планина. Голямото разнообразие на релефа, резките разлики в надморските височини и влиянието на Стара планина предопределят специфичните климатични условия на района. Характерно за общината е горещото лято (средна юлска температура 21,8 градуса и абсолютен максимум 41.1 градуса). Пролетта е прохладна и дъждовна (преобладаващи са валежите през първото полугодие). Есента е топла, суха и продължителна. Зимата е снежна и студена (средна януарска температура – 0,6 градуса и абсолютен минимум – 28,1 градуса) Има постоянна снежна покривка. Духат студени северни и североизточни ветрове. Средногодишните валежи са 680 мм. Максимума на валежите е през лятото, а минимума през зимата. Средногодишната температура е 11,5 градуса. Снегът се задържа средно 60 дни през зимата. Продължителното безветрие и високата влажност през есенно-зимния период, са причина за ниската самопречистваща способност на въздуха. Те създават предпоставки за трайно задържане на замърсяването в атмосферата. Преобладават западните, северозападните и североизточни ветрове, които са ориентирани по речните долини.

Като цяло климатът в района е мек, умерен и всеки сезон предоставя възможност за спорт и възстановяване. Благоприятният климат, наличието на природни и исторически местности и развитието на националното творчество и занаяти са предпоставка за целогодишно развитие на възстановителни и спортни дейности и туризъм.

Води

Най-голямата водна артерия в Общината е река Янтра (дълга 285 км), с водосборен басейн от 86 кв. км и с по-значителни притоци : р. Росица – с дължина 164 км и водосборна площ 2 265 км², р. Лефеджа – дължина 92 км, площ 2424 км², р. Джулюница – дължина 85 км, площ 892 км² и пр.

Основен източник на питейно вода за общината е язовир „Йовковци“. От него се хранват с вода 25 населени места. На територията на общината има още 18 микроязовира. Други източници на вода са карстови изворни пещери и термални извори. Най-големият извор на минерална вода е в с. Вонеща вода. Дебитът е 9-10 л/сек , а

температурата на водата е 13 градуса. Подпочвените води са на голяма дълбочина край речните тераси. Тяхното количество е много голямо, но потенциалът им не е достатъчно добре проучен и използван. На територията на общината има няколко различни по дебит карстови извори – Каябунар, Голямо лако, Малко лако и др.

Почви

Почвената покривка на община Велико Търново е доста разнообразна, представена основно от сиви горски – плитки, ерозирани, светлосиви, тъмносиви, ливадни черноземи, излужени черноземи, карбонатни черноземи, и лесивирани черноземи. Почвите са формирани предимно върху изветрителни продукти от кредни пясъчници, варовици и мергели. Най-разпространени са черноземните и сивите горски почви. Черноземните почви са с високо плодородие и са подходящи за отглеждане на зърнени и фуражни култури, както и за зеленчуци. Сивите горски почви са с по-ниско плодородие. Те съдържат по-малко хумус и затова е необходимо да бъдат наторявани с органични и фосфорни торове. Регулярното напояване повишава плодородието им. Те са подходящи за отглеждане на картофи, ръж и овес. По речните долини са разпространени хумусно-карбонатните почви и алувиално-ливадните почви.

Горски фонд

Общата площ на горите е 4397.85 ха. Средния запас на 1 ха е 104 м³, средния прираст е 2.84 м³ на 1 ха при средна възраст 37 г. Преобладаващата част от насажденията са смесени издънкови насаждения - 2010.0 ха (46%), нискостъблени 1154.95 ха (26%), иглолистни култури от бял и черен бор – 608.6 ха (14%) и широколистни високостъблени – 624.3 ха (14%). Горите със защитени функции са 554.9 ха или 7.91% от общата площ.

Горският фонд в общината е предимно от широколистни дървесни видове. По долните течения на реките Янтра и Росица при надморска височина до 400 м преобладават върбовите и тополовите гори. Дъбовите гори, покриващи голяма част от равнинно-хълмистите територии до 400 м. н. в. са съставени от благун, цер, липа, акация, клен. Хълмисто-предпланинският пояс на смесени широколистни гори е от 400 до 600 м. надморска височина и е съставен от зимен дъб, габър, цер, благун, липа и др. Иглолистните гори, които са създадени предимно по изкуствен начин са сравнително малко.

Горите в поречието на р. Янтра заемат 28 % от цялата водосборна област, т. е. към 2250 км². Те са предимно два вида – букови гори и широколистни нискостеблени. Буковите стари вековни и непроходими гори образуват един непрекъснат пояс, широк от 3 - 10 км, който се простира по цялото било и по високите склонове на Стара планина. Другият вид преобладаващи гори, именно нискостеблените, заемат по-нископланинските и предпланински дялове на Стара планина и равнинните части на водосборната област.

Развитието на горските територии се предопределя от лесоустройствените проекти на лесничействата. Проектите осигуряват необходимите предпоставки за стопанисване и ползване на горския фонд. Най-практикуваните дейности са свързани със залесяването: след сечи, ново залесяване, при реконструкция на насажденията, попълване на редини, подпомагане на естественото възобновяване. Тези дейности са изцяло съобразени с екологическите условия на района.

Зелена система

Площта на градините и парковете в гр. Велико Търново е 370 дка. Ежедневно се поддържат: парковете „Марно поле“, „Дружба“, „Н. Габровски“, „К. Фичето“, „Бузлуджа“, хълм „Света Гора“, площта около паметника „Майка България“; озеленените зони на улиците „България“, „Н. Габровски“ и „Независимост“. Ежеседмично се почистват тревните площи в междублоковите пространства и детските площадки. Презатревяват се тревните

масиви в парковете, засаждат се нови дървесни видове, подменят се изсъхнали високостеблени насаждения. Осъзната необходимост е увеличаването на зелените площи в междублоковите пространства, както и благоустрояването на съществуващите. В момента част от тези пространства се използват от гражданите за паркиране на коли и изхвърляне на отпадъци. За подобряване общото състояние и поддържане на зелените площи в населените места е изградена система за почистване на териториите за обществено ползване.

2.6.2. СЪСТОЯНИЕ НА ФАКТОРИТЕ, ОКАЗВАЩИ ВЪЗДЕЙСТВИЕ ВЪРХУ ОКОЛНАТА СРЕДА

Замърсяване на въздуха

Основните замърсители на атмосферния въздух на територията на общината са автомобилният транспорт, производствените предприятия и частта от населението, използващо твърдо гориво през отоплителния период.

В действащата Програма за опазване на околната среда община Велико Търново се характеризира с развитие на модерна туристическа индустрия, която предлага познавателен, културен, конгресен, селски и екологичен туризъм. Структуроопределящи отрасли са дървообработващата и преработваща промишленост, електрониката, строителството, хранително-вкусовата промишленост, търговията и услугите. Това определя град Велико Търново като населено място с потенциален риск от допълнително замърсяване на атмосферния въздух. Предвид на това в документа се разглежда само качеството на атмосферния въздух (КАВ) на гр. Велико Търново, тъй като в останалите населени места на територията на Общината то отговаря на законоустановените норми и няма съществени предпоставки за неговото влошаване.

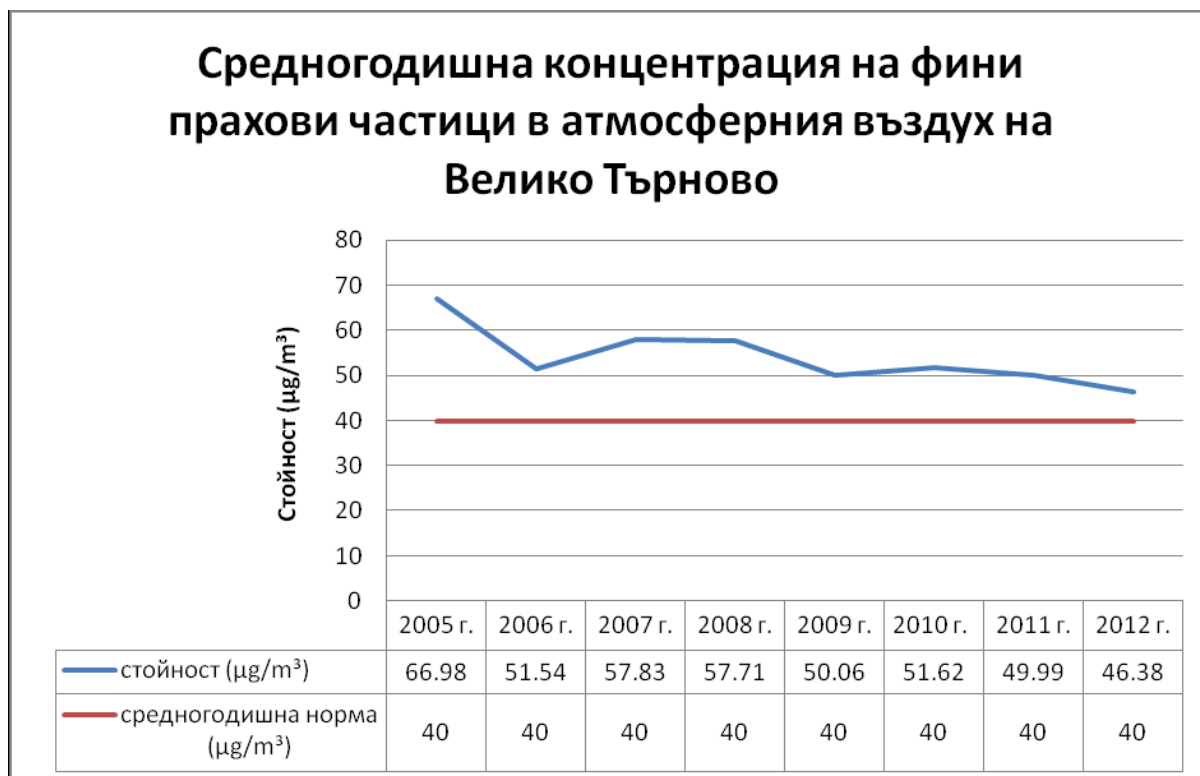
По данни на РИОСВ – В. Търново на територията на Община Велико Търново предприятията подлежащи на контрол относно чистотата на атмосферния въздух са 41 обекта. В района на гр. Велико Търново контролът на основните показатели характеризиращи качеството на атмосферния въздух в приземния слой се осъществява от пунктовете за мониторинг. Данните, от РИОСВ, заложили в Програмата за опазване на околната среда посочват, че мониторингът по отношение състоянието на атмосферния въздух в град Велико Търново се осъществява чрез периодични измервания, като се следят следните замърсители на въздуха: серен диоксид, азотен диоксид, азотен оксид, озон, сероводород, оловни аерозоли, прах и фини прахови частици. Наблюдават се следните тенденции:

- Средногодишните нива на серен диоксид поддържат трайна тенденция към понижаване. За периода 2009-2012 г. не са отчетени превишения над ПДК. С газификацията на гр. В. Търново се наблюдава съществен спад на нивата на този замърсител;
- Замърсяванията с азотен диоксид са сравнително постоянни и в рамките на ПДК. През отчетния период са регистрирани епизодични превишения на нормите, дължащи се предимно на остарелия автомобилен парк;
- Средните концентрации на сероводород имат силно изразен непостоянен характер, като причина са промишлените дейности;
- Запазва се тенденцията към понижаване на годишните концентрации на оловни аерозоли на територията на общината, поради преустановяването на производството и използването на оловни бензини и въведената система за контрол на качеството на използваните горива.

Праховите частици продължават да са най-проблемният замърсител на територията на общината, като тенденцията е към запазване на традиционно високите нива на

замърсяване на територията на град Велико Търново. Във всички пунктове за постоянен мониторинг са регистрирани превишавания на средногодишната и среднодневната норма. Причината за високите нива на прах е бавното почистване на уличната мрежа след зимния период, както и постоянно увеличаващия се брой МПС.

В доклада на РИОСВ е направен анализ на нивата на измерваните в пункта за мониторинг показатели за качеството на атмосферния въздух. Установено е, че по показатели серен диоксид, азотен диоксид и озон няма регистрирани превишения на нормите за опазване на човешкото здраве. Единствено по показател фини прахови частици под 10 μm са установени превишения на средноденоношните и средногодишни стойности.

Източник: Отчет за 2012 за изпълнението на Програмата за опазване на околната среда на територията на община Велико Търново 2008-2013

На диаграмата, която е публикувана в Отчета за изпълнението на Програмата за опазване на околната среда за 2012 г. са показани средногодишните стойности на ФПЧ 10 за последните 8 години, сравнени с нормативно определената средногодишна норма и ясно се вижда тенденцията за намаляване на средногодишната концентрация на ФПЧ 10.

През 2011г., Община Велико Търново прие „Програма за намаляване на емисиите и достигане на установените норми за вредни вещества и управление на качеството на атмосферния въздух в Община Велико Търново за периода 2011-2014г.“ Целта на програмата е да се предприемат мерки за достигане на установените норми за ФПЧ10 на територията на гр. В. Търново, териториална единица в РОУКАВ – Северен Дунавски, да се запазят и поддържат нивата на останалите основни показатели за качество на атмосферния въздух под установените за тях норми, с което да се осигури екологичен комфорт на населението. От представените данни за източниците и количеството емитирани фини прахови частици се установява, че най-голямо влияние върху качеството на въздуха в района на В. Търново оказват пътният транспорт и битовото отопление, следват промишлените (точкови) източници, строителство, депа, кариери и насипища, и земеделските дейности.

През 2012г. всички общини в които са регистрирани превишения на установените норми за качество на атмосферния въздух (КАВ), изпълняват програми за намаляване нивата на

замърсителите в атмосферния въздух и достигане на законоустановените норми. С прилагането на мерките заложи в тези програми, от направения анализ става видно, че се постига подобряване на КАВ в сравнение с предходната година. Продължава тенденцията за превишаване нормите на определени показатели за КАВ. Мерките заложи в общинските програми следва да бъдат стриктно прилагани, за да се постигне очаквания ефект, а именно спазване на нормите за качество на атмосферния въздух и устойчиво поддържане на една благоприятна среда за живот и развитие в тези общини.

Оценката на качеството на атмосферния въздух в град Велико Търново показва, че основния замърсител са ФПЧ10, въпреки благоприятната тенденция на намаление на средногодишната концентрация на този показател (след 2007г.) и ФПЧ2,5. Причините за по-високите концентрации на ФПЧ са различни (благоустройствени проблеми, отопление на твърдо гориво, градски транспорт и други). Проблемът със замърсяването на атмосферния въздух в град Велико Търново с прах и ФПЧ ще продължи да бъде актуален поради това, че голяма част от населението използва твърдо гориво (дърва и въглища) за отопление по икономически съображения.

Пред завършване е последния етап на газоснабдяването на гр. Велико Търново. Това ще има много добър ефект за подобряване качеството на атмосферния въздух. Значителна част от големите предприятия-замърсители, ползващи като енергиен източник конвенционални горива се преустройват за преминаване на газ. От съществено значение за ограничаване запрашеността на въздуха и подобряване на акустичната обстановка, е изкърпването и преасфалтирането на част от уличната мрежа в града и населените места на територията на Общината.

Замърсяване на водите

Основните приоритети на РИОСВ – В. Търново при извършване на контролната дейност на качеството и замърсяването на водите са:

- засилване на контрола върху най-значителните обекти – замърсители на водите;
- строг контрол на обектите, формиращи отпадъчни води за постигане на спазването на определените норми в разрешителните за заустване;
- подобряване ефективността на контролната дейност чрез проверки на изпълнението по възможност на всички дадени предписания;
- предприемане на строги мерки за издаване на разрешителни за заустване на неизвестни досега емитери;
- повишаване спазването на изискванията за изпълнението на собствения мониторинг от титулярите на разрешителни за заустване;
- незабавни проверки на всички постъпили сигнали за замърсяване на водите и прилагане на разпоредбите на екологичното законодателство за прекратяване и предотвратяване на замърсяването;
- оказване на всяко необходимо съдействие на общинските администрации при подготовка и одобряване на проекти за изграждане на градски пречиствателни станции за населени места с над 2000 еквивалентни жители.

Опазване на повърхностните води

Екологичното състояние на повърхностните водни тела се оценява в пет класа: много добро, добро, умерено, лошо и много лошо. За оценка на екологичното състояние се разглеждат следните групи елементи: биологични, хидроморфологични и физико-химични елементи. За водните тела, класифицирани като силно модифицирани и изкуствени се определя т.нар. екологичен потенциал (добър и по-висок, умерен, лош, много лош).

На територията на РИОСВ биологичният мониторинг се осъществява от Регионална Лаборатория- Велико Търново към ИАОС. Мониторинговите пунктове са определени след оценка на риска, натоварването, натиска и въздействието от антропогенна дейност върху водните тела. Избора на показатели за анализ е извършен въз основа на определяне на вида и количеството на значителния натиск, който се изразява в концентрацията на наблюдаваните замърсители като емитери, които заустват в реките. На територията на РИОСВ гр. В. Търново и по-точно в поречието на р. Янтра има 7 пункта определени като места не повлияни от антропогенен натиск, т.н. референтни места. По поречието на р. Янтра има разположени 25 пункта. В лошо състояние са оценени пунктовете на р. Росица – след гр. Севлиево и р. Янтра – след гр. Габрово. С умерен статус - р. Янтра – Новград; р. Студена , преди вливане в Янтра; р. Голяма река- ХМС – Стражица; р. Голяма река - преди вливане в яз. Ястребино; р. Янтра - след В. Търново; р. Янтра - след вливане на р. Белица; р. Белица преди - вливане в р. Янтра; р. Бохот - преди вливане Росица, с. Хотница; р. Дряновска - преди вливане в р. Белица; р. Мъгъра - преди вливане в яз. Стамболийски и р. Крапец - преди яз. Крапец, след с. Малиново.

Кратко обобщение на екологичното състояние на поречие Янтра

Обследвани са 25 пункта от поречие Янтра. В много добро екологично състояние е са 3 пункта – река Видима при водохващане” Видима” река Янтра на д кв. Ябълка. и р. Веселина преди яз. „Йовковци”. За 7 бр. от пунктовете е установено добро състояние - р. Янтра при с. Каранци, р.Чопарата преди вливане в Росица при гр. Севлиево, р. Крапец преди яз. „Стамболийски”, Стара река след Кесарево , и р. Росица след с. Поликрайще, Паничарка – гр. Габрово и Веселина след яз. „Йовковци”. 14 от пунктовете са в умерен статус. Само един пункт е в лошо състояние- р. Янтра, след Габрово-мост за Севлиево-участъка след ГПСОВ. Няма пунктове в много лошо състояние, т.е. не се наблюдават екологично поразени участъци.

Опазване на подпочвените води

Подземно водно тяло с име „Карстови води в Централния Балкан” – представено с четири мониторингови пункта в добро химично състояние по стандартите за качество, като се наблюдават епизодични повишения на нитратите в някой от пробите при пункт Беляковец КИ "Главата".

Подземно водно тяло с име „Карстови води в Ловеч-Търновския масив” наблюдавано с три мониторингови пункта, с трайно високи стойности на калций, магнезий, обща твърдост и нитрати не само през 2012г., но и в предходните години при пункт Самоводене КИ "Крайната чешма".

Шум

Основният източник на шум в условията на градска среда е автомобилният транспорт, чиято интензивност нараства през последните години. Определена роля за това играе непрекъснатото разширяване на автомобилния парк и физическото му остаряване, незадоволителното поддържане на градската пътна мрежа и липсата на стройна организация на движение на МПС. Преодоляването на този сложен проблем изисква провеждането на редица архитектурно-благоустройствени, технически, транспортни, организационни и др. мероприятия. На територията на РИОСВ – Велико Търново се контролират 40 промишлени източници на шум.

През 2012 г. от направление „Опазване чистотата на атмосферния въздух и вредни физични фактори” са извършени 5 проверки на промишлени предприятия, източници на шум в околната среда по годишен график утвърден от Министъра на околната среда и водите. Извършена е и една извънредна проверка по подадена жалба. Всички проверени обекти отговарят на нормативните изисквания. Анализът на направените измервания

както през 2011, така и през 2012 показва, че няма системни нарушения в нормативната база свързана с промишлени предприятия, източници на шум.

За подобряване на акустичната обстановка на територията на общината в Програмата за опазване на околната среда са предвидени ежегодни дейности. Тези дейности се изпълняват като се извършва реконструкция на уличната мрежа; засаждане на широколистна дървесна растителност по улиците; провеждане на озеленителни и залесителни мероприятия; поддържане на озеленените площи; оптимизация на създадената организация на движението с оглед подобряване на пропускливостта на основните транспортни артерии на автомобилния трафик.

При изчисляване на осреднените еквивалентни нива на шума и интензивност на движението (МПС на час) в град Велико Търново за периода 2007-2013 през последните се наблюдава години леко намаляване на нивото на шума от 65,50 dB(A) през 2010-2011 до 64,26 dB(A) през 2013 г., което се дължи на намалената интензивност на движение по пътищата.

Таблица А6. 1. Пунктове за мониторинг на шум в град Велико Търново

№	Пункт, адрес	Норма по Наредба №6, ДВ бр. 58/2006 г.
I.	Интензивен автомобилен трафик	
1.	Кв. „Бузлуджа“ – до магазин „Била“	60 dB
2.	Бул. „България“ – до ВиК пункт	
3.	Ул. „Васил Левски“ – до магазин „СВА“	
4.	Ул. „Стефан Стамболов“ – срещу старата поща	
5.	ул. „Христо Ботев“ №32 – в района на старото военно училище	
6.	Ул. „Бачо Киро“ №7 – до ПИБ	
7.	Ул. „Мармарлийска“ – до бившото Аптечно предприятие	
8.	Ул. „Никола Габровски“ №23 – в района на РЗИ – Велико Търново	
II.	Промислени източници на шум	
9.	Ул. „Симеон Велики“ №9 – над МОЛ	70 dB
10.	Ул. „Магистрална“ – срещу мебелен завод „Победа“	
11.	Ул. „Йоновка“ №7 – пред автомивка	
12.	Ул. „Стоян Коледаров“ – зад Практикер	
13.	Ул. „Краков“ – в района на ДКС „В. Левски“	
III.	Усилена шумозащита	
14.	Ул. „Иван Вазов“ – до ЦГД „Пролет“	45 dB
15.	Ул. „Марно поле“ №21 – до ДКЦ – 1	
16.	Ул. „Освобождение“ – до ЦГД „Евгения Кисимова“	
17.	Ул. „Митрополска“ – в района на ПУ „Теодосий Търновски“	
18.	Ул. „Славянска“ – до ПМГ „Васил Друмев“	

Източник: Анализ на акустичната обстановка на град Велико Търново

Ерозия, замърсяване и запечатване на почвите

През последните години все повече се налага тенденцията за намаляване на замърсяването на земите и почвите. Извършените анализи по мониторингова програма на МОСВ за периода не отчитат замърсявания на почвите с тежки метали над ПДК. Няма установени земеделски земи, които да са трайно увредени и негодни за селскостопанско производство.

Съществува „Централизиран склад за негодни пестициди“ в гр. В. Търново, където се съхраняват негодните за употреба препарати за растителна защита. Извършват се

ежегодни проверки и се следи състоянието и начина на съхраняване на опасните субстанции. Добрите земеделски практики, които прилагат земеделските производители от региона, спазването на технологичните изисквания при употребата на пестициди и торове, както и пестеливото им използване в земеделието, отказът от опожаряване на стърнищата след прибиране на културите и свързаните с това плащания на площ от Фонд „Земеделие“, програмите за екологично земеделие и животновъдство, въведеният контрол за ограничаване на емисионното замърсяване по отношение на въздуха, водите и управлението на отпадъците, технологичното обновление в производствените процеси са дейности, които водят до намаляване на деградацията на земите и почвите.

Съществуващите процедури по промяна предназначението на земеделски земи с участието на РИОСВ са гаранция, че няма да се изземват плодородни земи за строителство и неземеделски нужди.

Ерозията в горския фонд е незначителна. За ограничаването се провеждат лесотехнически мероприятия насочени към защита на почвата. С процедурите по ОВОС и КР се осъществява превантивната дейност по опазване на почвите от замърсяване, както на действащи обекти, така и на инвестиционните проекти.

Управление на отпадъците

Общинските програми за управление на отпадъците се разработват в съответствие с Националната програма за управление на дейностите по отпадъците и включват мерки, предвидени в плана за действие към Националната програма. Програмите се актуализират при промяна на фактическите и нормативните условия.

Във връзка с оптимизацията на организираната общинска система за събиране и транспортиране на ТБО е изготвено проектопредложение за изграждане на регионална система за управление на отпадъците в регион Велико Търново за кандидатстване по ОПОС. Започнати са дейностите по отчуждаване на частните имоти попадащи в териториалния обхват на бъдещата Регионална система за управление на отпадъците в регион Велико Търново. Коригиран е проекта за изграждане на регионална система за управление на отпадъците на шестте общини, членки на сдружение „За чисти селища“, като с МОСВ има сключен договор №DIR-5112122-CO13/15.01.2014г. за проект „Изграждане на регионална система за управление на отпадъците в регион Велико Търново“. Предстои поетапно закриване на всички действащи сметища на територията на Общината. Това са: сметищата в гр. Дебелец, гр. Килифарево и с. Шереметя. За целта има изготвени проекти за рекултивация, като рекултивацията на депото в с. Шереметя ще се реализира след изграждане на Регионалната система за управление на отпадъците.

Община Велико Търново има сключен договор с „Екопак България“ АД за разделно събиране на отпадъци от опаковки. Отчетът за изпълнение на програмата показва, че освен в гр. В. Търново системата е въведена в още 7 населени места на територията на Общината: гр. Дебелец, гр. Килифарево, с. Ресен, с. Самоводене, с. Шереметя, с. Малък Чифлик и с. Арбанаси. Общия брой жители, обхванати от системата е 85 000 души. Събраните опаковки се транспортират на сортировъчна площадка гр. Горна Оряховица, след което се извършва тяхното оползотворяване или депониране. Основните предизвикателства пред доброто функциониране на системата, са липсата на навици сред населението и съществуването на изкупвателни пунктове за отпадъци от опаковки.

През 2012 г. отчета от организацията по оползотворяване е както следва:

	Придобити отпадъци бруто /тон/	Отсортирани отпадъци /тон/
Сини контейнери	293,74	176,45
Жълти контейнери	293,45	76,27
Зелени контейнери	63,35	33,33

Източник: Програма за управление на дейностите по отпадъците в община Велико Търново 2010-2014 г.

Биологичните отпадъци от поддръжката на паркове, градини и обществени територии от гр. Велико Търново и гр. Дебелец се предават на фирма „Тера Композа“, където се преобразуват в компост.

Община Велико Търново организира дейности по разделно събиране на масово разпространени отпадъци каквито са: излезли от употреба моторни превозни средства (ИУМПС); негодни за употреба батерии и акумулатори (НУБА); излязло от употреба електрическо и електронно оборудване (ИУЕЕО). В отчета на Програмата е посочено, че за периода 01.01.2012 г. - 23.01.2013 г. са връчени 108 бр. предписания за предаване на ИУМПС в център за разкомплектоване или за временно съхранение на общинската площадка на ул. Никола Габровски 71, като от тях принудително преместени са 6 броя ИУМПС; През 2012 г. са събрани 60 кг НУБА; През 2012 г. са събрани 200 кг ИУЕЕО.

Битовите отпадъци в област Велико Търново и област Габрово се обезвреждат чрез депониране на едно Регионално депо за отпадъци, което обслужва общините Севлиево, Дряново и Сухиндол и 10 броя общински депа за битови отпадъци. Събирането и транспортирането на битовите отпадъци е отговорност на общината. За община Велико Търново – населените места се обслужват от концесионер „Титан АС“ ЕООД гр. София – клон Велико Търново и „Инвестрой - 92“ ЕООД - Велико Търново (общинско дружество) „Титан - АС“ ЕООД, гр. София - клон В. Търново извършва събиране и извозване на битовите отпадъци от гр. Велико Търново и селата Арбанаси, Беяковец, Малък Чифлик, Присово и Шереметя до съществуващото общинско депо в землището на с. Шереметя. Останалите населени места с организирано сметосъбиране в община Велико Търново се обслужват от общинското дружество „Инвестрой - 92“ ЕООД - Велико Търново.

От представената информация в таблицата по-долу се вижда, вида, собствеността, обема и наличния брой на контейнерите във всяка община.

Таблица А6. 2. Налични контейнери за събиране на битови отпадъци в община Велико Търново към 2011 г.

№	Вид съдове	Собственост	Обем (м3)	Брой
1.	Контейнери тип „Бобър“ - метални „Титан АС“ ЕООД	Община В. Търново	1,1	1 270
2.	Контейнери тип „Бургас“ - метални „Титан АС“ ЕООД	Община В. Търново	4,0	1 000
3.	Поцинковани кофи	Община В. Търново	0,11	3 520
4.	Пластмасови кофи	„Титан АС“ ЕООД		1 200
5.	Контейнери за разделно събиране на отпадъци от пластмасови опаковки - „Бобър“	„Екопак България“ АД	0,24	800

Източник: Програма за управление на дейностите по отпадъците в община Велико Търново 2010-2014 г., Община Велико Търново

Населени места, обслужвани от концесионера „Титан АС“ ЕООД: гр. Велико Търново – ежедневно; с. Арбанаси, с. М. Чифлик и с. Шереметя – един път седмично; с. Беяковец, с. Присово – два пъти месечно; гр. Дебелец: I зона – 1 път седмично; останалите зони – 2 пъти месечно; гр. Килифарево – 1 път седмично; с. Вонеща вода, с. Въглевци, с. Райковци и с. Войнежа – 2 пъти месечно; с. Габровци (вкл. Димитровци, Пъровци и Шодековци), с. Плаково и с. Ялово – 2 пъти месечно; с. Ресен, с. Самоводене, с. Леденик и с. Шемшево – 2 пъти месечно; с.Буковец, с.Момин сбор и с.Пушево – 1 път месечно; с. Балван, с. Велчево, с. Ветренци, с. Водолей, с. Дичин, с. Емен, с. Капиново, с. Миндя, с. Никюп, с.

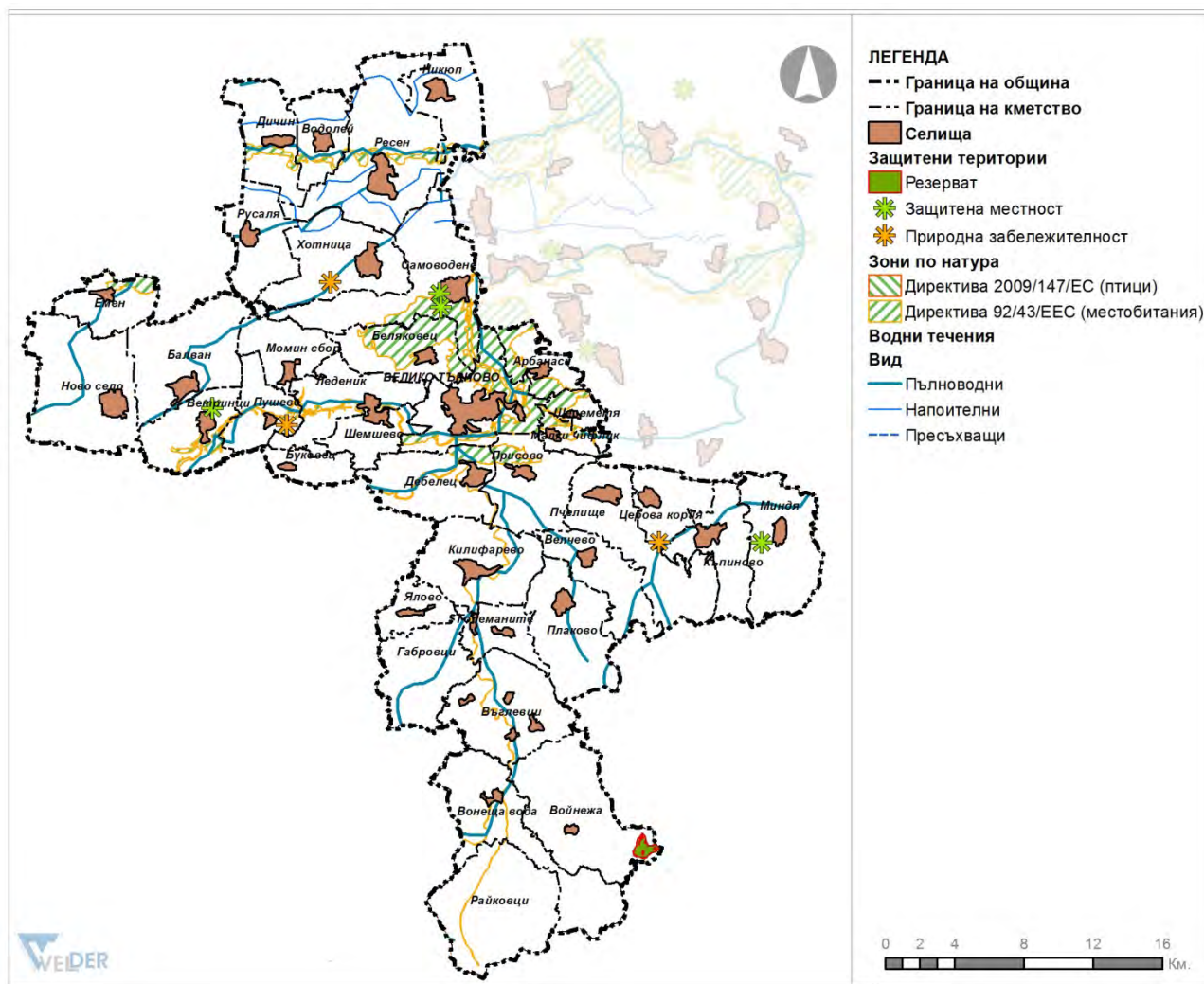
Ново село, с. Пчелище, с. Русаля, с. Хотница и с. Церова кория – 2 пъти месечно. От представената информация е видно, че всяка община в зависимост от своите възможности и от количеството на генерираните отпадъци на нейна територия е разположила съдовете, с които разполага за обслужване на своята територия и е определила минималната честота, с която фирмите извършващи услугата сметосъбиране и сметоизвозване трябва да извършват тази услуга.

Общият извод е, че дейностите по сметосъбиране обхващат цялата територия на регионалната система, като в отделните общини и населени места сметосъбирането отразява индивидуалните особености. За ефективно управление на отпадъците е необходимо увеличаване броя на рециклиращите и обезвреждащи предприятия. С разделянето на отпадъчните вещества, които спадат към различни категории, с правилното им съхраняване, разделното им предаване за последващо третиране се спомага за предотвратяване на негативните последици за околната среда. Провеждането на разяснителни кампании към обществеността и увеличаването на личната нетърпимост на гражданите към замърсяването на околната среда, ще спомогне за постигане на устойчиви резултати.

2.6.3. БИОРАЗНООБРАЗИЕ И ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ

Биоразнообразие

Фиг. А6. 1. Защитени територии и защитени зони

НАТУРА 2000

Изграждането на единна европейска мрежа на зони под специална защита, наречена НАТУРА 2000, трябва да гарантира поддържането и където е необходимо възстановяването на благоприятния природозащитен статус на природните местообитания и местообитанията на съответните видове в естествената им област на разпространение. Защитените зони, които попадат на територията на Великотърновска и Габровска области, съгласно критериите на Директивата за птиците на ЕС, са 12. Изцяло на територията на област Велико Търново са разположени само две от зоните – „Остров Вардим“ и „Рибарниците Хаджи Димитрово“. Защитената зона **„Остров Вардим“** е разположена на площ 1167,98 ха и включва защитена местност „Стария дъб“. Срещат се 75 вида птици, като 31 са включени в Червената книга на България, 21 са от европейско значение. Под защита са големия корморан, нощната чапла, лопатарката и др. Защитената зона **„Рибарници Хаджи Димитрово“** заема 446,5 ха. Срещат се 116 вида птици, като 33 са включени в Червената книга на България, 53 са от европейско значение. Под защита са белооката потапница, белобузата рибарка, черната рибарка, нощната чапла и др.

Потенциалните защитени зони, които попадат на територията на Община В. Търново съгласно критериите на Директивата за хабитатите на ЕС са: Поречията на реките Янтра, Росица, Белица, Дряновска река; Търновските височини; Емен. На територията на Община В. Търново няма потенциално защитени зони съгласно критериите на Директивата за птиците на ЕС.

Лечебни растения

Съгласно Закона за лечебните растения отделни видове диворастящи лечебни растения се поставят под специален режим на опазване и ползване, когато биологичното разнообразие или ресурсите им проявяват трайна тенденция към намаляване, или има опасност от появяването на такава тенденция.

Специалният режим се определя всяка година със заповед на министъра на околната среда и водите, като този режим обхваща забрана за събиране на билки за определен период от естествените находища на видовете от територията на цялата страна, отделни райони или единични находища; определяне на допустимото за събиране количество билки; разработване и прилагане на мерки за възстановяване на популациите и на техните местообитания. На територията на Община Велико Търново са разпространени следните лечебни растения: бял равнец, горска ягода, мащерка, жълт кантарион, шипка, къпина, глог, липа, риган, смрадлика и др.

През последните години нараства интересът към събиране на билки. В резултат на това се увеличава количеството и броят на видовете билки, които се събират, което може да доведе до намаляване или унищожаване на редица билкови находища. Опасността се засилва от факта, че някои „любители на природата“ берат билките като ги отскубват с корените им или ги изкопават. За да се ограничи безотговорното събиране на лечебни растения е въведено райониране на билкосъбирането. Така се дава възможност за съхраняване и възстановяване на естествените находища.

Защитени територии

Защитените територии са създадени за да се осигури опазването на природата, на биологичното разнообразие на екосистемите и на естествените процеси. В някои от тях се допуска известно стопанско развитие. Защитените територии не трябва да се разглеждат само като ограничител в стопанското развитие. Те са и източник на доходи за местното население в контекста на устойчивото развитие.

В табличен вид е представена информация за защитените територии в община Велико Търново.

Таблица А6. 3. Защитени територии в община Велико Търново

№	Наименование	Категория	Територия (ха)	Местонахождение
1.	Савчов чаир	Поддържан резерват	102.30	С. Кладни дял
2.	Преображенски манастир	Защитена местност	17.1	С. Самоводене
3.	Николински кладенец	Защитена местност	0.2	С. Ветренци
4.	Косово	Защитена местност	2.0	С. Балван
5.	Манастирското	Защитена местност	21.3	С. Къпиново
6.	Дервента	Защитена местност	15.3	С. Самоводене
7.	Главите	Защитена местност	73.36	С. Войнежа, общ. В.Търново, с. Дрента, с. Тодювци, общ. Елена
8.	Еменски каньон	Природна забележителност	25.6	С. Емен, общ. В.Търново, с. Михалци, общ. Павликени
9.	Къпиновски водопад	Природна забележителност	0.2	С. Велчево
10.	Кая бунар	Природна забележителност	9.0	С. Хотница
11.	Дрянков хълм	Природна забележителност	5.7	С. Пушево
12.	Река Веселина	Защитена местност	98.62	С.Къпиново, с. Миндя

Източник: Община Велико Търново (<http://veliko-tarnovo.bg/>)

Поддържан резерват „Савчов чаир“

Местоположение – землището на село Кладни дял, община Велико Търново, на 650-800 м. надморска височина. Резерватът е създаден за да се запази високопроизводителна девствена букова гора. Това е единствената територия с добре опазени вековни букови гори в района на Горското стопанство на Велико Търново. Средната възраст на буковите насаждения е 110-130 години, но сред тях се намират екземпляри със значително по-висока възраст, със запазени стебла, с ценни генетични качества, останали от минали поколения на гората. Средната височина на дърветата е 25 м.

Интересен за науката факт е, че по-възрастни букови групи се срещат често и по възвишенията на пресечения терен от територията на резервата. Сред насажденията има групи и от други дървесни видове: габър, трепетлика, явор, шестил, череша и т.н. До обявяването на резервата местата под склона са били засадени с бял бор и смърч.

Резерватът „Савчов чаир“, където растат типични за горските съобщества тревисти видове е наречен „оазис“ за опазване на генетичното растително богатство, останало в тази район до наши дни. В него постоянно обитават елени, сърни, диви свине, зайци, лисици, язовци, белки, дневни и нощни грабливи и пойни птици и други редки животни.

Защитена местност „Преображенски манастир“

Местоположение – село Самоводене, община Велико Търново. Обявява се с цел запазване на естествено находище на дървовидна леска в местността „Преображенски манастир“.

Обхваща горите около едноименния манастир, на 5-6 км северно от Велико Търново. Намира се в живописния пролом на р. Янтра, наречен „Дервента“. Растителността е изключително богата, повлияна от специфичния климат. Съществуващото естествено находище на дървовидна турска леска е поставено под защита. В местността виреят различни видове липи, дъбове, габър, естил, клен, бряст, мъждрян, орех и др. Разнообразен е светът на птиците – срещат се защитени видове като черен щъркел, египетски лешояд, бухал, мишелови, соколи, бързолети и др. В пещерите и скалните цепнатини обитават различни видове прилепи.

Защитена местност „Николински кладенец“

Местоположение – местността Алтъновци, село Ветренци, община Велико Търново. Обявена с цел запазване на група вековни церови и дъбови дървета.

Защитена местност „Косово“

Местоположение – село Балван, с. Ветренци, с. Ново село, община Велико Търново. Обявена с цел запазване на характерна дъбова гора.

Защитена местност – „Манастирското“

Местоположение – село Къпиново, община Велико Търново. Обявена е с цел запазване на характерна дъбова гора.

Защитена местност – „Дервента“

Местоположение – село Самоводене, община Велико Търново. Обявена е с цел запазване на характерна смесена широколистна гора.

Защитена местност – „Главите“

Местоположение – село Войнежа, община Велико Търново, с. Дрента, с. Тодювци, община Елена. Обявена за буферна зона на поддържан резерват „Савчов чаир“

През 2012 г. със Заповед № РД – 359/04.05.2012 г. на МОСВ е обявена **защитена местност „Река Веселина“** с местоположение – с. Къпиново и с. Миндя и площ 98.62 ха.

Защитената местност е обявена с цел опазване на крайречни гори от елши, върби и тополи, смесени термофилни дъбови гори и стари речни корита, със съобщества от влаголюбива растителност по поречието на река Веселина и опазване на редки и уязвими растителни и животински видове, като елвезиево кокиче, балкански щипок, дъждовник, обикновен тритон, голям гребенест тритон, жълтокоремна бумка, жаба дървесница, обикновена блатна костенурка, сива чапла, малък воден бик, черен щъркел, обикновен мишелов, малък ястреб, сокол орко, ливаден дърдавец, зеленоножка, голям горски водобегач, чухал, земеродно рибарче, обикновен пчелояд, сив кълвач, тръстиково шаварче, ястребогушо коприварче, градинска овесарка, видра и др.

Природна зебележителност „Еменски каньон на река Негованка“

Местоположение – с. Емен, с. Михалци, община Велико Търново и община Павликени.

Обявява се с цел да се запазят характерни карстови образувания (пещери, скални ниши и др.) със специфична растителност и животински свят в района на Средния Предбалкан.

В Програмата за опазване на околната среда Каньонът е описан по един увлекателен начин. Той е интересен преди всичко от геоложка гледна точка, тъй като попада в голямата структурна единица Централен Подбалкан. Това е типичен каньон, рядък за нашата страна, с дължина 3-3,5 км. На места скалните откоси достигат до 100-150 м., а реката прави множество красиви разливи с малки вирчета и неголеми речни прагове. Благодарение на позитивните колебателни движения на земната кора, през плейстоцена е започнала активна карстификационна дейност. В резултат на това се образуват

карстовите пещери, една от най-големите които е Еменската пещера. Растителният свят на Еменския каньон е доста богат. Срещат се чашкодряк, глог, джанки, келяв и обикновен габър, леска, ясен, цер и др. От тревната растителност интересна находка е самодивската трева. Голям интерес представлява животинския свят. Установени са 14 вида пеперуди, от които по-интересни са малкият и големият полумесец, венерината седефка и др.; в реката – мидата Унио пикторум, речният рак и речният крив рак (показатели за все още чиста и незамърсена вода), черната мрена, слънчевата рибка, речният кефал, кротушката, каракудата и горчивката. По скалистите места могат да се видят дългокраката жаба, дървесницата, зеленият и стенния гущер. Разпространена е отровната пепелянка, жълтоухата водна змия, смокът голям стрелец. Най-голямо е разнообразието на птичия свят. Каньонът се населява от около 40 вида прелетни, постоянни и скитащи птици – бяло въртиопашка, сива чапла, черен щъркел (рядък за района), синигер, голям пъстър кълвач и др.

Природна забележителност „Капиновски водопад”

Местоположение – село Велчево, при Капиновския манастир, община Велико Търново.

Тази забележителност представлява водопад на река Веселина с височина на пада 4,5 м., разположен на 200 м. надморска височина с площ 0,2 ха около него. Реката е издълбала скалите, провира се през тесни завои и образува множество водопади, един от които е красивия Капиновски водопад, под който е образуван дълбок вир. Това е едно от любимите места за отдих и отмора на жителите и гостите на общината.

Природна забележителност Кая Бунар

Местоположение – с. Хотница, община ВТ. Представлява водопад и пролом на река Бохот в местността „Кая Бунар” с височина на пада 17 м, разположен на 200 м надморска височина с площ 9 ха около него. Районът на водопада обхваща извора и живописното дефиле на река Бохот с дължина 1600 м и ширина по 25 м. от двете страни на венеца на скалата, отличаващ се с интересни скални образувания и забележителен изглед.

Природна забележителност Дрянков хълм

Местоположение – с. Пушево, община Велико Търново. Обявява се с цел запазване на уникално палеонтоложко находище с вкаменени останки от древни морски организми.: корали, миди, охлюви, брахиоподи, морски таралежи, наutilus.

2.6.4. ПРИРОДНИ РИСКОВЕ

Предпоставка за наличието на активни свлачищни процеси на територията на общината е значителното разпространение на мергели, особено в югоизточната част. В местната програма за борба със свлачищата е заложено преди всичко на прилагане на превантивни мерки. Най-значимото срутище на територията на общината е при Преображенския манастир, което причинява сериозни материални щети. Реализиран е проект „Изграждане и укрепване на дребномащабна инфраструктура за предотвратяване на свлачища в градските агломерации – Укрепване на свлачище в кв. Асенова махала” –ЕтапI” Проектът е одобрен за финансиране и е подписан договор на 05.02.2010 год. с бюджет от 485 155,31 лв. Проектът цели ограничаване разрастването и въздействието на свлачищните процеси, чрез реализирането на силова укрепителна система, водеща до устойчивото управление на периодично активното свлачище регистрирано под №04.1044.10, както и подобряване на жизнената среда, чрез постигането на по- висока степен на сигурност за населението и тяхното имущество в квартал „Асенова махала”, гр. Велико Търново. Проектът е изпълнен, като през четвъртото тримесечие на 2012 г. обекта е въведен в експлоатация.

Практикува се нерегламентирано изземване на чакъл и пясък, в следствие на което се образуват различни по размер котловини по поречията на реките Росица и Янтра. Необходимо е рекултивирането на изоставените варовикови кариери главно в северната ивица на Предбалкана в района на Драгижево и Русаля.

2.6.5. ОЧАКВАНО ВЪЗДЕЙСТВИЕ ВЪРХУ ОКОЛНАТА СРЕДА И ЧОВЕШКОТО ЗДРАВЕ. ОСНОВНИ ПРОЕКТИ С ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ ОКОЛНАТА СРЕДА

1. Проект "Подобряване и развитие на инфраструктурата за питейни води на територията на Община Велико Търново"

Проектът включва изграждане на нова и частична реконструкция на ВиК мрежи в района на централната градска част, в района на старото военно училище и в района на ул. Магистрална и южния пътен възел. Обща стойност е 43 560 000 лв. Източник на финансиране ОП „Околна среда“ и съфинансиране на Община Велико Търново.

2. EuropeAid/124485/D/SV/BG. Подготовка на мерки за управление на отпадъците в региони Левски, Борово, Велико Търново и Варна- България: Предпроектно проучване за регион Велико Търново

Основната цел на проекта е да се подпомогнат усилията на Република България за постигане на пълно съответствие със законодателството на ЕС и Р. България касаещи управлението на отпадъците, като същевременно се елиминира потенциалния екологичен риск от съществуващите депа. Необходими са значителни промени и подобрения в системите за управление на битовите отпадъци. Чрез техническата помощ, предоставена по проекта, се осъществи подготовката на инвестиционен проект, който предлага намаляване на неблагоприятното въздействие върху човешкото здраве и околната среда на отпадъците, образувани в регион Велико Търново.

3. Програма за опазване на околната среда на територията на Община Велико Търново с период на действие 2008 – 2013 г.

Основните аспекти на програмата са отразени в плана ѝ за действие, който е неразделна част от нея и обхваща следните стратегически цели:

- Осигуряване на добро качество и достатъчно количество вода за всякакви цели;
- Подобряване качеството на атмосферния въздух и шумовото замърсяване на населените места;
- Подобряване управлението на отпадъците и зашитата на почвите на територията на Общината;
- Значително подобряване на чистотата в населените места;
- Опазване и поддържане на биологичното разнообразие в условията на развиващ се екотуризъм;
- Осигуряване ефективно управление на околната среда и интегриране на екологичната политика за развитие на икономическите сектори в общината.

4. Подобряване административния капацитет в Община В. Търново, работещ по прилагане на националното екологично законодателство на местно ниво, ангажиран с разработката и управлението на проекти в областта на опазването на околната среда и с привеждането в изпълнение на общински програми и планове с екологична насоченост;

Актуализирана Общинска Наредба за опазване на околната среда на територията на Община Велико Търново и Наредба за изграждане, поддържане и опазване на зелената система на Община Велико Търново. Във връзка с новия Закон за управление на

отпадъците, предстои нова актуализация на наредбата за опазване на околната среда на територията на Община Велико Търново.

През 2012 г. община Велико Търново започна подготовката на проект **„Първоначално залесяване на неземеделски земи в Община Велико Търново“**, като източника на финансиране е по „Програма за развитие на селските райони 2007-2013 г.“ към Министерство на земеделието и храните – Разплащателна агенция. Предмет на проектираното залесяване са имоти, собственост на община „Велико Търново“, област „Велико Търново“, представляващи изоставени земеделски земи, вследствие маргинализацията на района. Имотите не са използвани за земеделие повече от три години преди залесяването, което е причина за тяхната деградация, в т. ч. за развитието на ерозионни процеси и настаняване на нежелани видове – къпина, глог, шипка, магарешки бодил и др., което ще доведе до тяхната пълна непригодност.

2.6.6. ИЗВОДИ

Проблеми

- Недостатъчна и амортизирана инфраструктура за събиране, снабдяване, отвеждане и третиране на води и неефективното използване на водните ресурси. Анализът на качеството на заустваните отпадъчни води показва, че непречистените води от населените места са основните замърсители на водоприемниците в района;
- Наличие на голям брой замърсени терени (нерегламентирани сметища, стари замърсявания). Отрицателна обществена нагласа по отношение на изграждането на съоръжения за третиране на отпадъци;
- Ограничен вътрешен финансов ресурс за инвестиции в околната среда;
- Липса на достатъчно развит административен капацитет за прилагане изискванията на екологичното законодателство и за програмиране, подготовка, управление и мониторинг на инвестиционни програми, планове и проекти;
- Значителен брой домакинства, отопляващи се с нискокачествени въглища и дърва;
- Липса на адекватна информационна система в сектор „околна среда“;
- Високо ниво на замърсяване с прахови частици в населените места;
- Заплаха за намаляване на биологичното разнообразие и процес на влошаване на екосистемите;
- Потенциал за интензификация на селското стопанство и транспорта и за нарастване на замърсяването от туризма и индустрията, при увеличен ръст на тези сектори;
- Трудности при управлението на горския фонд, поради ограничени ресурси за, ниско ниво на защита от пожари и други бедствия, и лошо състояние на горските пътища.

Потенциали

- Благоприятни климатични и природни условия, значително биологично разнообразие, наличие на обявени защитени територии по Закона за биологичното разнообразие;
- Уникална комбинация от ресурси за развитие на екотуризм, културен, селски и др.;

- Добро общо състояние на отделните компоненти на околната среда – води, въздух, почви, шум и радиационна натовареност, биоразнообразие и защитени територии;
- Наличие на изградена техническа инфраструктура в общината, включваща пътни мрежи, ВИК, електропреносни мрежи, ГПСОВ;
- Наличие на газификация в гр. Велико Търново, газова ТЕЦ и висок % на газифицирани обекти;
- Наличие на организирана общинска система за събиране и транспортиране на битови отпадъци и стартирал проект за разделно събиране на отпадъци от опаковки в гр. В. Търново;
- Изградена нормативна база, хармонизирана с екологичното право на ЕС и приети програми за реализация на политиките по опазване на околната среда.
- Оценката на качеството на атмосферния въздух в гр. Велико Търново показва, че основният замърсител са ФПЧ10, като благоприятен е факта за наблюдаваната тенденция на намаляване на средногодишната концентрация на показателя.
- Регионалното депо за отпадъци, което ще обслужва общините Велико Търново, Горна Оряховица, Лясковец, Стражица, Златарица и Елена е в края на процедурата за издаване на строително разрешение и се очаква да започне изграждането му.

2.7. АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ И УПРАВЛЕНИЕ

2.7.1. АДМИНИСТРАТИВНА СТРУКТУРА И ОРГАНИЗАЦИЯ НА ОБЩИНСКА АДМИНИСТРАЦИЯ – ГРАД ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Структура и организация на работата

Структурата и функциите на общинска администрация Велико Търново не се различават съществено от наложената в национален план организационна структура на българските общини. Това се обосновава с правната основа, регулираща дейността на органите на изпълнителната власт на местно ниво.

Националната правна рамка, която е детерминираща за вида и функциите на общинската администрация е обобщена по- долу:

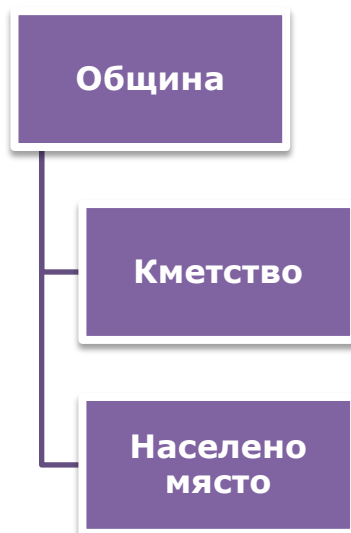
№	Име на акта	Дата на обнародване, изменение и допълнение
1.	Конституция на Р България	В сила от 13.07.1991 г.Обн. ДВ. бр.56 от 13 Юли 1991г., последно изм. ДВ. бр.12 от 6 Февруари 2007г.
2.	Закон за административно – териториалното устройство на Р България	Обн. ДВ. бр.63 от 14 Юли 1995г. изм. ДВ. бр.19 от 5 Март 2014г.
3.	Закон за местното самоуправление и местната администрация	В сила от 17.09.1991 г. Отражена деноминацията от 05.07.1999 г. Последно изм. и доп. ДВ. бр.19 от 5 Март 2014г.
4.	Закон за администрацията	Обн. ДВ. бр.130 от 5 Ноември 1998г. Последно изм. ДВ. бр.19 от 5 Март 2014г.
5.	Закон за административните нарушения и наказания	Обн. ДВ. бр.92 от 28 Ноември 1969г. Последно изм. ДВ. бр.77 от 9 Октомври 2012г., доп. ДВ. бр.17 от 21 Февруари 2013г.
6.	Закон за достъпа до обществена информация	Обн. ДВ. бр.55 от 7 Юли 2000г. Последно изм. ДВ. бр.39 от 20 Май 2011г.
7.	Закон за общинската собственост	Обн. ДВ. бр.44 от 21 Май 1996г.Последно изм. ДВ. бр.109 от 20 Декември 2013г.
8.	Закон за общинския дълг	Обн. ДВ. бр.34 от 19 Април 2005г.Последно изм. и доп. ДВ. бр.15 от 15 Февруари 2013г.
9.	Закон за държавния служител	Обн. ДВ. бр.67 от 27 Юли 1999г. Последно изм. ДВ. бр.68 от 2 Август 2013г.
10	Закон за общинските бюджети/ Закона за публичните финанси - ДВ, бр. 15 от 15 февруари 2013 г., в сила от 01.01.2014 г.	Обн. ДВ. бр.33 от 24 Март 1998г., отм. ДВ. бр.15 от 15 Февруари 2013г.
11.	Специализирани административни актове, които определят дейността на общините в различни сектори като напр. Закон за местни данъци и такси, Закон за водите, Закон за горите, Закон за обществените поръчки, Закон за концесиите и т. н. секторно законодателство и подзаконови нормативни актове, от които произтичат конкретни права	

и задължения на общинска администрация и др.

12. Кодекси

13. Международни конвенции, ратифицирани от правителството на Р България, с които е свързана работата в конкретен социално-икономически сектор напр. права на човека, културно наследство и т.н.

В този смисъл административната структура на община Велико Търново отразява и е хармонизирана с нормативната уредба, която предполага, че задължително съществува следния базов вариант.

От него произтича реалната структура на общинска администрация Велико Търново, която включва:

- Кмет на община Велико Търново;
- Кметове на кметства от община Велико Търново – 24;
- Кметове на населени места от община Велико Търново – 12 – обслужват общо 23 населени места;
- Зам.-кмет „Икономическо развитие“;
- Зам.-кмет „Култура, образование и социални дейности“;
- Зам.-кмет „Устройство на територията и развитието“;
- Главен архитект;
- Секретар;
- Дирекции в общинска администрация – 9;
- Отдели в рамките на отделните дирекции – 14;
- Звена на директно подчинение на кмета на общината – 3;
- Инспекторат – 1;

Структурата на дирекции и отделите на общината изглежда балансирана и покрива, всички основни функции и отговорности на общинската администрация. Те най-общо могат да бъдат сведени до:

- Управление на отпадъци;
- Изграждане и поддръжка на общинска инфраструктура;
- Ефективното функциониране на градския и извънградски транспорт;
- Стратегическо планиране на развитието. Териториално развитие и устройствено планиране, съобразени с нейните екологични, исторически, социални и други специфики;
- Поддържането и развитието на местни спортни, туристически и други обекти за отдих, обекти на културно-историческото наследство;
- Изграждане, поддържане и добро управление на сградите общинска собственост включително общинските училища, общинските болници и социални заведения, на центровете за социални грижи, на културните, исторически и архитектурни паметници от общинско значение;
- Изграждането и управлението на общинските детски градини;
- Организация и развитие на културни дейности вкл. развитие и управление на местни културни институти изцяло или частично собственост или на подчинение на общината;
- Предоставяне на административни услуги, планиране и управление на местните данъци и такси;
- Управлението на кризи;
- Управлението на общинските фирми и предприятия;
- Функциите по управление на здравеопазването, образованието, социалните дейности културата споделено с държавата.

Към 2014 г. в структурата на общинска администрация Велико Търново влизат следните дирекции и отделения:

- Дирекция „Правна“;
 - Отдел „Правно осигуряване“;
 - Отдел „Човешки ресурси“;
- Дирекция „Общинска собственост и обществени поръчки“;
 - Отдел „Обществени поръчки“;
 - Отдел „Управление на собствеността“;
- Дирекция „Бюджет и финанси“;
 - Отдел „Бюджет“;
 - Отдел „Местни данъци и такси“;
 - Отдел „Финансов контрол“;
- Дирекция „Административно обслужване“;
 - Отдел „Гражданска регистрация“;

- Отдел „Информационно-техническо обслужване“;
- Секретариат на Общински съвет;
 - Отдел „Общински център за услуги и информация на гражданите“;
- Деловодство;
- Дирекция „Общинско развитие“;
- Дирекция „Строителство и устройство на територията“;
 - Отдел „Околна среда“;
 - Отдел „Териториално развитие“;
 - Отдел „Техническа инфраструктура“;
 - Отдел „Устройство на територията“;
- Дирекция „Образование, спорт и младежки дейности“;
- Дирекция „Социални дейности и здравеопазване“;

В административната структура има и 3 звена и инспекторат, които са на директно подчинение на кмета на общината. Това са:

- Инспекторат;
- Звено „Връзки с обществеността и протокол“;
- Звено „Вътрешен одит“;
- Звено „Сигурност и отбранително мобилизационна подготовка“.

Съгласно действащия устройствен правилник на общината в Обща администрация попадат:

- Дирекция „Правна“:
 - Отдел „Правно осигуряване“
 - Отдел „Човешки ресурси“
- Дирекция „Общинска собственост и обществени поръчки“
 - Отдел „Обществени поръчки“
 - Отдел „Управление на собствеността“
- Дирекция „Бюджет и финанси“
 - Отдел „Бюджет“
 - Отдел „Местни данъци и такси“
 - Отдел „Финансов контрол“

Дирекция „Правна“ е пряко подчинена на кмета на община Велико Търново. Останалите дирекции описани по-горе попадат в обхвата на специализираната администрация.

При анализ на административната структура прави впечатление, че състоянието на администрацията е оптимизирано, няма излишни звена и не се наблюдава прекалена диверсификация по отношение на функционалните единици в структурата.

Така изградената структура разполага с относителна адаптивност към измененията на външната среда и позволява различна степен на гъвкавост при оперативното управление

в зависимост от това дали процесът на вземане на решения е свързан с обичайни операции или проектна дейност.

Делегирането на права и отговорности, от гледна точка на структурните особености на администрацията, предпоставят, както възможност за консервативно управление от функционален тип на звената с по-скоро рутинна дейност, така и наличието на динамични проектни структури със срочно делегирани права и задължения.

Човешки ресурси

Така описаната структура и организация на работата на в община Велико Търново е обезпечена в кадрово отношение от общо 270 служители разпределени в следните основни категории:

- Служебно правоотношение;
- Трудово правоотношение;
- Стажанти;
- Временно наети лица;

Темпът на растеж на числеността на администрацията изчислен на базата на периода 2011-2013г. вкл. е 0,10, а средногодишния темп на растеж е 1,9. През последните две години общата численост на назначените по различните правоотношения в община Велико Търново остава непроменена. Същото се отнася до броя на назначените на служебно правоотношение, който за периода 2011-2013г. е 63. Средният темп на нарастване на лицата на трудово правоотношение не се различава значително (1,8) от общия за цялата община. Ръководните длъжности на служебно правоотношение намаляват, а тези на трудово правоотношение остават непроменени. Броят на стажантите към края на 2013г. намалява със 76% от общия обем стажанти в общината през последните 3 години за това пък почти двойно се увеличава броя на временно наетите. Подобни тенденции вероятно се наблюдават поради проектната зависимост на възможността за осигуряване на стажове и на временни работни места. В таблицата по-долу са показани конкретните параметри на кадровата осигуреност на община Велико Търново.

Таблица А7. 1. Кадрова осигуреност на Община Велико Търново

ПОКАЗАТЕЛИ	2011	2012	2013
ОБЩО СЛУЖИТЕЛИ	245	270	270
Служебно правоотношение	63	63	63
Трудово правоотношение	182	207	207
По служебно правоотношение на ръководни длъжности	34	26	26
По служебно правоотношение – експертен	29	37	37
По трудово правоотношение на ръководни длъжности	40	40	40
Експертен и технически състав по трудово правоотношение	142	167	167
Временна заетост и стажове			
Стажанти	38	58	8
Временно наети лица	0	102	260

Източник: Община Велико Търново

Като цяло може да се каже, че наличният човешки ресурс количествено отговаря на структурата на общинската администрация, което създава предпоставка за обезпечаване на всички работни процеси. Възможните оптимизации на структурата са в посока на

привличане на стажанти, от които в последствие да се прави подбор на бъдещи кадри за администрацията, както и на временно наети не само в регулярните сфери като чистота и социални дейности, но и във временни звена за управление на проекти.

Повишаването на квалификацията на персонала е динамичен процес отговарящ на потребностите от развитие на специфични знания и умения и натрупване на експертиза. Средно годишно броят на **обученията**, в които участват служители на общината е 43 за периода 2007-2013г.) като средния годишен брой на обучените е 128 т.е. 47,4% от наличния човешки ресурс на общината годишно преминава през обучения. Това подсказва, че ръководството на общината води устойчива политика по **повишаване на квалификацията** на работещите в администрацията, което съответства на европейските и световни тенденции за учене през целия живот. Средно годишният разход за периода 2007-2013 г. за обучение е 24 080 лв., което означава, че средния годишен разход за обучение на едно обучено лице е 188,12 лв.

Препоръчително е да се извърши одит на човешкия ресурс на общинската администрация, като аналитично се проследят нивата на текучество на служителите, средната възрастова граница, образование и каква част от вече обучените служители напускат администрацията, биват съкратени, уволнени или пенсионирани. Този анализ следва да се съвмести с проучване на потребностите на администрацията от обучение. Въз основа на тези данни, както и на данните от атестациите на служителите и годишните планове за обучение, може да се провежда цялостната политика за управление на човешкия ресурс на администрация. От друга страна, одитирането на човешките ресурси дава възможност да се прецени необходимостта от допълнителен ресурс и външна експертиза, да се вземат адекватни решения по отношение на структурни и функционални промени в администрацията, да се оптимизира разпределението на отговорности и правомощия и тяхното обвързване с динамиката на квалификационните изисквания за съответните длъжности.

Не на последно по важност място в програмните документи на общината, каквито са Общински план за развитие 2007-2013г. и Програмата за управление на община Велико Търново 2011-2015г., не присъстват приоритети и мерки относно проблемите, нуждите и възможностите за развитие на човешките ресурси в общинска администрация, като повишаването на административния капацитет не се обвързва конкретно с повишаването на квалификацията и уменията на служителите в общинска администрация. Това дава възможност през новия програмен период да се планират конкретни хоризонтални мерки, които да са насочени към развитие на човешкия ресурс на общинската администрация като гарант за по добро управление и предоставяне на услуги за местната общност. В тази посока биха могли изцяло да се използват възможностите, които се очертава да предоставя Оперативна програма „Добро управление“, която в един от предвидените приоритети планира да включва мерки, насочени към развитие на гъвкава и адаптивна структура на администрацията и усъвършенстване на политиките за развитие на човешките ресурси.

Техническа осигуреност на работата на общинска администрация Велико Търново

По данни на общинска администрация към 2014г. всички служители в сградата на общината ползват интернет. Връзката е по оптичен кабел със скорост 100 mbps (симетрична). 15 кметства ползват интернет по наета линия със скорост 512 kbps, останалите ползват мобилен интернет през USB – модем. В общинската администрация е изградена локална мрежа 10/100 mbps, Cat 5e. В таблицата по-долу е показана техническата осигуреност с различни типове устройства.

Таблица А7. 2. Техническа осигуреност

Вид	Брой
настолни компютри	242
преносими компютри	60
сървъри	9
мрежови принтери	5
принтери	175
скенери	10

Източник: Община Велико Търново

Предвид тенденцията за разширяване на електронните услуги, които администрацията предоставя или ползва, работата с електронни подписи, развитието на системи за управление на проекти и мониторинг, както и тенденциите в развитието на комуникационните мрежи, интегрираните решения, информационната сигурност и мобилните устройства може да се предвиди, че техническото осигуряване, обновяване и развитие ще се превърне в хоризонтален приоритет. Основна пречка при осигуряването на адекватен отговор на технологичните промени в средата е липсата на достатъчен ресурс за технологично обновяване на административните структури, като това не е изолиран проблем на конкретната общинска администрация, а се наблюдава в национален мащаб. Следва също така да се отбележи, че развитието на технологиите води до промени в начина на рутинно извършваните дейности от служителите в администрацията, което изисква хармонизиране на процеси и процедури, а в някои случаи и обучение.

Действащи нормативни актове и правилници (вътрешни правила) в община Велико Търново

Най-важен и определящ за дейността на общинска администрация е **Устройственият правилник**. Действащият такъв в община Велико Търново е от 01.04.2012 г. и изчерпателно обхваща йерархичната структура на общината и спецификата на функциите на всички нейни елементи. Качеството на описаните функции и стандартите за поведение и работа са добре защитени от други два вътрешни документа – Харта на клиента и Етичен кодекс.

Хартата на клиента има за цел да подобри достъпа и качеството на административни услуги, предоставяни от Община Велико Търново. Тя не е нормативен акт и не създава юридически права, а представлява наръчник за по-добро и качествено административно обслужване на потребителите. Предназначението ѝ е да помогне на гражданите да изискват по-добро обслужване и зачитане на правата им, както и да насърчава служителите в администрацията към любезно и отзивчиво поведение.

Етичният кодекс определя задължителни етични норми за поведение на служителите от Общинската администрация Велико Търново и има за цел да укрепва общественото доверие в морала и професионализма на общинските служители и да повишава престижа на общинската администрация.

И двата документа, макар и без стойност на нормативен акт, са важни за администрацията не само поради налагането на определени стандарти за качество и етика във взаимоотношенията с външни субекти, но и защото са основополагащи за развитието на организационна култура, процес който тепърва започва да се случва в българските общини. Наличието на определено ниво на организационна култура в община Велико Търново подсказва не само за адекватност на управлението към съвременните тенденции и разбирания за администрациите, но и предполага създаването на условия за самоидентификация на служителите с целите на организацията, съпричастно и споделеност, което в дългосрочен план оказва влияние върху качеството на работа и възможностите за сформиране на ефективни екипи.

Оперативната дейност на общинската администрация в сферата на обществените поръчки е стриктно, подробно и надеждно документирана чрез вътрешни правила за възлагане на обществени поръчки от 2013 г. като този инструмент разписва цялостния процес и съставлящите го процедури, които отделните звена в администрацията могат или трябва да извършат с оглед на спазването на разпоредбите за Закона за обществените поръчки. Наличието на подобен документ, който да не е формално разработен осигурява не само добра организация на процеса на възлагане на услуги, доставки или строителство, но и висока степен на прозрачност на избора на изпълнители и минимизиране на грешки и условия за корупционни практики.

2.7.2. АДМИНИСТРАТИВНО ОБСЛУЖВАНЕ В ОБЩИНА ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Добрата организация на административното обслужване на населението е основна предпоставка за ефективно функциониране на всички сфери от общинското развитие. Оптимизираното административно обслужване стимулира взаимодействието между различните субекти в общината, публичността и коректността в отношенията между общинската власт, бизнеса и гражданите.

Община Велико Търново се отличава сред останалите общини със своята устойчива политика за последователно подобряване на административното обслужване. Основен компонент от обслужването на населението е **Центъра за информация и обслужване на гражданите**. Центърът функционира от 2002 г., когато е реализиран със средства на Американската агенция за международно развитие (ААМР). В последствие центърът се утвърждава като индивидуален отдел от общинската администрация, предоставящ 134 услуги. Услугите са подробно описани в интернет портала на общината. За всяка отделна услуга са определени срокове за изпълнение, необходими документи и информация, цени и варианти за предлагане на услугата. В приемната на центъра могат да се получат копия от всички наредби на Великотърновския общински съвет, поддържа се и информационна връзка с интернет порталите на 264 общини в България.

Ефективната работа на центъра генерира и приходи за общинския бюджет.

През 2012 година система за административно обслужване на общината се разширява с изграждането на квартален център в кв. Чолаковци. Всички услуги от главния център за информация и обслужване на гражданите стават достъпни и на място в кв. Чолаковци, както и възможността за получаване на информация и заплащане на местните данъци и такси. Аналогичен център е разкрит и в кв. Колю Фичето през 2013 година. Предстои изграждането на квартални информационни центрове и в кварталите Бузлуджа и Света гора.

Във връзка с регистрацията на студентите от ВТУ по настоящ адрес, съвместно с университета, Община Велико Търново ежегодно осигурява работно място на ГРАО на територията на студентските общежития.

Що се отнася до обслужването извън общинския център, в общината има 13 кметства и 26 населени места с кметски наместници. Всички те са технически обезпечени и са преминали редица обучения за повишаване на административния капацитет.

Кметства със самостоятелен бюджет са Килифарево, Дебелец, Ресен и Самоводене. Те разполагат със собствени администрации и извършват някои услуги на място. Слабият интернет достъп в селата не позволява кметствата и кметските наместничества да имат деловодна връзка с администрацията във Велико Търново.

2.7.3. ЕЛЕКТРОННИ УСЛУГИ

Темата за прозрачността на управлението на процесите и процедурите в общинската администрация е пряко свързана и с **електронното управление** и управлението на

качеството. Община Велико Търново заема лидерска позиция по отношение развитието на електронното управление.

Още през 2014 година жителите на общината ще имат възможността да заплащат своите местни данъци и такси по електронен път.

Във връзка с прилагането на Закона за етажната собственост е създаден специализирания софтуерен продукт „е-дом“, който позволява гражданите да получат информация от регистрите на етажната собственост.

Гарантирано е качествено извършване на електронни услуги от 1 и 2 клас. Всички услуги са паспортизирани, а електронните им заявления са достъпни на интернет страницата на община Велико Търново.

Община Велико Търново е и единствената българска община, която извършва комплексни административни услуги (съобразно изпълнен пилотен проект по ОПАК). Тук се присъединяват пет услуги – три са свързани с ГРАО, една с местните данъци и такси и една с устройството на територията. Към настоящия момент (2014 г.) за работа със софтуера за комплексно административно обслужване са обучени 80 служители. Предстои внедряването на още десет услуги в обхвата на комплексното обслужване. По подобен начин ще се гарантира бързо, лесно и безпроблемно обслужване на гражданите и бизнеса. Важно е да се отбележи, че описаният пилотен проект ще бъде в основата на въвеждането на електронно правителство на национално ниво и в останалите български общини. Перспективна задача пред Община Велико Търново е да продължи да надгражда своето електронно управление, като включи и кметствата и населените места.

По настояще в раздел „е-община“ на интернет страницата са класифицирани и описани всички услуги, които са предоставяни от общинска администрация.

В процес на развитие е портала община Велико Търново, като се предвижда чрез него да бъдат предоставяни различни публични услуги. Модулите „е-администрация“ и „обществен мониторинг“ са планирани да.

Е-Администрация:

- Единна точка за достъп до ключови инициативи, новини, обществени поръчки, европейски проекти и насоки за кандидатстване, инвестиционно портфолио, културен афиш и важни събития;
- Прозрачност, достъпност и наличност на Общинска и важна за гражданите и бизнеса информация;
- Лесен и удобен достъп до всички административни структури и административни услуги;
- Възможност за заявяване и заплащане на електронни услуги, спестявайки време, усилия и пари на гражданите и бизнеса;
- Възможност за проследяване на процеса на предоставяне на услугите и сроковете по изпълнение.

Обществен мониторинг:

- Мониторинг на работата по ключови за общината дейности относно снегочистване, сметосъбиране и обществен транспорт;
- Обществено обсъждане;
- Инициатива „Да изчистим Велико Търново“.

Предвид тенденциите за развитие на електронното управление и електронните услуги предоставяни от българските общини, може да се каже че през програмния период 2014-

2020г. ще бъде необходим сериозен финансов ресурс за дигитализация на електронните услуги. Развитието на „е-община“ е застъпено в четвърти приоритет на плана за развитие на общината за периода 2007-2013 (актуализация 2011), но следва да бъде развит и надграден през програмен период 2014-2020г. като бъдат използвани всички възможности за привличане на финансов, технически и човешки ресурс.

2.7.4. УПРАВЛЕНИЕ НА КАЧЕСТВОТО И ИНФОРМАЦИОННА СИГУРНОСТ

Администрацията внедрява, поддържа и усъвършенства интегрирана система за управление на качеството, управление на околната среда и информационната сигурност на Община велико Търново в съответствие с изискванията на ISO 9001:2008, ISO 14001:2004, ISO 27001:2005. Общинската администрация има създадени условия за разработване, документиране, внедряване, поддържане, преразглеждане и актуализиране на **Система за управление на качеството**, ориентирана към Клиентите, като постоянно подобрява ефективността и ефикасността ѝ, в съответствие с изискванията на Стандартите ISO 9001:2008 и ISO 14001:2004. Обхватът на интегрираната система за управление включва изпълнение на делегирани държавни функции по обслужване на населението и осъществяване на местното самоуправление в областта на: образование, култура и социални дейности; административно-правно и информационно обслужване на физически и юридически лица; ТСУ, финансово-стопански дейности и управление на собствеността.

Ръководството е определило и организирано основните процеси в работата на Общинска администрация Велико Търново – всички дейности по изпълнение на Решенията на Общинския съвет в община Велико Търново, по изпълнението на Конституционните, законови и подзаконови задължения на Кмета на общината в сферите на управлението на общинската собственост, осъществяването на административен контрол върху администрацията и подпомагане на дейността и предоставянето на административни услуги за физически и юридически лица.

Внедрена е Система за управление на информационната сигурност (СУИС) като част от Интегрирана система за управление (ИСУ), покриваща изискванията на международните стандарти ISO 9001:2008, ISO 14001:2004 и ISO 27001:2005.

Успешно е преминат сертификационен одит в обхвата на изискванията на ISO 27001:2005 и от 12.03.2013 г. общината е със сертифицирана СУИС, като част от ИСУ. СУИС е документирана с Декларация на ръководството за политиката по ИС, оценка на риска, Наръчник по информационна сигурност НИС, 12 Процедури по сигурността, 11 Инструкции по сигурността, 6 Процедури по управлението, схеми, планове, записи. Дефиниран е обхвата на ИСУ, включително логическия и физическия периметър на приложение на СУИС. Идентифицирани са процесите, необходими за функционирането на ИСУ. Определена е последователността и взаимодействието на тези процеси – описание на процесите и взаимодействието между тях в НИС. Дефинирани са критерии и методи за управление на процесите и дейности за измерване и анализ. В Общината има приет План за непрекъсната работа на администрацията, който е част от СУИС по изискванията на ISO 27001:2005.

2.7.5. СЪСТОЯНИЕ НА ГРАЖДАНСКИЯ СЕКТОР В ОБЩИНА ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Основна насока в работата на местните власти е синхронизиране дейността на неправителствените организации на местно, регионално и национално равнище. Особено важно е стимулирането на съвместни инициативи за устойчиви партньорства в полза на местните общности. Изграждането на действащи механизми за гражданско участие в процесите на вземане на решения е предпоставка за постигане на по-голяма ефективност на местните власти и развитието на общината. На територията на община Велико Търново работят активно над 60 неправителствени организации с различни мисии и обхват на

работа, но макар и в различни сфери на обществения живот, пряко или косвено подпомагат местната общност. По данни на националния портал на неправителствените организации Велико Търново се нарежда в челната десетка на общините, в които има най-много действащи неправителствени организации, като към 2010 г. те надвишават 130 (за справка: <http://www.ngobg.info/bg>). Въпреки многообразието и доказания капацитет на значителната част от НПО все още се забелязват липси или недостатъчно предлагани услуги. Основно тези слабости се забелязват в:

- Информация и съдействие за достъп до нови технологии и иновации;
- Недостатъчно опит и практика за съвместна работа по общи проекти, обединяващи университети, изследователи, консултантски фирми, НПО и МСП;
- Недостатъчен достъп до информационни технологии и съвременни комуникации;
- Недостатъчно практики в публично-частните партньорства и работата в мрежи;
- Недостатъчно партньорства с НПО от други общини.

Тези изводи се доказват и от проверката на партньорските проекти на община Велико Търново в информационната система за управление и наблюдение (ИСУН). Към 03.03.2014г. в системата са регистрирани 11 проекта, в които община Велико Търново е партньор като тези проекти са основно стартирали през периода 2008-2012г. Конкретната информация за партньорските проекти на община Велико Търново е представена в таблицата по-долу.

Таблица А7. 3. Списък с проекти, в които организацията участва като партньор

Наименование на проекта	Начало	Продълж. (месеци)	Статус
Грижа в семейна среда за независим и достоен живот на лица и деца с различни видове увреждания и самотноживеещи хора - услуга „Социален асистент“	12.05.2008	12,00	Приключен
„Разширяване дейността на Дневен център към ДМСГД-гр. Дебелец чрез предоставяне на специализирана терапевтична работа за деца от 0 до 7 г. с увреждания от аутистичния сектор“	17.06.2009	14,00	В процес на изпълнение
„Шанс за децата в дома“	18.06.2009	14,00	В процес на изпълнение
Грижа за достоен живот на хора с увреждания – услуга „Социален асистент“	30.06.2009	12,00	Приключен
Грижа за независим и достоен живот за хора с увреждания и самотноживеещи възрастни хора – услуги „Социален асистент“ и „Домашен помощник“	30.06.2009	12,00	Приключен
Ателие за пачуърк	13.11.2009	18,00	Приключен
Подкрепа за достоен живот	08.10.2010	43,83	В процес на изпълнение
Създаване и функциониране на услуга „Дневен център за пълнолетни лица“	03.11.2010	14,00	Приключен
„За по-добра грижа“	05.11.2010	13,00	Приключен
„И аз имам семейство“	30.09.2011	32,47	В процес на изпълнение
„Бяло, пурпурно, синьо, зелено – следите на вечността. Утвърждаване образа на региона като уникална туристическа дестинация на националния и международен пазар“	13.08.2012	24,00	Регистриран

Източник: ИСУН

2.7.6. ПОЛИТИКИ, ПРОГРАМИ, ПРОЕКТИ И ИНИЦИАТИВИ. ОБЩНСКИ БЮДЖЕТ

Действащи стратегически и планови документи

Основният стратегически документ на община Велико Търново е Общинският план за развитие за периода 2007-2013 г. Първоначалният план е изготвен през 2005 г. Този факт е определящ за реализируемостта на плана тъй като последните версии на Националната стратегическа референтна рамка и оперативните програми за периода 2007-2013 г. са публикувани едва в края на 2006 г. т.е. хармонизирането на местните политики с националните е било относително слабо поради липсата на реална възможност да бъде изпълнено. Този проблем обаче не е специфичен за Община Велико Търново, а се наблюдава в национален мащаб, тъй като въвеждането на планиране на общинско ниво става с първата версия на Закона за регионално развитие, който е приет през 2004 г. и разпорежда общините да изготвят планове си в едногодишен срок. Тази специфика е преодоляна с разработването на **Актуализация на Общинския план за развитие** на община Велико Търново за периода 2007-2011 г. Актуализираният общински план е осигурил предпоставките за съответствие между променящите се приоритети от по-високите нива на планиране, включително и общеевропейските политики, и развитието в рамките на община Велико Търново.

Първоначалната липса на хармонизация между местните и националните политики ясно личи от сравнението на приоритетите и целите в първоначалния и актуализирания през 2011 г. общински план.

Приоритети в общински план за развитие 2007-2013г. към 2005г.	Приоритети в общински план за развитие за периода 2007-2013г. след актуализацията от 2011г.
Приоритет 1: Устойчива икономика и регионална конкурентоспособност	Приоритет 1: Повишаване на конкурентоспособността на общинската икономика, осигуряване на заетост и социална защита
Приоритет 2: Устойчив туризъм	Приоритет 2: Опазване и възстановяване на жизнената среда, изграждане и модернизация на инфраструктурите
Приоритет 3: Опазване на околната среда	Приоритет 3: Утвърждаване на специфичния образ на общината като образователен, културен и туристически център
Приоритет 4: Инфраструктура и териториално сближаване	Приоритет 4: По-добро местно управление, основано на принципите на прозрачност, отчетност и ефективност
Приоритет 5: Висок жизнен стандарт	

В първоначалната версия на общинския план от 2005 липсват хоризонталните политики, предвидени са интервенции в сфери, в които общината разполага с малки възможности и косвено влияние за намеса като напр. пазар на труда. Планът разполага с листа от индикатори, без да е разработена система за мониторинг и да е защитен конкретния набор от индикатори за въздействие и резултат, които ще бъдат наблюдавани, източниците на информация за тях, периода на наблюдение и отговорната структура, която да извършва докладването. Логично поради описаните по-горе причини общинският план от 2005 г. няма идентифицирани източници на финансиране в описанието на всяка мярка и има по-скоро пожелателен характер, напътстваш работата на администрацията в отделните сектори, но не и създаващ условия за интегрирано развитие. Както беше отбелязано вече, това обаче не е изолиран проблем на община Велико Търново, а подобни пропуски в планирането се наблюдават с малки изключения при всички общини в страната. Те са коригирани с актуализацията на общинските планове, която за община Велико Търново завършва с качествено нова версия на плана през 2011 г.

Развитието на община Велико Търново се определя освен от качеството на общинския план и от конкретните програми за управление. В програмния период попадат две програми за управление, а именно:

- Програма за управление на община Велико Търново 2007-2011г.;
- Програма за управление на община Велико Търново 2011-2015г.

Въпреки, че двете програми отразяват конкретното виждане на съответното общинско ръководство за управлението на общината, те са хармонизирани с действащите към дадения момент общински планове за развитие. Предвид мандатността на общинското ръководство програмата за управление 2011-2015 г. надхвърля плановия период 2007-2013г. и е вероятно да претърпи актуализация, която да синхронизира управленското виждане с новия общински план за програмния период 2014-2020 г.

Необходимо е да се отбележи, че приоритетите набелязани в актуализацията на общинския план от 2011 г. са дългосрочни и могат да надхвърлят плановия период, което

означава в следващ планов документ да бъдат надградени и доразвити, съобразно степента на реализация и конкретните потребности на общината.

Освен гореизброените документи, които са определящи за политиките, провеждани на територията на Община Велико Търново, през периода 2008-2011 г. общината е разполагала със **Стратегия за управление на риска**.

Към момента общината има действаща **Стратегия за разпореждането с общинска собственост** 2011-2015 и годишна програма за разпореждане с имоти – общинска собственост, приета с Решение №977/30.01.2014 г. Предвид факта, че общинската собственост е основен ресурс, планирането на разпореждането с него, създава условия за добро, ефективно управление.

Следва да се има предвид, че независимо от вида на секторните документи на общината каквито са напр. стратегията за разпореждане с общинската собственост, програмата за управление на отпадъците и т. н. програмни и планови документи, е от съществено значение как те се синхронизират помежду си, когато се отнасят до свързани сектори и дейности и степента на хармонизация им с общинския план за развитие. Това гарантира интегрирано управление, което е ориентирано към постигането на устойчиво въздействие и предпоставя последователност в провеждането на общинските политики. Предвид факта, че общинския център – гр. Велико Търново разполага със стратегия за развитие за периода 2014-2020, която е част от **Интегрирания план за градско възстановяване и развитие**, е необходимо изключително добре да се проследят взаимовръзките между развитието на общинския център и развитието на общината пред периода 2014-2020, така че да се минимизират възможностите за диспропорции в развитието на общината, нецелесъобразна инвестиционна дейност или прекалена диверсификация на интервенциите, които да водят до разпокъсан и ограничен ефект.

Капацитет за разработване и управление на проекти. Анализ на усвоените средства от европейските фондове

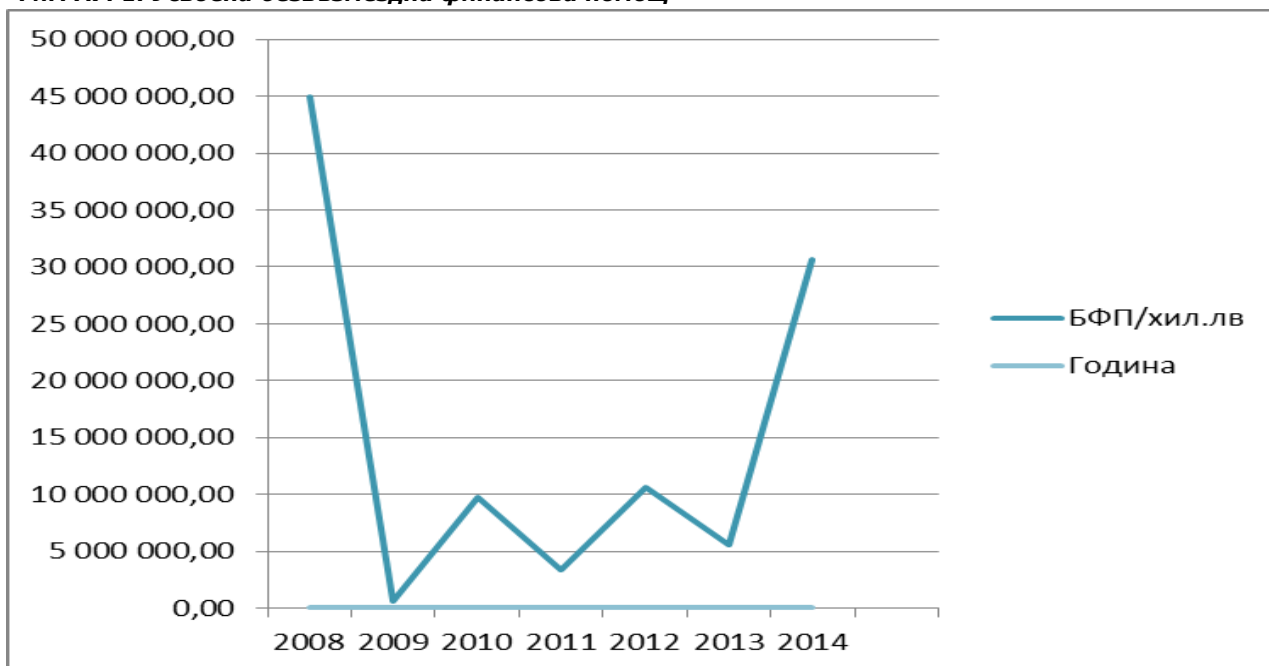
От предприетата програмна и планова дейност и нейното качество пряко зависи нивото на проектния мениджмънт в общината и неговите цели.

От гледна точка на функционалните параметри на проектната дейност, тя е сред дейностите в обхвата на Дирекция „Общинско развитие“, която е част от специализираната администрация. Съгласно чл. 41. на устройствения правилник на община Велико Търново Дирекция „Общинско развитие“ изпълнява изключително разнородни функции, свързани както със стратегическото планиране, така и с управлението на търговските дружества, разрешителните режими в общината, управлението на проекти, международното сътрудничество, партньорската политика, вкл. и дейности свързани с информацията, публичността и протокола.

Въпреки смесените функции и разнообразни отговорности на Дирекция „Общинско развитие“ прави впечатление много високата степен на проектна активност предвид факта, че общината като бенефициент има 15 приключили проекта и 13 в изпълнение.

Към дата 03.03.2014 г. съгласно информационната система ИСУН са докладвани проектите, показани в таблицата по-долу. Общата стойност на тези проекти е 117 981 294,19 лв., от които безвъзмездна финансова помощ от ЕС 107 095 373,58 лв., собствено финансиране в размер на 8 424 693,43. Плащанията по тези проекти са в размер на 47 899 475,13 т.е. 44,72% от безвъзмездната помощ е усвоена. Изключително силни за проектната дейност на община Велико Търново са 2008 и 2013 г. от гледна точка на привлечената безвъзмездна финансова помощ.

Фиг. А7. 1. Усвоена безвъзмездна финансова помощ

Източник: ИСУН

Основен източник на финансиране на проектната дейност на Община Велико Търново през периода 2007-2013 г. са оперативните програми, действащи в България. От справка в информационната система ИСУН към 03.03.2014 г. става ясно, че огромна част от проектната работа на общината е съсредоточена по ОП „Регионално развитие 2007-2013“, където в системата са регистрирани 14 проекта, по които общината е бенефициент на обща стойност 38 895 893 лв. Поради мащаба на проектите, най-големия обем проектни средства се падат на ОП „Околна среда 2007-2013г.“, където общината реализира 2 проекта. В рамките на ОП „Развитие на човешките ресурси“ общината е бенефициент по 5 проекта на обща стойност 923 302 лв. По тази програма тя е осъществила и най-много партньорски проекти. По Оперативна програма „Административен капацитет“ община Велико Търново има 2 проекта на обща стойност 167 901 лв. В рамките на програма Техническа помощ общината осъществява 1 проект на обща стойност 399 352 лв.

По отношение на останалите възможности за реализация на проекти извън ресурса на Оперативните програми, община Велико Търново реализира 2 международни проекта:

- 1 проект по програма за транснационално сътрудничество в югоизточна Европа, където общината си партнира с множество европейски организации като проектната стойност за община Велико Търново е 295 800 евро, а общият бюджет на проекта е 2 701 800 Евро;
- 1 проект по програма Трансгранично сътрудничество „Румъния – България 2007-2013г.“, където община Велико Търново е един от 12-те партньора по проекта. Стойността на бюджета за реализация на проектните дейности, предвидени за общината е 367 015 Евро.

Прави впечатление, високото ниво на проектна активност на общината, въпреки че все още има неизползвани възможности като програмите Хоризонт 2020 (FP7), Интеррег, Лайф и други, които изискват установяването на стабилни партньорства в Европейски мащаб и би следвало да се обособят отделен акцент на проектната дейност на общината.

2.7.7. АНАЛИЗ НА ОБЩИНСКИЯ БЮДЖЕТ И КАПИТАЛОВИТЕ РАЗХОДИ

Анализът е изготвен въз основа на данните за изпълнението на бюджета за периода 2011-2013 година. Той се осъществява в три направления – анализ на приходите, анализ на разходите, анализ на капиталовите разходи. Целта на този анализ е да покаже

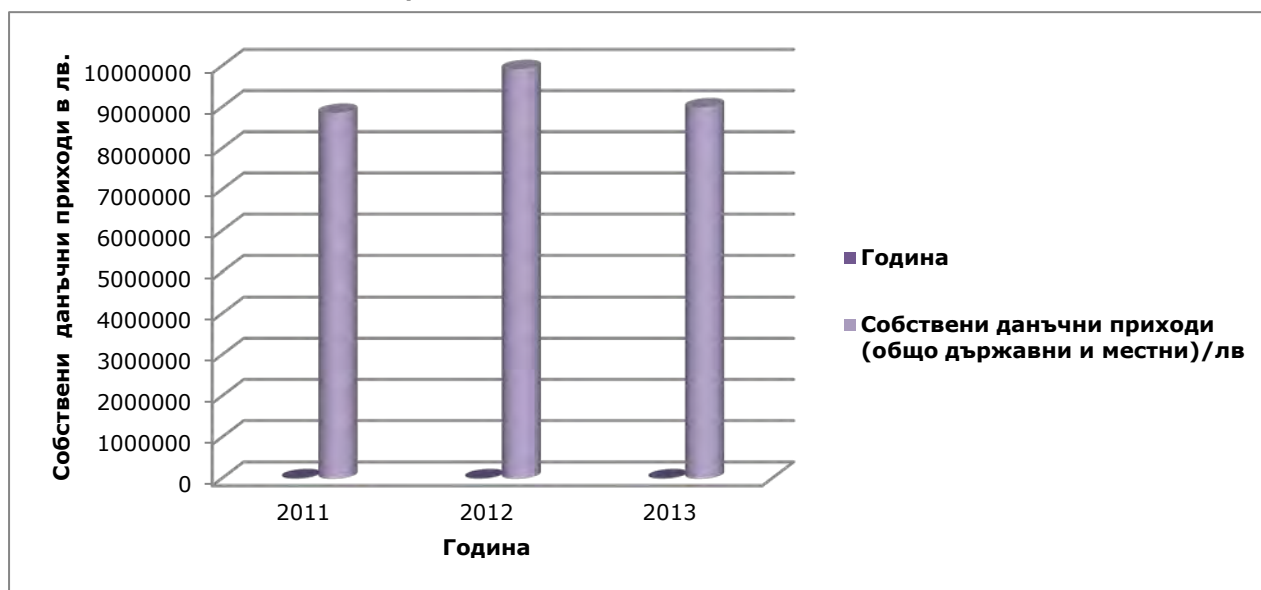
тенденциите в най-важните бюджетни категории. За целите на анализа са използвани данни от баланса и отчета за касовото изпълнение на бюджета и извънбюджетните сметки за три последователни години 2011, 2012 и 2013г.

Приходи

Собствени данъчни приходи за периода 2011-2013 г.

През 2011 г. най-голям дял във формирането на собствените данъчни приходи имат имуществените данъци, следвани от данъка върху дарения и данъка върху превозни средства. Тази тенденция в структурата на собствените данъчни приходи се запазва и през следващите две години. Не се наблюдават резки изменения в общия размер на собствените данъчни приходи за изследвания период. През 2011 г. те са били 8 856 181 лв. за 2012 г. нарастват до 9 917 568 лв. и през 2013 г. се връщат малко над нивото за 2011г. – 8 988 630. Средният темп на нарастване на собствените данъчни приходи е нищожен (0,014).

Фиг. А7. 2. Собствени данъчни приходи

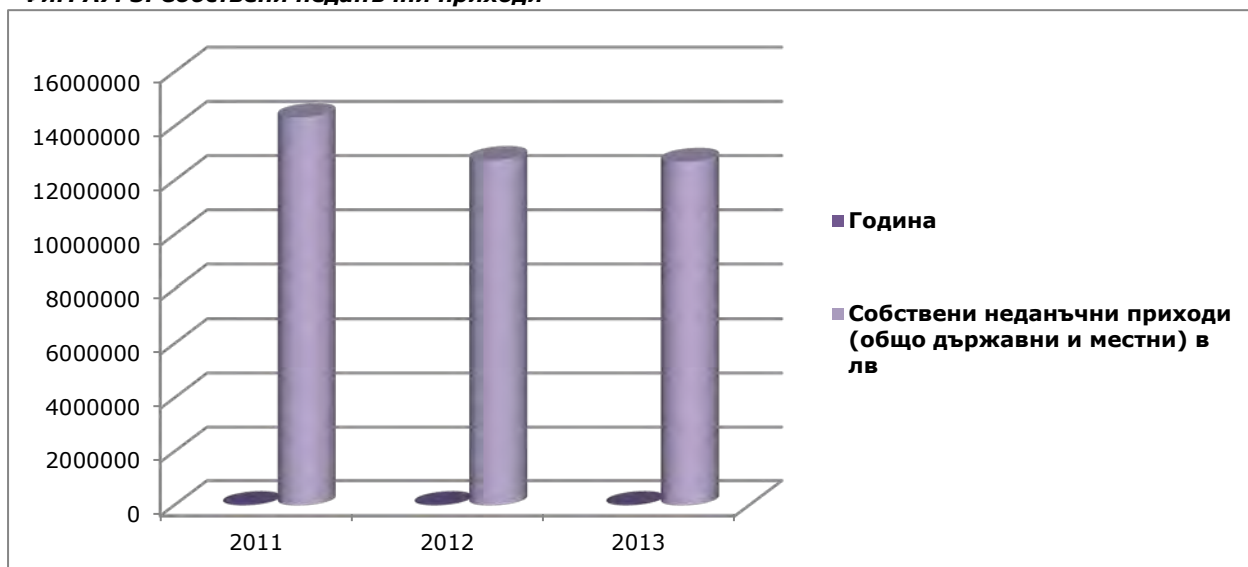

Източник: Община Велико Търново

Собствени неданъчни приходи

В структурата на собствените неданъчни приходи най-голям е делът на приходите от такси, където основен източник на приходи е такса битови отпадъци. Трябва да се отбележи и тенденцията за спад в неданъчните приходи, като от 14 327 212 лв през 2011 г. през 2013г те вече са 12 677 223 лв. Като това основно се дължи на спада на приходите от такса битови отпадъци, който намалява с близо ¼ от нивото достигнато през 2011 г.

Фиг. А7. 3. Собствени неданъчни приходи

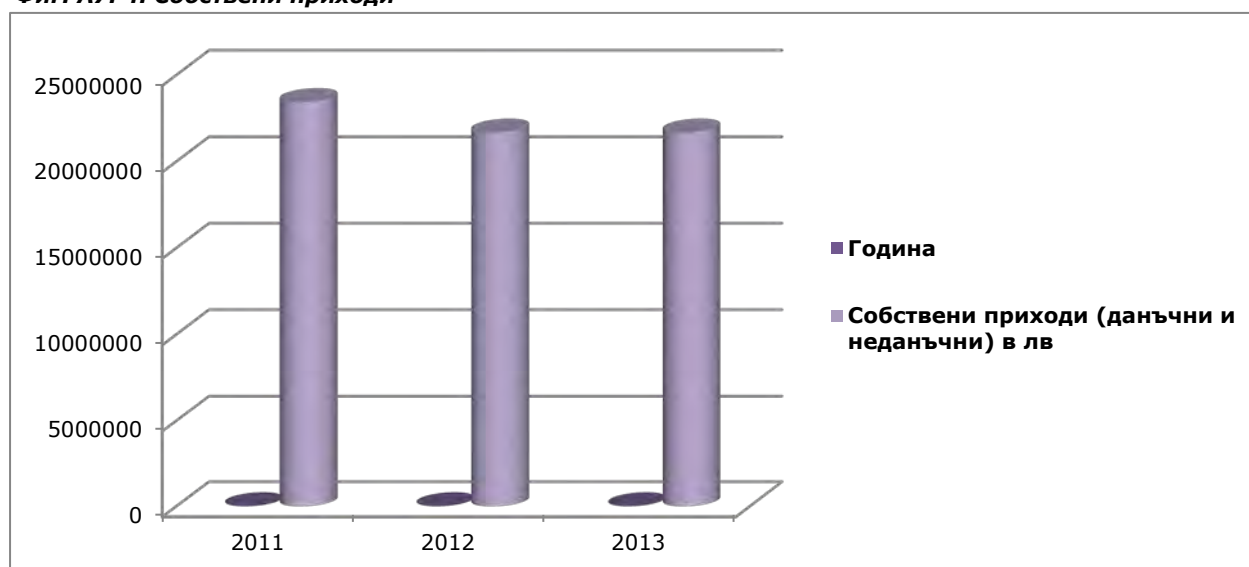

Източник: Община Велико Търново

Общо собствени (данъчни и неданъчни приходи)

Подобна тенденция на намаление логично се наблюдава и в общите нива на всички приходи (данъчни и неданъчни) като през 2011 г. те са били 23 423 085 лв. а през 2013 г. достигат нивото от 21 665 853, т.е. наблюдава се отрицателен годишен темп на нарастване (-0,99).

Фиг. А7. 4. Собствени приходи

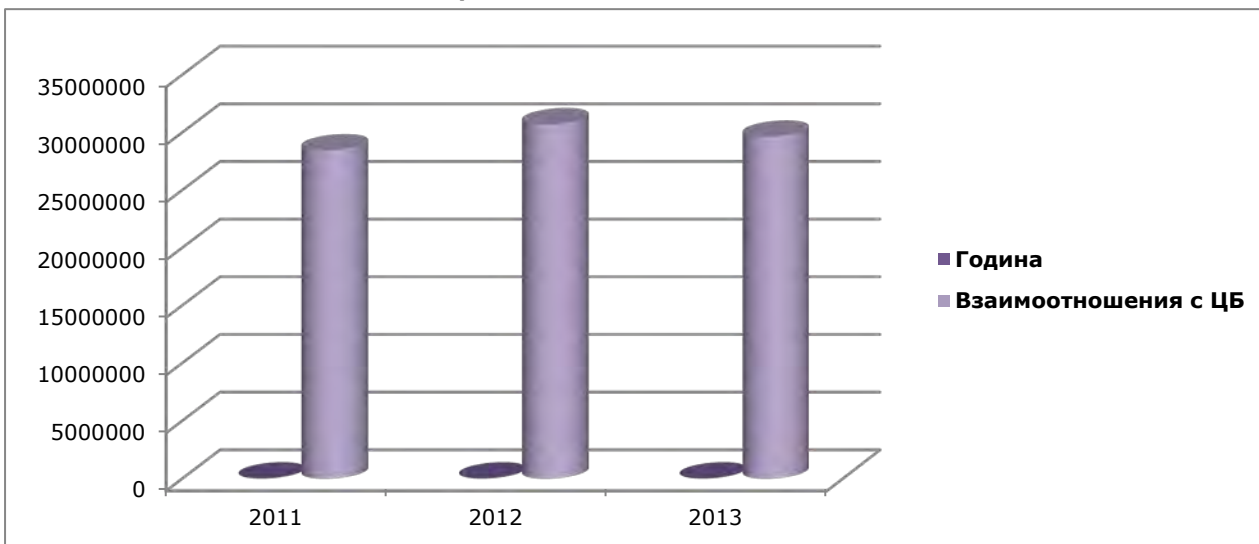

Източник: Община Велико Търново

Взаимоотношения с централния бюджет

Малко по различна е ситуацията със взаимоотношенията с централния бюджет, където влизат получените субсидии. Въпреки колебанията, се наблюдава темп на нарастване (0,60). През 2011г. те са в размер на 28 423 085 лв, покачват се до 30 690 660 лв през 2012г. и през 2013г. отново бележат спад до 29 614 619лв.

Фиг. А7. 5. Взаимоотношения с централния бюджет

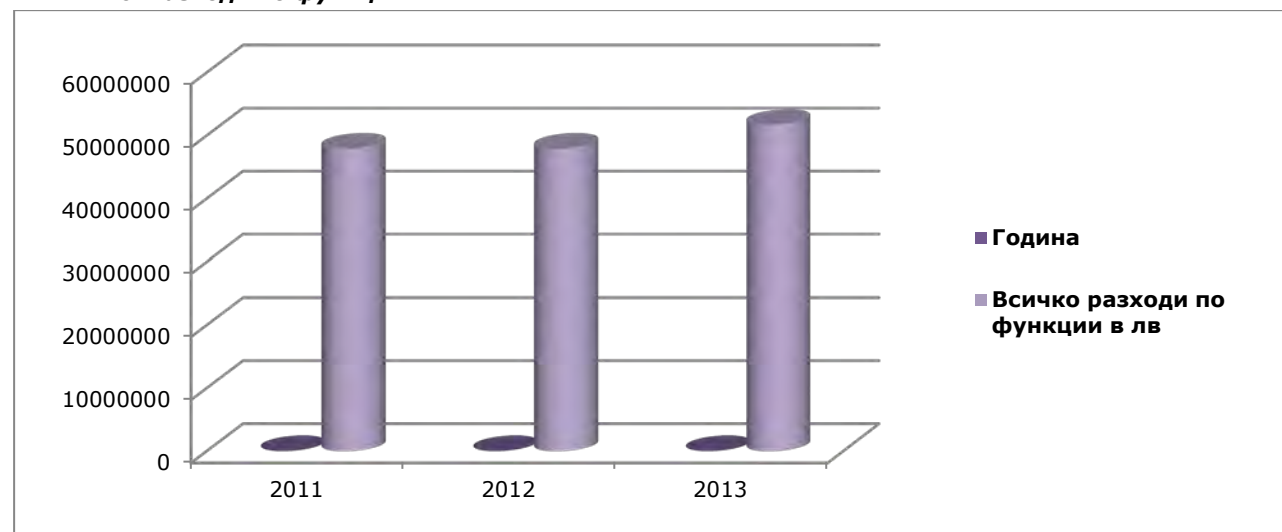
Източник: Община Велико Търново

Разходи

Разходи по функции

В обема на разходите по функции също не се наблюдават драстични изменения, но динамиката показва макар и малък темп на нарастване (0,07). Така от 47 898 455 лв. през 2011 г. те достигат до 51 638 574 през 2013 г. В структурата на разходите като най-важни компоненти се очертават разходите за заплати, разходите за издръжка и разходите за външни услуги. От гледна точка на разпределението по функции най-сериозния дял разходи се формира от образование, социални дейности и чистота.

Фиг. А7. 6. Разходи по функции

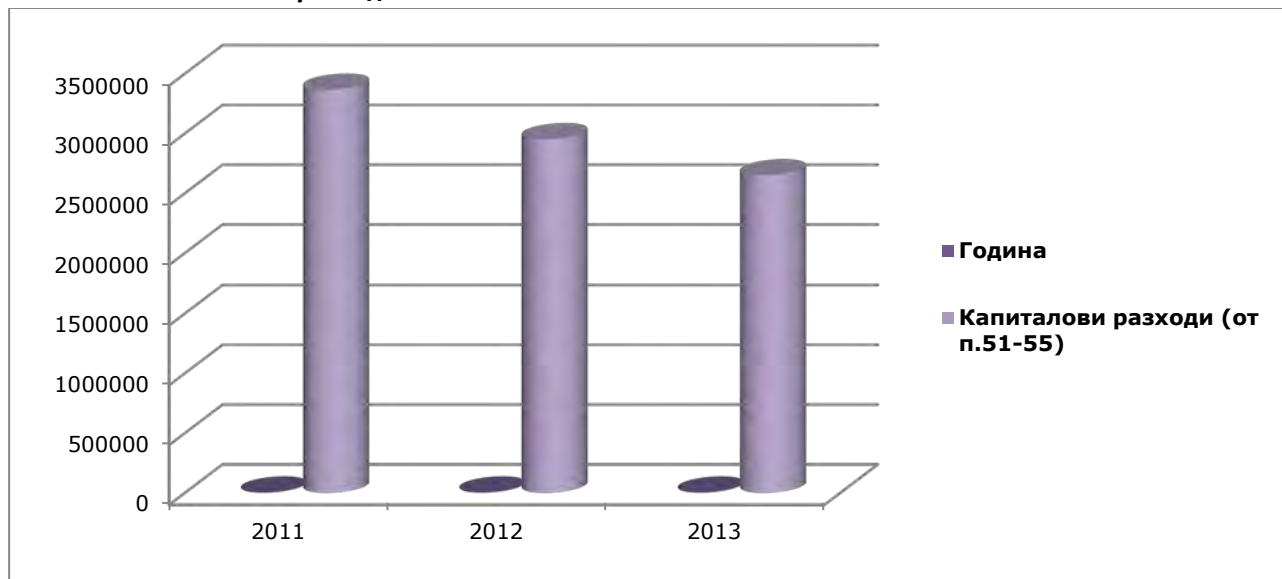

Източник: Община Велико Търново

Капиталови разходи (от п.51-55)

В капиталовите разходи също не се наблюдават резки колебания като е регистрирано понижение през 2013 г., сравнено с 2011 г., но като цяло през последните две години тези разходи остават относително близки по размер. Разпределението на капиталовите разходи по функции е балансирано.

Фиг. А7. 7. Капиталови разходи

Източник: Община Велико Търново

Основният извод, който се налага, че в бюджета на община Велико Търново не се наблюдават резки колебания през последните 3 години. Регистрираните отрицателни тенденции са отражение на макроикономическите тенденции на спад и икономически кризисен контекст, а не следствие на проблеми във финансовото управление на общината. Като цяло анализът показва балансирана и устойчива финансова политика.

2.7.8. ИЗВОДИ

Проблеми

- Препоръчително е да се извърши одит на човешкия ресурс на общинската администрация;
- Възможните оптимизации на структурата са в посока на привличане на стажанти, от които в последствие да се прави подбор на бъдещи кадри за администрацията;
- В програмните документи на общината са слабо застъпени проблемите, нуждите и възможностите за развитие на човешките ресурси в общинска администрация, като повишаването на административния капацитет не се обвързва конкретно със повишаването на квалификацията и уменията на служителите в общинска администрация;
- Въпреки многообразието и доказания капацитет на значителната част от НПО, все още се забелязват липси или недостатъчно предлагани услуги;
- Ограничено използване на схеми извън оперативните програми, както и недостатъчно стимулиране на партньорските проектни инициативи.

Потенциали

- Административната структура на община Велико Търново е хармонизирана с нормативната уредба;

- Структурата разполага с относителна адаптивност към измененията на външната среда;
- Осигуреност със правилници и документи, поддържащи високо качество на извършваните от общинската администрация функции;
- Наличният човешки ресурс количествено отговаря на структурата на общинската администрация, което създава предпоставка за обезпечаване на всички работни процеси;
- Лидерство на общината по отношение на предоставяните електронни услуги. Налична основа и бъдещи планове за подобряване обслужването на населението и за дигитализация на електронните услуги и развитие на е-община;
- Приоритетите набелязани в актуализацията на общинския план от 2011г. са дългосрочни и могат да надхвърлят плановия период, което означава в следващ планов документ да бъдат надградени и доразвити, съобразно степента на реализация и конкретните потребности на общината;
- Община Велико Търново регистрира висока степен на проектна активност по отношение на работата по действащите оперативни програми през периода 2007-2013г. и балансирано финансово управление на общинските финанси.

3. СИНТЕЗЕН SWOT АНАЛИЗ

	ПОЛОЖИТЕЛНИ ФАКТОРИ	ОТРИЦАТЕЛНИ ФАКТОРИ
	СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОБЩИНА ВЕЛИКО ТЪРНОВО	Централна позиция в Северна България и традиционна роля на кръстопът между направленията изток-запад и север-юг;	Големият железопътен възел на Северна България (Горна Оряховица) е в близост, но извън общинските граници;
	Благоприятно съчетание на природни богатства (разнообразен релеф, води, почвено многообразие, земеделски и горски фонд) – предпоставка за балансирана функционална и икономическа структура;	Ненапълно усвоен потенциал на земеделските територии и селскостопанските дейности в общината. Нисък дял на площите с трайни насаждения и лозя. Напълно изоставено поливно земеделие;
	Съхранени културни ценности от различни епохи – символи на античността, забележителната средновековна българска държава, българското възрождане и просвещение през XVIII и XIX век, утвърждаването на третата българска държава;	Голям брой културни ценности в риск от физическо разрушаване или загуба на автентичност;
	Добре експонирани и разпознаваеми отделни културни (исторически) пластове, свързани помежду си и разположени сред великолепна природа;	Недостатъчно опит в комбинирането на различни финансови източници и партньорски модели в сферата на управлението на културното наследство и културния живот;
	Търновската „Света гора“ – уникална концентрация на древни манастири и църкви;	Неравномерно разпределение на туристическите посещения – недостатъчно популярни културни ценности и природни забележителности в перифериите на общината;
	Разположение по протежението на Източния трансбалкански културен коридор, който обединява значими исторически обекти от Югоизточна Европа;	Необходимост от въвеждането на единен подход за изява на културното наследство, насърчаване на съвременната култура и утвърждаването на туристическия продукт на общината;
	Утвърдени културни институции и културен календар с международни участия – разнообразни възможности за културна изява на различни групи и на различни места в общината;	Изразена тенденция за обезлюдяване на селата в общината – само 15% от населението живее в селата, а 22 села за напълно обезлюдени през 2012;
	Концентрация на три града в пространствения център на общината и при пресичането на значими транспортни оси – фокус на урбанистичен ареал (триградието Велико Търново – Горна Оряховица - Лясковец);	Устойчиво намаляване на населението след 1985 г., отрицателни стойности на естествения прираст за периода 2007-2012 г.;
	Наличие на фактори за икономически растеж, основан на съвместно и допълващо се развитие на трите икономически сектора;	Наличие на висок дял икономически неактивно население (32% за 2011 г.) и особено в селата;
	Положителна тенденция и перспектива в развитието на селското стопанство (зърнени култури, трайни насаждения, лозя, зеленчуци);	Трайна тенденция за намаляващ брой на учениците и негативна прогноза за бъдещо закриване на училищни паралелки и училища;
	Съхранена водеща роля на сектор индустрия, с подчертани машиностроене, електротехника и хранително-вкусова промишленост;	Недостиг на ресурси и инициативи за стимулиране на читалищната дейност и културния живот в селата от общината;
	Лидерство на сектор услуги, с устойчива общинска политика за формиране и популяризиране на уникален местен културно-туристически продукт, добри предпоставки за транспорт и логистика;	Неравностоен достъп до здравно обслужване – концентрация на ОПЛ в общинския център и отдалеченост на редица села до извънболнична помощ;
	Добре функциониращи търговски дружества с общинска собственост, които осигуряват първостепенни публични услуги;	Ниска енергийна ефективност на жилища, обществени и производствени сгради, допълнена от незначително използване на ВЕИ;
	Град Велико Търново е обслужващ център с регионално значение. Университетски център с национална значимост;	Недоизградени и липсващи съоръжения за събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчните води, наличие на обитавани жилища без канализация (17% за 2011 г.);
	Една от малкото средноголеми общини с положителни стойности на механичния прираст за периода 2007-2012 г.;	Все още не е въведена система за управление на отпадъците съобразно екологичните изисквания;
	Достигнато по-високо образователно ниво спрямо страната при тенденция за повишаване на образователното равнище;	Ненапълно използвани възможности за ангажиране на стажанти и временно заети в общинската администрация;

	ПОЛОЖИТЕЛНИ ФАКТОРИ
ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОБЩИНА В.ТЪРНОВО	Осигурена общинска нормативна и стратегическа рамка (стратегии, програми, наредби) за предоставяне на здравни и социални услуги, висока активност в разработването на проекти в тези сфери, вкл. и партньорски;
	Ценни защитени зони, защитени територии и горски фонд. Припознат приоритет за опазване на околната среда и развитие на екотуризъм;
	Лидерство по отношение предоставяне на електронни услуги. Устойчива политика за оптимизиране на управлението и обслужването на населението в община Велико Търново;
	Осигуреност с правилници и документи, поддържащи качеството и етиката във функционирането на общинската администрация;
	Многообразие, капацитет и активност на неправителствения сектор;

ОТРИЦАТЕЛНИ ФАКТОРИ
Липса или ограничен обхват на предоставяните услуги от страна на неправителствените структури;
Недостатъчно опит в практикуването на публично-частни партньорства;

	ВЪЗМОЖНОСТИ
ВЪНШНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ (ОБЛАСТНО, РЕГИОНАЛНО, НАЦИОНАЛНО И НАДНАЦИОНАЛНО НИВО)	Потенциалът за развитие на агломерационния ареал с център град Велико Търново – Велико Търново-Горна Оряховица-Лясковец;
	Предстоящото доизграждане на българския участък от Трансевропейски коридор №9 и АМ „Хемус“ – силна предпоставка за затвърждаване транспортната роля на община Велико Търново;
	Развитие на националните оси Варна-Русе; Русе-Велико Търново/Габрово-Стара Загора – предпоставка за стимулиране на североизточна и северна централна България;
	Съседни общини с богато културно наследство – възможности за формиране на общ регионален културно-туристически продукт с фокус община Велико Търново;
	Новата Кохезионна политика на ЕС, насочена към преодоляване на неравенствата между регионите в Европа – шанс за балансиране на регионалното развитие в България;
	Актуализирани за новия програмен период политики и стратегии, даващи ясни насоки за управлението и развитието на европейско, национално, регионално и областно ниво;
	Разнообразните финансови възможности на Европейските фондове за период 2014-2020 г. – възможност за инициативи и инвестиции, свързани с приоритетните области на общинското развитие;
	Новите възможности за трансгранично сътрудничество между България и Румъния;
	Определянето на деинституционализацията на социалните услуги и въвеждането на дуалната система на образование като национални приоритети;
	Предстояща подкрепа от ОПОС за изграждането на ключови екологични проекти в сферите на водните ресурси и отпадъците;
	Предвидена подкрепа от ОПДУ за насърчаване на доброто управление в българските общини – възможност община Велико Търново да продължи своята успешна политика в това направление;

ЗАПЛАХИ
Засилена миграция и продължаваща тенденция за обезлюдяване на по-малките градове и изчезване на села;
Забавяне или изоставяне на проекта за реализация на АМ „Хемус“, бавно изграждане на българския участък по Коридор №9;
Недобра национална политика в сферата на железопътните превози и влошаване състоянието на железопътния транспорт в България;
Недостатъчно опит и доверие в реализацията на партньорски проекти – неоптимално взаимодействие между отделни общини и между общинските власти, бизнеса и НПО;
Продължаваща централизация и устойчива негативна тенденция за небалансирано развитие на страната – концентрация на населението в няколко градски центъра;
Липса на времева координация в разработването на стратегическите документи на национално, регионално, областно и градско ниво – опасност от несъответствие между отделни документи;
Опасност от несъответствие между вече приетите стратегически документи в България и целите и допустимите дейности на забавените финални варианти на оперативните програми;
Продължаваща небалансирана национална политика с акцент върху приоритетно развитие и инфраструктурно осигуряване на Южна България;
Ограничени финансови ресурси за стимулиране на селата в общини, чиито центрове са градове от 1 и 2 ниво;
Влошаване на демографската криза на национално ниво, намаляване на броя на учениците, хората в трудоспособна възраст и увеличаване броя на хората с увреждания;
Политическа нестабилност, противоречия и конфликти на национално и наднационално ниво. Периодична смяна на състава на национални институции във връзка с мандатни промени;

ТРЕТА ЧАСТ – СТРАТЕГИЯ И ИНСТРУМЕНТИ

4. СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРЕДЛОЖЕНИЯ

4.1. ПОДХОД ЗА ИЗРАБОТВАНЕТО НА СТРАТЕГИЯТА

За формулирането на стратегическата част е разработен подробен модел, обединяващ резултатите от проведения анализ и прилежащата му оценка /синтезен SWOT анализ и пресичане на SWOT компонентите/, разнообразните мнения от проведените публични срещи и попълнените анкети, както и основните насоки от действащите нормативни и стратегически документи. Всеки от посочените компоненти е сведен до списък от ключови приоритети в развитието на община Велико Търново, обединени в общ **набор от ключови теми за развитие**. На основата на ключовите теми е построена и цялата стратегия за развитие на общината.

Пресичане на компонентите на SWOT анализа

Комплексният анализ на състоянието в общината завършва със синтезен SWOT анализ, отбелязващ силните и слабите страни на развитието, заедно с възможностите и заплахите от прилежащия регионален и национален контекст. Четирите компонента са **пресечени** помежду си – за оползотворяването на силните и овладяването на слабите страни се използват условностите на външните характеристики /възможностите и заплахите/. Получават се четири *пресичания*, които отговарят на въпросите:

- **как можем да надградим силните и преодолеем слабите страни съобразно възможностите от външната среда;**
- **как можем да подчертаем силните и преобразуваме слабите страни съобразно заплахите от външната среда.**

ПРЕСИЧАНЕ	СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
ВЪЗМОЖНОСТИ /КАК МОЖЕМ ДА НАДГРАДИМ СИЛНИТЕ И ПРЕОДОЛЕЕМ СЛАБИТЕ СТРАНИ СЪОБРАЗНО ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ОТ ВЪНШНАТА СРЕДА/	Развитие на транспортни и логистични дейности, организирани около предстоящото инфраструктурно изграждане на Северна България;	Активизиране на междуобщинското сътрудничество с общините Горна Оряховица и Лясковец;
	Формиране на икономически клъстери между икономически субекти от различни отрасли в градовете Велико Търново, Дебелец, Килифарево, Горна Оряховица, Лясковец	Съвместни инициативи за регламентирано опазване и социализация на културно наследство между съседни общини;
	Доразвитие на регионален туристически продукт, съобразно позицията и наследството на община Велико Търново и даденостите на съседните общини;	Изява на забележителностите на селата, църквите и читалищата като част от местния и регионалния туристически продукт;
	Фокусиране и адекватно разпределение на финансови средства от фондовете на ЕС за новия програмен период;	Прилагане на интегрирания подход в развитието на туризма и опазването на културното наследство;
	Инициране на международно сътрудничество между община Велико Търново и румънски общини в контекста на Трансбалканския културен коридор;	Стимулиране на селските райони в контекста на новата Кохезионна политика на ЕС;
	Надграждане на съществуващата политика за предоставяне на здравни и социални услуги;	Осигуряване на ресурси и целенасочени усилия за подобряване достъпа до здравно обслужване в селата;
	Осигуряване на средства за засилване на връзките и контактите между образованието и бизнеса;	Подобряване управлението на водните ресурси и отпадъците чрез използване на новата програма ОПОС;
	Усъвършенстване на съществуващите електронни услуги в общината;	Надграждане на електронното управление и обслужването на населението чрез новата ОПДУ;

ПРЕСИЧАНЕ	СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
ЗАПЛАХИ /КАК МОЖЕМ ДА ПОДЧЕРТАЕМ СИЛНИТЕ И ПРЕОБРАЗУВАМЕ СЛАБИТЕ СТРАНИ СЪОБРАЗНО ЗАПЛАХИТЕ ОТ ВЪНШНАТА СРЕДА/	Подобряване на преработваща промишленост в контекста на бъдещите инфраструктурни проекти за Северна България;	Стимулиране на енергийната ефективност и използването на ВЕИ с общински стратегии, кампании и проекти;
	Продължаване на практиките за съвместно формиране на културно-туристически продукт между общини от региона;	Насърчаване на земеделието с акцент върху трайните насаждения;
	Превръщане на община Велико Търново в притегателен център и запазване тенденцията за положителен механичен прираст;	Рекламирање на местните дадености за земеделие и привличане на земеделски производители;
	Осигуряване на алтернативно финансиране за проекти в селските части от общината;	Инициране на пилотни партньорски проекти с водещ партньор община Велико Търново – с други общини, с частния и неправителствения сектор;
	Продължаване съществуващата социална политика с оглед увеличаващия се брой на хората с увреждания;	Провеждане на общинска политика за съживяване на селата с приоритетно развитие на земеделие и туризъм. Мобилизиране на ресурси;
	Стимулиране на селскостопанския сектор за поддържането на балансирана икономическа структура;	Трансформация на неизползваеми училищни сгради за нови функции;
	Обновяване на индустриалните производства в селата;	Повишаване атрактивността на община Велико Търново за поддържане на положителен механичен прираст и компенсиране на отрицателния естествен;
	Провеждане на мониторинг, контрол и оценка на общинските политики;	Насърчаване на подхода отдолу-нагоре и местните инициативи за развитие, в контекста на нестабилната политическа обстановка;

Изводи от проведеното анкетно проучване

Проведеното анкетно проучване подкрепи установяването на конкретните нужди и очаквания на местната общност. Систематизираните отговори са аргументирана основа за формулирането на стратегически предложения, които отразяват местните реалности и гледните точки на великотърновчани.

Могат да се обобщят следните основни проблеми, очертани от анкетираните:

- липса на икономическа активност и възможности за развитие на малък и среден бизнес, съпътствано от демографските проблеми и лошото състояние на общинските села и обезлюдяването им.

Като най-необходими мерки за подобряване на състоянието в община Велико Търново са оценени:

- опазването на културното и природно наследство, подкрепа и стимулиране на малкия и среден бизнес, по-добра „свързаност“ на селищата и туристическите забележителности, борба с безработицата и подобряване на пазара на труда, инфраструктурата, социалните услуги и местното самоуправление. Най-високо оценените приоритети за развитие са туризмът, обслужващите дейности, високотехнологичните производства и леката промишленост.

Според местоживеещите в град Велико Търново като най-важни са посочени проектите за подобряване на инфраструктурата, обновяването на бившето Военно училище и изграждане на нов градски център в град Велико Търново.

Синтезиране на теми от стратегическата рамка

С пряко действие за територията на община Велико Търново са актуалните за момента на изготвяне на ОПР Велико Търново (2014-2020) стратегически документи на областно, общинско и градско ниво, както и предвидените в тях цели, приоритети и мерки.

Областна стратегия за развитие на област Велико Търново (2014-2020) очертава рамката за развитие на общината и основните приоритетни области за развитие, които са залежали в настоящия Общински план за развитие с период за изпълнение 2014-2020 г.

Актуализацията на Общински план за развитие на община Велико Търново (2007-2013) е разгледана като основа за надграждане на политиките и приоритетите на общината.

Сред основните задачи на настоящия ОПР е постигане на координация и приемственост на съществуващите стратегически документи. В този контекст настоящият общински план се съобразява с тези секторни стратегии. За общината има приети секторни стратегически документи в социалната сфера, културата, околната среда и местното управление, както и Програма за управление на община Велико Търново (2011-2015).

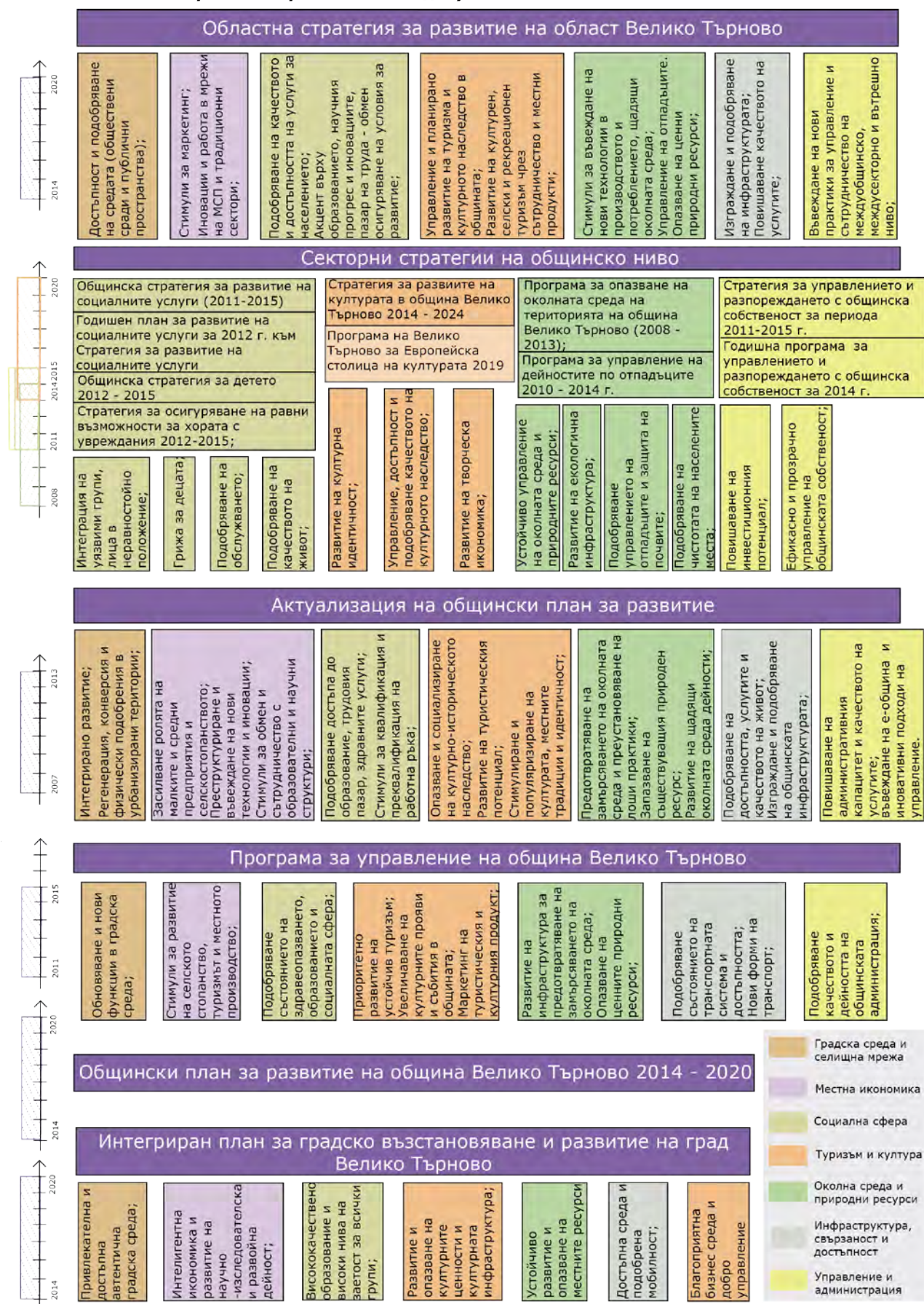
Акценти от стратегическата част на Интегрирания план за градско възстановяване и развитие на град Велико Търново (2014-2020), също са интегрирани в ОПР.

Стратегическата част на ОПР приобщава, също така, основните насоки за развитие, заложи в Програмата за управление на Велико Търново за 2011-2015 г.

В разгледаните стратегически документи могат да се открият няколко приоритетни сфери, залежали в политиките на общината. За подобрения в градската среда и селищната мрежа са предвидени развитието на нови функции, подобряване на достъпността и обща естетизация на публичните пространства. Местната икономика е очертаващ се водещ приоритет за общината чрез развитие на научната и иновационна дейност, подкрепа на местни традиционни производства, стимули за малки и средни предприятия, работа в мрежа и привличане на нови инвестиции. За социалната сфера се открояват дейностите предвидени за повишаване достъпността и качеството на образованието, повишаване капацитета и броя на заетите в традиционни производства, иновации и научна дейност. За развитието на туризма и съществуващото културно наследство е поставен акцент върху развитието и достъпа до култура, подобряване управлението на културни обекти и предлагане на разнообразни туристически обекти. За опазването на природните ресурси и околна среда на общината са предвидени изграждането на инфраструктура (канализация и водоснабдяване) и внедряването на технологии за намаляване на замърсяването и управление на отпадъците. Свързано с мобилността се предвижда подобряване качеството на транспортната инфраструктура и развитие на всички форми на транспорт. Силно изразени са и мерките свързани с ефективно управление и повишаване на административния капацитет чрез планиране, програмиране и подобряване на сътрудничеството.

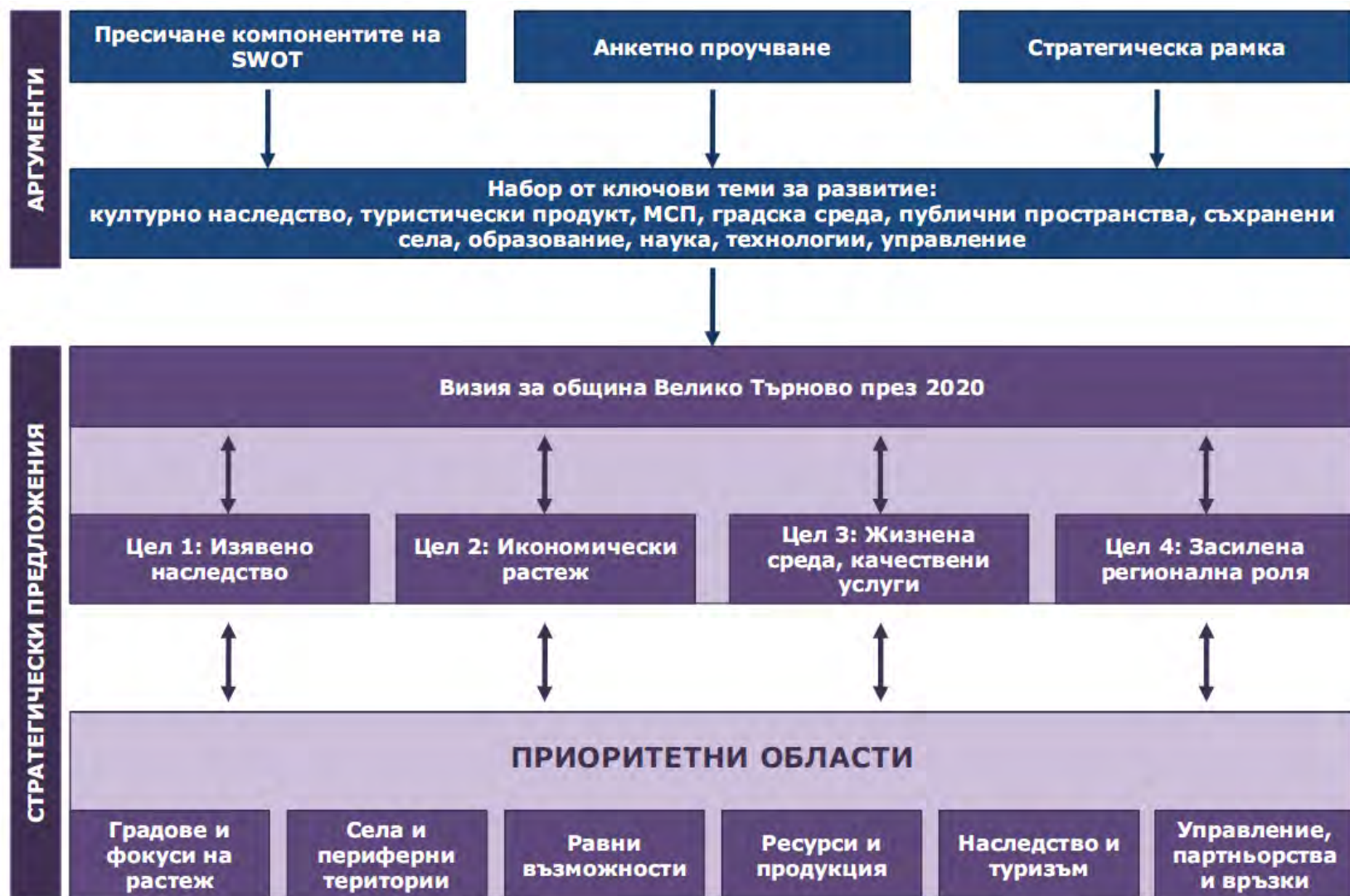
Общината разполага с добре изградена стратегическа рамка, както обща така и допълващи секторни стратегически документи, очертаващи приоритетните за общината сфери за развитие, което е предпоставка за добро управление. Задължително и предварително условие за това е интегрирането на отделните документи – една от най-главните задачи на настоящия Общински план за развитие.

Фиг. 4. 1. Систематизиране на стратегическите документи на областно и местно ниво

4.2. СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРЕДЛОЖЕНИЯ – ПОДХОД И СТРУКТУРА

Фиг. 4. 2. Подход и структура на стратегическата част на ОПР

4.3. ВИЗИЯ ЗА ОБЩИНА ВЕЛИКО ТЪРНОВО ПРЕЗ 2020

Визията за община Велико Търново през 2020 е краткото послание, което ще ръководи комплексното развитие на общината и взимането на обществени решения през следващите седем години. Визията се стреми да даде изява на местната специфика и да отразява представите на великотърновчани за тяхното бъдеще. Тя е убедителен израз на най-важните теми в местното развитие, посочени от анализа на общинското развитие, разкрити от резултатите на проведеното анкетно проучване и наложени от стратегическата рамка. Визията обобщава бъдещото състояние на община Велико Търново като място с равни социални възможности, място за икономически дейности и за индивидуална изява, вдъхновена от духовните и културни ценности на местната общност. Визията е постижимата мечта и отговор на въпроса **какво искаме и можем да постигнем**. Дефинирането ѝ следва основните мотиви, заложили във визиите на Областната стратегия за развитие на област Велико Търново за 2014-2020 и Интегрирания план за градско развитие и възстановяване на град Велико Търново за 2014-2020.

Визия от **Областната стратегия за развитие**:

Област Велико Търново е емблематичен за България и динамично развиващ се дунавски регион, в рамките на който се осъществяват разнообразни и взаимно допълващи се индустриални, транспортно-логистични, земеделски, туристически, културни и образователни дейности, привлекателни за инвеститори и туристи и осигуряващи високо качество на живота за жителите на областта.

Мотиви – ярка идентичност, разнообразна икономическа структура, образователна роля и туристически продукт.

Визия от **Интегрирания план за градско възстановяване и развитие**:

Град Велико Търново – привлекателен за хората, интелигентен европейски град, водещ образователен, промишлен, туристически и културен център, конкурентна икономика, високо качество на живот и съхранена градска среда.

Мотиви – притегателен регионален център с комплексни функции, силна икономика и подобрена градска среда.

Освен това, визията на общинския план се уповава на стария девиз на град Велико Търново „Твърдост, бодрост, вяност, постоянство“, като четирите качества символично обозначават четири основни компонента от визията. Те предопределят същността на следващите стратегически цели. **Визия на община Велико Търново през 2020 г.:**

	Община Велико Търново - „Твърдост, бодрост, вяност, постоянство“ „Твърдост“ – утвърден регионален център, разположен на кръстопът във времето и пространството, където славната история, водите, горите и меандрите на Янтра са осъзнато богатство, разумно представени и използвани за туризъм. „Бодрост“ – привлекателно място за млади хора, образование и предприемачество, в подкрепа на силна и многоотраслова икономика. „Вяност“ – модел за добро и ефективно управление, основано на споделени обществени ценности, доверие и новаторство. „Постоянство“ – непрекъснато подобряващи се градове и села, инфраструктури и публични услуги.
---	---

4.4. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ

Четирите стратегически цели очертават бъдещите състояния, към които са насочени конкретните мерки, проекти и ресурси, дефинирани от общинския план за развитие. В този смисъл те са логическо и смислово продължение на визията на общината – четирите цели заедно съставят визията. По този начин избраните цели са взаимосвързани и взаимно подкрепящи се.

Стратегическите цели имат ясен фокус – избегнато е тяхното прекалено обхвотно формулиране и опасност от неефективно разпределение на ресурсите по време на предстоящото им реализиране.

Цел 1:

Висока международна популярност на съхранено и изявено многообразие на природното и културното наследство.

Първата стратегическа цел е свързана с пълно проявяване на местната идентичност. Целта по-скоро предполага съхраняване и надграждане на днешното състояние. Въпреки безспорната роля на великотърновската общината като исторически център, културното наследство и уязвимите природни дадености са все още поставени в риск. Уникалното преплитане на исторически епохи и природните дадености изисква добре организирано и приоритизирано съхраняване на наследството. В настоящия случай наследството получава по-широк обхват и съдържание – единство на културно наследство, съвременна културна значимост и природни забележителности и ресурси. Именно хармонията между история и природа дава идентичността на община Велико Търново.

Разширяването на обхвата на наследството насочва към представяне на пълното многообразие на културните ценности в общината. Непознатите ценности следва да получат своя адекватна защита и изява. По подобен начин местният културно-туристически продукт се обогатява, докато селата и периферните територии получават стимул за развитие.

Последователното съхраняване и общото добро представяне на наследството следва да допринесе за формирането на убедителен местен туристически продукт. Той ще бъде безспорен фокус на регионалното туристическо предлагане и целия Източен трансевропейски културен коридор. В този смисъл, в своята завършеност целта акцентира на международната популярност и привлекателност на община Велико Търново и нейната идентичност.

Цел 2:

Икономически растеж, основан на допълващи се дейности и продукти, местно предприемачество, външни инвестиции и активна връзка между образование и бизнес.

Община Велико Търново има традиционна роля на стопански център, с развити транспорт, търговия, промишлени дейности. През XX век град Велико Търново се утвърди като обслужващ и университетски център. Единството от населените места, историческите следи и природните забележителности се превърна в ярък образ на българската история и природа и основна туристическа дестинация. Благоприятните условия за земеделие, изградените индустриални зони, перспективите за доизграждане на АМ „Хемус“ и българския участък от транспортен коридор №9 обосновават отличните предпоставки за многоотраслова икономическа структура с водещ сектор на услугите. Стратегиите в икономическото развитие следва да се основават на възможностите за свързаност и допълняемост между различните икономически дейности и техните продукти с оглед поддържането на завършен икономически цикъл.

Неразделна част от целта са предпоставките за икономически растеж, свързани с осигуряването на благоприятен икономически микроклимат, привлекателност за външни

инвестиции и стимулирането на местно предприемачество, укрепване и създаване на нови малки и средни предприятия.

Цел 3: *Подобрена жизнена среда в градовете и селата, обезпечени с качествени публични услуги и добро управление.*

Третата цел се отличава със своята комплексност. Тя интегрира трите основни предпоставки за пълноценен живот на населението – качествена среда, осигуреност с равнодостъпни публични услуги и основополагащото добро управление. Целта подчертава нуждата от подобряване на жизнените условия едновременно в трите града и селата на общината.

Нуждата от дефинирането на подобна цел се обосновава от потребностите на местните жители, идентифицирани чрез проведените дискуссионни форуми и анкетно проучване. Местните жители определят подобряването на селищните инфраструктури и осигуряването на добре планирани публични пространства като основни задачи през следващите години. Наблегнато е върху проблемите в селските територии. Обслужващите дейности, социалните услуги и оптимизирането на управлението също са проблем според местното население.

Друг мотив за определянето на третата цел е ИПГВР на град Велико Търново. Нуждата от съответствие между ОПР и ИПГВР изисква общинският план да приобщава интегрирания план. ИПГВР поставя акцент върху градското обновяване на град Велико Търново. Планът за възстановяване и развитие предвижда концентрация на по-голямата част от възможните ресурси от европейските фондове именно за подобряване на градската среда.

В стремежа за фокусираност на целта на общинския план, темата за обслужването на населението включва осигуряването на базовите социални нужди и усъвършенстването на местното управление. Община Велико Търново вече е национален лидер що се отнася до ефективността, рационалността и прозрачността в местното управление. Тази лидерска позиция разкрива перспективите пред продължаващо надграждане на основата за управление. Насърчаването на разнообразни партньорства като инструмент за съвместното действие в общинското управление е важна част от насочеността на целта.

Цел 4: *Засилена роля на регионален център и фокус на междуобщински инициативи и продукти.*

Желаната бъдеща роля на община Велико Търново като изявен регионален център и като водещ партньор в разнообразни междуобщински проекти също е предопределена от историята. В момента съществуват множество силни предпоставки общината да бъде сред значимите центрове на растеж. Разположен в пространствения център на Северна България, град Велико Търново изпълнява административните и обслужващи функции на областен център. Двата университета със своята много голяма концентрация на студенти и преподаватели прави общината университетски център с национално значение. Най-отчетлив е приноса на общината към националната история и българското културно наследство. В локален аспект, агломерационният потенциал на триградието Велико Търново-Горна Оряховица-Лясковец е все още неусвоен. Необходимо е предприемането на последователни и взаимосвързани инициативи за по-активното икономическо взаимодействие между трите общини. Те следва да са насочени към създаването, усъвършенстването и утвърждаването на съвместни продукти, носещи марката на региона. По аналогичен начин, община Велико Търново следва да продължи да бъде фокус на богат регионален туристически продукт, който интегрира туристическите потенциали на редица общини от Северен централен район за планиране. Водещата или инициаторската роля на община Велико Търново не трябва да се ограничава до националното пространство, а да бъде активна и в контекста на трансграничното

сътрудничество между България и Румъния. Отлична възможност е обединяващото направление на Източния Трансбалкански културен коридор.

4.5. ПРИОРИТЕТНИ ОБЛАСТИ

Приоритетните области, заедно с тяхното съдържание, са необходимите условия за постигане на стратегическите цели и визията за община Велико Търново. Всяка приоритетна област съсредоточава нужните мерки, които трябва да бъдат предприети с предимство пред останалите възможни дейности в подкрепа на местното развитие. Приоритетните области дават отговор на въпроса **какво трябва да се направи**.

Шестте приоритетни области най-общо представляват темите, които обосновават разпределението на финансовите ресурси и общинските инициативи през следващия програмен период. Съобразно структурата на стратегията, приоритетите не са директно обвързани и подчинени на дадена стратегическа цел, а допринасят за постигането на повече от една цел. Приоритетните области са съчетание от прецизно формулирани мерки, разкриващи какво точно трябва и може да се осъществи в общината. Различните мерки в една или повече различни области са тематично свързани, за да се осигури по-голяма ефективност и синергия между очакваните от осъществяването им резултати. Мерките са отворени и следва да се конкретизират с допълнителни проекти през целия следващ програмен период. В този смисъл, въздействието на мерките не се изчерпва с дефинираните проекти в Програмата за реализация на ОПР. Мерките следва да насочват и всички останали инициативи в общината до 2020 г.

1. Градове и фокуси на растеж

Предмет на приоритетната област са трите града Велико Търново, Дебелец и Килифарево и тяхната близост, разглеждани като основно фокуси на растеж и развитие. Предвидено е осигуряване на пространствения център на община Велико Търново (град Велико Търново, град Дебелец, град Килифарево, кръстовището на I-4 и I-5) като фокус на растеж и развитие. Концентрацията на трите града в пространствения център на общината, около направленията и пресичането на важни транспортни оси (кръстовището на I-4 и I-5) и по протежението на жп линии, изисква ресурси и реализации за пълно усвояване на наличните предпоставки. Те се подсилват от разположението на този фокус в контекста на по-големия агломерационен ареал – Велико Търново-Горна Оряховица-Лясковец.

В рамките на приоритетната област ще се постави акцент върху усвояването на предимството от локацията на трите града и осигуряването предварителните предпоставки за икономическо развитие – инфраструктурни подобрения и осигуряване на привлекателни складови и производствени терени. Приоритетната област е пряко свързана с мерките от обхвата на област **Ресурси и продукция**, която предоставя механизми за развитие на сектор индустрия. Аналогична е връзката с област **Наследство и туризъм**, формулираща интервенциите свързани с туристическия отрасъл.

Пълното усвояване потенциала на представения фокус включва и подобряване на градската среда и градския дизайн. Те са необходими за повишаване привлекателността и притегателността на общинските градове и поддържането на благоприятни демографски параметри – задължителни изисквания за постигането на реален растеж.

Стратегически важните локация и инфраструктури са определящи фактори за развитие. Други много силни фактори за развитие са двата университета на град Велико Търново. Те са свързани както с предпоставките за икономически растеж (високообразовани кадри и иновации), така и с привлекателността на община Велико Търново за образование, работа и живот.

Мярка 1.1. Подобряване състоянието на градската транспортна инфраструктура и осигуряване на добра свързаност с републиканската пътна мрежа и жп гарите;

Мярка 1.2. Обновяване на индустриалните зони с подобряване на инфраструктурите и обслужващите пространства;

Мярка 1.3. Обособяване на подходящи терени за складови и логистични дейности, и насърчаване предприемачеството в отрасъл транспорт и складови дейности;

Мярка 1.4. Осигуряване на нови публични пространства и общественозначими функции чрез регенерация и адаптация на съществуващи сгради и прилежащата им среда (Старото военно училище);

Мярка 1.5. Поетапно и приоритетно обновяване на публични пространства, основни инфраструктури и важни обществени сгради в зоните за интегрирано градско възстановяване и развитие;

Мярка 1.6. Обновяване на съществуващите и равномерно разпределение на нови пространства за спорт и рекреация в градската среда;

Мярка 1.7. Увеличаване на пешеходните площи и връзки за подобрена пешеходна достъпност и привлекателни подходи до значимите културни ценности;

Мярка 1.8. Подготвяне и прилагане на регламенти за строителство, реконструкция, допустими функции и рекламни дейности в историческите части на град Велико Търново;

Мярка 1.9. Засилване ролята на университетите в управлението и развитието на община Велико Търново;

Мярка 1.10. Подсилване на университетската научно-изследователска дейност ориентирана към създаването на местна икономика на знанието;

Мярка 1.11. Рекламирање на община Велико Търново като национален център за растеж и подходящо място за живеене, работа, образование и бизнес инициатива;

2. Села и периферни територии

Предвидените мерки са формулирани съобразно идеята за съхраняване и стабилизиране на селата от общината. Необходимо е паралелното подсилване на по-големите и значими от тях, докато се предприемат мерки за преустановяване тенденциите за обезлюдяване на старопланинските. Най-големите общински села (Ресен и Самоводене, които са и разпределителни железопътни гари), както и другите села със съхранен демографски ресурс и икономически дейности са разположени в северната и равнинна част на общината. Те се различават драстично от старопланинските в южните периферни територии. Докато първите имат потенциала да подкрепят основните фокусите на растеж в общината – трите града – вторите са застрашени от пълно обезлюдяване. Към 2012 г. 22 от великотърновските села с население от 0 човека. Това изисква два различни подхода към двата типа села в общината.

Общите мерки са свързани със стимулиране на партньорствата и търсене на алтернатива за финансиране и на проекти за развитието на селата, включително и за съвместно развитие на групи от тях. Нужна е обосновка на мерките и проектите с оглед осигуряване

на най-важните потребности и осмисляне на специфичните предимства на отделните села или групи от села.

Общи мерки

Мярка 2.1. Прилагане на устойчива общинска политика за съхраняване на селата, формиране на партньорства и мобилизиране на организационни и финансови ресурси;

Мярка 2.2. Стимулиране на селското развитие с привличане на частни инвестиции в сферата на земеделието, туризма и връзките между тях;

Мярка 2.3. Осигуряване на качествено водоснабдяване в общинските села;

Мярка 2.4. Осигуряване на по-добра свързаност, изграждане на нови и рехабилитация на стари улици в общинските села;

- Изграждане на нови улици и рехабилитация на стари улици - с. Леденик;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Вонеща вода;
- Изграждане на нови улици и рехабилитация на стари улици – с. Шемшево;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Беяковец;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Шереметя;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Пчелище;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Буковец;
- Изграждане на нови, рехабилитация на стари улици – с. Момин сбор;
- Изграждане на нови улици и рехабилитация на стари – с. Водолей;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Дичин;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Къпиново;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Балван;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Ветринци;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Войнежа;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Пушево;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Велчево;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Малки чифлик;
- Изграждане на нови, рехабилитация на стари улици – с. Габровци;
- Изграждане на нови улици и рехабилитация на стари – с. Самоводене;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Миндя;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Ново село;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Плаково;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Райковци;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Емен;

- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Вългевци;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Големани;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Церова кория;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Русаля;
- Изграждане на нови улици и рехабилитация на стари улици – с. Хотница;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Ялово;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Ресен;
- Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Присово.

Мярка 2.5. Обновяване и внедряване на мерки за енергийна ефективност в административни, образователни, здравни и социални сгради;

- Внедряване на мерки за енергийна ефективност, ремонт и реконструкция на комбинирана сграда, облагородяване на дворно и прилежащо пространство – с. Шереметя;
- Внедряване на мерки за енергийна ефективност, ремонт и реконструкция на сградата на бившето училище в дом за социални нужди, облагородяване на дворно и прилежащо пространство – с. Пчелище;
- Внедряване на мерки за енергийна ефективност, ремонт и реконструкция на комбинирана сграда /читалище и кметство/ облагородяване на дворно и прилежащо пространство – с. Буковец;
- Внедряване на мерки за енергийна ефективност, ремонт и реконструкция на сгради общинска собственост , облагородяване на дворно и прилежащо пространство – с. Дичин;
- Внедряване на мерки за енергийна ефективност в сгради общинска собственост, обновяване на дворно и прилежащо пространство – с. Войнежа;
- Внедряване на мерки за енергийна ефективност в сгради общинска собственост, облагородяване дворно и прилежащо пространство – с. Пушево;
- Внедряване на мерки за енергийна ефективност, ремонт и реконструкция на сгради, общинска собственост, , облагородяване на дворно и прилежащо пространство – с. Велчево;
- Внедряване на мерки за енергийна ефективност, ремонт и реконструкция на сгради, общинска собственост, /читалище/ облагородяване на дворно и прилежащо пространство – с. Церова кория;
- Внедряване на мерки за енергийна ефективност, ремонт и реконструкция на сгради общинска собственост, облагородяване на дворно и прилежащо пространство – с. Русаля;
- Внедряване на мерки за енергийна ефективност в сгради общинска собственост, облагородяване на дворно и прилежащо пространство – с. Ялово;
- Ремонт, реконструкция на сгради, общинска собственост, обновяване на дворно и прилежащо пространство – с. Малки чифлик.

Мярка 2.6. Благоустройство на публични пространства (площади, градини, зелени площи) и осигуряване на повече места за отдих;

Мярка 2.7. Трансформация на неизползваеми училищни и други обществени сгради за предоставяне на социални, здравни и културни услуги;

Мярка 2.8. Привличане на частни ресурси за изграждане на туристическа инфраструктура в селата със значими природни и исторически дадености;

Мярка 2.9. Обезпечаване на селското население със здравеопазване, социални услуги и културни дейности, включително чрез обособяване на групи села с леснодостъпен водещ обслужващ център;

Села в равнинната част

Мярка 2.10. Осигуряване на предпоставки и реклама за стимулиране на селското стопанство;

Мярка 2.11. Оптимално използване потенциала на земеделските територии, вкл. чрез увеличаване на площите с трайни насаждения и лозя;

Мярка 2.12. Обновяване на промишлените територии и стопанските дворове на селата;

Села в старопланинската периферия

Мярка 2.13. Популяризиране на рекреационните ресурси на селата от периферните старопланински територии;

Мярка 2.14. Насърчаване развитието на биоземеделие, пчеларство и рибовъдство;

Мярка 2.15. Привличане на частни инвестиции за обновяване на селски къщи и адаптирането им като къщи за гости;

3. Равни възможности

Приобщаващият растеж е един от трите приоритета на стратегията „Европа 2020“. Неговата същност е осигуряването на равни възможности за различните социални групи и потребности, подкрепени от качествени и достъпни здравеопазване, социални услуги и подпомагане. Включването на различните групи в социалния и икономически живот е допълнителен стимул за растеж на местните общности. Община Велико Търново се отличава със своята активно прилагана политика и значителен брой успешни проекти, ориентирани към социалната сфера. Възможните подобрения са свързани с разширяване на обхвата и капацитета на предоставяните услуги. Добре функциониращите мрежи между институциите и неправителствените структури са мощен инструмент за разнообразие и по-голяма достъпност на предоставяните услуги за населението и специфичните услуги в общността.

Мярка 3.1. Оптимизиране на системата за здравеопазване чрез инвестиции в здравната инфраструктура и гарантиране достъпа до здравно обслужване за всички социални групи и за всички населени места;

Мярка 3.2. Обновяване на социалната инфраструктура в населените места;

Мярка 3.3. Изграждане на липсващата инфраструктура за деинституционализация на социалните грижи;

Мярка 3.4. Продължаване на инициативите за социално включване, достоен живот и пълноценна заетост на групите в неравностойно положение;

Мярка 3.5. Осигуряване на възможности за заетост на младежи, безработни лица и групи в неравностойно положение, насърчаване на социалните предприятия;

Мярка 3.6. Подсилване на връзките между предоставянето на грижи в общността и осигуряването на възможностите за заетост на безработни лица;

Мярка 3.7. Обновяване на образователната инфраструктура и подобряване на качеството и привлекателността на професионалното образование;

Мярка 3.8. Прилагане на метода „учене през целия живот“ за повишаване на образователното равнище и квалификацията на възрастни лица;

4. Ресурси и продукция

Общинското икономическо развитие следва да се основава на устойчиво използване на природните ресурси. Предвидено е осигуряването на адекватното управление на отпадъчните води и отпадъците. Необходимо е поддържането чистотата на почвите за реализиране на висока и разнообразна селскостопанска продукция. Силен принос за баланса между опазването на ресурсите и увеличаването на продукцията дават и практиките за повишаване на енергийната ефективност, използване на възобновяеми източници и въвеждането на технологични иновации за по-малък екологичен отпечатък на производствата.

Мярка 4.1. Осигуряване на ресурси за обновяване и изграждане на липсващите елементи на системите за събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчните води;

- Довършване изграждането на канализационна мрежа – с. Балван;
- Разширяване и реконструкция на канализационна мрежа – с. Малки чифлик;
- Разширяване и реконструкция на канализационна мрежа – с. Ново село;
- Изграждане канализационна мрежа –с. Церова кория;
- Разширяване и реконструкция на канализационна мрежа – с. Русаля;
- Изграждане на канализационна мрежа –с. Хотница;
- Изграждане на канализация – с. Леденик;
- Изграждане на канализация – с. Шереметя;
- Изграждане на канализация – с. Беляковец;
- Изграждане на канализация – с. Пчелище;
- Изграждане на модулни септични ями – с. Никюп;
- Изграждане на модулни септични ями – с. Буковец;
- Изграждане на модулни септични ями – с. Войнежа;
- Изграждане на модулни септични ями – с. Пушево;
- Изграждане на модулни септични ями – с. Велчево;
- Изграждане на модулни септични ями – с. Плаково;
- Изграждане на модулни септични ями – с. Райковци;
- Изграждане на модулни септични ями – с. Емен;

- Изграждане на модулни септични ями – с. Въглевци;
- Изграждане на модулни септични ями – с. Големани;
- Изграждане на модулни септични ями – с. Ялово;
- Изграждане на пречиствателна станция с. Присово.

Мярка 4.2. Рекултивация и определяни на подходящи нови функции на нарушени територии (сметища, нефункциониращи находища за инертни материали);

Мярка 4.3. Въвеждане на обхватна система за управление на отпадъците в съответствие със съвременните екологични изисквания;

Мярка 4.4. Внедряване на мерки за повишаване качеството на атмосферния въздух и понижаване шумовото замърсяване;

Мярка 4.5. Оптимизиране на транспортната система в общината при осигуряване на достъпен обществен транспорт и условия за разнообразни форми на придвижване (автомобилно, пешеходно, велосипедно);

Мярка 4.6. Повишаване на енергийната ефективност на административни, производствени и многофамилни жилищни сгради;

Мярка 4.7. Производство на електроенергия от възобновяеми енергийни източници;

Мярка 4.8. Осигуряване на предпоставки и реклама за стимулиране на хранително-вкусовата промишленост в общината;

Мярка 4.9. Осигуряване на предпоставки и подкрепа за доразвитие на традиционните и конкурентоспособни преработващи промишлености;

Мярка 4.10. Увеличаване гъстотата на икономическите субекти в индустриалните зони и създаване на нови малки и средни предприятия;

Мярка 4.11. Изготвяне и реализиране на маркетингова стратегия за привличане на инвестиции и нови икономически инициативи в община Велико Търново;

Мярка 4.12. Оптимално използване на инвестиционния потенциал на общинската собственост;

5. Наследство и туризъм

Наследството следва своята по-обхватна интерпретация от стратегическа цел 1 – съчетание на културно наследство и природни дадености. Приоритетната област въвежда идеята за баланс между опазването и изявата на наследството и развитието на туризма. В този смисъл туристическите дейности са инструмент за изява и популяризиране на местната идентичност, и обратно, културните ценности и природните ресурси са фактор за икономическо развитие.

Разумното използване и представяне на местните дадености се основава на последователността на предварително идентифициране на пълното многообразие на местните дадености, осигуряване на рамка, предпоставки и действия за тяхното трайно съхраняване и последващото им представяне, популяризиране и активно включване в съвременните социални и икономически активности. Приоритетната област последователно интегрира темите културно наследство, съвременна култура, природни

забележителности, както и връзките между тях за формирането на (регионален) туристически продукт. Акцент на темата е проникването между културното наследство, съвременния културен живот и откритите публични пространства на населените места. Необходимо е обновяването и социализирането на исторически сгради да е свързано с осигуряването на повече площи за културни дейности, а културният живот да „излиза“ отвън и да се осъществява в уличните и площадните пространства. Така ще се гарантират специфичната атмосфера и креативността на цели квартали.

Мярка 5.1. Регламентиране на подход за интегрирано управление и развитие на културното наследство, креативните и туристическите индустрии, вкл. чрез координирана подготовка и прилагане на необходимите документи;

Мярка 5.2. Адекватно и законосъобразно управление и поддържане на защитените територии и зони;

Мярка 5.3. Регламентиране на допустимите дейности и преустановяване заустването на отпадъчни промишлени води по поречието на река Янтра;

Мярка 5.4. Гарантиране съответствието на консервационно-реставрационните дейности с принципите за запазването на автентичността на наследството (Венецианска харта);

Мярка 5.5. Осигуряване на подходи и средства за съхраняване единството и автентичността на историческите резервати, комплекси и ансамбли (групови културни ценности);

Мярка 5.6. Разработване на програма и осигуряване на средства за реновиране и социализация на археологически и архитектурни културни ценности в градовете и селата;

Мярка 5.7. Осигуряване на по-добри условия за разнообразен културен живот на населението и повече складови и експозиционни площи за културните институции предимствено чрез реновиране на исторически сгради;

Мярка 5.8. Формиране, обозначаване и популяризиране на мрежа от общински туристически маршрути на основата на съществуващите културни и еко маршрути, като се:

- обхване пълнотата на местното наследство като се свържат различни теми и населени места – антично наследство, българско средновековие, възрождане и просвещение през XVIII и XIX век, утвърждаване на възстановената българска държава, духовните средища на българите през вековете (църкви и манастири), природни забележителности;
- формират и обозначат локални градски маршрути за град Велико Търново;
- включат атрактивните исторически и природни обекти извън град Велико Търново;
- обособят пространства за отдих и информационно представяне на маршрутите и свързаните обекти (Примерни локации – в град Велико Търново, село Никюп, село Вонеща вода, манастири от великотърновската „Света гора“);
- планират, маркират и обезопасят велосипедни маршрути;

Мярка 5.10. Активно използване на открити публични пространства (улици, площи, градини, дворове на исторически сгради) за културни събития и дейности;

Мярка 5.11. Провеждане на маркетингова стратегия спрямо националното и наднационалното ниво, която представя пълното многообразие на историческото и природно наследство в общината (вкл. формираната мрежа от туристически маршрути);

Мярка 5.12. Разполагане на средства за туристическа информация и ориентация, следващи туристическите маршрути;

Мярка 5.13. Подобряване на туристическите услуги;

6. Управление, партньорства и връзки

Предвижда се оптимизиране на административния капацитет за прилагане на политики и реализиране на проекти, успоредно с надграждане на съществуващите традиционно обслужване и вече предлагани електронни услуги за населението. Приоритетната област обхваща и инициативите за публичното участие и диалог като основен инструмент на ефективното управление.

Акцентираща се върху сътрудничеството между университети, научни центрове и производствата, създаващи синергия за генериране и разпространяване на иновативни подходи в подкрепа на местната социална среда, икономика и управление.

Включено е стимулиране на партньорските мрежи между общинска власт, образователни институции и бизнес. Подобни мрежи са необходимото условие за постигане на съответствие между потребностите на пазара на труда и образователната подготовка. Те са начин за стимулиране на устойчива заетост.

Темата за партньорствата е продължена с концепциите за активни партньорства между различните актьори в туристическия отрасъл, в рамките и извън рамките на общината. Междубщинското сътрудничество е средство за съвместно действие на общини в съседство на Велико Търново и особено в триградието Велико Търново-Горна Оряховица-Лясковец.

Значимостта на връзката между образованието и бизнеса е припозната като европейски и национален приоритет. Тук се визира подготовката на качествени човешки ресурси, съобразени с икономическите активности и перспективи, насърчаване на метода „учене чрез работа“, който изисква активно взаимодействие между общинската администрация, образователните институции и бизнеса.

Мярка 6.1. Усъвършенстване на съществуващото електронно управление чрез разнообразяване на предоставяните услуги и обхващане на селата;

Мярка 6.2. Разработване и прилагане на комплексна ГИС платформа, като неразделна част от електронното управление на общината;

Мярка 6.3. Формиране на партньорски модел за съвместно взимане на решения и провеждане на конкретни инвестиции за обновяване на публичните пространства и многофамилните жилищни структури в градовете;

Мярка 6.4. Стимулиране активен и открит диалог между местната власт, неправителствения сектор и бизнеса за постигане на ефективен баланс между публичния и частния интерес;

Мярка 6.5. Активизиране на междуобщинското сътрудничество между Велико Търново, Горна Оряховица и Лясковец за повече инициативи и инвестиции в сферата на транспорта, логистиката и конкурентните производства;

Мярка 6.6. Създаване на партньорска мрежа между образователните институции, бизнеса и община Велико Търново за съвместно планиране на учебните програми и прилагане на метода „учене чрез работа“;

Мярка 6.7. Стимулиране на сътрудничество между културните институции, креативната индустрия, частните собственици и туристическия бранш, координирани от Общинската администрация във Велико Търново;

Мярка 6.8. Подкрепа за създаване и изграждане капацитет на икономически клъстери на базата на широки партньорства между местната власт, университетите, бизнеса и неправителствения сектор;

Мярка 6.9. Доразвиване и обогатяване на вече съществуващия междуобщински туристически продукт до общ регионален продукт;

5. ИНДИКАТИВНА ФИНАНСОВА ТАБЛИЦА

Разработената индикативна финансова таблица обобщава ориентировъчните финансови ресурси, необходими за реализацията на общинския план за развитие. Финансовата рамка представлява разпределение на предвидените средства по отделните приоритетни области от стратегията на ОПР, както и приложените разнообразни финансови източници. Индикативната финансова таблица обединява прогнозната стойност на всички проекти от **Програмата за реализация на общинския план**, която от своя страна приобщава всички проекти от **програмата за реализация на ИПГВР на град Велико Търново**.

Обратно, индикативната финансова таблица се разгръща в конкретни стойности на включените в **Списък с проекти за реализация през периода 2014-2020 (т. 10.2.)**.

Обемът на средствата от *Местно публично финансиране* включва общата стойност на проектите, предвидени за финансиране чрез общинския бюджет на Община Велико Търново, както и нужните общински средства за съфинансиране на европейски проекти. Централният бюджет осигурява средства за различни проекти, както и за нужното национално съфинансиране на проекти от Фондовете на ЕС. Общият размер на средствата от *Оперативни програми* обхваща средствата от оперативните програми за периода 2014-2020 – ОПРР, ОПОР, ОПИК, ОПРЧР, ОПНОИР, ОПДУ. Другите източници от *Външното публично финансиране* включват прогнозните средства от програмите за трансгранично сътрудничество, Международен фонд „Козлодуй“ и др.

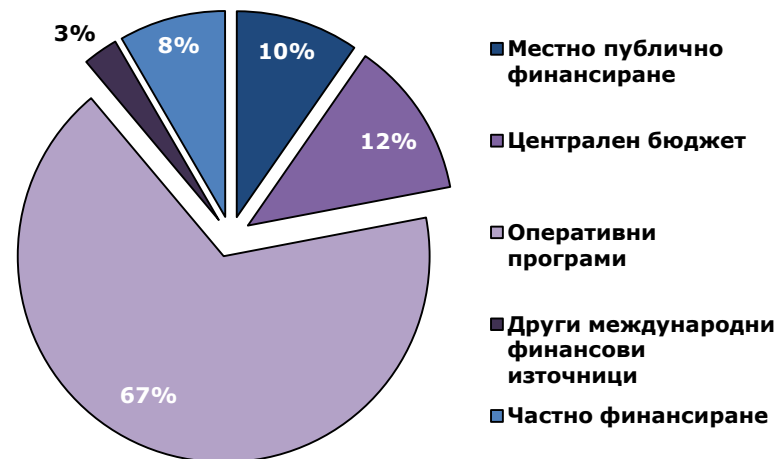
Таблица 5. 1. Индикативна финансова таблица

Приоритетна област	Местно публично финансиране			Външно публично финансиране					Частно финансиране		ОБЩО
	Общински бюджет	В т. ч. съфинансиране на европейски проекти	Общ дял	Централен бюджет (вкл. национално съфинансиране на ОП)	Общ дял	Оперативни програми	Общ дял	Други източници (Фондове, ТГС)	Фондове, фирми	Общ дял	
	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(%)	(хил. лв.)	(%)	(хил. лв.)	(%)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(%)	
ГРАДОВЕ И ФОКУСИ НА РАСТЕЖ	10 690,00	2 833,00	10	8 777,00	8	68 470,00	64	1 000	17 363,00	16	106 300,00
СЕЛА И ПЕРИФЕРНИ ТЕРИТОРИИ	17 412,00	252,00	43	7 922,00	20	4 309,00	11	7 700	3 098,00	8	40 441,00
РАВНИ ВЪЗМОЖНОСТИ	6 944,00	2 939,00	7	15 489,00	16	74 429,00	77	150	0,00	0	97 012,00
РЕСУРСИ И ПРОДУКЦИЯ	10 095,00	6 545,00	4	27 516,00	12	167 358,00	73	2 030	20 878,00	9	227 877,00
НАСЛЕДСТВО И ТУРИЗЪМ	2 855,00	1 290,00	8	3 913,00	11	23 786,00	64	3 585	3 100,00	8	37 239,00
УПРАВЛЕНИЕ, ПАРТНЬОРСТВА И ВРЪЗКИ	3 226,00	646,00	15	1 862,50	9	16 709,50	77	0	0,00	0	21 798,00
ОБЩО	51 222,00	14 505,00	10	65 479,50	12	355 061,50	67	14 465	44 439,00	8	530 667,00

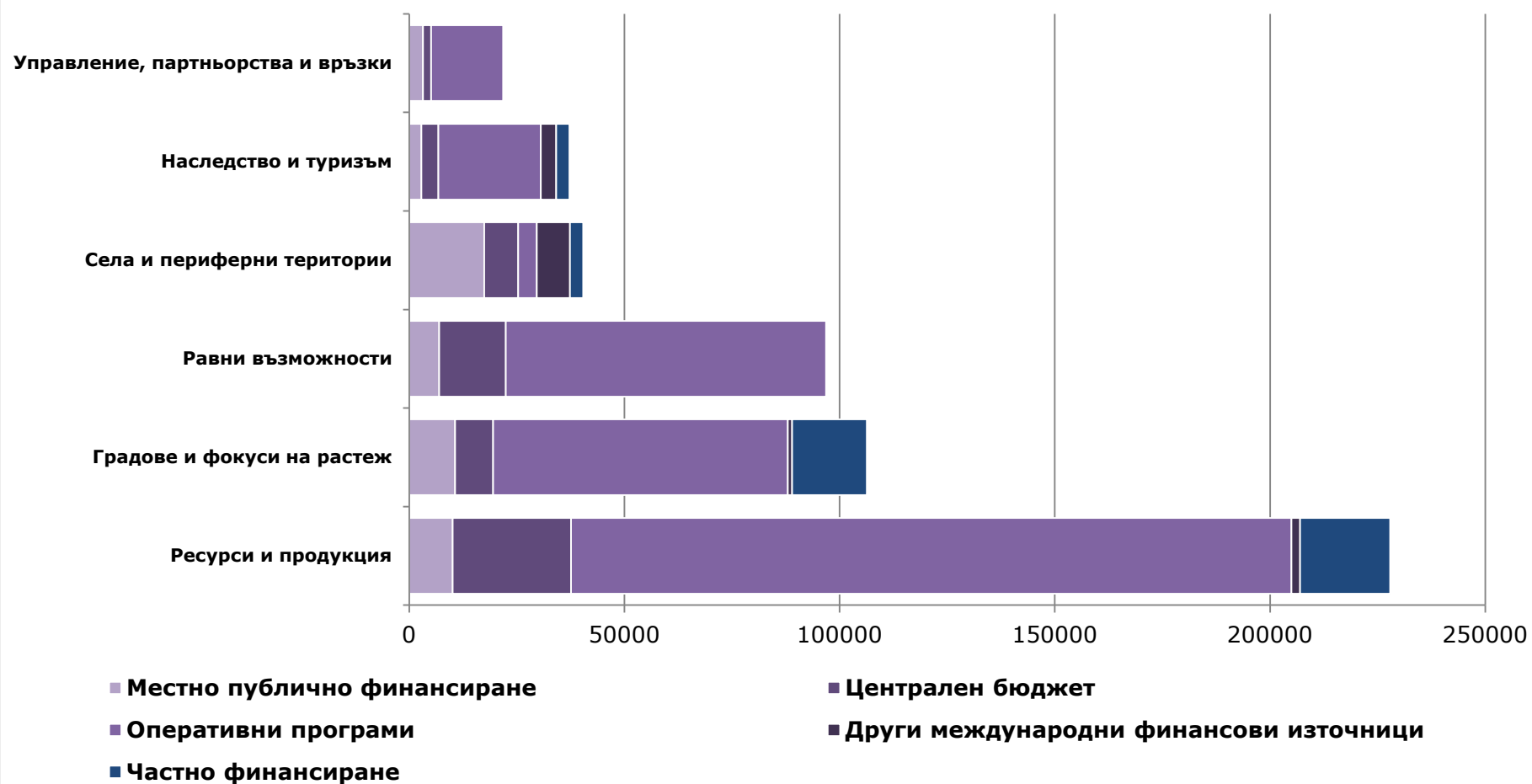
Разпределение на финансовите ресурси по приоритетни области

Разпределение на финансовите ресурси по източници

Структура на финансовите ресурси за отделните приоритетни области

6. ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПЛАНА

6.1. ПОДХОД ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО НА СИСТЕМАТА ОТ ИНДИКАТОРИ

Системата от индикаторите е неизменна част от цялостната система за наблюдение, оценка и актуализация на ОПР (подробно представена в точка 7). Тя е основен обективен инструмент за проследяване изпълнението на ОПР. Изборът на подходящи индикатори се базира на специфичните характеристики на стратегическата част на ОПР и съвременните методи за наблюдение и оценка на стратегическото планиране.

Процеса на разработването на системата от индикатори за настоящия ОПР премина през три етапа:

- Преглед на научна литература и системи от индикатори използвани в урбанистичната практика;
- Систематизиране на приложими индикатори и дефиниране на нови;
- Анализ, организиране и избор на подходящи индикатори за целите на настоящия ОПР.

Методиката, използвана при разработването на индикаторите за наблюдение и оценка на ОПР, е така наречената SMART (умен). Наименованието ѝ произлиза от първите букви на критериите, на които трябва да отговарят индикаторите, на английски език, а именно:

- Specific (специфични) – съответстващи на целите и приоритетите;
- Measurable (измерими) – избраните индикатори са насочени към желаното бъдещо състояние (в сравнение с базовата стойност), съобразно визията и заложените цели на плана. Също така те са количествено определени, така че да се позволява тяхното сравнение;
- Available (Achievable/постижими) – индикаторите позволяват да бъдат измервани в определени интервали от време, чрез данни от официални източници на информация;
- Relevant/Realistic (реалистични) – индикаторите ще са пряко свързани с целите на плана и в същото време са реалистични;
- Timely (съобразени с времето) - заложената стойност на индикатора трябва да бъде постигната в ограничен период от време, което е взето предвид при неговото дефиниране.

Избраните индикаторите обхващат широк набор от теми, които пряко касаят икономическото, социалното и екологичното развитие на общината и отразяват изпълнението на предвидените в плана мерки. Целевите стойности на индикаторите са съобразени с прогнозното демографско и социално развитие на общината. Използвани са актуални статистически методи за преход между наличните и целевите данни, което гарантира обвързване на социално-икономическите индикатори.

Адекватното измерване на прогреса на ОПР зависи от точността на началните стойности на отделните индикатори, които са определени от официални източници на информация.

Определени индикатори нямат начална стойност (това са индикаторите, отбелязани с „X”), което се дължи на липсата на информация за тях. Дефинирани са още индикатори, които имат начална стойност 0 (нула). Те отразяват мерките, които пряко кореспондират с ИПГВР на гр. Велико Търново и новият програмен период на ЕС – 2014-2020 г.

Целесъобразно е за нуждите, както на настоящия план, така и за бъдещето обективно измерване на различни области в развитието на общината, да се разработи и поддържа информационна база за всички предвидени индикатори. Базата данни следва да се

поддържа от общинската администрация и нейните специализирани звена и отдели. За успешното събиране на нужната информация е необходимо активно, периодично и регламентирано взаимодействие между общинските звена и представителите на експлоатационните ведомства, териториалните подразделения на националните дирекции, неправителствения и частния сектор. Това ще позволи на общинските власти да поддържат справочник, които следва да бъде неразделна част от дейностите по организирането и представянето на годишните доклади за изпълнение на ОПР, заложен в системата за наблюдение и оценка на плана.

Системата от индикатори е структурирана в два основни направления – индикатори за въздействие и индикатори за резултат, напълно удовлетворяващи „Методическите указания...” на МРРБ. Съвместно, двата типа индикатори позволяват да се определи степента на постигане на целите и приоритетите заложен в ОПР на община Велико Търново. Стратегическите цели представят желаното и възможно бъдещо състояние, докато приоритетните области представляват областите на действие и въздействие. Двата елемента изискват към тях да се приобщат различни индикатори.

6.2. ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

За набиране на изходните стойности на разработената система от индикатори са използвани различни източници на надеждна информация: НСИ – данни от текущата статистика, националното преброяване, проведено през 2011 г.; Информационната система за управление и наблюдение на структурните инструменти на ЕС в България (ИСУН); годишни доклади на различни отдели в общината, междинната оценка на ОПР на общината Велико Търново за периода 2007-2013 г.; данни от европейската агенция по околна среда и инициативата CORINE Land Cover и други.

6.3. ВИДОВЕ ИНДИКАТОРИ

Системата от индикатори измерва социални, икономически, физически и финансови характеристики на община Велико Търново. Наред с тях са определени индикатори свързани с управлението и сътрудничеството в местното и регионално развитие.

Съобразно с „Методическите указания...”, индикаторите за въздействие са насочени към реализацията на целите, докато индикаторите за резултат са свързани с действията в рамките на отделните приоритетни области. Първият вид следва да оцени цялостната ефективност на стратегията и какво е достигнатото състояние на общината, спрямо визията и стратегическите цели до 2020 г. Вторият вид индикатори могат да бъдат съотнесени към постигнати резултати в определените области на развитие и съдържащите се в тях мерки и ключови проекти, включени в програмата за реализация на ОПР (подробно представена в точка 10).

6.3.1. ИНДИКАТОРИ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ

Избраните индикатори за въздействие, освен че измерват реализацията на зададените цели, отразяват и очаквания синергичен ефект от изпълнението на заложените мерки по приоритетни области. В този смисъл, те надграждат тези за резултат, като стремежа е да покажат цялостно ситуацията в общината.

Таблица 6. 1. Списък с индикаторите за въздействие

№	Индикатор за въздействие	Мерна единица	Източник на информация	Период на отчитане	Базова стойност (година на отчитане)	Междинна стойност (2017 г.)	Целева стойност (2020 г.)
Стратегическа цел 1: Висока международна популярност на съхранено и изявено многообразие на природното и културното наследство							
1.	Реализирани нощувки от чужденци	Брой	Община Велико Търново	годишно	57 202 (2012 г.)	66 000	80 000
2.	Дял на чужденците от общия брой реализирани нощувки в общината	Процент	Община Велико Търново	годишно	28 (2012 г.)	30	36
3.	Дял на приходите от туризъм и култура спрямо общите приходи в общинския бюджет	Процент	Община Велико Търново, НСИ	годишно	2,66 (2011)	3,2	4,1
4.	Общ брой туристически забележителности, включени в туристически маршрути	Брой	Община Велико Търново	годишно	X	>10	>25
5.	Брой реализирани проекти, свързани с опазването на културното наследство и развитието на културен туризъм	Брой	Община Велико Търново	годишно	X	>3	>7
Стратегическа цел 2: Икономически растеж, основан на допълващи се дейности и продукти, местно предприемачество, външни инвестиции и активна връзка между образование и бизнес							
6.	Придобити ДМА	Хил. лв.	НСИ	годишно	117 354 (2011 г.)	120 000	123 500
7.	Дял от произведената продукция от общия за областта	Процент	НСИ	годишно	42,3	43	45
8.	Брой предприятия в общината	Брой	НСИ	годишно	4 796 (2011)	5 000	5 300

					г.)		
9.	Брой нефинансови предприятия на 1000 души от населението	Брой	НСИ	годишно	54 (2011 г.)	57	60
Стратегическа цел 3: Подобрена жизнена среда в градовете и селата, обезпечени с качествени публични услуги и добро управление							
10.	Изпълнение на бюджета предвиден в ИПГВР	Процент	Община Велико Търново, ИСУН	3 години	0	20	60
11.	Обем привлечените средства по ОПРР и ОПОС	Млн. лв.	Община Велико Търново, ИСУН	3 години	0	>15	>50
12.	Извършени (дребни) престъпления	Брой	ОД на МВР	годишно	X	X	X
13.	Естествен прираст на 1000 души от населението	Промила	НСИ	годишно	-3,9 (2012 г.)	-3,6	-3
Стратегическа цел 4: Засилена роля на регионален център и фокус на междуобщински инициативи и продукти							
14.	Брой разработени междуобщински програми, проекти, стратегии, проекти и др.	Брой	Община Велико Търново	3 години	X	>2	>5
15.	Относителен дял на приходите от икономическите дейности на общинската продукция в общата такава за област Велико Търново	Процент	НСИ	3 години	45,6 (2011 г.)	47	49
16.	Създадени регионални туристически продукти	Брой	Община Велико Търново	3 години	X	>1	>4

6.3.2. ИНДИКАТОРИ ЗА РЕЗУЛТАТ

Индикаторите за резултат разглеждат количествено измеримите мерки от състава на приоритетните области. Индикаторите се фокусират върху предполагаемите резултати и следствия от предвидените дейности и проследяват динамиката в общинското развитие. Комбинирани са разнообразни източници на информация, предоставящи точна и осъвременена информация за следените от индикаторите характеристики. Подборът на индикаторите спрямо спецификата на стратегическите цели и приоритети, в съчетание с техния оптимизиран брой, позволяват успешното прилагане на системата от индикатори по време на изпълнението на плана и особено при подготовката на планираните оценки.

Таблица 6. 2. Списък с индикаторите за резултат

№	Индикатор за резултат	Мерна единица	Източник на информация	Период на отчитане	Базова стойност (година на отчитане)	Междинна стойност (2017 г.)	Целева стойност (2020 г.)
Приоритетна област 1: Градове и фокуси на растеж							
1.	Дължина на общинските пътища в добро състояние (вкл. отлично), според класификацията на общината	км	Община Велико Търново	годишно	30 (2013)	40	50
2.	Брой модернизирани производствени сгради	Брой	Община Велико Търново	годишно	0 (2013)	>5	>15
3.	Брой новоразкрити работни места в обновени производствени територии	Брой	Община Велико Търново	годишно	0 (2013)	>100	>250
4.	Дял на произведената продукция в отрасъл транспорт и складови дейности, от общия за областта	Процент	ТСБ-Велико Търново, НСИ	годишно	63,82 (2011 г.)	64,5	66
5.	Брой предприятия, упражняващи икономическа дейност „транспорт, складиране и пощи“	Брой	ТСБ-Велико Търново, НСИ	годишно	179 (2011 г.)	203	228
6.	Брой реконструирани (обновени) публични пространства	Брой	Община Велико Търново	Годишно	0 (2013)	>7	>20
7.	Брой проекти, изпълнени в рамките на зоните за интегрирано градско възстановяване	Брой	Община Велико Търново, ИСУН	Годишно	0 (2013)	>25	>50
8.	Реализирани инвестиции в съществуващите индустриални зони	Млн. лв.	Община Велико Търново	Годишно	0	>1,5	>4
9.	Брой спортни площадки, отговарящи на европейските изисквания	Брой	Община Велико Търново	Годишно	X	>30	>60

10.	Реализирани кампании за реклама на Велико Търново като място за инвестиции, образование и живеене	Брой	Община Велико Търново	Годишно	0	6	12
11.	Дял на хората с висше образование в общината	Процент	НСИ	10 години	25,3 (2011)	-	29
12.	Произведена продукция от професионални дейности и научни изследвания	Хил. лв.	НСИ	Годишно	15 738	16 000	17 200
Приоритетна област 2: Села и периферни територии							
13.	Приходи от дейност „селско, горско и рибно стопанство“	Хил. лв.	НСИ	годишно	108 546 (2011 г.)	115 000	130 000
14.	Брой реализирани проекти за рехабилитация и изграждане на техническа инфраструктура в селата	Брой	Община Велико Търново, АПИ, експлоатационни дружества	годишно	0	>7	>20
15.	Брой обществени сгради в селата, с внедрени мерки за енергийна ефективност	Брой	Община Велико Търново	годишно	0	>15	>30
16.	Брой на обезлюдените села в общината	Брой	НСИ	годишно	22 (2013)	22	22
17.	Дял на земите с трайни насаждения от цялата площ на общината	Процент	КОРИНЕ	6 години	0,88 (2010)	1	2,7
18.	Дял на обитаваните жилищата свързани с обществена канализация в селата	Процент	НСИ	10 години	10,16%	-	25
Приоритетна област 3: Равни възможности							
19.	Брой легла в болничните заведения на 10 000 души от населението	Брой	НСИ	годишно	108,26 (2011)	120	150
20.	Капацитет на домовете за социални грижи	Брой	Община Велико Търново	годишно	497 (2012)	473	410
21.	Капацитет на социалните обекти от резидентен тип	Брой	Община Велико Търново	годишно	501 (2012)	530	620

22.	Брой ученици, записани в професионални гимназии	Брой	НСИ, МОН	годишно	2075 (2012/13 г.)	2100	2150
23.	Брой лица обхванати от проекти за интеграция на рискови социални групи на пазара на труда	Брой	Община Велико Търново	годишно	X	>30	>70
24.	Дял на лицата с придобито поне основно образование на възраст между 30-69 год.	Процент	НСИ	10 години	95,45	-	97
25.	Реализирани проекти за подобряване на социалните услуги	Брой	Община Велико Търново	годишно	43 (2013)	>60	>100

Приоритетна област 4: Ресурси и продукция

26.	Дял на отсортирания отпадък от общото количество събран боклук в общината	Процент	Община Велико Търново/ сметосъбиращи фирми	годишно	42,80 (2012)	47	55
27.	Брой на пунктовете за наблюдение на шума, измерили нива в 68-72 dB	Брой	Община Велико Търново	годишно	6 (2013)	5	4
28.	Средногодишна норма на ФПЧ ₁₀ ;	µg/m ³	РИОСВ	годишно	46,38 (2013)	46	44,6
29.	Средногодишна норма на ФПЧ _{2,5} ;	µg/m ³	РИОСВ	годишно	31,65 (2013)	31,2	30,78
30.	Брой превозени пътници в обществен транспорт/годишно	Брой	Община Велико Търново/ транспортни оператори	годишно	3 430 000 (2013)	3 500 000	3 650 000
31.	Гъстота на фирмите на 1 000 човека	Брой/1 000	НСИ	годишно	54,2 (2011)	55	57
32.	Брой публични сгради с внедрени мерки за енергийна ефективност	Брой	Община Велико Търново	годишно	0 (2013)	>20	>45
33.	Лица над 30 г. преминали (пре)квалификационен курс	Брой	Община Велико	годишно	X	>90	>250

			Търново, Агенция по заетостта				
34.	Наети на работа безработни след преминат (пре)квалификационен курс	Брой	Община Велико Търново	годишно	0	27	70
Приоритетна област 5: Наследство и туризъм							
35.	Брой указателни табели в градската среда ориентирани към културното наследство	Брой	Община Велико Търново	годишно	X	>45	>100
36.	Брой на установените културно- опознавателни маршрути	Брой	Община Велико Търново	годишно	X	>3	>7
37.	Средногодишно проведени културни събития	Брой	Община Велико Търново	годишно	X	>100	>150
38.	Приход от реализирани нощувки на едно легло годишно	Лв./лег- ло/год.	Община Велико Търново	годишно	2 697 (2012)	3 000	3 500
39.	Реализирани нощувки годишно	Брой	Община Велико Търново	годишно	203 856 (2012)	220 000	250 000
40.	Разработени и актуализирани документи (стратегии, планове и програми), регламентиращи интегрираното управление на културното наследство, защитените територии и зони.	Брой	Община Велико Търново	3 години	X	>4	>6
Приоритетна област 6: Управление, партньорства и връзки							
41.	Брой на предлаганите е-услуги в общината	Брой	Община Велико Търново	годишно	117 (2013)	130	150

42.	Брой реализирани проекти, съвместно с общините Горна Оряховица и Лясковец	Брой	Община Велико Търново	3 години	0 (2013)	>1	>3
43.	Брой стажанти преминали стаж в общинската администрация	Брой	Община Велико Търново	годишно	8 (2013)	>40	>180
44.	Общински служители преминали курсове за повишаване на квалификацията	Брой	Община Велико Търново	годишно	X	>10	>25
45.	Проекти реализирани съвместно с НПО	Брой	Община Велико Търново	Годишно	0	>4	>7

7. СИСТЕМА ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПЛАНА

7.1. СЪЩНОСТ НА СИСТЕМАТА ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА

Системата за наблюдение и оценка е предпоставка за успешната реализация на общинския план за развитие. Чрез нея ОПР може да се адаптира към променящите се условия, които влияят на общинското развитие. По този начин в края на 2020 г., настоящият документ може да бъде добра основа за разработването на стратегически документи в следващия програмен период. Системата обхваща отделните звена, извършваните от тях функции и последователността им във времето.

Целта на системата за наблюдение и оценка на ОПР е да се определи степента на реализация на поставените пред плана стратегически цели и произтичащите от тях приоритетни области за развитие и мерки към тях. Посредством това се следи до колко общинският план съответства на моментните условия – икономически, социални, политически, технологични и др. – и дали е необходима неговата актуализация.

Основните задачи пред системата са да предложи адекватно дефинирани дейности, тяхното информационно обезпечаване, както и взаимодействието между всички участващи структури. Част от системата за наблюдение е и публичното представяне на резултатите от мониторинга.

7.2. УЧАСТВАЩИ СТРУКТУРИ

Основните участници са общинския съвет на община Велико Търново, Кмета на общината, специализираните дирекции и отдели в местната администрацията, разнообразните институции осигуряващи информация, всички заинтересовани страни, професионалните общности и участващите експертни екипи.

Общинският съвет е ръководният орган за наблюдение на ОПР. Представители на общинския съвет активно участваха в разработването на документа, осигурявайки условията за открито осъществяване на регламентираните дейности по планирането на общинското развитие. Практиките за осигуряване на публичност следва да бъдат продължени и във времето на реализацията на плана, като се гарантират нормативните изисквания за отчетност на резултатите от ОПР.

Кметът на общината организира наблюдението на ОПР. Основният инструмент за наблюдение и оценка на реализацията на плана е годишният доклад, подготвян в началото на всяка година от програмния период, с изключение на първата. Кметът въвежда и контролира процедурата за подготовката на доклада, след което предлага завършения документ за одобрение от общинския съвет. Неразделна част от процедурата е изпращането на доклада до председателя на областния съвет за развитие на Велико Търново.

Специализираните дирекции и отдели в общинската администрация активно се включват във всички етапи на разработването и реализацията на общинския план. Тяхната роля е да осъществяват необходимата комуникация и координация с всички останали участващи страни. Съществена роля е и предоставянето на експертна дейност при подготовката на годишните доклади.

Задължително е въвличането на **институциите**, предоставящи нужната информация за проследяване на плана, съобразно с неговите индикатори. Основните източници на информация са Националният статистически институт, Териториалното статистическо бюро във Велико Търново, РИОСВ – Велико Търново, Регионална здравна инспекция Велико Търново, Регионален инспекторат по образованието, Агенцията по заетостта, различни представителни проучвания на местната администрация, неправителствени организации и експертни колективи.

Заинтересованите страни обхващат представители на областната администрация, неправителствения сектор, частния сектор, образователните и културни институции, професионалните общности, заедно с отделните жители в общината. Разработването на ОПР се проведе в условията на коректна и креативна комуникация между всички заинтересовани страни, обменящи идеи чрез проведените дискуссионни форуми и анкетно проучване. Обособилите се контакти следва да бъдат използвани и през предстоящите седем години, с оглед осигуряването на по-пълна представа за реалните резултати от изпълнението на плана. В рамките на проведените два дискуссионни форума се систематизира контактна листа, въз основа на която следва да се организират предстоящите дискусии.

Експертните екипи включват Изпълнителя на ОПР – „Велдер Консулт“ ООД – заедно с изпълнителите на **първоначалната, междинната и последващата** оценка на плана.

Обвързването на изброените звена в единна система за взаимодействие позволява всеобхватно наблюдение на ОПР и точна оценка на неговите прогрес и ограничаващи фактори.

7.3. ДЕЙНОСТИ ПО НАБЛЮДЕНИЕТО И ОЦЕНКАТА НА ПЛАНА

Конкретните видове дейности по наблюдението и оценката на ОПР са същностната част от системата за наблюдение и оценка. Тяхното правилно разпределение във времето гарантира по-добро управление на цялостния процес на реализацията на плана.

Българското законодателство в областта на регионалното развитие ясно регламентира основните роли на участниците в системата за наблюдение и оценка. Обезпечаването на дейностите по изработването, съгласуването, последващата реализация и мониторижна са отговорност на кмета и общинския съвет. Двата органа на управление отговарят и за въвлечането на широката общественост в работата по разработването и прилагането на плана. Кметът на общината организира цялостния процес като създава условия за координация и комуникация с одобряващия и приемащия орган – общинския съвет.

Основен орган за наблюдение на ОПР е общинския съвет. Неговите функции по тази дейност са осигуряване на необходимата информация за оценка, координация и разпределение на отговорностите между отделните структури в общинската администрация, изпълняващи ОПР, както и поддържането на комуникация с централните и местни институции.

При необходимост и при спазването на принципите на партньорство и прозрачност, общинския съвет може да предприеме мерки за промяна и доразвитие на системата за наблюдение и оценка на плана.

Инструментът за обобщаване постигнатите резултати от ОПР са годишните доклади, които се представят регулярно от кмета на общината. В този смисъл системата за наблюдение и оценка на ОПР Велико Търново предвижда разработването на шест доклада.

Изводите от съдържанието на докладите са информационната основа за междинната и последващата оценка на плана и предоставят информация за:

- социалните, икономическите и екологичните промени в рамките на общината и прилежащата ѝ външна среда;
- степента на изпълнение на предвидените стратегически цели;
- конкретните резултати от изпълнението на задълженията от страна на изпълняващите плана;
- мотивирани предложения за подобряване на системата за наблюдение, както и за цялостния процес по изпълнението на плана.

Компетентните органи следва да предоставят информация относно предприетите мерки за осигуряване на публичност на плана, идентифицираните проблеми и предложения за тяхното преодоляване, използваните начини за събиране на информация, функционирането на формираните партньорства. Докладът се обсъжда и приема от общински съвет.

Съществена функция на ОбС и кмета е планирането на вътрешна организационна структура, където са детайлно разпределени задълженията на специализираните общински дирекции и отдели, поддържащи процеса по наблюдение на ОПР.

Изработването на междинна оценка на настоящия ОПР е предвидено за 2017 година. Междинната оценка следва да проследи:

- досегашния прогрес на плана;
- актуалността на стратегията му спрямо настъпилите социално-икономически условия в страната;
- ефективността на комуникацията и координацията между звената, участващи в прилагането на плана.

С междинната оценка се обосновава нуждата от актуализация на ОПР. В случай, че такава е необходима тя е предвидена за втората половина на 2017 г. и следва да **спазва структурата на настоящия документ**, с оглед възможността да бъдат по-лесно сравнявани двата документа. По този начин междинната оценка е ключов инструмент за оценка на изпълнението на ОПР и представлява логическо продължение на предходните годишни доклади.

Тя следва да се изработи от експертен екип при взаимодействие между всички заинтересовани страни, предоставящи становище за досегашните резултати от плана. Неразделна част от изготвянето на оценката са определянето на начините за събиране и обработка на информация, приложението на системата от индикатори. В заключителната си част междинната оценка следва да формулира насоки за корекции на плана, ако такива са необходими.

Извършването на дейностите изисква екип, предоставящ нужната експертна дейност, и активно взаимодействащ със специализираните администрации в общината и областта. Ключова роля изпълняват заинтересованите страни, предлагащи необходимата информация и своите гледни точки, заедно със специализираните институции, съхраняващи нужната статистическа информация. Кметът внася документа за обсъждане пред общински съвет, който го одобрява и по този начин формално завършва междинната оценка.

Изводите на междинната оценка отвеждат до евентуалната актуализация на ОПР. Главните причини за промяна на плана могат да бъдат продиктувани от динамичните социални и икономически процеси на общинско ниво, заедно с възникнали съществени изменения в екологичната обстановка. Към тези обстоятелства се присъединяват и важни промени в законодателната и стратегическата рамка – набора от европейските и националните нормативни и стратегически документи, основните политики и секторните планове и програми. Междинната оценка следва да оцени значимостта на настъпилите изменения и адекватността на наличния ОПР спрямо тях. Оценката определя дали е целесъобразно формулирането на допълнителни мерки и дефинирането на нови проекти – изработването на актуализиран документ със срок за изпълнение оставащото време от програмния период. Друга възможност е решението за актуализиране само на програмата за реализация.

7.4. РАЗПРЕДЕЛНИЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ

Представените елементи от системата за наблюдение, оценка и актуализация на ОПР са обобщени в прилежащата **Таблица 7.1** за разпределение на дейностите във времето и сред отделните участници.

Общите дейности са класифицирани в следните видове:

- организиране;
- контрол и утвърждаване;
- експертна дейност;
- осигуряване и събиране на информация;
- дискусии;
- приложение на системата от индикатори на плана.

Дейностите са разпределени сред идентифицираните компетентни органи и заинтересовани страни, във връзка с осъществяването на най-важните събития от хронологията на плана.

Събитията са:

- публична дискусия;
- приемане от Общински съвет Велико Търново;
- първоначална оценка;
- последваща оценка;
- годишен доклад;
- публикуване и разпространяване;
- междинна оценка;
- актуализиран документ на ОПР.

В таблицата е приложена информация за разработването на ОПР, свързано с въвеждането на определени механизми за координация и комуникация между участващите, както и с извършването на конкретни операции. Механизмите следва да бъдат продължени във времето на реализацията. Всяко едно от ключовите събития е ориентирано към определен момент във времето и е свързано със задаване на конкретни отговорности. Подобен подход предлага детайлно разработена система, позволяваща успешно управление на ОПР, като съчетание от взаимосвързани и подредени във времето действия.

Извън разработването на ОПР през първите месеци на 2014 г., през същата година е предвидено първоначалното създаване на комуникационни канали и въвеждане на методи за събиране на информация от страна на общинската администрация. Основните методи са организиране на информационна система, съдържаща данни за всички проекти от съдържанието на ОПР, активен диалог със заинтересованите страни и отбелязване на техните наблюдения върху общинското развитие. Този механизъм следва да се доразвие през следващите години с изработването на **годишните доклади, междинната, последващата оценка** и евентуално **актуализацията на документа**.

През 2015, 2016 и 2018, 2019 и 2020 година следва да се проведе последователността от изработване на **годишен доклад**, чрез приложението на системата от индикатори и използване на събраната информация от страна на специализираните дирекции и отдели в общината. След изготвянето на доклада следва да се организира публичното му

представяне и разпространяване – задължение на общинската администрация. Приложимите методи за дейността са публикуване на интернет страницата на общината, използване на местните медии и препращането на документа на ключовите партньори по реализацията на ОПР (подготвената контактна листа). Поредицата от събития завършва с организирането и провеждането на **публична дискусия**, въвличаща компетентните органи, заинтересованите страни и професионалните общности. На срещите, освен запознаване с резултатите, трябва да се обобщи и съхрани общественото мнение, като ресурс за следващите годишни доклади.

Междинната оценка следва да се извърши от независим експертен екип през втората половина на 2017 година. Избраният екип, в състав според разпоредбите на Правилника за прилагане на Закона за регионалното развитие, задължително използва разработената система от индикатори при постоянен контакт с общинската администрация. След одобрението на оценката от Общински съвет, материалите ѝ се публикуват на интернет страницата на общината.

Аналогична е и процедурата за последващата оценка на плана, предвидена за 2021 година и финален момент от наблюдението и оценяването на настоящия общинския план. Последващата оценка дава препоръки за разработването на ОПР за програмния период след 2021 година.

В случай на положително становище от междинната оценка, относно потребността от актуализация на ОПР, се изработва актуализиран документ на ОПР за периода 2018-2020. Актуализираният документ следва редът за подготовка на ОПР, включително техническото изпълнение на задачата и формалните процедури по неговото приемане. Документът е логично продължение на изводите и решение на проблемите, описани от доклада на междинната оценка. Структурата и стратегията на актуализирания план трябва да се основават и да надграждат изпълнявания до 2018 ОПР.

Разработеният за целите на ОПР план-график (Таблица 7.1) е интегриран в общата система за мониторинг, контрол и оценка на изпълняваните политики от община Велико Търново.

Процесите по мониторинга, контрола и оценката са интегрирани по между си и осигуряват практическа приложимост с оптимални резултати на местните политики за развитие. Постановките на интегрираното развитие изискват единното и координирано прилагане на различните секторни политики и съответстващите им стратегически и планови документи. Съвместното действие на политиките в социалната, икономическата, екологичната и финансовата сфера от развитието на общината е предпоставка за целенасочено и всеобхватно местно управление. Предварително условие е именно въвеждането на система за мониторинг, контрол и последваща оценка на ключовите общински политики, функционираща по време на тяхното прилагане. ОПР неминуемо изпълнява ролята на обединяващ елемент и в този смисъл той следва да заеме ключова позиция в единното наблюдение на най-важните политики в общината (**системата за мониторинг, контрол и последваща оценка на ключовите общински политики**).

Таблица 7. 1. План-график за наблюдение и оценка на ОПР

УЧАСТНИЦИ	РАЗРАБОТВАНЕ				РЕАЛИЗАЦИЯ																					
Общински съвет																										
Кмет на общината																										
Общинска администрация																										
Източници на информация																										
Заинтересовани страни																										
Експерти																										
Изпълнител																										
Събитие	РАБОТА ПО ОПР		ПО	П		Д	ПР	ПД	Д	ПР	ПД	Д	ПР	ПД	МО	А	Д	ПР	ПД	Д	ПР	ПД	Д	ПР	ПД	ПО
Месец	02-03		03-04	05	06-12	03	04	06	03	04	06	03	04	05	06-12		03	04	06	03	04	06	03	04	06	
Година	2014				2015			2016			2017				2018			2019			2020			2021		

Вид дейност	
Организиране	
Контрол и утвърждаване	
Експертна дейност	
Осигуряване и събиране на информация	
Дискусии	
Приложение на система от индикатори	

Събития	
ПД	Публична дискусия
П	Приемане от ОбС Велико Търново
ПО	Първоначална оценка /2014/ Последваща оценка /2021/
Д	Годишен доклад
ПР	Публикуване и разпространяване
МО	Междинна оценка
А	Актуализиран документ

8. ДЕЙСТВИЯ ЗА ПРИЛАГАНЕ ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ

8.1. ЗНАЧЕНИЕ НА ИНФОРМИРАНОСТТА, ПУБЛИЧНОСТТА И ПАРТНЬОРСТВОТО

Законът за регионалното развитие очертава предназначението на Общинския план за развитие като основен инструмент за управление на съответната община. За да може този базисен документ да осъществи ефективно своето предназначение за пълноценно развитие на община Велико Търново е необходим активен обмен на идеи и координирани действия между всички заинтересовани страни, както по време на **разработването**, така и в процеса на **реализацията** на документа. Коректното публично представяне на пълния набор информация е предпоставка за формирането на партньорства, взаимно разбиране и повече подкрепа за съвместни действия.

Законът за регионалното развитие и правилникът за неговото прилагане, определят търсенето на партньорство, публичност и прозрачност като ръководен принцип на разработването и реализацията на ОПР. Кметът на общината и общинският съвет са органите, които осигуряват информация и публичност за дейностите по ОПР.

По време на **разработването** на документа, бяха осъществени дейности, които дадоха възможност на заинтересованите страни да споделят и популяризират работните предвиждания на ОПР, начините за тяхната реализация и очакваните конкретни ползи за развитието на общината като устойчива териториална общност. Бяха използвани различни механизми за представяне на работата по ОПР, които да насърчават публичното участие и провокират идеите на заинтересованите групи. Отчитането на разнообразните интереси и съображения е ключов фактор за създаването на балансиран, реалистичен и отразяващ местната специфика документ. Постигането на обществена съпричастност към целите, приоритетите, мерките и конкретните проекти, заложи в ОПР е гаранция за неговото успешно изпълнение.

Реализацията на документа се основава на заложените в неговата програма конкретни проекти, обезпечени с необходимите организационни, човешки и финансови ресурси. Отделните проекти могат да се реализират успешно при добре обмислена концентрация на споменатите ресурси и съвместните усилия на различни обществени сектори. Разпределението на дейностите и отговорността за значимите проекти между публичния, частния и неправителствения сектор подкрепя изпълнението и устойчивото ползване на резултатите от проекта.

8.2. ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ ПО ВРЕМЕ НА РАЗРАБОТВАНЕТО НА ОПР

Осигуряването, осмислянето и използването на необходимата информация по време на разработването на ОПР преминава през следните последователни във времето етапи:

- подготовка, организация и използвани методи за изпълнение на задачите по ОПР;
- анализ и оценка на съвременната ситуация, предложения за развитие;
- завършен и окомплектован документ на ОПР.

Публичното им представяне се осъществи чрез една **встъпителна среща и два дискуссионни форума** с домакин Община Велико Търново, на които експертният екип (Изпълнителят на проекта) представи резултатите от работата си. В дискусиите се включиха всички заинтересовани страни – представители на областната и общинската администрации, общинския съвет, кметовете на селата, културни институции, организации от неправителствения сектор и частни предприемачи.

Встъпителната работна среща се проведе на 5 март 2014 г. в заседателната зала на общината в гр. Велико Търново. Участваха представители на всички звена от специализираната администрация на общината и ключовите експерти от страна на изпълнителния екип. Срещата се състоя непосредствено след началото на работата и представи предложената структура на ОПР, план-графика на задачите и методите за тяхното изпълнение. Разгледан беше подготовеният от изпълнителя Встъпителен доклад за предстоящата работа по плана. Анализирани бяха предпоставките за разработката: **Договор между община Велико Търново (Възложител) и „Велдер Консулт“ ООД (Изпълнител), сключен на 24 февруари 2014 г.** и осъществените подготвителни дейности за организацията на изпълнението на договора. Срещата премина при следния дневен ред:

- Обсъждане и предприемане на необходимите подготвителни дейности за организацията на изпълнението на договора;
- Представяне на екипите на **Възложителя и Изпълнителя**. Запознаване на администрацията с подготовения от Изпълнителя встъпителен доклад за изпълнение на договора, съгласно методическите указания и техническото задание;
- Приемане на механизми за комуникация и координация между **Възложителя и Изпълнителя**;
- Инвентаризация и оценка на наличната информация и разпределение на задачите за осигуряване на допълнителна информация;
- Разпределяне на отговорностите между членовете на екипа;
- Обсъждане на дейностите за изпълнение на задачите – конкретните стъпки по видове дейности, които ще бъдат изпълнени в рамките на срока на договора;
- Обсъждане на възможни рискове изпълнение на договора и мерки за ограничаване на тяхното влияние;
- Приемане на работен план-график за изпълнение на поръчката, който съдържа основните етапи и срокове за разработване на проекта.
- Разпределение на отговорностите по осъществяването на всяка от видовете дейности от работния план-график.

Първият дискуссионен форум се проведе на другия ден 6 март 2014 г. в Ритуалната зала на общината. Във форума участваха над 60 души. Сред тях бяха г-н Андрей Илиев, зам. областен управител; г-жа Снежана Данова, зам. кмет, представители на областната и общинската администрация, общински съветници, кметове на населени места от община Велико Търново, представители на бизнеса, браншовите организации, експерти и членове на граждански организации и сдружения. Ръководителят на експертния екип направи презентация за ролята и значението на общинския план за развитие. В резултат на представянето се проведе дискусия, целяща обмена на идеи и оценки между изпълнителя и заинтересованите страни. Фокусът беше поставен върху ключовите проблеми и потенциали, характеризиращи общината в момента. Дискусията представи различни гледни точки, свързани с направленията за развитие в общината – какво следва да се направи с оглед на характеристиките на общината. Активно участие взеха представителите на гражданското движение „Днес“, Сдружение „Г.О.Р.А.“. Г-жа Албена Беленска, кмет на село Беляковец представи становището на кметовете на малките населени места. Проведе се оживена дискусия, на която беше направен аудио запис. Направените предложения са ценен ресурс за разработването на аналитичната и стратегическата част на плана. Сред присъстващите беше разпространено **анкетно**

проучване, осигурило точна информация за силните и слабите страни в общината през погледа на местната общност. По този начин се осигури откритост на процеса и се получи първа обратна връзка от страна на участниците. Хората, които се включиха в проучването споделиха своето мнение относно приоритетните области за общинското развитие.

Вторият дискуссионен форум се проведе на 31 март 2014 г. отново в Ритуалната зала на общината. Моделът на провеждане отново следва комбинацията презентация-дискусия, като във фокуса на събитието беше поставен окомплектован предварителен проект на общинския план за развитие. Форумът беше посветен на завършения план за развитие, като беше поставен акцент върху стратегическите предложения за развитие на общината и най-значимите проекти за реализация през следващите седем години. Целта на форума е заинтересованите страни да представят своите гледни точки относно развитието на общината и тяхното отразяване в окончателния проект на плана. Форумът събра същите участници, които присъстваха на първата среща. Междувременно между тях, Възложителя и Изпълнителя беше осъществена писмена кореспонденция – разменени въпроси, отговори, предложения и становища. Това съществено допринесе за изясняване на позициите и вземането на правилни решения. Особено активно участие взеха представителите на гражданския сектор. Срещата премина при отворена дискусия и споделяне на идеи между експертния екип и представителите на общината. Ползотворната и позитивна среща беше последвана от заключителен период за събиране и отразяване на становища, относно предложената рамка на местното развитие до 2020 година. След окончателното предаване на Общинския план за развитие на община Велико Търново за периода 2014-2020 се премина към формалните процедури по обсъждането и приемането на ОПР от страна на общинския съвет на Велико Търново, по предложение на кмета на общината. Формалното обсъждане и приемане на документа се осъществява на заседание на общинския съвет, след което решението се публикува на интернет страницата на общината.

Проведената поредица от публични дискусии и съпътстващото медийно отразяване на събитията, в съчетание с насоченото към различни общински представители анкетно проучване, осигуриха висока степен на публичност на разработването на общинския план. Особено ценен резултат беше формирането на активни и пълноценни контакти между Възложител, Изпълнител и заинтересованите страни. Направените коментари и препоръки се използваха като основен аргумент при формулирането на стратегическите предложения и дефинирането на проектите за развитие на общината.

Експертният екип благодари за отличното взаимодействие с Възложителя, Община Велико Търново, за партньорството и подкрепата от страна на общинската администрация, както и на активната позиция от страна на всички участници в съвместната ни работа.

В резултат беше формиран модел за взаимодействие, сътрудничество и съвместно взимане на решения между различните заинтересовани страни в общината – публичен, частен и неправителствен сектор. Това от своя страна е предпоставка за бъдещи партньорства между трите сектора, разкриващи богато разнообразие от възможности и варианти пред местното развитие. Други конкретни резултати са: повишена информираност на местната общност, партньорите и заинтересованите страни относно хода на процеса по разработване на ОПР и изграждане на мрежи от съмишленици, които да партнират на местната власт в процеса на управление на общината.

9. ОБОБЩЕНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ АНКЕТНОТО ПРОУЧВАНЕ (ДОКЛАД ЗА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ПРОВЕДЕНОТО АНКЕТНО ПРОУЧВАНЕ)

В следващите редове са представени и систематизирани резултатите от анкетно проучване, проведено на 06.03.2014 г. във връзка с разработване на Общински план за развитие на Община Велико Търново за периода 2014 – 2020г., реализиран по проект „Подобряване прилагането на принципите на добро управление в Община Велико Търново“.

9.1. ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

Целева група: представители на общинската администрация, бизнеса, браншовите организации, професионални и граждански сдружения в община Велико Търново

Брой попълнени анкети: 62

Метод на набиране на информацията: самостоятелно попълван стандартен въпросник

Начин на провеждане: анкетата е насочена към всички заинтересовани групи и активни граждани на общината

Цели на изследването:

- Една от целите на изследването е да подпомогне изготвянето на Общински план за развитие на община Велико Търново;
- Констатиране на нагласите за приоритетите и проблемите в общината и населените места на територията на общината;
- Оценка на проблемите и необходимите мерки за подобряване състоянието на общината;
- Оценка и предложения за приоритетни направления и проекти за бъдещо развитие на общината;

9.2. ОБОБЩЕНИ РЕЗУЛТАТИ

Въпрос №1

Въпросът е отворен с възможност за изброяване на неограничен брой отговори. Анализът на отговорите е разделен на две части. Резултатите са разгледани и обобщени в две групи: най-ценните **ресурси** и конкретните **забележителности** на територията на общината.

Кои са най-ценните ресурси на община Велико Търново?		
Отговор	Повтаряемост	%
Културно-историческото наследство	21	45.7%
Природата	13	28.3%
Хората	5	10.9%
Образованието	3	6.5%
Архитектурата	2	4.3%
Град Велико Търново	2	4.3%
ОБЩО	46	100.0%

Общо посочени за най-ценни ресурси са 6 на брой. Наблюдава се голяма честота на посочване за културно-историческото наследство (45.7%) и природата (28.3%). Други ценни ресурси според великотърновичани са хората (10.9%), образованието (6.5%), архитектурата (4.3%) и град Велико Търново (4.3%).

Кои са забележителните местности, селища, природни и исторически обекти, които трябва да бъдат опазени?		
Отговор	Повтаряемост	%
Архитектурно-музееен резерват „Царевец“	28	22.8%
с. Арбанаси	17	13.8%
хълмът „Трапезица“	15	12.2%
Манастири, храмове	15	12.2%
Археологически резерват "Никополис ад Иструм"	7	5.7%
местност „Картала“	5	4.1%
Хотнишки водопади	5	4.1%
Историческата част на град Велико Търново	3	2.4%
с. Емен	3	2.4%
Еменски каньон	3	2.4%
хълм „Света гора“	3	2.4%
Мултимедиен посетителски център	3	2.4%
с. Вонеща вода	2	1.6%
р. Янтра	2	1.6%
Горите	2	1.6%
Самоводска чаршия	2	1.6%
Къща-музей „Филип Тотю“	1	0.8%
Етнографски комплекс "Осенарска река"	1	0.8%
местност „Сини вир“	1	0.8%
местност „Черешката“	1	0.8%
местност „Дервеня“	1	0.8%
Университетската база	1	0.8%
ММЦ	1	0.8%
Регионален исторически музей	1	0.8%
ОБЩО	123	100.0%

Аналогично, посочените като най-големи забележителности в общината са в категориите културно-историческо наследство и природа. С висока честота на посочване са: Архитектурно-музейният резерват „Царевец“ (22.8%), с. Арбанаси (13.8%), хълмът „Трапезица“ (12.2%), както и всички манастири и храмове в общината (12.2%). Преобладават и посочените природни забележителности – местността Картала, Хотнишките водопади, Еменски каньон, р. Янтра, горите, местностите „Сини вир“, „Черешката“, „Дервеня“. Посочени са и отделни значими исторически обекти – историческата част на град Велико Търново, къщата – музей на „Филип Тотю“, етнографски комплекс „Осенарска река“, Регионален исторически музей.

Въпрос №2

Въпросът е затворен с посочване до 4 отговора.

Кои са основните проблеми на общината към този момент?		
Отговор	Повтаряемост	%
Слаба инвестиционна активност	33	14.4%
Лошо състояние на общинските села - липса на икономически инициативи и обезлюдяване	28	12.2%
Липса на стимули за създаването на нови, малки и средни предприятия	26	11.4%
Висока безработица	19	8.3%
Слабо взаимодействие между местна власт, бизнес, неправителствен сектор и граждани	18	7.9%
Неефективна промишленост	18	7.9%
Недобро състояние на инфраструктурите (водоснабдителна, канализационна, електроснабдителна)	16	7.0%
Лоша транспортна достъпност	15	6.6%
Недостъпно или недостатъчно качествено здравеопазване	14	6.1%
Ниско качество на образованието	11	4.8%
Липса на добро и ефективно управление в общината	10	4.4%
Недобре развита социална сфера и сектор на социалните услуги	6	2.6%
Ниска производителност на селското стопанство	5	2.2%
Недобро състояние на околната среда	5	2.2%
Ниско образователно равнище на населението	3	1.3%
Слаба интеграция на малцинствата	2	0.9%
ОБЩО	229	100.0%

Очертаните основни проблеми според респондентите са липса на икономическа активност и възможности за развитие на малък и среден бизнес, съпътствано от демографските проблеми и лошото състояние на общинските села и тяхното обезлюдяване.

Няма проблем сред изброените в анкетата, който да не е посочен минимум два пъти. Това е индикатор за сериозността на изброените проблеми и тяхното значение за местните жители.

Въпрос №3

Респондентите трябва да дадат оценка на най-необходимите мерки за подобряване на община Велико Търново. Скалата за оценка е:

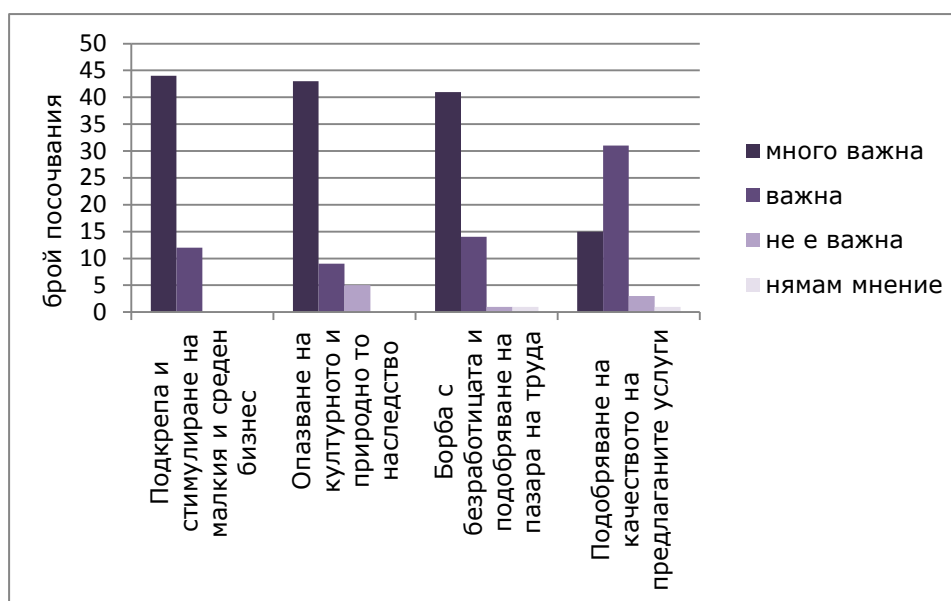
- 0 – Нямам мнение
- 1 – Не е важна
- 2 - Важна
- 3 - Много важна

По-долу са дадени обобщените осреднени оценки от отговорите на респондентите.

Кои са най-необходимите мерки за подобряване на състоянието на община Велико Търново?	
Отговор	Средна оценка
Подкрепа и стимулиране на малкия и среден бизнес	2.79
Опазване на културното и природното наследство	2.67
Борба с безработицата и подобряване на пазара на труда	2.67
Подобряване на качеството на предлаганите здравни и медицински услуги	2.56
Подобряване на качеството на човешкия ресурс и производителността на труда	2.44
Подобряване на административните услуги за населението и бизнеса	2.34
Подобряване на техническите инфраструктури	2.34
Подобряване управлението на общината	2.33
Създаване на нови озеленени зони за отдих и спорт	2.29
По-добра «свързаност» на селищата и туристическите забележителности	2.27
Намаляване нивата на замърсяване	2.20
Стимулиране на междуобщинско и транснационално сътрудничество (проекти)	2.19
Подобряване на енергийната ефективност на сградите и използване на ВЕИ	2.02
Засилване ролята на НПО и стимулиране на гражданското участие в управлението	1.90
Обновяване на промишлените територии	1.84
Борба с дискриминацията, социално включване и създаване на равни възможности	1.62
Подобряване на жилищния сектор	1.56

Като най-необходими мерки за подобряване на състоянието в община Велико Търново са оценени подкрепата и стимулирането на малкия и среден бизнес (със средна оценка 2.79), опазването на културното и природно наследство (2.67), борбата с безработицата и подобряване на пазара на труда (2.67), подобряване качеството на предлаганите здравни и медицински услуги (2.56). Приоритетни за подобряване са посочени сферите на икономиката, културата, услугите и инфраструктурата. В резултатите не се наблюдава силно открояваща се тема, което предполага, че посочените проблеми са равнопоставени и силно валидни за общината.

На отделна схема са показани четирите най-високо оценени мерки според броя на посочените мерки като „много важни“, „важни“, „неважни“ и „нямам мнение“. Почти с незначителна разлика е броят на посочените като много важни мерки - подкрепа и стимулиране на малкия и среден бизнес, опазването на културното и природно наследство, борба с безработицата и подобряване на пазара на труда.

Между най-високо оценените мерки за развитие и основните проблеми за общината може да се наблюдава известна обвързаност. Подкрепата за малкия и среден бизнес е свързана с проблемите в икономиката като цяло – слабата икономическа активност на общината, лошото състояние на селата, обезлюдяването и липсата на икономически инициативи в тях и липсата на стимули за създаването на нови малки и средни предприятия. За високата безработица следва да се предвидят мерки за борба с безработицата, подобряване на пазара на труда и подобряване на качеството на човешкия ресурс и производителността на труда.

Въпрос №4

Респондентите трябва да дадат оценка на приоритетните направления за развитие на община Велико Търново. Скалата за оценка е:

0 – Нямам мнение

1 – Не е важна

2 - Важна

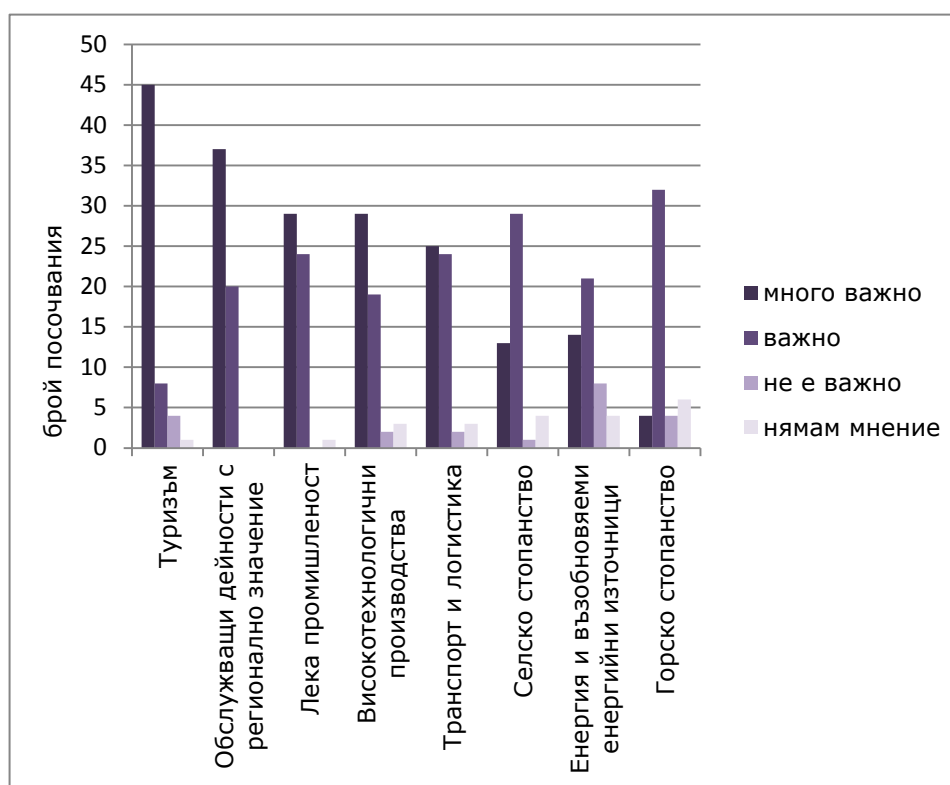
3 - Много важна

По-долу са дадени обобщени осреднените оценки от отговорите на респондентите.

Кои според вас трябва да бъдат приоритетните направления за развитие в община Велико Търново?	
Отговор	Средна оценка
Туризъм	2.67
Обслужващи дейности с регионално значение (образование, здравеопазване, услуги)	2.65
Лека промишленост	2.50
Високотехнологични производства	2.40
Транспорт и логистика	2.31
Селско стопанство	2.09
Енергия и възобновяеми енергийни източници	1.96
Горско стопанство	1.74

Съответните най-високо оценени приоритетни за развитие направления са туризмът (2.67), обслужващите дейности (2.65), леката промишленост (2.50) и високотехнологичните производства (2.40). И тук както и на предишният въпрос се наблюдава плавно и почти равномерно разпределение на средната оценка.

На отделна схема са показани четирите най-високо оценени мерки като е посочен конкретният начин на оценяване на отделните мерки („много важни“, „важни“, „неважни“ и „нямam мнение“).

Наблюдава се голямата значимост на бъдещото развитие на туризма, както и липсата на направление без значение.

Следващите въпроси са отворени, без ограничение за посочване на отговор.

Въпрос №5

Кои са основните работодатели и икономически отрасли за общината?			
Отговор	Повтаряемост	%	
Лека промишленост	20	25.00%	
Хранително-вкусова промишленост	16	20.00%	
Туризм	14	17.50%	
Услуги	13	16.25%	
Администрацията	7	8.75%	
Бизнес	4	5.00%	
Общински предприятия	2	2.50%	
ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“	1	1.25%	
„Водният проект“	1	1.25%	
Селско стопанство	1	1.25%	
Био производство	1	1.25%	
ОБЩО	80	100.00%	

Мнението на анкетираните за основните работодатели и икономически отрасли за общината не се различават съществено от посочените приоритетни направления. Най-често посочвани са: леката промишленост (20 пъти), хранително-вкусовата промишленост (16 пъти), туризъм (14 пъти), администрация (7 пъти).

Въпрос №6

Кои са трите най-важни проекта за общината, които трябва да бъдат реализирани през новия програмен период (до 2020 г.)?		
Отговор	Повтаряемост	%
Инфраструктура	19	17.8%
Подобряване на градската среда	14	13.1%
Запазване на културно - историческите ценности	13	12.1%
Бившето военно училище - преработване на проекта с широко обществено участие	9	8.4%
Водният проект	7	6.5%
Изграждане на система за управление на отпадъците	5	4.7%
Нови работни места	5	4.7%
Условия за паркиране в града	5	4.7%
Създаване на нови озеленени зони за спорт и отдих, спортни бази	4	3.7%
Енергийна ефективност на общинските сгради	4	3.7%
Централна пешеходна зона	4	3.7%
Нова транспортна система, подоряване на транспортното обслужване	3	2.8%
Подобряване условията на живот по селата	3	2.8%
Европейска столица на културата 2019	2	1.9%
Нов градски център	2	1.9%
Създаване на по-добри условия за развитие на извънкласни дейности на децата	2	1.9%
ОУП	1	0.9%
Нови инвестиции	1	0.9%
Запазване на гората на Картала като рекреационна зона	1	0.9%
Общински план за развитие	1	0.9%
Туризм	1	0.9%
Опазване на околната среда	1	0.9%
ОБЩО	107	100.0%

Като най-важни проекти за общината са посочени подобряване на инфраструктурата в общината (19 пъти), подобряване на градската среда (14 пъти), основно за град Велико Търново, запазване на културно-историческото наследство (13 пъти). Обновяването на бившето Военно училище, „Водният проект“, както и изграждане на система за управление на отпадъците, също се открояват като отделни проекти със значима обществена подкрепа и желание за реализация. Отделни единични посочвания има за проекти свързани с изготвяне на планови документи (ОУП, Общински план за развитие), както и на неконкретни такива в областта на туризма, опазването на околната среда и нови рекреационни зони.

Въпрос №7

Кой е най-важният проект за Вашето конкретно селище, който трябва да бъде реализиран през новия програмен период (до 2020 г.)?		
Отговор	Повтаряемост	%
Инфраструктура	14	31.1%
Бившето военно училище - преработване на проекта с широко обществено участие	9	20.0%
Условия за паркиране в града	5	11.1%
Европейска столица на културата 2019	3	6.6%
Нов градски център	3	6.7%
Нови работни места	2	4.4%
Подобряване на градската среда	1	2.2%
Нови инвестиции	1	2.2%
Запазване на гората на Картала като рекреационна зона	1	2.2%
Запазване на културно - историческите ценности	1	2.2%
Туризм	1	2.2%
Инвестиции в здравеопазването	1	2.2%
Санитарна авиация	1	2.2%
Централна пешеходна зона	1	2.2%
Създаване на по-добри условия за развитие и извънкласни дейности на децата	1	2.2%
ОБЩО	45	100.0%

При избора на един приоритетен проект на местно равнище според местоживеене/работа/учене, преобладават: подобряването на инфраструктурата (посочена 14 пъти) и обновяването на бившето Военно училище (9 пъти). Други проекти с повтаряемост сред анкетиранияте са: подобряване условията за паркиране, кандидатурата на общината за Европейска столица на културата 2019 г., изграждането на нов градски център в град Велико Търново. И тук се наблюдават отделни обобщени проекти като: нови инвестиции, туризм, запазване на културно-историческите ценности, рекреационни зони и др. По-голяма част от посочените проекти са свързани с физически подобрения на средата.

Въпрос №8

Имате ли желание и възможност за участие в публично-частни или други партньорства с община Велико Търново за реализиране на конкретни проекти за стимулиране на местното развитие?		
Отговор	Повтаряемост	%
Да	23	69.7%
Не	10	30.3%
ОБЩО	33	100.0%

По-голяма част от респондентите, които са посочили конкретни приоритетни проекти или идеи за проекти са заявили и желание за участие в публично – частни и други партньорства с община Велико Търново.

Въпрос №9

Като допълнителни бележки респондентите са посочили най-вече коментари за реализиране на конкретни намерения и проекти, които биха оказали благоприятно влияние на община Велико Търново.

Присъстват предложения за естетизация на средата, облагородяване на публичните пространства, както и обезопасяване на средата. Посочват се и желани интервенции свързани с обогатяване и изграждане на спортни съоръжения и спортна инфраструктура. Присъства и темата за прозрачността и ефективността на управление, както и включване на гражданското общество в процеса, но без посочени конкретни предложения и механизми.

Въпрос №10

Местоживее, месторабота, място на учене		
Отговор	Повтаряемост	%
гр. Велико Търново	43	81.1%
Села в общината	9	17.0%
гр. Калифарово	1	1.9%
ОБЩО	53	100.0%

Голяма част от анкетираните са от град Велико Търново, което в известна степен обяснява по-слабо засегнатата тематика за състоянието на селата и междуселищната мрежа от една страна, и от друга – силно застъпените теми за подобряване на градската среда.

9.3. ИЗВОДИ

Основните сфери посочени в анкетата с желание за надграждане и развитие са икономическите условия, услугите и инфраструктурата. Преобладават и мненията за необходимост от обновяване и реновиране на неизползвани общински терени, инфраструктура и сграден фонд. Наблюдава се и силната привързаност на великотърновчани към културното наследство, историята и природните дадености в района, както и желанието им те да бъдат опазени и развивани устойчиво.

10. ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ

10.1. СЪЩНОСТ НА ПРОГРАМАТА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ

Програмата за реализация е заключителния елемент от структурата на ОПР и водеща предпоставка за реализацията на плана и неговите цели. В синхрон с останалите инструменти, програмата определя начините за разпределение на наличните и потенциалните общински времеви, финансови и организационни ресурси. Целта на програмата за реализация е да обобщи подходящи проекти, които конкретизират дефинираните мерки по приоритетни области за развитие, като по този начин се осигурява оперативна основа за изпълнението на плана. В тази връзка, към всеки проект са определени неговата индикативна стойност, отговорната структура и потенциалните партньори, които следва да го изпълнят, възможния финансов източник на средствата, както и най-доброто му позициониране във времето.

Уникалността на всеки проект налага различни източници на финансиране*, които са определени, съобразявайки се с характера на индивидуалния проект и търсения баланс между използваните финансови източници.

Включените в състава на ОПР проекти принадлежат към определена мярка от приоритетните области на стратегическата част. Въпреки комплексния характер на редица проекти и техния принос към повече от една приоритетна област, посочена е преобладаващата им принадлежност към една от шестте приоритетни области. Ориентирането на проектите към един приоритет се въвежда заради търсенето на рационална подредба на проектите и оптимално управление и разпределение на финансовите ресурси.

****Посочените финансови източници /конкретните инвестиционни приоритети и приоритетни оси на оперативните програми/ са актуални към момента на завършване на Общинския план за развитие на община Велико Търново. Поради факта, че оперативните програми за периода 2014-2020 са все още в процес на разработване през 2014 г. е възможно наличието на несъответствия между тук посочените параметри на оперативните програми и техните окончателни варианти.***

10.2. СПИСЪК С ПРОЕКТИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА 2014-2020

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация							
								14	15	16	17	18	19	20	
ПРИОРИТЕТНА ОБЛАСТ ГРАДОВЕ И ФОКУСИ НА РАСТЕЖ															
П1.1	Рехабилитация и реконструкция на общински път VTR1010 (/1-5/ Дебелец – жп гара Дебелец – В. Търново, кв. Чолаковци – В. Търново, ул. „Сан Стефано“ /GAB3110/) от км. 0+210 до км. 1+581	M1.1	2 742	Общински бюджет, ТГС България-Румъния		Община Велико Търново	Румънска община, партньор на Община Велико Търново								
П1.2	Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – гр. Килифарево	M1.1	1 000	Общински бюджет		Община Велико Търново	Кметство Килифарево								
П1.3	Подобряване на уличната мрежа в гр. Велико Търново чрез рехабилитация на пътната настилка	M1.1	2 001	Общински бюджет		Община Велико Търново									
П1.4	Проект ЗС -7.2: Развитие на енергоспестяващ и екологичен градски транспорт (Развитие на интегриран градски транспорт)	M1.1	5 134	ОПРР ПО1 ИП5		Община Велико Търново									
	Предприемане на конкретни стъпки за проектиране и изграждане на модерна автогара (Част от Проекта за интегриран градски транспорт)	M1.1		ОПРР ПО1 ИП5		Община Велико Търново									
	Генерален план за организация на движението (Част от Проекта за интегриран градски транспорт)	M1.1		ОПРР ПО1 ИП5		Община Велико Търново									
	Подобряване на организацията (вкл. и чрез реконструкция) на натоварените кръстовища в града (Част от Проекта за интегриран градски транспорт)	M1.1		ОПРР ПО1 ИП5		Община Велико Търново									
П1.5	проект ЗС -7.1: Транспортна схема с алтернативни маршрути	M1.1	50	ОПРР ПО1 ИП5		Община Велико Търново									
П1.6	проект ЗС -6.2: Изграждане на паркинги и подземни гаражи	M1.1	170	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново									

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация						
								14	15	16	17	18	19	20
П1.7	Проект ЗП-5.2: Градска среда в старата градска част - Реконструкция, рехабилитация на уличната мрежа, прилежащи тротоари, подпорни стени; пешеходни алеи, въвеждане на енергоспестяващо улично осветление, поставяне на указателни и информационни табели, елементи на градското обзавеждане (ул. "Независимост", ул. "Стефан Стамболов", ул. "Генерал Гурко", ул. "Колю Фичето", ул. "10 Февруари", ул. "Пролет", ул. "Митрополит Панарет Рашев", ул. "Велчо Джамджията", ул. "Александър Добринов", ул. "Ефрем Попхристов", ул. "Д-р Лонг", ул. "Крайбрежна", ул. "Максим Райкович", ул. "Тунел", ул. "Иван Вазов", ул. "Читалищна", ул. "Йордан Инджето", ул. "Христо Иванов Войводата", ул. "Михаил Кефалов", ул. "П. Богданов", ул. "Шейново", ул. "Киро Толешков", ул. "8 дружина", ул. "Цани Гинчев", ул. "Силвестър Пенев", пл. "Съединение", ул. "Георги Сава Раковски", ул. "Матей Преображенски", пл. "Самоводски пазар", ул. "Възстаническа", ул. "Капитан Дядо Никола", ул. "Драгоман", ул. "Медникарска", ул. "Кирил и Методий", ул. "Поборническа", ул. "П. Р. Славейков", благоустрояване на ул. "Гурко", ул. "Георги Мамарчев", ул. "Крайбрежна", главните улици на Стария град)	М1.1	6 376	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново	Местна общност							
П1.8	Проект Зона ЗП-5.4: Поставяне на съоръжения за намаляване на скоростта и ограничаване на паркирането по пешеходни пространства и тротоари към главните улици /колчета, изолираща растителност, огради/	М1.1	398	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново								
П1.9	Проект Зона ЗП-5.6: Реконструкция на обществени паркинги (ул. "Крайбрежна" - УПИ IV, кв. 329А, към сграда ТД на НАП, към Хуманитарна гимназия "Св. св. Кирил и Методий")	М1.1	510	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново								
П1.10	Реконструкция централна Автоспирка в гр. Килифарево	М1.1	500	Програма "Красива България" Общински бюджет		Община Велико Търново	Кметство Килифарево							
П1.11	Проект ЗИ-1.1: Рехабилитация на улици и тротоари, изграждане на паркинги, шумоизолираща зеленина, съоръжения за намаляване на скоростта по основни транспортни артерии, огради, енергийно ефективно осветление и осветени пътеки, видеонаблюдение	М1.2	6 364	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново								
П1.12	Проект ЗИ-1.2: Паркоустройство и озеленяване на пространствата между производствените сгради	М1.2	150	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико	Местна общност							

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация								
								14	15	16	17	18	19	20		
						Търново										
П1.13	Проект Зона ЗИ-3.5: Осигуряване на Интернет достъп в зоната	М1.2	220	ОПИК ПО1		Частен сектор	Местна общност									
П1.14	проект ЗП-3.2: Изграждане и оборудване на военен музей, нова библиотека, младежки арт център, туристически център, музей на фотографията и експозиционен център в Старото военно училище	М1.4	5 200	ОПРР ПО1 ИП4, Финансови инструменти		Община Велико Търново	Културни институции, местна общност									
П1.15	Проект Зона ЗС-1.1: Достъпна архитектурна среда и подобряване безопасността на движението, и видеонаблюдение на пешеходни и зелени пространства /рампи, сигнални сфетофарни уредби, скосявания, асансьори към образователни обекти, на кръстовища, пешеходни пространства и зони за отдих и социална инфраструктура; поставяне на съоръжения за спиране паркирането по тротоари на главните улици /колчета, изолираща растителност/	М1.1 М1.5	235	ОПРР ПО1 ИП2			Местна общност									
П1.16	Реконструкция и внедряване на мерки за енергийна ефективност на ДКС "Васил Левски" и реконструкция и благоустрояване на парковото пространство пред ДКС „В. Левски“- гр. В. Търново , жк "Колю Фичето"	М1.4 М1.6	4 888	Публично-частно партньорство, Общински бюджет			Частен сектор									
П1.17	Проект ЗС - 1.2: Паркоустрояване, благоустрояване, изграждане на пешеходни алеи и поставяване на градско обзавеждане в публичните пространства	М1.4 М1.5	23 341	ОПРР ПО1 ИП2			Местна общност									
П1.18	проект ЗС -6.1: Подобряване на градската среда в ж.к. "Чолаковци": реконструкция и рехабилитация на улици, пешеходни алеи и тротоари и алейна връзка с ж. к. Бузлуджа, вкл. улично озеленяване / енергоспестяващо улично осветление и достъпна среда	М1.5	4 233	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново	Местна общност									
П1.19	Парк „Никола Габровски“ - реконструкция на детска и спортна площадка, изграждане на ограда и поливна система, ремонт на съществуваща тоалетна с външно ВиК)	М1.6	559	Общински бюджет		Община Велико Търново	Местна общност									
П1.20	Благоустрояване на междублоково пространство в кв. „Бузлуджа“, кв. 353 – I, кв. 6361, кв.637 V, VI, VII"	М1.6	555	Общински бюджет		Община Велико Търново	Местна общност									
П1.21	Изграждане на съоръжения за свободен достъп до интернет	М1.6	200	Общински бюджет		Община Велико Търново	Местна общност									
П1.22	Реконструкция и модернизация на игралното поле и лекоатлетическата писта на стадион "Ивайло"- гр. Велико Търново - II-ри етап"	М1.6	2 480	Държавен бюджет		Община Велико Търново	Спортни клубове									
П1.23	Изграждане на мултифункционална спортна зала към СОУ "Ем. Станев"- гр. Велико Търново - II-ри етап"	М1.6	487	Публично-частно партньорство		Община Велико Търново	СОУ "Ем. Станев"									

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация							
								14	15	16	17	18	19	20	
П1.24	проект ЗП-2.2: Обновяване на спортна инфраструктура	М1.6	1 500	ОПРР ПО1 ИП4; Финансови инструменти		Община Велико Търново	Спортни клубове, местна общност								
П1.25	Проект ЗП-5.3: Модернизация и изграждане на детски площадки	М1.6	143	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново	Местна общност								
П1.26	Изграждане на комбинирана спортна сграда в двора на училището – гр. Дебелец	М1.6	900	Публично-частно партньорство		Община Велико Търново	Частен сектор								
П1.27	Проект ЗП-4.1: Реновиране на пешеходни пространства (пл. "Съединение", пл. "Велчова Завера", пл. "Поборнически", пл. "Самоводски пазар")	М1.7	160	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново	Професионални общности, Местна общност								
П1.28	Проект Зона ЗП-8.1: Стимулиране на научните изследвания в Център за квалификация и преквалификация и филиал на БАН	М1.10	2 754	ОПНОИР ПО1 ИП1		Община Велико Търново									
П1.29	Проект Зона ЗИ-5.1: Иновации и технологична модернизация на предприятия	М1.10	20 000	ОПИК ПО1		Частен сектор									
П1.30	Проект Зона ЗИ-5.2: Въвеждане на модерни информационнокомуникационни технологии в предприятията	М1.10	10 000	ОПИК ПО1		Частен сектор									
П1.31	Засилване ролята на университетите в местната икономика. Изграждане на подходяща база и партньорски модели, включително център за компетентност и център за върхови постижения	М1.9 М1.10	2 500	ОПНОИР		ВТУ "Св. Св. Кирил и Методий", НВУ "Васил Левски"	Община Велико Търново								
П1.32	Преглед и оценка на състоянието на мрежата за радиоразпространение на общинското кабелно радио с оглед функциите за известяване на населението при бедствия и аварии. Рехабилитация на мрежата за кабелно радиоразпространение.	-	550	Общински бюджет		Община Велико Търново	Общинско радио								
ПРИОРИТЕТНА ОБЛАСТ СЕЛА И ПЕРИФЕРНИ ТЕРИТОРИИ															
П2.1	Разширяване на водоснабдителната мрежа – с. Шереметя	М2.3	700	Общински бюджет		Община Велико Търново									
П2.2	Подмяна на водопроводна мрежа – с. Беляковец	М2.3	5 000	ПУДООС		Община Велико Търново									
П2.3	Разширяване и реконструкция на водоснабдителна мрежа – с. Никюп	М2.3	700	Общински бюджет		Община Велико Търново									
П2.4	Разширяване, ремонт и реконструкция на	М2.3	100	Общински		Община									

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация							
								14	15	16	17	18	19	20	
	водоснабдителна мрежа – с. Дичин			бюджет		Велико Търново									
P2.5	Разширяване водоснабдителната мрежа – с. Войнежа	M2.3	200	Общински бюджет		Община Велико Търново									
P2.6	Изграждане водоснабдителна мрежа на селото – с. Габровци	M2.3	500	Общински бюджет		Община Велико Търново									
P2.7	Разширяване водоснабдителната мрежа – с. Емен	M2.3	1 000	ПУДООС		Община Велико Търново									
P2.8	Разширяване водоснабдителната мрежа – с. Въглевци	M2.3	300	Общински бюджет		Община Велико Търново									
P2.9	Разширяване водоснабдителната мрежа –с. Големани	M2.3	600	Общински бюджет		Община Велико Търново									
P2.10	Разширяване водоснабдителната мрежа –с. Церова кория	M2.3	800	Общински бюджет		Община Велико Търново									
P2.11	Разширяване на водоснабдителна мрежа на селото – с. Русаля	M2.3	200	Общински бюджет		Община Велико Търново									
P2.12	Реконструкция и възстановяване на общински път 1-5 - Никополс - Иструм (VTR 1013) от км.0+000 до км. 2+024	M2.4	1 660	Общински бюджет		Община Велико Търново									
P2.13	Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Никюп	M2.4	600	Общински бюджет		Община Велико Търново									
P2.14	Изграждане на нови и рехабилитация на стари улици – с. Арбанаси	M2.4	1 500	Общински бюджет		Община Велико Търново									
P2.15	Изграждане на паркинг в с. Арбанаси	M2.4	250	Публично-частно партньорство		Община Велико Търново									
P2.16	Внедряване на мерки за енергийна ефективност в сгради общинска собственост, облагородяване на дворно и прилежащо пространство –с. Ресен	M2.5	400	Международен фонд Козлодуй, Общински бюджет		Община Велико Търново	Институции								
P2.17	Внедряване на мерки за енергийна ефективност, ремонт и реконструкция на здравни и детски заведения – с. Самоводене	M2.5	600	Международен фонд Козлодуй		Община Велико Търново	Институции								
P2.18	Внедряване на мерки за енергийна ефективност, ремонт и реконструкция на комбинирана сграда,	M2.5	700	Международен фонд		Община Велико	Институции								

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация							
								14	15	16	17	18	19	20	
	облагородяване на дворно и прилежащо пространство – с. Вонеща вода			Козлодуй, Общински бюджет		Търново									
P2.19	Внедряване на мерки за енергийна ефективност и ремонт, реконструкция на читалищната сграда, облагородяване на дворно и прилежащо пространство – с. Вонеща вода	M2.5	350	Международен фонд Козлодуй, Общински бюджет		Община Велико Търново	Институции								
P2.20	Внедряване на мерки за енергийна ефективност, ремонт и реконструкция на комбинирана сграда, облагородяване на дворно и прилежащо пространство – с. Шемшево	M2.5	900	Международен фонд Козлодуй, Общински бюджет		Община Велико Търново	Институции								
P2.21	Внедряване на мерки за енергийна ефективност, ремонт и реконструкция на комбинирана сграда, облагородяване на дворно и прилежащо пространство – с. Леденик	M2.5	900	Международен фонд Козлодуй, Общински бюджет		Община Велико Търново	Институции								
P2.22	Внедряване на мерки за енергийна ефективност, ремонт и реконструкция на сгради общинска собственост , облагородяване на дворно и прилежащо пространство – с. Беляковец	M2.5	650	Международен фонд Козлодуй, Общински бюджет		Община Велико Търново	Институции								
P2.23	Внедряване на мерки за енергийна ефективност в сгради общинска собственост – с. Пчелище	M2.5	600	Международен фонд Козлодуй		Община Велико Търново	Институции								
P2.24	Внедряване на мерки за енергийна ефективност в сгради общинска собственост – с. Никюп	M2.5	350	Международен фонд Козлодуй		Община Велико Търново	Институции								
P2.25	Внедряване на мерки за енергийна ефективност и ремонт, реконструкция на комбинирана сграда, облагородяване на дворно и прилежащо пространство – с. Арбанаси	M2.5	90	Национален Доверителен Екофонд		Община Велико Търново	Институции								
P2.26	Ремонт и реконструкция, внедряване на мерки за енергийна ефективност на комбинирани сгради, общинска собственост /КПИ и читалище и кметство със здравна служба/, облагородяване на дворно и прилежащо пространство – с. Момин сбор	M2.5	300	Международен фонд Козлодуй, Общински бюджет		Община Велико Търново	Институции								
P2.27	Внедряване на мерки за енергийна ефективност, ремонт и реконструкция на читалищната сграда – с. Водолей	M2.5	1 000	Международен фонд Козлодуй		Община Велико Търново	Институции								
P2.28	Внедряване на мерки за енергийна ефективност, ремонт и реконструкция на сградата на детската градина – с. Балван	M2.5	300	Международен фонд Козлодуй		Община Велико Търново	Институции								

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация								
								14	15	16	17	18	19	20		
П2.29	Внедряване на мерки за енергийна ефективност, ремонт и реконструкция на сгради общинска собственост, облагородяване на дворно и прилежащо пространство – с. Ново село	M2.5	500	Международен фонд Козлодуй, Общински бюджет		Община Велико Търново	Институции									
П2.30	Внедряване на мерки за енергийна ефективност в сгради общинска собственост, облагородяване на дворно и прилежащо пространство - с. Присово	M2.5	500	Международен фонд Козлодуй, Общински бюджет		Община Велико Търново	Институции									
П2.31	Изграждане, ремонт и реконструкция на спортни съоръжения – с. Беяковец	M2.6	200	Програма "Красива България"		Община Велико Търново	Местна общност									
П2.32	Изграждане на нови, ремонт и реконструкция на стари спортни съоръжения – с. Пчелище	M2.6	150	Програма "Красива България"		Община Велико Търново	Местна общност									
П2.33	Обновяване на спортни съоръжения –с. Ресен	M2.6	180	Програма "Красива България"		Община Велико Търново	Местна общност									
П2.34	Изграждане, ремонт и обновяване на спортни съоръжения – с. Присово	M2.6	200	Програма "Красива България"		Община Велико Търново	Местна общност									
П2.35	Ремонт и реконструкция на здравен център и център за работа с деца и младежи – с. Шереметя	M2.9	250	Общински бюджет		Община Велико Търново										
П2.36	Ремонт, реконструкция и обновяване на здравни и детски заведения – с. Ново село	M2.9	250	Общински бюджет		Община Велико Търново										
П2.37	Изграждане на здравна служба и ремонт на социални заведения – с. Церова кория	M2.9	950	Общински бюджет		Община Велико Търново										
П2.38	Ремонт и реконструкция на здравната служба – с. Хотница	M2.9	200	Общински бюджет		Община Велико Търново										
П2.39	Ремонт и реконструкция на здравни и детски заведения – с. Ресен	M2.9	770	Общински бюджет		Община Велико Търново										
П2.40	Изграждане на здравна служба /отредено петно/- с. Присово	M2.9	200	Общински бюджет		Община Велико Търново										
П2.41	Обновяване на социални заведения – с. Ресен	M2.9	300	Общински бюджет		Община Велико Търново										
П2.42	Цялостен ремонт на детската градина – с. Присово	M2.9	500	Общински бюджет		Община Велико										

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация							
								14	15	16	17	18	19	20	
						Търново									
P2.43	Довършителни строително-ремонтни работи и прилежаща инфраструктура на Дом за възрастни с умствена изостаналост с. Церова кория, общ. Велико Търново	M2.5 M2.9	270	Общински бюджет		Община Велико Търново	Дом за възрастни с умствена изостаналост с. Церова кория, общ. Велико Търново								
P2.44	Реновиране, преобразуване и разширяване на Домашен социален патронаж, филиал Ново село, с. Ново село, общ. В. Търново*	M2.5 M2.9	78	ОПРР ПО1 ИП4		Община Велико Търново	Домашен социален патронаж, филиал Ново село								
P2.45	Внедряване на мерки за енергийна ефективност в ОУ "П.Р. Славейков" - с. Церова Кория - общ. Велико Търново*	M2.5 M2.9	250	ОПРР ПО1 ИП3		Община Велико Търново	ОУ "П.Р. Славейков"								
P2.46	Реконструкция на двор и ограда на детска градина, с.Беляковец*	M2.5 M2.9	207	ОПРР ПО1 ИП3		Община Велико Търново									
P2.47	Внедряване на енергийна ефективност в ОУ "Васил Левски", с. Леденик, цялостен ремонт на използваемата учебна площ (учебни стаи, кабинети, учителска стая, кабинет на медицинското лице и др.), покрива и оформяне на хоризонталната площ около училищната сграда*	M2.5 M2.9	740	ОПРР ПО1 ИП3		Община Велико Търново	ОУ "Васил Левски", с. Леденик								
P2.48	Изграждане на целодневна детска градина - изграждане, оборудване и обзавеждане - с. Шемшево*	M2.9	350	ОПРР ПО1 ИП3		Община Велико Търново									
P2.49	Внедряване на мерки за енергийна ефективност в ОУ "Хр. Смирненски" - с. Самоводене*	M2.5 M2.9	497	ОПРР ПО1 ИП3		Община Велико Търново	ОУ "Хр. Смирненски" - с. Самоводене								
P2.50	Внедряване на мерки за енергийна ефективност в ОУ "Св. Иван Рилски", с. Балван, рехабилитация на училищния двор и спортните площадки*	M2.5 M2.9	269	ОПРР ПО1 ИП3		Община Велико Търново	ОУ "Св. Иван Рилски", с. Балван								
P2.51	Ремонт на сградата на ДСП - с. Ново село - подмяна на дограма, саниране, нови ел., ВиК и комуникационни инсталации, аспирация, строителни работи, санитария и оборудване*	M2.5 M2.9	93	ОПРР ПО1 ИП4		Община Велико Търново	ДСП - с. Ново село								
P2.52	Реновиране на училищна многофункционална зала "Хермес", намираща се в двора на ОУ "Хр. Ботев", с. Ресен*	M2.5 M2.9	1 445	ОПРР ПО1 ИП3		Община Велико Търново	ОУ "Хр. Ботев", с. Ресен								
P2.53	Реконструкция, модернизация и внедряване на мерки за енергийна ефективност на ЦДГ "Вяра, Надежда и Любов" - с. Ресен*	M2.5 M2.9	518	ОПРР ПО1 ИП3		Община Велико Търново	ЦДГ "Вяра, Надежда и Любов" - с. Ресен								

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация							
								14	15	16	17	18	19	20	
P2.54	Реконструкция на сградата на бившето училище в социална инфраструктура (за възрастни или деца) - с. Беляковец*	M2.7	621	ОПРР ПО1 ИП4		Община Велико Търново									
*Проектът е предвиден за финансиране от ОПРР ПО1, като част от рамката на 20% от определения лимит по ПО1 за град Велико Търново, предвиден за проекти извън зоните за въздействие															
P2.55	Обновяване на обществени места – с. Ресен	M2.6	80	Общински бюджет		Община Велико Търново	Местна общност								
P2.56	Ремонт, реконструкция и облагородяване на площада в селото – с. Беляковец	M2.6	500	Общински бюджет		Община Велико Търново	Местна общност								
P2.57	Изграждане на мини футболно игрище, съблекални за спортисти, баскетболно игрище, водоизточник, ограждения – с. Шемшево	M2.6	848	Публично-частно партньорство		Община Велико Търново									
P2.58	Реконструкция сградата на бившето училище в социална инфраструктура - с. Къпиново	M2.7	600	Общински бюджет		Община Велико Търново									
P2.59	Ремонт и реконструкция сградата на бившето училище и преустройството му в музейно-галерийно хранилище –с. Присово	M2.7	800	Общински бюджет		Община Велико Търново									
P2.60	Адаптиране на стари къщи в къщи за гости. Изграждане на нова и ремонт на съществуваща туристическа инфраструктура – гр. Килифарево, с. Войнежа, с. Ново село, с. Емен, с. Хотница, с. Вонеща вода, с. Шемшево	M2.8 M2.15	2 000	Частни инвестиции		Частен сектор, туристически бранш	Кметства								
P2.61	"С грижа за възрастните хора" - разширяване на Дом за възрастни хора - с. Балван	M2.9	875	Общински бюджет		Община Велико Търново	Дом за възрастни хора - с. Балван								
P2.62	Изграждане на комбинирана сграда – център за работа с деца и младежи и клуб на пенсионера и инвалида – с. Беляковец	M2.9	900	Общински бюджет		Община Велико Търново	Местна общност								
P2.63	Вътрешен ремонт сградата на читалището – с. Балван	M2.9	500	Програма "Красива България"		Община Велико Търново	Институции								
P2.64	Обновяване, ремонт и реконструкция на сградата на читалището – с. Ветриници	M2.9	500	Програма "Красива България"		Община Велико Търново									
P2.65	Ремонт и реконструкция салона на читалището, намиращ се в сградата на училището – с. Миндя	M2.9	250	Програма "Красива България"		Община Велико Търново									
P2.66	Ремонт, реконструкция и обновяване на читалищната сграда – с. Големани	M2.9	200	Програма "Красива България"		Община Велико Търново									
P2.67	Ремонт и реконструкция, на сградата на читалището – с. Русаля	M2.9	300	Програма "Красива България"		Община Велико Търново									

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация							
								14	15	16	17	18	19	20	
				България"		Търново									
П2.68	Ремонт и реконструкция на читалището – с. Хотница	М2.9	350	Програма "Красива България"		Община Велико Търново									
ПРИОРИТЕТНА ОБЛАСТ РАВНИ ВЪЗМОЖНОСТИ															
П3.1	Проект за Подобряване на достъпа до здравеопазване и промоция на здравето, т. ч. чрез целеви действия насочени към деца, младежи и уязвими групи (Общинска програма „Здрави деца в здрави семейства“)	М3.1	100	ОПРЧР ПО2 ИП2		Община Велико Търново	Регионална здравна инспекция, Младежки дом, Туристическо Дружество „Трапезица“								
П3.2	Проект за Подобряване на достъпа до здравеопазване и промоция на здравето, т. ч. чрез целеви действия насочени към деца, младежи и уязвими групи (Общинска програма за превенция и контрол на ХИВ/СПИН и сексуално предавани инфекции)	М3.1	120	ОПРЧР ПО2 ИП2		Община Велико Търново	Регионална здравна инспекция, Младежки дом, Център за между-етнически – диалог и толерантност „Амалипе“								
П3.3	Проект за реновиране, преоборудване и разширяване на Домашен социален патронаж гр. Дебелец, общ. Велико Търново*	М3.2	186	ОПРР ПО1 ИП4		Община Велико Търново	Домашен социален патронаж гр. Дебелец								
П3.4	Обособяване на Център за настаняване от семеен тип за лица с лека степен на умствена изостаналост, гр. В. Търново, ул."Н.Габровски" 49*	М3.2 М3.3	110	ОПРР ПО1 ИП4		Община Велико Търново	НПО								
*Проектът е предвиден за финансиране от ОПРР ПО1, като част от рамката на 20% от определения лимит по ПО1 за град Велико Търново, предвиден за проекти извън зоните за въздействие															
П3.5	Проект ЗС -3.3: Рехабилитация, саниране и енергийна ефективност на Дом за стари хора „Венета Ботева“ /ул. „Иларион Драгостинов“ № 3/	М3.2	125	Програма "Красива България"		Община Велико Търново	Дом за стари хора „Венета Ботева“								
П3.6	Проект ЗС -4.1: Изграждане на нова сграда за развитие на специализирана социална услуга за възрастни хора и хора с увреждания с капацитет 130 човека	М3.3	4 276	ОПРР ПО1 ИП4		Община Велико Търново									
П3.7	Проект ЗС - 4.2: Изграждане на кризисен център за бездомни и социално слаби лица	М3.3	1 150	ОПРР ПО1 ИП4		Община Велико Търново									
П3.8	Проект ЗС -4.3: Изграждане на общински комплекс за	М3.3	1 200	ОПРР ПО1 ИП4		Община									

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация							
								14	15	16	17	18	19	20	
	хранене, включително обществена трапезария за бездомни и социално слаби лица	МЗ.4				Велико Търново									
ПЗ.9	Проект ЗС -4.4: Стимулиране образователната интеграция на рискови групи, малцинства и хора в неравностойно положение	МЗ.4 МЗ.8	3 200	ОПНОИР ПО4 ИП1 ИП2		Община Велико Търново									
ПЗ.10	Проект ЗС -4.5: Развитие на услугата „личен асистент“, „социален помощник“ и домашен социален патронаж“ – наемане на повече лица	МЗ.4	1 256	ОПРЧР ПО2 ИП2		Община Велико Търново									
ПЗ.11	Проект ЗС -4.6: Обмяна на опит и добри практики за работа с възрастни хора /за персонала на Дом за стари хора/	МЗ.4	324	ОПРЧР ПО4		Община Велико Търново									
ПЗ.12	Проект ЗС -4.7: Създаване на Дневни центрове за възрастни, хосписи и клубове по интереси	МЗ.3 МЗ.4	1 670	ОПРР ПО1 ИП4		Община Велико Търново									
ПЗ.13	Проект ЗС 4.8: Изграждане на 3 бр. „Защитени жилища“ за лица с умствена изостаналост по 10 души капацитет за деинституционализация на лица с умствена изостаналост от Домовете за възрастни с умствена изостаналост на територията на Община Велико Търново в ж. к. Чолаковци	МЗ.3 МЗ.4	1 870	ОПРР ПО1 ИП4		Община Велико Търново									
ПЗ.14	Изграждане на социална услуга "Защитено жилище" за лица с психични разстройства в "Център за психично здраве - Велико Търново" ЕООД	МЗ.3 МЗ.4	600	Общински бюджет		Община Велико Търново									
ПЗ.15	проект ЗС -4.9: Изграждане на 3 бр. „Центъра за настаняване от семеен тип“ за лица с умствена изостаналост по 15 души капацитет, във връзка със стартиране на процеса по закриване на Дом за възрастни с умствена изостаналост с. Пчелище, общ. Велико Търново в ж. к. Зона В и доставка на 3 бр. специализирани транспортни средства 8+1 места /бус/ пригодени за хора с увреждания с рампа за инвалиди колички	МЗ.3 МЗ.4	3 600	ОПРР ПО1 ИП4		Община Велико Търново									
ПЗ.16	Изграждане на 3 /три/ бр. „Центъра за настаняване от семеен тип“ за лица с умствена изостаналост по 15 души капацитет, във връзка със стартиране на процеса по закриване на Дом за възрастни с умствена изостаналост с. Пчелище, общ. Велико Търново в Промислена зона – Запад	МЗ.3 МЗ.4	1 950	Общински бюджет		Община Велико Търново	НПО								
ПЗ.17	изграждане на 2 /два/ бр. „Центъра за настаняване от семеен тип“ за деца по 15 души капацитет за деинституционализация на Дом за деца с. Балван, общ. Велико Търново в ж. к. Бузлуджа, ж. к. Зона В, ж. к. Чолаковци	МЗ.3 МЗ.4	1 260	Общински бюджет		Община Велико Търново	НПО								
ПЗ.18	проект ЗС -4.10: Продължаваща социална услуга за деца с увреждания след навършване на пълнолетие	МЗ.3 МЗ.4	978	ОПРР ПО1 ИП4		Община Велико									

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация							
								14	15	16	17	18	19	20	
	към Дневен център за деца с увреждания - проектиране и изграждане на 1 /един/ бр. Дневен център за лица с увреждания - – корпус „Д“ от СОУ „Г.С. Раковски“ в УПИ IV, кв. 336 гр. Велико Търново, с капацитет 40 души					Търново									
ПЗ.19	проект ЗС -4.11: Проектиране и изграждане на 1 /един/ бр. „Център за социална рехабилитация и интеграция“ за лица с увреждания, с капацитет 40 души като форма на съпътстваща социална услуга за предложените социални услуги от резидентен тип в обхвата на ж. к. Зона В	МЗ.3 МЗ.4	1 234	ОПРР ПО1 ИП4		Община Велико Търново									
ПЗ.20	Проект за предоставяне на социалната услуга „личен асистент“ за лица, в т. ч. деца с трайни увреждания в съответствие	МЗ.4	2 500	ОПРЧР ПО2 ИП2		Община Велико Търново	НПО								
ПЗ.21	Проект за предоставяне на почасови социални услуги в семейна среда за лица, в т. ч. деца с увреждания и възрастни хора над 65 години, в т. ч. самотноживеещи лица с невъзможност за самообслужване, в съответствие	МЗ.4	1 800	ОПРЧР ПО2 ИП2		Община Велико Търново	НПО								
ПЗ.22	Проект за социално-икономическа интеграция на социално изключени хора, групи и маргинализирани общности, чрез подобряване достъпа до заетост, образование, обучение, социални и здравни услуги и преодоляване на негативните стереотипи	МЗ.4 МЗ.5	500	ОПРЧР ПО2 ИП1		Община Велико Търново	НПО								
ПЗ.23	Проект за развитие на приемна грижа и други превантивни и алтернативни форми на грижа и услуги	МЗ.4	1 300	ОПРЧР ПО2 ИП2		Община Велико Търново	НПО								
ПЗ.24	Проект Зона ЗП-8.2: Обновяване и дигитализиране на научен фонд и закупуване на софтуер за незрящи хора в културните и образователни институции	МЗ.4	760	ОПНОИР ПО5 ИП1		Община Велико Търново									
ПЗ.25	Проект Зона ЗП-9.1: Осигуряване на заетост и достъпна работна среда за хора с увреждания	МЗ.4	3 200	ОПРЧР ПО1 ИП1		Община Велико Търново									
ПЗ.26	Проект Зона ЗП-9.2: Обучение за работа със зависими хора, работа с насилници и деца жертва на насилие, превенция за изоставени деца	МЗ.4	150	ОПРЧР ПО2 ИП3		Община Велико Търново									
ПЗ.27	Проект Зона ЗП-5.5: Улесняване на достъпа на хора с увреждания в градската среда и към административни и обществени сгради	МЗ.4	120	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново									
ПЗ.28	Проект Зона ЗП-5.7: Обновяване на обществените тоалетни в публичните пространства и приспособяване за хора с увреждания	МЗ.4	248	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново									
ПЗ.29	Присъждане на специален знак на обекти, с изградена инфраструктура, гарантираща достъпна среда	МЗ.4	70	Общински бюджет		Община Велико Търново									

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация							
								14	15	16	17	18	19	20	
ПЗ.30	Изграждане на център за координация и сътрудничество с асоциации и неправителствени организации в регион Велико Търново	МЗ.4 МЗ.5 МЗ.6 МЗ.8	4 000	ОПРР ПО4 ИП1		Община Велико Търново									
ПЗ.31	Осигуряване на заетост след предоставяне на посреднически услуги и/или обучение	МЗ.5	12 287	ОПРЧР ПО1 ИП1		Агенция по заетостта, Главна Дирекция "Услуги по заетостта"	Община Велико Търново								
ПЗ.32	Осигуряване на чиракуване и стажуване	МЗ.5	2 140	ОПРЧР ПО1 ИП1		Агенция по заетостта, Главна Дирекция "Услуги по заетостта"	Община Велико Търново								
ПЗ.33	Предоставяне на стимули на работодатели за наемането на безработни от групите в неравностойно положение	МЗ.5	2 048	ОПРЧР ПО1 ИП1		Агенция по заетостта, Главна Дирекция "Услуги по заетостта"	Община Велико Търново								
ПЗ.34	Осигуряване на възможност за заетост, в т. ч. чиракуване и стажуване, след регистрация като безработно лице	МЗ.5	2 140	ОПРЧР ПО1 ИП2		Агенция по заетостта, Главна Дирекция "Услуги по заетостта"	Община Велико Търново								
ПЗ.35	Предоставяне на стимули на работодатели за наемането на безработни младежи	МЗ.5	2 140	ОПРЧР ПО1 ИП3		Агенция по заетостта, Главна Дирекция "Услуги по заетостта"	Община Велико Търново								
ПЗ.36	Национална програма "От социални помощи към осигуряване на заетост"	МЗ.5	1 339	Държавен бюджет		Агенция по заетостта, Главна Дирекция "Услуги по заетостта"	Община Велико Търново								
ПЗ.37	Регионална програма за заетост	МЗ.5 МЗ.6	1 743	Държавен бюджет		Агенция по заетостта, Главна Дирекция "Услуги по	Община Велико Търново								

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация								
								14	15	16	17	18	19	20		
						заетостта"										
ПЗ.38	Национални програми за заетост	МЗ.5 МЗ.6	1 118	Държавен бюджет		Агенция по заетостта, Главна Дирекция "Услуги по заетостта"	Община Велико Търново									
ПЗ.39	проект ЗС -5.1: Насърчаване на младежката заетост и заетостта за хора над 50 години	МЗ.5 МЗ.6	6 235	ОПРЧР ПО1		Община Велико Търново										
ПЗ.40	Проект Зона ЗИ-3.1: Осигуряване заетост за нискоквалифицирани кадри	МЗ.5	4 400	ОПРЧР ПО1 ИП1		Община Велико Търново										
ПЗ.41	проект ЗС -5.2: Заетост и работна среда за хора с увреждания	МЗ.6	967	ОПРЧР ПО1		Община Велико Търново										
ПЗ.42	Внедряване на мерки за енергийна ефективност в СОУ "Емилиян Станев" - гр. Велико Търново, кв. "Колю Фичето"*	МЗ.7	1 501	ОПРР ПО1 ИПЗ		Община Велико Търново	СОУ "Емилиян Станев" - гр. Велико Търново									
ПЗ.43	Реконструкция и внедряване на мерки за енергийна ефективност на ДКС "Васил Левски" и рехабилитация на околното пространство - гр. В.Търново , ж. к. "Колю Фичето"*	МЗ.7	2 190	ОПРР ПО1 ИПЗ		Община Велико Търново										
ПЗ.44	Внедряване на мерки за енергийна ефективност в ОУ "П.Р. Славейков" - гр. Велико Търново*	МЗ.7	693	ОПРР ПО1 ИПЗ		Община Велико Търново	ОУ "П.Р. Славейков" - гр. Велико Търново									
ПЗ.45	Внедряване на мерки за енергийна ефективност в ОУ "Неофит Рилски" - гр. Килифарево, общ. В. Търново*	МЗ.7	703	ОПРР ПО1 ИПЗ		Община Велико Търново	ОУ "Неофит Рилски" - гр. Килифарево									
ПЗ.46	Внедряване на мерки за енергийна ефективност в ОУ "Петър Берон" - гр. Дебелец, общ. В. Търново*	МЗ.7	509	ОПРР ПО1 ИПЗ		Община Велико Търново	ОУ "Петър Берон" - гр. Дебелец									
ПЗ.47	Ремонт на спортна площадка на ПМГ "В.Друмев" - гр. В. Търново*	МЗ.7	68	ОПРР ПО1 ИПЗ		Община Велико Търново	ПМГ "В. Друмев" - гр. В. Търново									
ПЗ.48	Ремонт на спортна площадка на Езикова гимназия "Проф. Д-р Асен Златаров" - гр. В. Търново*	МЗ.7	68	ОПРР ПО1 ИПЗ		Община Велико Търново	Езикова гимназия "Проф. Д-р Асен Златаров" - гр. В. Търново									
ПЗ.49	Проект за ремонт на покрива на ОУ "Д. Благоев" - гр. В. Търново*	МЗ.7	93	ОПРР ПО1 ИПЗ		Община Велико Търново	ОУ "Д. Благоев" - гр. В. Търново									
ПЗ.50	Ремонт на санитарни възли на ОУ "Д. Благоев - гр. В.	МЗ.7	18	ОПРР ПО1 ИПЗ		Община	ОУ "Д. Благоев -									

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация							
								14	15	16	17	18	19	20	
	Търново*					Велико Търново	гр. В. Търново								
ПЗ.51	Внедряване на мерки за енергийна ефективност в ЕГ "Проф. Д-р Асен Златаров" - гр. Велико Търново*	МЗ.7	155	ОПРР ПО1 ИПЗ		Община Велико Търново	ЕГ "Проф. Д-р Асен Златаров" - гр. Велико Търново								
ПЗ.52	Реновиране и подобряване енергийната ефективност ЦДГ "Надежда", гр. Килифарево*	МЗ.7	207	ОПРР ПО1 ИПЗ		Община Велико Търново	ЦДГ "Надежда", гр. Килифарево								
ПЗ.53	Реновиране и подобряване енергийната ефективност на ЦДГ "Пламъче" - гр. Дебелец*	МЗ.7	497	ОПРР ПО1 ИПЗ		Община Велико Търново	ЦДГ "Пламъче" - гр. Дебелец								
ПЗ.54	Реновиране и подобряване енергийната ефективност на детска ясла "Зорница" - гр. Дебелец*	МЗ.7	373	ОПРР ПО1 ИПЗ		Община Велико Търново	Детска ясла "Зорница" - гр. Дебелец								
*Проектът е предвиден за финансиране от ОПРР ПО1, като част от рамката на 20% от определения лимит по ПО1 за град Велико Търново, предвиден за проекти извън зоните за въздействие															
ПЗ.55	Ремонт, реконструкция и обновяване на детска градина и детска ясла – гр. Килифарево.	МЗ.7	250	Програма "Красива България"		Община Велико Търново									
ПЗ.56	Външна топлоизолация на детска ясла "Слънце", гр. Велико Търново	МЗ.7	150	Национален доверителен екофонд		Община Велико Търново	Детска ясла "Слънце", гр. Велико Търново								
ПЗ.57	проект ЗП-2.1: Обновяване и енергийна ефективност на образователна инфраструктура, вкл. дворни пространства, достъпна среда и видеонаблюдение (ВТУ Стопански факултет, ВТУ Факултет по изобразително изкуство, Хуманитарна гимназия "Св. св. Кирил и Методий" и ОУ "Христо Ботев", Старопрестолна гимназия по икономика, ОДЗ "Пролет")	МЗ.7	4 600	ОПРР ПО1 ИПЗ ОПРР ПО2		Община Велико Търново									
ПЗ.58	Проект ЗС -3.1: Рехабилитация, саниране и енергийна ефективност на образователна инфраструктура, вкл. обновяване на дворни пространства, детски и спортни площадки, ремонт на огради, видеонаблюдение	МЗ.7	3 560	ОПРР ПО1 ИПЗ		Община Велико Търново									
ПЗ.59	проект ЗС -5.3: Повишаване квалификацията на учителите в детските градини и училищата – обучения за интерактивни методи на преподаване	МЗ.8	1 123	ОПНОИР ПОЗ ИПЗ		Община Велико Търново									
ПЗ.60	Проект Зона ЗИ-3.2: Преквалификация на кадри в различни сектори на икономиката според нуждите на пазара на труда	МЗ.8	1 180	ОПРЧР ПО1 ИПЗ		Община Велико Търново									
ПЗ.61	Проект Зона ЗП-9.3: Преквалификация на кадри в различни сектори за адаптивност на пазара на труд	МЗ.8	1 100	ОПРЧР ПО1 ИПЗ		Община Велико Търново									
ПЗ.62	Проект Зона ЗИ-3.4: Обучения за работещите за	МЗ.8	1 560	ОПРЧР ПО1		Община									

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация							
								14	15	16	17	18	19	20	
	повишаване на квалификация, езикови и компютърни умения			ИПЗ		Велико Търново									
ПРИОРИТЕТНА ОБЛАСТ РЕСУРСИ И ПРОДУКЦИЯ															
П4.1	Създаване на система за контролиране щадящото използване на природните и антропогенните ресурси на общината	-	500	Програма за околната среда и действията по климата LIFE		Община Велико Търново									
П4.2	Изграждане на Канализация - I етап на с. Леденик, Община Велико Търново	М4.1	3 173	ПУДООС, Общински бюджет		Община Велико Търново	Кметство Леденик								
П4.3	Канализация на село Шемшево, общ. Велико Търново - I-ви етап"	М4.1	3 086	ПУДООС, Общински бюджет		Община Велико Търново	Кметство Шемшево								
П4.4	Доизграждане канализационната мрежа – с. Самоводене	М4.1	3 000	ОПОС ПО1		Община Велико Търново	Кметство Самоводене								
П4.5	Изграждане, разширяване и реконструкция на ВиК мрежа – гр. Килифарево	М4.1	10 000	ОПОС ПО1		Община Велико Търново	Кметство Килифарево								
П4.6	Изграждане, разширяване и реконструкция на ВиК мрежа – гр. Дебелец	М4.1	15 000	ОПОС ПО1		Община Велико Търново	Кметство Дебелец								
П4.7	Изграждане на канализационна мрежа и разширяване на водоснабдителна мрежа – с. Ресен	М4.1	6 000	ОПОС ПО1		Община Велико Търново	Кметство Ресен								
П4.8	Довършване В и К – с. Арбанаси II-ри етап	М4.1	3 500	ПУДООС		Община Велико Търново	Кметство Арбанаси								
П4.9	Проект ЗП-5.1: Интегриран проект за воден цикъл на гр. Велико Търново - II част	М4.1	43 898	ОПОС ПО1		Община Велико Търново									
П4.10	Изграждане на пречиствателно съоръжение – с. Вонеща вода	М4.1	1 000	Национален Доверителен Екофонд; Общински бюджет		Община Велико Търново									
П4.11	Изграждане система за отвеждане на повърхностни води – с. Леденик	М4.1	255	Национален Доверителен Екофонд		Община Велико Търново									
П4.12	Проект за превантивни мерки за опазване от повърхностни води – с. Ново село	М4.1	400	Национален Доверителен		Община Велико									

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация							
								14	15	16	17	18	19	20	
				Екофонд		Търново									
П4.13	Почистване на язовира и укрепване с преливник – с. Присово	М4.1	500	Национален Доверителен Екофонд		Община Велико Търново									
П4.14	Въвеждане на система за разделно събиране на отпадъци в населени места с население между 500 и 1 000 д.	М4.2	800	ОПОС ПО2		Община Велико Търново									
П4.15	Въвеждане на стимули за икономически субекти, въвеждащи системи за регенериране на отпадъци: батерии, хартия, лекарства и пр.	М4.2	350	ОПОС ПО2, Национален Доверителен Екофонд		Община Велико Търново									
П4.16	Проект Зона ЗИ-5.5: Ефективно третиране на отпадъците, сепариране и преработка - екоинновации	М4.3	21 000	ОПОС ПО2		Община Велико Търново									
П4.17	Проект Зона ЗИ-2.3: Мерки за зелена икономика – изграждане на съоръжения за намаляване емисиите на вредни газове	М4.4	11 345	ОПИК ПОЗ		Частен сектор									
П4.18	Довършване ремонта на свързващия път В. Търново- с. Беляковец- с. Беляковец	М4.5	1 000	Общински бюджет		Община Велико Търново	Кметство Беляковец								
П4.19	проект ЗП-1.1: Основен ремонт, обновяване и енергийна ефективност на административни и обществени сгради, достъпна среда и видеонаблюдение (Община Велико Търново, Централен военен архив, Административен съд, Областна администрация, ТД на НАП, РЗОК, Административна сграда КНСБ, Държавен архив, Архивохранилщна сграда, Архивохранилище)	М4.6	4 750	ОПРР ПО1 ИП1		Община Велико Търново									
П4.20	проект ЗП-1.2: Основен ремонт, обновяване и енергийна ефективност на многофамилни жилищни сгради по главните улици на Стария град „Независимост“, „Ст. Стамболов“, „Опълченска“, „Ив. Вазов“, „Читалищна“, пл.“Цар Асен“, „Н.Пиколо“ и ул. „Гурко“	М4.6	1 840	ОПРР ПО1 ИП1		Община Велико Търново									
П4.21	проект ЗС -2.1: Основен ремонт, обновяване и енергийна ефективност на жилищните комплекси	М4.6	54 300	ОПРР ПО1 ИП1											
П4.22	Проект Зона ЗИ-2.1: Обновяване и енергийна ефективност на обществени сгради (АРР на ОДМВР, Промислена енергетика ВТ, Топлофикация ВТ)	М4.6	2 450	ОПРР ПО1 ИП1		Община Велико Търново									
П4.23	Проект Зона ЗИ-2.2: Мерки за енергийно обновяване на производствени сгради	М4.6	32 000	ОПИК ПОЗ		Частен сектор									
П4.24	Проект Зона ЗИ-5.3: Повишаване ресурсната ефективност в предприятията	М4.9	2 400	ОПИК ПОЗ		Частен сектор									
П4.25	Проект Зона ЗИ-4.1: Бизнес-обучение за млади	М4.10	180	ОПРЧР ПО1		Община									

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация						
								14	15	16	17	18	19	20
	предприемачи			ИП2		Велико Търново								
П4.26	Учредяване на годишна награда на Община Велико Търново за принос развитието на местната икономика по категории: инвестиция, малък бизнес, социална отговорност, зелени политики и др.	M4.10	300	Публично-частно партньорство		Община Велико Търново	Частен сектор, Браншови организации							
П4.27	Изграждане на общински бизнес-консултантски център за насърчаване на местното предприемачество	M4.10	600	Публично-частно партньорство		Община Велико Търново	Частен сектор, Браншови организации							
П4.28	Кандидатиране на В. Търново за домакинство на Български икономически форум	M4.11	50	Общински бюджет		Община Велико Търново	Частен сектор, Браншови организации							
П4.29	Проект Зона ЗИ-5.4: Изграждане на панаирно градче за изложения и конгреси	M4.11	800	ОПИК ПО2		Община Велико Търново	Частен сектор, Браншови организации							
П4.30	Проект Зона ЗИ-6.1: Бизнес маркетинг и маркетинг на възможностите за инвестиции	M4.11	1 800	ОПИК ПО4		Община Велико Търново	Частен сектор, Браншови организации							
П4.31	Проект Зона ЗИ-6.2: Рекламирање и промоция на икономическата дейност	M4.11	1 600	ОПИК ПО4		Община Велико Търново	Частен сектор, Браншови организации							
ПРИОРИТЕТНА ОБЛАСТ НАСЛЕДСТВО И ТУРИЗЪМ														
П5.1	Изготвяне на планове за управление на защитени територии и зони	M5.2	500	ОПОС ПОЗ		Община Велико Търново	МОСВ, РИОСВ Велико Търново							
П5.2	Допълнително проучване, консервация, реставрация и социализация на археологическия резерват Никополис ад Иструм	M5.6	2 000	ОПРР ПО5 ИП1, Финансов механизъм на европейското икономическо пространство		Община Велико Търново	МК, НИНКН, РИМ Велико Търново							
П5.3	Обновяване на културни ценности с национално значение, включени в приоритетния списък на ОПРР	M5.5 M5.6	10 000	ОПРР ПО5 ИП1			МК, НИНКН, РИМ Велико Търново							
П5.4	проект ЗП-3.1: Експониране и адаптация на културно наследство (Архитектурно-музеен резерват "Царевец", Църквата "Св. св. Константин и Елена", "Църквата "Св. Спас", Шишманова баня, Паметник на обесените)	M5.5 M5.6	6 160	ОПРР ПО5 ИП1		Община Велико Търново								

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация						
								14	15	16	17	18	19	20
П5.5	Обновяване на архитектурни културни ценности в градовете Дебелец, Килифарево и селата Ресен, Самоводене, Леденик, Вонеща вода, Беляковец, Буковец, Дичин, Балван, Войнежа, Пушево, Велчево, Габровци, Миндя, Ново село, Емен, Вългевци, Ялово и Присово	M5.6 M5.7	4 850	ТГС България-Румъния, Програма "Красива България", Публично-частни партньорства, Частно финансиране		Община Велико Търново, Частен сектор	МК, НИНКН, РИМ Велико Търново							
П5.6	Възстановяване на единствения в България музей на архитектурата във Велико Търново	M5.6 M5.7	1 500	ТГС България-Румъния, Програма "Красива България", Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство			МК, НИНКН, КАБ, САБ, РИМ Велико Търново							
П5.7	Създаване на музей на фармацията в сградата на първата българска аптека	M5.6 M5.7	1 500	ТГС България-Румъния, Програма "Красива България", Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство			МК, НИНКН, СНЦ							
П5.8	Подобна инвентаризация на състоянието на общинските културни институции	M5.7	40	Общински бюджет										
П5.9	Изграждане на аудиториум "Никополис ад Иструм" в кв. 48 (терен на старата баня) в с. Никюп. Представяне и популяризиране историята на археологическия резерват Никополис ад Иструм	M5.7	285	ТГС България-Румъния, Финансов механизъм на европейското икономическо пространство, Програма Креативна Европа, Общински бюджет		Община Велико Търново	РИМ Велико Търново "Царевград Търнов" ЕООД ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“ РБ „Петко Рачов Славейков“ Клуб на великотърновци в София							

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация						
								14	15	16	17	18	19	20
П5.10	проект ЗП-2.3: Обновяване и енергийна ефективност на културна инфраструктура, вкл./околно пространство, достъпна среда и видеонаблюдение (Къща музей "Леон Филипов", Музей "Нова история", Музей "Възраждане и учредително събрание", Археологически музей, Народна библиотека "П. Р. Славейков", Читалище "Надежда 1869", Читалище "П. Р. Славейков", Художествена галерия "Иван Христов")	М5.7	2 970	ОПРР ПО1 ИП4; Финансови инструменти		Община Велико Търново	Институции							
П5.11	проект ЗС -3.2: Реконструкция на Народно читалище „Съзнание – 1936 и внедряване на мерки за енергийна ефективност”: реконструкция на сграда, внедряване на мерки за енергийна ефективност, благоустрояване и рехабилитация на двор и ограда	М5.7	87	ОПРР ПО1 ИП4			Народно читалище „Съзнание – 1936”							
П5.12	Осигуряване на помещение за магазин „Работилница на мечтите”	М5.7	50	Общински бюджет		Община Велико Търново	Културни институции, СНЦ							
П5.13	проект ЗП-3.4: Проектиране и разширяване на Мултимедийния център на ул. "Пиколо", административната сграда на РИМ	М5.7	350	ОПРР ПО1 ИП4; Финансови инструменти		Община Велико Търново	"Царевград Търнов" ЕООД, РИМ Велико Търново							
П5.14	Проект Зона ЗП-6.1: Изграждане на велоалея и велостоянки по ул. Крайбрежна	М5.8	1 300	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново								
П5.15	проект ЗС -7.3: Изграждане на велоалеи и велостоянки в кв. Чолаковци	М5.8	786	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново								
П5.16	Проект ЗП-4.2: Реконструкция и рехабилитация на изгледните площадки по ул. „Стефан Стамболов”	М5.10	75	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново								
П5.17	Проект ЗП-4.3: Обновяване и поддръжка на улично озеленяване и градско обзавеждане	М5.10	65	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново								
П5.18	Проект ЗП-4.4: Реконструкция на стари автентични елементи на градското обзавеждане	М5.10	105	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново								
П5.19	Проект ЗП-4.5: Създаване на акценти в градската среда – галерии на открито с произведения на изкуството от хранилищата на културните институции и други	М5.10	112	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново								
П5.20	проект ЗП-3.3: Развитие на конгресен и фестивален туризъм – организиране на иновативни културни събития	М5.10	3 500	ОПРР ПО5		Община Велико Търново								
П5.21	Популяризиране на културното наследство по протежението на Източния трансебалкански културен коридор - Приносът на Велико Търново към общото европейско наследство	М5.11	300	Програма Творческа Европа, ТГС България-		Община Велико Търново	Общини, партньори на Община Велико Търново							

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация							
								14	15	16	17	18	19	20	
				Румъния											
П5.22	Проект Зона ЗП-6.2: Съвременни системи за ориентация и информация	М5.12	150	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново									
П5.23	Проект ЗС - 1.3: Съвременни средства за ориентация и информация - указателни и информационни табели в зоната със социални функции	М5.12	150	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново									
П5.24	Проект ЗИ-1.3: Съвременни системи за информация и ориентация	М5.12	54	ОПРР ПО1 ИП2		Община Велико Търново									
П5.25	Разработване и прилагане на цялостна схема за туристическа информация и сигнализация	М5.12	250	Общински бюджет		Община Велико Търново									
П5.26	Въвеждане на система за доброволно сертифициране на туристическите услуги	М5.13	100	Общински бюджет		Община Велико Търново	"Царевград Търнов" ЕООД								
ПРИОРИТЕТНА ОБЛАСТ УПРАВЛЕНИЕ, ПАРТНЬОРСТВА И ВРЪЗКИ															
П6.1	Надграждане на съществуващите и изграждане на нови инструменти на електронното управление в община Велико Търново	М6.1	2 000	опду ПОЗ		Община Велико Търново									
П6.2	Проект Зона ЗП-7.1: Обучение на управленските екипи и работещите в местните административни структури	М6.1	2 678	опду ПО1 ИП2		Община Велико Търново									
П6.3	Проект Зона ЗП-7.2: Закупуване на нова техника в административните структури	М6.1	3 345	опду ПОЗ		Община Велико Търново									
П6.4	Разработване на Общ устройствен план на град Велико Търново	М6.2	500	Общински бюджет		Община Велико Търново	Професионални общности, Местна общност								
П6.5	Изработване на Подробни устройствени планове за териториите с концентрация на културни ценности	М6.2	250	Общински бюджет		Община Велико Търново	Професионални общности, Местна общност								
П6.6	Създаване на комплексна ГИС платформа за управление и планиране на територията на община Велико Търново	М6.2	500	опду ПОЗ		Община Велико Търново									
П6.7	Създаване на партньорска мрежа за регламентиране, инициране и реализиране на проекти в сферата на културното наследство	М6.4 М6.7	150	Общински бюджет		Община Велико Търново	Частни собственици, "Царевград Търнов" ЕООД, РИМ Велико								

Номер	Наименование	Насочен към мярка	Индикативна стойност /хил. лв./	Източник на финансиране	Включен в ИПГВР на град Велико Търново	Отговорна структура	Партньорски структури	Време за реализация						
								14	15	16	17	18	19	20
							Търново, МК, НИНКН							
П6.8	Създаване на партньорска мрежа между общинската администрация, частния сектор и образователните институции за съвместно планиране на учебните програми и прилагане на метода "учене чрез работа"	М6.6	1 200	ОПНОИР ПО2 ИП3		Община Велико Търново	Частен сектор, образователни институции							
П6.9	Създаване на център за професионална ориентация и информационен обмен между партньорите в мрежата между общинската администрация, частния сектор и образователните институции	М6.6	1 000	ОПНОИР		Община Велико Търново	Частен сектор, образователни институции							
П6.10	Проект Зона ЗИ-3.3: Стажове за млади специалисти в различни направления	М6.6	6 480	ОПРЧР ПО1 ИП1		Община Велико Търново								
П6.11	Разработване на стратегия за развитие на туризма в община Велико Търново	М6.7	30	Общински бюджет		Община Велико Търново	"Царевград Търнов" ЕООД, Туристически бранш, културни институции							
П6.12	Инициативи и подкрепа за създаване на клъстърни структури за управление на икономически дейности, които имат перспектива за развитие в общината	М6.8	250	Общински бюджет		Община Велико Търново	Частен сектор, Великотърновски университети							
П6.13	Формиране и популяризиране на регионален туристически продукт с фокус община велико Търново	М6.9	1 500	ОПРР ПО5 ИП1		Община Велико Търново	Общини партньори на община Велико Търново							
П6.14	Обучения за повишаване капацитета на местните управленски структури за разработване и управление на проекти, финансирани от Европейските структурни фондове	-	80	опду по4		Община Велико Търново								
П6.15	Проект Зона ЗИ-4.2: Обучения за управленските екипи за организация и управление на проекти	-	425	опду по1 ИП2		Община Велико Търново								
П6.16	Създаване и функциониране на Общинска полиция в съответствие с разпоредбите на Закона за МВР	-	1 400	Общински бюджет		Община Велико Търново	МВР							